

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

:

ΤΟΜΕΑΣ Β' ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2014-2015

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Της ΟΛΓΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ ΤΡΙΧΙΔΟΥ
Α.Μ. 1500

ΤΙΤΛΟΣ

«ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ »

Επιβλέποντες

Καθηγητής Γεώργιος Μιχαλόπουλος

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αλεξάνδρα Μικρουλέα

Λέκτωρ Χριστίνα Λιβαδά

ΑΘΗΝΑ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΟΛΓΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ ΤΡΙΧΙΔΟΥ
Α. Μ.: 1500

«ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ»

Copyright © [*Ολγα Εναγγελία Τσιοπούλου Τριχίδου*], 2015

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ.....	7
I. Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	7
II. ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	10
III. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	11
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α	12
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΩΝ	12
I. ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ , ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ	12
1. Η ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΕΛΒΕΤΙΚΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥ: ΔΑΝΕΙΟ Η ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΡΟΙΟΝ;	12
2. Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ	17
II. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΗ ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΑΝΕΙΟΥ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ.....	23
1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	23
2. ΠΔ/ΤΕ 2501/2002	27
3. ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΑΝΕΙΣΜΟ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ (2011/C-342/01).....	29
4. ΟΔΗΓΙΑ 2014/17/ΕΕ	31
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β.....	35
ΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΗ	35
I. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΑΚ	37
1. ΑΚΥΡΟΤΗΤΑ Η ΑΚΥΡΩΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΔΑΝΕΙΟΥ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ	37
1.1. Ακυρότητα λόγω αοριστίας παροχής.....	37
1.2. Ακυρότητα λόγω ανηθικότητας	38
1.3. Ακυρότητα λόγω εικονικότητας.....	39
1.4. Ακυρωσία λόγω πλάνης ή απάτης.	40
1.5. Έννομες συνέπειες της ακυρότητας ή της ακυρωσίας.....	42
2. ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΡΘΡΑ 388-288ΑΚ	44
2.1. Γενικά.....	44
2.2. Η Δυνατότητα εφαρμογής του 388ΑΚ.....	44
2.3. Η δυνατότητα εφαρμογής του 288ΑΚ.....	49
2.4. Συμπέρασμα	52
II. Ο Ν. 3869/2010 ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΕΡΧΡΕΩΜΕΝΟΙ ΟΦΕΙΛΕΤΕΣ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ	52
III. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Ν. 2251/1994 ΣΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ΤΩΝ ΕΝ ΛΟΓΩ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΑΥΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΚ 291.....	54

1.ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΓΟΣ.....	54
2. Η ΡΗΤΡΑ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ « ΚΥΡΙΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ»	56
3. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΜΑΧΗΣ ΡΗΤΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ	59
3.1. Ο έλεγχος διαφάνειας της επίμαχης ρήτρας	59
3.2. Το πρότυπο καταναλωτή	61
4. Ο ΔΗΛΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΓΟΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ, ΤΟ 291 ΑΚ ΚΑΙ Η ΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΟΥ ΚΑΤΟΠΙΝ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΩΣ ΑΚΥΡΟΥ ΤΟΥ ΣΧΕΤΙΚΟΥ ΓΟΣ	65
4.1. Γενική προβληματική	65
4.2. Ο ΓΟΣ συναλλαγματικής ισοτιμίας και η σχέση του με το 291ΑΚ	69
4.2.1. Το 291ΑΚ , οι ρήτρες συναλλάγματος και αξίας συναλλάγματος.....	69
4.2.2. Το 291 ΑΚ και η σχέση του προς τον Ν 2251/1994	70
4.2.3. Το 291 ΑΚ ως «νομοθετική διάταξη αναγκαστικού δικαίου» κατά το άρ. 1 παρ 2 της Οδηγίας 93/13	70
4.2.4. Το 291 ΑΚ και η μακρά διάρκεια των εν λόγω συμβάσεων.....	71
4.2.5.Η φύση δανείων ελβετικού φράγκου ως ενοχών με διαζευκτική ευχέρεια καταβολής του εγχώριου νομίσματος	71
4.3. Πλήρωση του κενού	72
5.ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Ν. 2251/1994 ΣΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ	75
5.1. Ρήτρα επιτοκίου LIBOR.....	75
5.2. Ρήτρα «ανάληψης» του συναλλαγματικού κινδύνου.....	77
5.3.Ρήτρα περί προστασίας της μηνιαίας δόσης.....	78
IV. ΑΠΟΖΗΜΙΩΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ	79
1.ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΝΗΣ ΑΠΟ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ(ΑΚ 197-198).....	79
2. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡ.914-919 ΚΑΙ 8,9 Ν 2251/1994.....	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ	84
Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΕΝΝΟΜΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΜΑΧΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	84
I. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΝΝΟΜΕΣ ΤΑΞΕΙΣ	84
1.ΟΥΓΓΑΡΙΑ.....	85
2. ΚΡΟΑΤΙΑ.....	88
3. ΑΥΣΤΡΙΑ.....	89
4. ΚΥΠΡΟΣ	91
5. ΣΕΡΒΙΑ.....	92
6.ΣΛΟΒΕΝΙΑ	93
7.ΠΟΛΩΝΙΑ	93

8.ΡΟΥΜΑΝΙΑ	95
II.ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΑΝ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	97
1.ΓΕΝΙΚΑ	97
2.ΥΠΟΘΕΣΗ C-26/13 (Kasler/Jelzalogbank)	98
2.1. Ιστορικό	98
2.2. Προδικαστικά ερωτήματα	98
2.3. Απαντήσεις Δικαστηρίου	99
3. ΥΠΟΘΕΣΗ C 312/14 (Banif Plus Bank/Lantos)	107
3.1. Ιστορικό.....	107
3.2. Προδικαστικά ερωτήματα	107
3.3. Απαντήσεις Δικαστηρίου	108
 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	115
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	117
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	120

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ι. Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο απασχόλησαν πρόσφατα τη δικαιοσύνη, ελληνική και ευρωπαϊκή και έχουν εγείρει διάφορες συζητήσεις για νομοθετικές παρεμβάσεις και πρωτοβουλίες λόγω της μεγάλης επιβάρυνσης των δανειοληπτών μετά την αλλαγή της συναλλαγματικής ισοτιμίας ευρώ-φράγκου.

Την περίοδο 2006 έως 2009 πολλά τραπεζικά ιδρύματα σε κράτη μέλη της Ευρωζώνης αλλά και εκτός αυτής προωθούσαν δάνεια σε ξένο νόμισμα, κυρίως σε Ελβετικό Φράγκο (CHF), αλλά και σε Ιαπωνικό Γιεν. Στην Ελλάδα τα δάνεια σε ξένο νόμισμα αποτελούν το 10% του συνόλου των δανείων της περιόδου αυτής ενώ σε χώρες όπως η Ουγγαρία και η Ρουμανία το ποσοστό αγγίζει το 60% και στις Λετονία και Λιθουανία φτάνει το 80%¹. Τα ποσοστά αυτά καταδεικνύουν το μέγεθος και το εύρος του προβλήματος.

Οι Τράπεζες στην Ελλάδα επιδόθηκαν σε μια πρακτική προώθησης και προσφοράς τέτοιων δανείων εκμεταλλευόμενες την ευνοϊκή και σχετικά σταθερή ισοτιμία ευρώ - ελβετικού φράγκου αλλά και το χαμηλότερο επιτόκιο LIBOR² που συνόδευε το ελβετικό φράγκο. Μεγάλος αριθμός Ελλήνων καταναλωτών έσπευσαν να επωφεληθούν λαμβάνοντας δάνεια σε ελβετικό φράγκο, κυρίως στεγαστικά, χωρίς όμως να έχουν τις περισσότερες φορές επίγνωση του συναλλαγματικού κινδύνου που αναλάμβαναν.³ Σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθούνταν κατά τη σύναψη των εν λόγω συμβάσεων, αυτή ήταν σε γενικές γραμμές κοινή για όλες τις τράπεζες. Ο δανειολήπτης απευθυνόταν στην τράπεζα προκειμένου να λάβει ένα συγκεκριμένο ποσό σε ευρώ. Το πιστωτικό ίδρυμα μετέτρεπε την οφειλή σε ελβετικά φράγκα με βάση την ισοτιμία εκταμίευσης. Έπειτα, το δάνειο καταβαλλόταν σε ελβετικά φράγκα που μετατρέπονταν σε ευρώ τα οποία και λάμβανε ο δανειολήπτης. Οι τοκοχρεολυτικές δόσεις που θα έπρεπε να καταβάλλει ο δανειολήπτης θα δίνονταν είτε σε ελβετικά φράγκα είτε στο ισόποσό τους σε ευρώ υπολογιζόμενο με βάση την ισοτιμία κατά τον χρόνο πληρωμής της δόσης.

---

¹ Σύσταση Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου (ΕΣΣΚ) της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2011 σχετικά με τον δανεισμό σε ξένο νόμισμα (2011/C342/01) σελ 2 γράφημα 1.
https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2011/ESRB_2011_1.el.pdf?2ddff7b2af377b185e68f8d3400f8baf

² Για το επιτόκιο LIBOR <http://www.global-rates.com/interest-rates/libor/libor.aspx>.

³ «Εγκλωβισμένοι 65.000 δανειολήπτες με δάνεια σε ελβετικό φράγκο» εφημερίδα «Καθημερινή» φύλλο(24.6.2014)
<http://www.kathimerini.gr/773076/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/egklwvismenoi-65000--daneiolhptes-me-daneaia--se-elvetiko-fragko>

Η σύμβαση αυτή εμπεριέχει τον κίνδυνο της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η πρόβλεψη της οποίας είναι αρκετά δύσκολη, ιδίως στις επίμαχες συμβάσεις που στην πλειοψηφία τους ήταν μακροχρόνιες. Πιο συγκεκριμένα, σε περίπτωση αλλαγής της συναλλαγματικής ισοτιμίας, όπως και συνέβη, οι δανειολήπτες δύνανται να βρεθούν σε δυσμενή οικονομική θέση, διότι προκειμένου να ανταποκριθούν στις δόσεις τους πρέπει να καταβάλουν περισσότερα ευρώ σε σχέση με αυτά που κατέβαλλαν μέχρι σήμερα. Ο κίνδυνος όμως της δυσμενούς σε βάρος του δανειολήπτη μεταβολής της ισοτιμίας δεν είναι ο μόνος. Τα δάνεια σε ξένο νόμισμα συνδυάζονται συχνά με κυμαινόμενο επιτόκιο που ακολουθεί ανά τρεις ή έξι μήνες την εξέλιξη των επιτοκίων στη χρηματαγορά. Ήτοι, αν η διακύμανση είναι αυξητική, αυτό θα επιβαρύνει το δανειολήπτη και εάν είναι μειούμενη θα τον ωφελήσει.⁴

Οι δανειολήπτες θεώρησαν πως η τότε υφιστάμενη ισοτιμία Ευρώ/CHF θα εξακολουθεί να κυμαίνεται σε σταθερά υψηλά επίπεδα και ότι η τυχόν ζημία τους στο μέλλον από μια πιθανή αλλαγή της συναλλαγματικής ισοτιμίας⁵ σε βάρος του ευρώ θα ήταν μικρότερη από το όφελος που ο ίδιος θα αποκόμιζαν λόγω του χαμηλού επιτοκίου δανεισμού. Ωστόσο, οι προσδοκίες τους διαψεύστηκαν καθώς η κατάσταση μεταβλήθηκε άρδην. Η Ευρώπη βυθίστηκε σε κρίση έχοντας ως άμεσο επακόλουθο την υποχώρηση της ισοτιμίας του Ευρώ έναντι άλλων νομισμάτων και ιδιαίτερα του ελβετικού φράγκου.

Για να μπορέσει κανείς να αντιληφθεί την ανατροπή των προσδοκιών που δημιουργήθηκαν στους συγκεκριμένους δανειολήπτες θα πρέπει να αναλογιστεί πως το 2006 η ισοτιμία του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ ανέρχονταν σε 1,61 ενώ το 2011 ανέρχονταν σε 1,08. Αυτό σημαίνει πως αν ένας δανειολήπτης ελάμβανε το 2006 δάνειο ύψους 161.000CHF, όφειλε 100.000€. Αντίθετα, το 2011, μετά και τις μεταβολές που προαναφέρθηκαν, πλέον όφειλε 149.074€ με την προϋπόθεση πως στον ενδιάμεσο χρόνο δεν είχαν μεσολαβήσει καταβολές τοκοχρεωλυτικών δόσεων ή ανατοκισμοί. Συνεπώς, εντός πέντε ετών το συγκεκριμένο ποσό είχε αυξηθεί κατά 49%⁶.

Η συνεχής, λοιπόν, διολίσθηση του ευρώ και η ταυτόχρονη ενίσχυση του ελβετικού φράγκου προκάλεσαν την παρέμβαση της Κεντρικής Τράπεζας της Ελβετίας στις αρχές Σεπτεμβρίου 2011, η οποία κλείδωσε την ισοτιμία στο 1.20 σε μια προσπάθεια αναχαίτισης

⁴ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο ,σ 5

⁵ Ως συναλλαγματική ισοτιμία ορίζεται συνήθως η ποσότητα του εγχώριου νομίσματος που απαιτείται για την αγορά μιας νομισματικής μονάδας ξένης χώρας. Με άλλα λόγια ορίζεται ως η τιμή στην οποία ανταλλάσσονται δύο εθνικά νομίσματα στη διεθνή αγορά συναλλάγματος, δηλαδή η ποσότητα ενός νομίσματος που απαιτείται για την αγορά μίας μονάδας ενός άλλου νομίσματος.

⁶ Γιθαννόπουλος, Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα, ΕπισκεΔ 2014, 647

της δραματικής ανατίμησης του Ελβετικού φράγκου.⁷ Συγκεκριμένα, θεώρησε ότι συνιστά απειλή για την ελβετική οικονομία η τρέχουσα σημαντική ανατίμηση του ελβετικού φράγκου και προκαλεί κίνδυνο αποπληθωρισμού. Δήλωσε, ότι δεν θα ανεχθεί πλέον συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ/ελβετικό φράγκο χαμηλότερα από το κατώτατο επίπεδο των 1,20 ελβετικών φράγκων και αποσκοπεί στην ουσιαστική και συνεχή αποδυνάμωση του ελβετικού φράγκου. Οι εν λόγω εξελίξεις δημιούργησαν μια προσδοκία στους δανειολήπτες πως η κατάσταση δύναται να βελτιωθεί και η ισοτιμία να ανακάμψει σταδιακά σε επίπεδα προ κρίσης.

Παρόλα αυτά, τρία χρόνια αργότερα τον Ιανουάριο του 2015⁸, η Κεντρική τράπεζα της Ελβετίας (ΚΤΕ), ξεκλείδωσε και πάλι την ισοτιμία. Ανακοίνωσε πως δεν θα συνεχίσει το σταθερά χαμηλό ποσοστό ανταλλαγής των ευρώ και των ελβετικών φράγκων και την ίδια στιγμή χαμήλωσε το επιτόκιο από 0.5 σε - 0,75. Εκείνη η Πέμπτη χαρακτηρίστηκε από διάφορα δημοσιεύματα ως «Μαύρη Πέμπτη» για τους χιλιάδες δανειολήπτες σε Ελβετικό φράγκο.

Η απόφαση της κεντρικής τράπεζας της Ελβετίας (ΚΤΕ), να απελευθερώσει την ισοτιμία μεταξύ Ελβετικού φράγκου και Ευρώ, προκάλεσε νέες αναταράξεις και κλυδωνισμούς στις αγορές συναλλάγματος με την ισχυρή ανατίμηση του φράγκου έναντι του ευρωπαϊκού νομίσματος να φθάνει σε επίπεδα ρεκόρ. Μετά την ανακοίνωση της ΚΤΕ, επικράτησε προς στιγμή "πανικός" στις αγορές, με το ελβετικό νόμισμα να ενισχύεται κατά περίπου 30% σε σχέση με το ευρώ (0,805 φράγκα ανά ευρώ) και 25% συγκριτικά με το δολάριο (88 φράγκα ανά δολάριο),⁹ όπως χαρακτηριστικά μετέδιδε το ειδησεογραφικό πρακτορείο Reuters.¹⁰

Το αποτέλεσμα ήταν οι δόσεις να διογκωθούν μετά τις 15 Ιανουαρίου 2015 φτάνοντας στο σημείο να έχουμε περιπτώσεις δανειοληπτών που ενώ κατέβαλλαν τις δόσεις τους για διάστημα δέκα ετών το ποσό του δανείου τους να παραμένει σχεδόν το ίδιο. Η αλήθεια είναι πως το ποσό σε CHF μειωνόταν, αλλά σε ευρώ έμενε το ίδιο ή και αυξανόταν. Οι ελληνικές

⁷ http://www.snb.ch/en/mmr/reference/pre_20110906/source/pre_20110906.en.pdf

Swiss National Bank sets minimum exchange rate at CHF 1.20 per euro

⁸ Swiss National Bank discontinues minimum exchange rate and lowers interest rate to -0.75% http://www.snb.ch/en/mmr/reference/pre_20150115/source/pre_20150115.en.pdf

⁹ «Η Ελβετία αιφνιδίασε τις αγορές» <http://www.kathimerini.gr/799544/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-elvetia-aifnidiase-tis-agores,»>

Why the Swiss unpegged the franc <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/01/economist-explains-13> , Swiss Franc soars as Switzerland abandons euro cap <http://www.bbc.com/news/business-30829917>

¹⁰ Swiss franc jumps 30 percent after Swiss National Bank dumps euro ceiling <http://www.reuters.com/article/us-markets-franc-idUSKBN0KO16Y20150115>

τράπεζες δεν έμειναν αμέτοχες, αλλά πρότειναν λύσεις, όπως η προσαρμογή της δόσης σε επίπεδα πριν από τη 15^η Ιανουαρίου 2015 και η επιμήκυνση της διάρκειας του δανείου, προκειμένου να μειωθεί η μηνιαία δόση του δανείου σε επίπεδο που δύναται να αποπληρώσει ο πελάτης.

Εκτός από τις παραπάνω δυνατότητες, μεταξύ των προτάσεων που μελετώνται είναι η αυξομείωση της δόσης ανάλογα με την ισοτιμία ή η δυνατότητα του split balance, δηλαδή ο χωρισμός του δανείου σε δύο κομμάτια εκ των οποίων το ένα θα πληρώνεται με την τρέχουσα δόση που του αντιστοιχεί και το υπόλοιπο θα αποπληρωθεί κάποια χρόνια μετά. Στην περίπτωση της περαιτέρω επιμήκυνσης του δανείου, προκειμένου να μειωθεί η δόση που πληρώνει ο πελάτης, το μέρος που μεταφέρεται κεφαλαιοποιείται και εκτοκίζεται. Πάντως, η κεφαλαιοποίηση της οφειλής γίνεται με χαμηλό επιτόκιο, όσο το libor διαμορφώνεται σε χαμηλά επίπεδα.

Η έκταση και η σημαντικότητα του ζητήματος άνοιξε συζητήσεις για κυβερνητική παρέμβαση στο θέμα. Από τις χώρες που είχαν μεγάλο ποσοστό δανείων σε ελβετικό φράγκο, η πρώτη που αντέδρασε αποτελεσματικά ήταν η Ουγγαρία που υποχρέωσε τις ουγγρικές τράπεζες να μετατρέψουν τα δάνεια σε τοπικό νόμισμα και μάλιστα με ευνοϊκή ισοτιμία. Μία τέτοια κίνηση στην Ελλάδα δεν είναι εξίσου εύκολη, καθώς η τελευταία ανήκει στην Ευρωζώνη και οι ελληνικές τράπεζες εποπτεύονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα που θα κληθεί να επικυρώσει την οποιαδήποτε σχετική με το θέμα απόφαση.¹¹ Πάντως η έκταση που έχει λάβει το θέμα στην Ελλάδα απαιτεί τη διευθέτηση του ζητήματος, καθώς πλέον εκτός από την πληθώρα των ατομικών αγωγών εκκρεμούν τόσο σε πρώτο όσο και σε δεύτερο βαθμό συλλογικές αγωγές δανειοληπτών.

II. ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα δεν αποτελεί καινούριο φαινόμενο. Οι ελληνικές επιχειρήσεις άρχισαν να εκδηλώνουν ήδη από το 1990 και μετά ιδιαίτερο ενδιαφέρον για δάνεια σε συνάλλαγμα. Ειδικότερα, στις αρχές του 2001, με 102 γιεν αγόραζες 1 ευρώ και στα τέλη της ίδιας χρονιάς το 1 ευρώ άξιζε 114 γιεν. Αργότερα το 2002, το γιεν υποχώρησε στα 126 γιεν

---

¹¹ Βλ «Ρυθμίσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο ξεκίνησαν ήδη οι ελληνικές τράπεζες» <http://www.kathimerini.gr/800168/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/ry8miseis-daneiwn-se-elvetiko-fragko-3ekinhsan-hdh-oi-ellhnikes-trapezes> και «Λύσεις για τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο ετοιμάζει η Blackrock» <http://www.capital.gr/story/2286728>

ανά ευρώ και η διολίσθηση συνεχίστηκε, ώσπου στα τέλη του 2006 έφτασε να αξίζει το 1 ευρώ 156 γιεν.

Για να αντιληφθούμε το λόγο που είχαν ζήτηση τα δάνεια σε συνάλλαγμα αρκεί να αναλογιστούμε πως κάποιος που είχε πάρει δάνειο σε γιεν το 2001 είχε ωφεληθεί μέχρι το 2007 κατά 50% από τη διαφορά της ισοτιμίας εις βάρος του γιεν και κατά 2,5% από τη διαφορά επιτοκίων ευρώ και γιεν. Σημειώνεται ότι στη διάρκεια του 2001 η ισοτιμία του ευρώ/γιεν είχε υποχωρήσει μέχρι τα 92 γιεν, που σημαίνει ότι όποιος είχε πάρει δάνειο σε αυτά τα επίπεδα του γιεν μέχρι σήμερα είχε τεράστιο κέρδος, αφού στη ροή του δανείου χρειαζόταν όλο και λιγότερα ευρώ για την αποπληρωμή του. Πάντως πολλά δάνεια σε γιεν έκλεισαν την περίοδο 1998-2001 λόγω των μεγάλων διακυμάνσεων του γιεν, όταν το ευρώ υποχώρησε από τα 150 στα 90 γιεν.

Οι μεγάλες επιχειρήσεις που ουσιαστικά είχαν τη δυνατότητα να δανεισθούν σε συνάλλαγμα μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να μετατρέψουν το δάνειο σε ευρώ και έτσι να περιορίσουν το χρηματοπιστωτικό κόστος. Τα δάνεια αυτά των επιχειρήσεων ήταν εξάλλου βραχυπρόθεσμα σε αντίθεση με τα στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο που συνάπτονταν συνήθως για είκοσι και παραπάνω χρόνια. Συνεπώς, τα δάνεια σε συνάλλαγμα που προτιμούσαν οι επιχειρήσεις είχαν βραχυπρόθεσμο συναλλαγματικό ρίσκο.

Η μετακύληση της προτίμησης των δανειοληπτών σε συνάλλαγμα από το γιεν στο ελβετικό φράγκο είχε την πηγή του στη σταθερότητα του φράγκου, η οποία βασίζεται στο γεγονός πως η ελβετική οικονομία είναι πολύ στενότερα συνδεδεμένη με την ευρωπαϊκή. Η μετέπειτα εξέλιξη βέβαια, λόγω της κρίσης διέψευσε τις προσδοκίες των δανειοληπτών σε συνάλλαγμα. Η ιστορία δείχνει πως κανένα νόμισμα όσο ισχυρό κι αν είναι δε μένει αλώβητο. Οι λόγοι είναι πολυποίκιλοι και εξαρτώνται από την νομισματική και οικονομική πολιτική του κράτους ή της αρχής που «κυριαρχικά δικαιώματι»¹² εκδίδει το νόμισμα.

III. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να παρουσιάσει τα ζητήματα που έχουν ανακύψει σχετικά με τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Από τα παραπάνω ήδη διαφαίνεται πως το ζήτημα έχει έντονες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Στόχος είναι να τεθούν προβληματισμοί και να επιχειρηθεί η σαφέστερη απάντησή τους. Η εργασία δεν στοχεύει στην εξαντλητική

---

¹² Ιατράκης Γ, Η νομιναλιστική αρχή σε περίοδο οικονομικής κρίσης, ΧρΙΔ Ι/2010,328

παράθεση απόψεων και δικαστικών αποφάσεων, καθώς η δημοσίευσή τους είναι καθημερινή. Επίσης, η παρούσα εργασία δεν θα ασχοληθεί με δικονομικά ζητήματα καθώς το βάρος θα δοθεί στο ουσιαστικό δίκαιο.

Τα τμήματα της δομής της εργασίας θα παρουσιαστούν στο σημείο αυτό εν συντομία. Στο μέρος Α θα εξεταστεί η νομική φύση των συγκεκριμένων δανείων και συγκεκριμένα αν καταχρηστικά γίνεται λόγος για συμβάσεις δανείων. Έπειτα, θα εξετάσουμε τη νομιμότητα και το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τις εν λόγω συμβάσεις ώστε να κρίνουμε το κύρος τους. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τις υποχρεώσεις του πιστωτικού ιδρύματος προς παροχή επαρκούς ενημέρωσης στο δανειολήπτη προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος που πηγάζει από τη σύμβαση. Στο μέρος Β θα παρουσιαστούν οι επιμέρους βάσεις προστασίας που επικαλούνται οι δανειολήπτες στις αγωγές τους και θα εξετάσουμε κατά πόσο είναι δυνατή η εφαρμογή τους. Στο μέρος Γ θα παρουσιάσουμε την κατάσταση σε άλλες χώρες που πλήγηκαν από τα εν λόγω δάνεια, και θα παρουσιάσουμε τις απαντήσεις που έδωσε το ΔΕΕ ύστερα από υποβολή σε αυτό προδικαστικών ερωτημάτων. Στο τέλος θα δοθεί η προτεινόμενη λύση και θα παρατεθούν τα συμπεράσματα της μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΩΝ

Ι. ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ , ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

1.Η ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΕΛΒΕΤΙΚΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥ:ΔΑΝΕΙΟ Η ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΠΡΟΙΟΝ;

Τα πολυποίκιλα προβλήματα που δημιούργησε ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα οδήγησαν σε συζητήσεις περί της φύσης των δανείων αυτών. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν πρόκειται για δάνεια ή υποκρύπτονται άλλου είδους συμβάσεις και κατ' επέκταση κατά πόσο ο όρος χρησιμοποιείται εδώ καταχρηστικά. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα θα μας κατευθύνει ως προς τις διατάξεις που θα τύχουν εφαρμογής στις εν λόγω συμβάσεις.

Τα μέρη ονόμαζαν τη μεταξύ τους σύμβαση ως δάνειο. Το γεγονός βέβαια αυτό δε δύναται να εμποδίσει το δικαστή να ερμηνεύσει και να χαρακτηρίσει διαφορετικά την εν λόγω σχέση. Έτσι επιτυγχάνεται ασφάλεια δικαίου καθώς ο συχνά λανθασμένος χαρακτηρισμός εκ μέρους των συμβαλλομένων δεν αποτρέπει την επέλευση των προβλεπόμενων από το νόμο συνεπειών. Το γεγονός αυτό δεν περιορίζει την συμβατική ελευθερία των μερών, όπως αυτή ορίζεται στην ΑΚ 361 και το αρθρ. 5 παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να αποφασίζουν ελεύθερα για την κατάρτιση μίας δικαιοπραξίας και το περιεχόμενό της, χωρίς όμως να έχουν εξουσία να επηρεάζουν το δικαίκα καθορισμένο σύστημα των συμβατικών τύπων.¹³

Προκειμένου να γίνει ορθός νομικός χαρακτηρισμός και να αντιληφθούμε τη νομική φύση και τις έννομες συνέπειες μίας σύμβασης θα πρέπει να εντάξουμε τα στοιχεία των συγκεκριμένων συμβάσεων σε ένα συμβατικό τύπο. Ο νομικός χαρακτηρισμός, δηλαδή, είναι μια διαδικασία υπαγωγής. Υφίσταται λοιπόν αδήριτη ανάγκη να αντιληφθούμε και να αναλύσουμε τις κύριες υποχρεώσεις παροχής στη σύμβαση, όπως τις διαμόρφωσαν τα μέρη. Οι υποχρεώσεις παροχής πρέπει να διακρίνονται από τις υποχρεώσεις πρόνοιας και προστασίας του άλλου μέρους, διότι μόνο οι πρώτες μπορούν να καθορίσουν το συμβατικό τύπο.

Εφόσον κατανοήσουμε τις κύριες υποχρεώσεις, θα προσπαθήσουμε να τις εντάξουμε σε έναν συμβατικό τύπο, όπως αυτός ρυθμίζεται στο νόμο. Αρχικά πρέπει να προσανατολιστούμε σε συμβατικούς τύπους που έχουμε στη διάθεσή μας από τους αστικούς νόμους και το ειδικό ενοχικό. Για να μπορέσουμε να αντιληφθούμε αν οι εν λόγω συμβάσεις δύνανται να υπαχθούν στην έννοια της σύμβασης δανείου ας εξετάσουμε λίγο σύντομα το τραπεζικό δάνειο. Οι βασικές τραπεζικές εργασίες διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες, τις παθητικές, που γενικά θα μπορούσαν να νοηθούν ως αποδοχή καταθέσεων και τις ενεργητικές συνιστάμενες σε πάσης φύσης χορηγήσεις.¹⁴ Από τις ενεργητικές η βασικότερη είναι η χορήγηση πιστώσεων. Ως πίστωση νοείται η «προσωρινή ενίσχυση της αγοραστικής

---

¹³ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ 12

¹⁴ Λαδάς, Τραπεζικές συναλλαγές (2016) σ 1 και Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ 22 όπου αναφέρει πως ο ίδιος ο ορισμός της έννοιας του πιστωτικού ιδρύματος εκκινεί από τον προσδιορισμό των δύο βασικών εργασιών (καταθέσεις και χορηγήσεις) κατά το αρ3 παρ 1 σημ 1 Ν. 4261/2014 με το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη το αρ 3 της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ «πιστωτικό ίδρυμα είναι αυτό που ορίζει το σημ 1 της παρ 1 του άρθρου 4 του Κανονισμού (ΕΕ) 575/2013, δηλαδή η επιχείρηση της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στην από το κοινό καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων και στη χορήγηση πιστώσεων για ίδιο λογαριασμό».

δύναμης» του πιστολήπτη από τον πιστοδότη. Η πίστωση καταλαμβάνει ένα σύνολο τραπεζικών εργασιών, η βασικότερη από τις οποίες είναι το τραπεζικό δάνειο. Στο τραπεζικό δάνειο η τράπεζα παραχωρεί χρήματα στον δανειολήπτη και ο τελευταίος αναλαμβάνει την υποχρέωση να τα επιστρέψει στον συμφωνηθέντα χρόνο.¹⁵ Το τραπεζικό δάνειο διέπεται από τις διατάξεις του ΑΚ καθώς και από άλλες ειδικότερες διατάξεις.¹⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 806 ΑΚ, «με τη σύμβαση του δανείου ο ένας από τους συμβαλλομένους μεταβιβάζει στον άλλον κατά κυριότητα χρήματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα, κι αυτός έχει υποχρέωση να αποδώσει άλλα πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας». Στις συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο το πιστωτικό ίδρυμα μεταβιβάζει στο δανειολήπτη την κυριότητα επί του δανείου που δεν είναι σε εγχώριο νόμισμα αλλά σε ελβετικό φράγκο, ο δε δανειολήπτης υποχρεούται να επιστρέψει το δάνειο μαζί με τον τόκο.¹⁷

Τα δάνεια λοιπόν σε συνάλλαγμα διαφέρουν από τα συνηθισμένα ως προς το ότι στα τελευταία το νόμισμα του δανείου και το νόμισμα της κατοικίας/του εισοδήματος ή της περιουσίας του δανειολήπτη είναι ένα και το αυτό νόμισμα. Αντίθετα, στα δάνεια σε ξένο νόμισμα, το νόμισμα του δανείου είναι διαφορετικό από το νόμισμα στο οποίο ο δανειολήπτης κατοικεί ή έχει εισόδημα ή περιουσία.¹⁸ Αυτό καθ' αυτό όμως δεν μετατρέπει τα δάνεια σε επενδυτικά προϊόντα.

Είναι γεγονός πως τα πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα, εκτός από τις υπηρεσίες εμπορικής τραπεζικής (commercial banking), που παραδοσιακά παρείχαν, οι βασικότερες από τις οποίες είναι οι καταθέσεις και οι χορηγήσεις, παρέχουν πλέον και επενδυτικές υπηρεσίες (investment banking), σχετικά με χρηματοπιστωτικά προϊόντα και παράγωγα σύμφωνα με τον Ν 3601/2007 και τον ισχύον Ν 4261/2014.¹⁹ Το τι αποτελεί επενδυτική υπηρεσία καθορίζεται στο άρθρο 4 Ν. 3606/2007. Αν θεωρηθεί ότι οι συμβάσεις αυτές αποτελούν επενδυτικά προϊόντα, η σχέση των μερών θα διέπεται από την οδηγία 2004/39(MIFID). Σκοπός της οδηγίας 2004/39 είναι η προστασία των επενδυτών. Επενδυτής κατά την έννοια της οδηγίας αυτής είναι κάποιος που επενδύει ή επιδιώκει να επενδύσει ίδια ή δανεισμένα κεφάλαια σε χρηματοπιστωτικό μέσο, με σκοπό να αποκομίσει έσοδα, ή τουλάχιστον να προστατεύσει την

¹⁵ Ρόκας Ν, Γκόρτσος Χ., Στοιχεία τραπεζικού δικαίου σ. 226

¹⁶ Πχ από την ΠΔ/ΤΕ 2501/2002, ΚΥΑ Ζ1-699/2010, Ν 4224/2013, Ν 2251/1994

¹⁷ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 23

¹⁸ Λιάππης, Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο, ΧρΠΔ ΙΣΤ/2016, 241

και σκέψη 34 της από 17.9.2015 Πρότασης του Γενικού Εισαγγελέα στην υπόθεση C-312/14.

¹⁹ Σωτηρόπουλος, Νομικά ζητήματα σχετικά με συμβάσεις στεγαστικών δανείων με ρήτρα ελβετικού φράγκου, σε :Τιμ. Τομ. Κλαμαρή, τομ.Ι,σ.1162 και Ρόκας Ν/Γκόρτσος Χ, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου,σ.8

αξία των κεφαλαίων του.²⁰ Το ερώτημα που τίθεται είναι αν θα μπορούσαν οι εν λόγω συμβάσεις να εμπίπτουν στην έννοια της επένδυσης.

Οι δανειολήπτες που προσπαθούν να εντάξουν τις συμβάσεις αυτές στην έννοια των επενδυτικών προϊόντων αποσκοπούν στην εφαρμογή της Οδηγίας 2004/39/EK και στην αυξημένη προστασία που αυτή παρέχει στους επενδυτές, και στην επακόλουθη ευθύνη του πιστωτικού φορέα. Συγκεκριμένα, ο χαρακτηρισμός του δανείου ως σύμβασης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών αποσκοπεί στη θεμελίωση ακυρότητας της σύμβασης με βάση το άρθρο 174 ΑΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 49 Ν 3371/2005, σχετικά με την υποχρέωση πιστοποίησης των υπαλλήλων που προέβησαν σε διαπραγμάτευση της σύμβασης και ενημέρωσης του εκάστοτε δανειολήπτη. Για να αντιληφθούμε αν αυτό είναι αποδεκτό, θα πρέπει να εξετάσουμε τα τυπολογικά χαρακτηριστικά των συμβάσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών.

Αρχικά, εννοιολογικό χαρακτηριστικό των επενδυτικών προϊόντων αποτελεί η διάθεση κεφαλαίου από πλευράς του πελάτη.²¹ Στην επένδυση δηλαδή ο πελάτης καταβάλλει ένα ποσό για την απόκτηση του χρηματοπιστωτικού μέσου. Στις συμβάσεις που εξετάζουμε εδώ η χρηματική ροή είναι αντίθετη, δηλαδή η τράπεζα καταβάλλει το δάνειο στον πελάτη.

Άλλο στοιχείο των επενδυτικών συμβάσεων αποτελεί η προσδοκία αποκόμισης κέρδους, είτε αυτή είναι βραχυπρόθεσμη είτε μακροπρόθεσμη. Στις συμβάσεις δανείων ελβετικού φράγκου δεν εντοπίζεται καμία τέτοια προσδοκία κέρδους, καθώς ο πελάτης έχει υποχρέωση να γυρίσει το δανεισθέν κεφάλαιο και μάλιστα με τόκο.

Επιχείρημα πολλές φορές των πελατών είναι ότι υπάρχει ο κίνδυνος από τη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Δεν πρέπει να παραβλέπεται όμως πως το στοιχείο του κινδύνου είναι εγγενές στοιχείο κάθε συναλλαγής.²² Διαφορετικός όμως είναι ο κίνδυνος σε κάθε σύμβαση. Για παράδειγμα, στην περίπτωση αγοράς μετοχών στο χρηματιστήριο ο επενδυτής διακινδυνεύει το ίδιο του κεφάλαιο, ενώ στα δάνεια σε ξένο νόμισμα ο δανειολήπτης αναλαμβάνει τον κίνδυνο να αποδώσει στην τράπεζα μεγαλύτερο ποσό για κεφάλαιο ή και τόκους.²³

²⁰ Βλ. προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Niilo Jaaskinen της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 2015, Υπόθεση C-312/14 Banif Plus Bank Zrt. κατά Marton Lantos και Martonne Lantos ECLI: EU:C:2015:794 σκέψη 37

²¹ Ρόκας Ν/Γκόρτσος Χ, ο.π. σ. 299 και Σωτηρόπουλος σε Τιμ.Τομ. Κλαμαρή, τομ Ι, σ. 1164, Γεωργακόπουλος, Χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό δίκαιο(1999), σ. 59 επ

²² Γεωργακόπουλος.Α, Χρηματιστηριακό και τραπεζικό δίκαιο, 122επ

²³ Σωτηρόπουλος σε Τιμ.Τομ. Κλαμαρή, τομ Ι, σ. 1166

Άλλο ένα χαρακτηριστικό των επενδυτικών υπηρεσιών είναι η εμπορευσιμότητά τους λόγω της δυνατότητας ευχερούς ρευστοποίησης τους. Η ρευστοποίησή τους γίνεται είτε σε οργανωμένη αγορά είτε εξωχρηματιστηριακά.²⁴ Στην εξεταζόμενη περίπτωση δεν υπάρχει κάποια αγορά ρευστοποίησης του προϊόντος, ώστε να γίνει λόγος για επενδυτικό προϊόν.

Ύστερα από σύντομη εξέταση των εννοιολογικών χαρακτηριστικών των συμβάσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών αντιλαμβανόμαστε πως στις συμβάσεις που μας απασχολούν δεν τίθεται θέμα ύπαρξης στοιχείου επένδυσης. Συνεπώς, δεν εφαρμόζεται η νομοθεσία για τις επενδυτικές υπηρεσίες αλλά ούτε υποχρεωνόταν η Τράπεζα να διαθέτει για αυτού του είδους τις συμβάσεις υπαλλήλους με πιστοποιητικό τύπου B1 σύμφωνα με το άρθρο 49 παρ 1 Ν.3371/2005 που χορηγείται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (ή η Τράπεζα της Ελλάδος, εφόσον πρόκειται για υπαλλήλους τραπεζών), και το οποίο θα πρέπει να διαθέτουν οι παρέχοντες επενδυτικές συμβουλές. Με άλλα λόγια, πρόκειται για συνηθισμένες τραπεζικές συμβάσεις.²⁵ Εξάλλου, τα δάνεια αυτά όταν χορηγήθηκαν προβλέπονταν ήδη από την ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 «Ενημέρωση των συναλλασσομένων με τα πιστωτικά ιδρύματα για τους όρους που διέπουν τις συναλλαγές τους»²⁶

Το δίλλημα αυτό, περί του αν υποκρύπτεται επενδυτική υπηρεσία επιλύθηκε και από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην απόφαση Banif Plus Bank, υπόθ. C-312/14. Το Δικαστήριο έκρινε πως «Το άρθρο 4, παράγραφος 1, σημείο 2, της οδηγίας 2004/39/EK έχει την έννοια ότι, υπό την επιφύλαξη της εξακρίβωσης από το αιτούν δικαστήριο, δεν αποτελούν επενδυτική υπηρεσία ή δραστηριότητα κατά τη διάταξη αυτή ορισμένες πράξεις συναλλάγματος, τις οποίες πραγματοποιεί ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δυνάμει ρητρών συμβάσεως δανείου σε ξένο νόμισμα όπως αυτή της κύριας δίκης, οι οποίες συνίστανται στον καθορισμό του ποσού του δανείου βάσει της τιμής αγοράς του ξένου νομίσματος που ισχύει κατά τον χρόνο της αποδεσμέυσης των κεφαλαίων και στον καθορισμό των ποσών των μηνιαίων δόσεων βάσει της τιμής πώλησής του εν λόγω ξένου νομίσματος που ισχύει κατά τον υπολογισμό κάθε μηνιαίας δόσεως.»²⁷ Θεωρεί πως η κύρια σύμβαση αποτελεί δάνειο ενώ οι πράξεις που αφορούν τη μετατροπή βάσει της τιμής αγοράς ή πώλησης του ξένου νομίσματος

²⁴ Σωτηρόπουλος σε Τιμ.Τομ. Κλαμαρή, τομ Ι, σ. 1165

²⁵ ΜΠρΑΘ 5324/2015 ΝΟΜΟΣ

²⁶ ΦΕΚ Α' 277/18-11-2002

²⁷ Απόφαση C- 312/14 της 3/12/2015 ΔΕΕ Banif Plus Bank Zrt/Lantos , ECLI: EU:C:2015:794 σκέψη 72

χρησιμεύουν μόνο ως λεπτομέρειες εκτελέσεως των ουσιωδών υποχρεώσεων πληρωμής της συμβάσεως δανείου.²⁸

2.Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

Έχοντας εξετάσει το ζήτημα του κατά πόσο οι δανειακές συμβάσεις ενέχουν ή όχι επενδυτικά στοιχεία προχωράμε στο αν αυτές είναι νόμιμες. Συχνά οι δανειολήπτες επικαλούνται στις αγωγές τους το άρθρο 174ΑΚ και μιλούν για απαγορευμένη δικαιοπραξία. Η διάταξη αυτή αποτελεί λευκό κανόνα, διότι δε θεμελιώνει η ίδια λόγο ακυρότητας, παρά μόνο αν συνδυαστεί με άλλη απαγορευτική ή επιτακτική διάταξη νόμου. Συνεπώς, θα πρέπει να εξετάσουμε αν οι δανειακές συμβάσεις προσκρούουν σε διάταξη αναγκαστικού δικαίου η οποία σε συνδυασμό με το άρθρο 174ΑΚ δύναται να πλήττει το κύρος τους.

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι αν κατά το ελληνικό δίκαιο επιτρέπονται αυτού του είδους τα δάνεια ή υπάρχει διάταξη που να τα απαγορεύει. Η απάντηση είναι πως τέτοια διάταξη νόμου δεν υπάρχει. Η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 που αφορά «την ενημέρωση των συναλλασσομένων με τα πιστωτικά ιδρύματα για τους όρους που διέπουν τις συναλλαγές τους» έχει πρόβλεψη για τα δάνεια σε ξένο νόμισμα, γεγονός που δείχνει πως τα δάνεια αυτά είναι καθόλα νόμιμα. Δάνεια μπορούν να χορηγούνται είτε σε ευρώ είτε σε άλλο νόμισμα. Πιο συγκεκριμένα, συναλλαγματικοί περιορισμοί σε συναλλαγές σε ξένο νόμισμα δεν τίθενται πλέον. Η κίνηση κεφαλαίων ελευθερώθηκε με την οδηγία 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24^{ης} Ιουνίου 1988, η οποία καταργούσε όλους τους εναπομείναντες περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών από την 1^η Ιουλίου 1990. Κατά συνέπεια, η ελευθέρωση επεκτάθηκε στις νομισματικές ή οιονεί νομισματικές συναλλαγές που θα μπορούσαν να έχουν το μεγαλύτερο αντίκτυπο στις εθνικές νομισματικές πολιτικές, όπως τα δάνεια, οι καταθέσεις και οι αγοραπωλησίες τίτλων. Η οδηγία συμπεριελάμβανε ρήτρα διασφάλισης που επέτρεπε στα κράτη μέλη να λαμβάνουν προστατευτικά μέτρα σε

---

²⁸Βλ και απόφαση ΠΠρΚαβ 56/2015' ΕΕμπΔ 2015, 916, η οποία αρνήθηκε να χαρακτηρίσει τη χορήγηση δανείου σε ελβετικό φράγκο ως επενδυτική υπηρεσία κατά την έννοια του αρ. 4 Ν. 3606/2007 και το ίδιο το δάνειο ως χρηματοπιστωτικό μέσο κατά την έννοια του αρ. 5 περ. δ του ίδιου νόμου. Συγκεκριμένα έκρινε πως η χορήγηση ενός τέτοιου δανείου αποσκοπούσε αποκλειστικά στη χρηματοδότηση της δανειολήπτριας για την απόκτηση περιουσιακού στοιχείου και δεν αφορούσε σε επένδυση κεφαλαίου, το οποίο να διατέθηκε υπό συνθήκες διακινδύνευσης προς απόδοση προσδοκώμενου κέρδους. Βλ όμως και την απόφαση ΠΠρΑΘ 334/2016 , ΕΕμπΔ 2016,410(με σχόλιο Χασάπη) η οποία δεν έλαβε υπόψιν της την απόφαση του ΔΕΕ και προσέδωσε στα στεγαστικά δάνεια σε ξένο νόμισμα χαρακτηριστικά επενδυτικού χαρακτήρα.

περιπτώσεις στις οποίες βραχυπρόθεσμες κινήσεις εξαιρετικού ύψους διατάρασσαν σοβαρά την άσκηση νομισματικής πολιτικής.²⁹

Με το ΠΔ 2325/1994 που έχει ως τίτλο «Δανεισμός σε συνάλλαγμα κατοίκων από πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα» που εκδόθηκε κατά νομοθετική εξουσιοδότηση του ΠΔ 96/1993 «Περί προσαρμογής της Ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας αρ. 88/361/ΕΟΚ και της Οδηγίας 92/122/ΕΟΚ σχετικά με τη κίνηση κεφαλαίων» το οποίο τροποποιήθηκε με το Π.Δ 1004/1994 ήρθαν οι μέχρι τότε συναλλαγματικοί περιορισμοί και επιτράπηκε η χρηματοδότηση σε συνάλλαγμα φυσικών ή νομικών προσώπων κατοίκων εσωτερικού από πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα για την κάλυψη πάσης φύσεως αναγκών τους στο εσωτερικό και εξωτερικό,³⁰ για τις οποίες επιτρεπόταν αντίστοιχα η χρηματοδότηση σε δραχμές. Οι λοιποί όροι και το επιτόκιο καθορίζονται ελεύθερα μεταξύ των συναλλασσόμενων μερών.³¹ Επίσης, η αντικατάσταση της δραχμής με το ευρώ με το Ν 2842/2000 και πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 5 κατήγγειλε κάθε διάταξη που απαγορεύει τη συνομολόγηση απαιτήσεων και υποχρεώσεων στην Ελλάδα σε συνάλλαγμα.³² Έτσι, τα μέρη μπορούν να αναλαμβάνουν υποχρεώσεις αλλά και να τις εξοφλούν σε άλλο εκτός του ευρώ νόμισμα.³³

Η κατάργηση των περιορισμών του προϊσχύοντος δικαίου σχετικά με ανάληψη υπόσχεσης σε συνάλλαγμα δε συνεπάγεται αυτόματα την κατάργηση περιορισμών ως προς την καταβολή των οφειλών σε συνάλλαγμα.³⁴ Πιο συγκεκριμένα συνεχίζει να ισχύει το άρθρο 6 παρ 1 Ν.5422/1932 που ορίζει πως κάθε φύσης οφειλές σε συνάλλαγμα που είναι πληρωτέες στην Ελλάδα, εξοφλούνται σε δραχμές (πλέον ευρώ) κατά την τρέχουσα τιμή της

²⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988L0361:EL:HTML>

³⁰ Για τη νομιμότητα των δανείων σε ξένο νόμισμα ΜονΠρωτ Αθηνών 437/2013 , ΧρηΔικ 2013, 148 επ

³¹ Βλ. ΑΠ 370/2012, ΝοΒ 2012,1795=ΕπισκΕμπΔ 2012, 661

³² Το άρθρο 5 ορίζει ότι: 1.Καταργούνται οι διατάξεις του ν. 362/1945, το άρθρο 2 του ν. 944/1946 και γενικά κάθε διάταξη που απαγορεύει τη συνομολόγηση απαιτήσεων και υποχρεώσεων στην Ελλάδα α) σε συνάλλαγμα, χρυσό ή χρυσά νομίσματα, β) σε εγχώριο νόμισμα εφόσον το ποσό των απαιτήσεων και υποχρεώσεων αφήνεται να προσδιοριστεί από την τιμή του συναλλάγματος, του χρυσού, χρυσών νομισμάτων ή του τιμαρίθμου. 2. Μετά το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 15 του ν.2771/1999 προστίθεται νέο εδάφιο ως εξής: «Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να θέτει τους όρους αγοράς και πώλησης χρυσού και χρυσών νομισμάτων και από άλλα πρόσωπα».3. Οι διατάξεις του παρόντος νόμου, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων της τρίτης παραγράφου του άρθρου 2 του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος, δεν θίγουν τις αρμοδιότητες της Τράπεζας της Ελλάδος που αφορούν τη θέσπιση, από αυτήν, κανόνων πλαισίου αγοράς και πώλησης συναλλάγματος , ξένων τραπεζογραμματίων , χρυσού και χρυσών νομισμάτων ή την απαγόρευση της διενέργειας των πράξεων αυτών από το πιστωτικό ίδρυμα, άλλο νομικό ή φυσικό πρόσωπο.»

³³ Βλ Σταθόπουλος, Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου 2004,232

³⁴ Δρίτσουλας,σε: Λαδάς (επιμ.), Τραπεζικές συναλλαγές,σ. 277

ημέρας εξόφλησης.³⁵ Η ρύθμιση του χρηματικού δανείου σε συνάλλαγμα στην Ελλάδα ρυθμίζεται από ΑΚ 291-292. Ειδικότερα το ΑΚ 291 ορίζει πως ο δανειολήπτης έχει δικαίωμα να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής. Οι παραπάνω διατάξεις αποτελούν διατάξεις ενδοτικού δικαίου και εφαρμόζονται στις συμβάσεις στις οποίες δεν υπάρχει ρήτρα περί πραγματικής πληρωμής σε αλλοδαπό νόμισμα.³⁶

Συνεπώς, αν τα μέρη συμφώνησαν ότι η εξόφληση θα γίνει σε αυτούσιο συνάλλαγμα, ο δανειολήπτης υποχρεούται να καταβάλλει σε αυτούσιο συνάλλαγμα, ενώ αντίθετα αν η σύμβαση δεν καθορίζει ρητά το νόμισμα πληρωμής, ο οφειλέτης έχει ευχέρεια να καταβάλλει καταρχήν σε συνάλλαγμα. Μπορεί όμως να καταβάλει και στο εγχώριο νόμισμα βάσει του ΑΚ 291.

Να αναφερθεί πως σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν 2842/2000³⁷ οι τιμές αναφοράς του Ευρώ προς τα ξένα νομίσματα, που δημοσιεύει η Τράπεζα της Ελλάδος δεν είναι υποχρεωτικές για τα πιστωτικά ιδρύματα, αλλά έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα³⁸. Άρα, οι τράπεζες δύνανται να καθορίζουν ελεύθερα την απόκλιση από τη συναλλαγματική ισοτιμία που ορίζουν η ΤτΕ και η ΕΚΤ,³⁹ αν και ως επί το πλείστον παραπέμπουν στις ημερήσιες τιμές συναλλάγματος που δημοσιεύει η ΕΚΤ. Σύμφωνα δε με το άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 2842/2000, το ευρώ λαμβάνεται πάντα στην ονομαστική του αξία, ακόμη κι αν μεταβλήθηκε η πραγματική

---

³⁵ Βλ όμως και Σταθόπουλο, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2004, σ. 636, σημ. 22 όπου υποστηρίζει πως η διάταξη του 6 παρ 1 έχει καταργηθεί.

³⁶ Ιατράκης Γ., Η εκπλήρωση χρηματικής παροχής σε ξένο νόμισμα, ΧρΙΔ ΙΑ/2011, 574 «Κοινός παρονομαστής των δύο διατάξεων, δηλαδή του 291ΑΚ και του αρ 6 παρ 1 ν.5422/1932 είναι ότι η πληρωτέα στην ημεδαπή οφειλή ξένου νομίσματος εξοφλείται με ημεδαπό νόμισμα, εκτός κι αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, η οποία καταλύει τη διαζευκτική ευχέρεια της ΑΚ 291 και παραγκωνίζει το άρθρο 6 παρ 1 Ν. 5422/1932. Η μεταξύ των δύο διατάξεων διαφορά είναι επουσιώδης. Το άρθρο 291 ΑΚ καθιερώνει διαζευκτική ευχέρεια του οφειλέτη. Αν όμως αυτός θέλει, δεν κωλύεται να καταβάλει αλλοδαπό νόμισμα. Έτσι, επί οικειοθελούς εκπλήρωσης της ενочής οι δύο ρυθμίσεις είναι όμοιες.»

³⁷ Το άρθρο 4 Ν.2842/2000 ορίζει πως τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα και έχουν εξουσιοδοτηθεί να πραγματοποιούν πράξεις σε συνάλλαγμα, διενεργούν ελεύθερα για ίδιο λογαριασμό και με δικό τους κίνδυνο πάσης φύσεως πράξεις σε συνάλλαγμα και ξένα τραπεζικά γραμμάτια, σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις. Τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα, για τις συναλλαγές με τους πελάτες τους, εκδίδουν ημερήσια δελτία τιμών αγοράς και πώλησης συναλλάγματος και ξένων τραπεζικών γραμματίων τα οποία και δημοσιεύουν. Τα ποσοτικά όρια και η απόκλιση μεταξύ των τιμών αγοράς και πώλησης συναλλάγματος και ξένων τραπεζικών γραμματίων, που περιλαμβάνονται στα δελτία αυτό, καθορίζονται ελεύθερα. Η Τράπεζα της Ελλάδος δημοσιεύει δελτία τιμών αναφοράς του ευρώ προς τα ξένα νομίσματα με βάση τα αντίστοιχα δελτία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να εκδίδει ημερήσιο δελτίο τιμών αγοράς και πώλησης συναλλάγματος και ξένων τραπεζικών γραμματίων για τις ανάγκες των καταστημάτων της.

³⁸ Ιατράκης Γ., Η εκπλήρωση χρηματικής παροχής σε ξένο νόμισμα, ΧρΙΔ ΙΑ/2011, 576

³⁹ Λαδάς, σε Αναμνηστικό Τόμο Γεωργακόπουλου, τόμ. Ι, σ 433

αξία του νομίσματος.⁴⁰ Ακολουθείται έτσι η νομιναλιστική αρχή (*nominalismus*, αρχή της ονομαστικής αξίας του χρήματος), σε αντίθεση με την περίπτωση που λαμβάνεται υπόψη η πραγματική αξία του χρήματος (*valorismus*). Η αρχή δύναται να καμφθεί σε ακραίες περιπτώσεις οικονομικής καταστροφής της χώρας με εφαρμογή των άρθρων ΑΚ 288, 388.⁴¹ Άρα, ο συχνά προβαλλόμενος ισχυρισμός από τους δανειολήπτες πως ο καθορισμός της ισοτιμίας από τις τράπεζες γίνεται με αδιαφανή κριτήρια δεν ευσταθεί, διότι ο νόμος 2842/2000 επιτρέπει την ελεύθερη διαμόρφωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.⁴² Βέβαια, μπορούν να ελεγχθούν οι υπέρμετρες αποκλίσεις από τη βασική τιμή με το 281 ΑΚ και το άρθρο 2 Ν. 2251/1994. Να σημειωθεί πως η πρόβλεψη στην ΠΔ/ΤΕ 2325/1994 για την υποχρέωση τήρησης στο φάκελο του δανείου βεβαίωσης αγοράς συναλλάγματος που αφορούσε τις διαδικασίες χορήγησης δανείων σε συνάλλαγμα κατέστη άνευ αντικειμένου μετά την υιοθέτηση του ευρώ ως εθνικού νομίσματος με το Ν 2842/2000.⁴³

Κρίσιμη είναι και η εφαρμογή των διατάξεων 63 επ. ΣΛΕΕ όπου καθιερώνεται η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό χώρο, και συγκεκριμένα ορίζεται ότι απαγορεύονται όλοι οι περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών και στις πληρωμές μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών. Επιπρόσθετα, το άρθρο 65 ΣΛΕΕ επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν απαραίτητα μέτρα για την αποφυγή παραβάσεων των εθνικών νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων ιδίως στον τομέα της προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Παρόλα αυτά, το άρθρο 66 ΣΛΕΕ επιτρέπει μέσα διασφάλισης για ορισμένο διάστημα, αν οι κινήσεις κεφαλαίων προς ή από τρίτες χώρες προκαλούν ή απειλούν να προκαλέσουν σοβαρές δυσχέρειες στη λειτουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Έτσι, έχει απελευθερωθεί η χρηματαγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχει κριθεί από το ΔΕΚ (ήδη ΔΕΕ), πως η ελευθερία κυκλοφορίας κεφαλαίων απαγορεύει μια εθνική ρύθμιση που επιβάλλει την εγγραφή σε εθνικό νόμισμα υποθήκης συσταθείσας προς εξασφάλιση απαιτήσεως εξοφλητέας στο νόμισμα άλλου

⁴⁰ Το ίδιο συνέβαινε και επί δραχμής, βλ. Ν 5422/1932

⁴¹ Βλ. Ιατράκης Γ., Η νομιναλιστική αρχή σε περίοδο οικονομικής κρίσης, ΧρΠΔ Ι/2010, 338 όπου αναφέρει πως « Το είδος της ενοχής, η διάρκεια της σύμβασης, η χρονική απόσταση από τη γέννηση ως την εκπλήρωση της ενοχής, η δυνατότητα πρόβλεψης των διακυμάνσεων της αξίας του νομίσματος, είναι κρίσιμα στοιχεία βάσει των οποίων θα κριθεί, αν δικαιολογείται η αναπροσαρμογή της χρηματικής οφειλής, η λύση ενδεχομένως της σύμβασης ή αν η εμμονή στην ονομαστική αξία του νομίσματος είναι καταχρηστική»

⁴² Λαδάς, σε Αναμνηστικό Τόμο Γεωργακόπουλου, τόμ. Ι, σ. 434

Βλ. σχόλιο 44 όπου αναφέρει πως όλες οι αγωγές χρησιμοποιούν τη διατύπωση του ΔΕΕ στην απόφαση C-26/13, η οποία έκρινε καταχρηστικό όρο συγγρικής τράπεζας να καθορίζει η ίδια τη συναλλαγματική ισοτιμία λόγω αδιαφάνειας του όρου και συγκεκριμένα του μηχανισμού διαμόρφωσης της ισοτιμίας. Η Ουγγαρία ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά είναι εκτός ευρωζώνης και δεν γίνεται στην απόφαση ουδεμία μνεία για τη δυνατότητα των τραπεζών να καθορίζουν οι ίδιες την ισοτιμία, όπως ισχύει εδώ.

⁴³ Ήδη, από την απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων δια του Προεδρικού Διατάγματος 104/14.5.1994, δεν χρειαζόταν η επίδειξη Β.Α.Σ. για τη χορήγηση και εξαγωγή συναλλάγματος.

κράτους μέλους.⁴⁴ Η απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων αντανακλάται σύμφωνα με την αρχή της ισότητας και στις εσωτερικές συναλλαγές.⁴⁵

Επιχείρημα υπέρ της νομιμότητας της συνομολόγησης δανείων σε ξένο νόμισμα αντλείται και από την πρόσφατη Οδηγία 2014/17/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 4^{ης} Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία και την τροποποίηση των Οδηγιών 2008/48/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ.1093/2010. Η Οδηγία στο άρθρο 23 δεν απαγορεύει τη σύναψη συμβάσεων σε ξένο νόμισμα αλλά αντίθετα τις επιτρέπει θέτοντας τες όμως υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Σύμφωνα με τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε ότι το κανονιστικό πλαίσιο είναι σαφές και οι δανειακές συμβάσεις σε ξένο νόμισμα είναι καθόλα νόμιμες.

Έχει υποστηριχτεί η άποψη πως οι πληρωμές και η παροχή πιστώσεων σήμερα σε ξένο νόμισμα είναι μεν πλήρως απελευθερωμένες με βάση το ΠΔ 96/1993 και τις ΠΔ/ΤΕ 2303/16.5.1994, 2325/2.8.1994 και 2342/24.11.1994⁴⁶, κάνουν όμως λόγο για ελεύθερη χρηματοδότηση των κατοίκων της Ελλάδας σε συνάλλαγμα «για κάλυψη πάσης φύσεως αναγκών τους στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό». Τέτοιες όμως ανάγκες εν προκειμένω δεν υπήρχαν. Πράγματι, οι δανειολήπτες χρειάζονταν δάνεια σε ευρώ, καθώς αν επρόκειτο για στεγαστικό δάνειο αγοράς ακινήτου, το τίμημά του θα ήταν εκφρασμένο σε ευρώ, ενώ αν επρόκειτο για επισκευαστικό δάνειο η εξόφληση του εργολαβικού ανταλλάγματος θα ήταν πάλι σε ευρώ⁴⁷. Η άποψη αυτή περιορίζει το νόμιμο των δανείων σε ξένο νόμισμα μόνο όταν πρόκειται να γίνει αυτούσια χρήση συναλλάγματος. Ωστόσο, και ο ίδιος ο υποστηρίζων δίνει αρνητική απάντηση στο θέμα της ακυρότητας της σύμβασης δανείου σε αλλοδαπό νόμισμα. Υπάρχει μόνο η δυνατότητα επιβολής διοικητικών κυρώσεων από την Τράπεζα της Ελλάδας.⁴⁸

⁴⁴ Απόφαση του Δικαστηρίου της 16^{ης} Μαρτίου 1999, Manfred Trummer και Peter Mayer , Υπόθεση C-222/97 σκέψη 34 <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?docid=44492&doclang=EN> και απόφαση Δικαστηρίου 11^{ης} Ιανουαρίου 2001, Westdeutsche Landesbank Girozentrale κατά Friedrich Stefan C-464/98 σκέψη 18,19

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45974&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=886299>

⁴⁵ Γιοβαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014,654

⁴⁶ Ψυχομάνης, Τραπεζικά στεγαστικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα, ΔΕΕ 2015, 3

⁴⁷ Γιοβαννόπουλος, Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα, ΕπισκΕΔ 2014, 652

⁴⁸ Ψυχομάνης, ΔΕΕ 2015, 3

Υποστηρίζεται επίσης ότι η ακυρότητα (174ΑΚ) των συμβάσεων αυτών μπορεί να προκύψει με βάση την ΠΔ/ΤΕ 1955/1991 και το άρθρο 806 ΑΚ. Με το σκεπτικό ότι το δάνειο σε ελβετικό φράγκο δε θεωρείται ότι συνιστά δάνειο, τη μόνη επιτρεπτή χορήγηση πίστωσης κατά την ΠΔ/ΤΕ 1955/1991. Κι αυτό διότι στις συμβάσεις αυτές δεν τηρείται ο παραδοτικός χαρακτήρας του δανείου κατά το ΑΚ 806 και πρόκειται στην ουσία για παροχή πίστωσης με επενδυτικά στοιχεία που υπερτερούν και έτσι αλλοιώνουν την έννοια του δανείου. Αυτή η άποψη όμως δεν δύναται να ευδοκιμήσει καθώς παραδοτικός χαρακτήρας του δανείου δε σημαίνει πως θα πρέπει να υπάρξει αυτούσια μεταβίβαση των πραγμάτων από το δανειστή στο δανειολήπτη αλλά αρκεί ότι το δάνειο περιέρχεται με κάποιο τρόπο από την περιουσία του πρώτου στην περιουσία του δεύτερου.⁴⁹ Τέτοιο τρόπο αποτελεί και η μετατροπή του δανείσματος από ελβετικά φράγκα σε ευρώ και η ακόλουθη απόδοσή τους, είτε με τη μορφή λογιστικού χρήματος είτε με αυτούσια απόδοση.^{50 51} Εξάλλου το χρήμα δε νοείται μόνο σε υλική μορφή αλλά και σε λογιστική καθώς και σε ηλεκτρονική. Άρα, δεν αλλοιώνεται η νομική φύση του δανείου εκ μόνου του γεγονότος ότι ο δανεισμός πραγματοποιήθηκε με λογιστικό χρήμα πιστώνοντας τους λογαριασμούς των δανειστών με ελβετικά φράγκα, καθώς και το μη υλικό χρήμα είναι χρήμα.⁵² Οι τράπεζες δανείζουν ελβετικό φράγκο που έχει τη μορφή λογιστικού χρήματος, το οποίο έχουν ή από άντληση κεφαλαίων στο εν λόγω νόμισμα ή από δανεισμό της ίδιας της τράπεζας από τη διατραπεζική αγορά.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε πως δεν τίθεται θέμα νομιμότητας, καθώς τα δάνεια αυτά είναι απόρροια της συνταγματικά κατοχυρωμένης (αρθρ. 5 παρ. 1 Σ) και αστικοδικαϊκά επιβεβαιωμένης αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων.⁵³ Εξάλλου, όπως είδαμε, η σύναψή τους δεν προσκρούει σε κάποια απαγορευτική διάταξη νόμου, συνεπώς δεν μπορεί να επέλθει ακυρότητά τους κατά το ΑΚ 174. Πάντως, αν γινόταν δεκτή η ακυρότητα, οι δανειολήπτες θα βρίσκονταν σε πολύ δυσμενή θέση, καθώς θα υποχρεώνονταν σε επιστροφή του συνόλου του ληφθέντος δανείου με βάση τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό.

⁴⁹ Γεωργιάδης Α, Ειδ Ενοχικό Δίκαιο Ι(2004), κεφ. 41 αρ.14.

⁵⁰ Γιοβανοπουλος ΕπισκεΔ 2014, 655

⁵¹ Πανίτσας, σε: Λαδάς (επιμ), Τραπεζικές συναλλαγές σ. 87 επ

⁵² Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ. 47

⁵³ Λαδάς, σε Αναμνηστικό Τόμο Γεωργακόπουλου, τόμ. Ι, σ. 432

II. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΗ ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΑΝΕΙΟΥ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το επιτρεπτό των δανείων σε ξένο νόμισμα δε σημαίνει πως αυτά δεν συνδέονται με αυξημένους κινδύνους. Ο συμβαλλόμενος που πλήττεται από τη δυσμενή μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας είναι αυτός στον οποίο το νόμισμα είναι υπό οικονομική άποψη ξένο. Ο δανειολήπτης που έχει δανεισθεί σε ελβετικά φράγκα πρέπει να επιστρέψει το ποσό του δανείου σε ελβετικά φράγκα ή το αντίστοιχο σε ευρώ, οπότε το οφειλόμενο ποσό επηρεάζεται από τη συναλλαγματική ισοτιμία. Έτσι, αν αυξηθεί η αξία του φράγκου, όπως και συνέβη, ο δανειολήπτης πρέπει να μετατρέψει μεγαλύτερη ποσότητα ευρώ, προκειμένου να εκπληρώσει την παροχή του⁵⁴.

Στις χρηματικές ενοχές σε εγχώριο νόμισμα υπάρχει μόνο ο κίνδυνος απώλειας της αγοραστικής δύναμης του νομίσματος, δηλαδή ο πληθωριστικός κίνδυνος, ενώ στην περίπτωση του δανείου σε ξένο νόμισμα, εκτός από τον πληθωριστικό, υπάρχει και ο κίνδυνος μεταβολής της ισοτιμίας. Πάντως, ο κίνδυνος μεταβολής της ισοτιμίας δεν καταλήγει πάντα σε βάρος του δανειολήπτη, καθώς η ισοτιμία μπορεί να μεταβληθεί και υπέρ του. Εάν δηλαδή μειωνόταν η αξία του φράγκου, ο οφειλέτης θα είχε κέρδος, καθώς θα αποπλήρωνε το χρέος του με μικρότερη ποσότητα ευρώ.⁵⁵

Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο ο κίνδυνος αυτός για το δανειολήπτη συνεπάγεται την υποχρέωση του τραπεζικού ιδρύματος να τον ενημερώσει σχετικά με τους πιθανούς κινδύνους. Για να απαντήσουμε θα πρέπει να εξετάσουμε τη νομική σχέση που συνδέει την τράπεζα με τον πελάτη. Η σχέση αυτή σε συνδυασμό με τις ειδικές διατάξεις της τραπεζικής νομοθεσίας αλλά και τις γενικές αρχές του ΑΚ θα προσδιορίσουν το περιεχόμενο, την ένταση και την έκταση της τυχόν υποχρέωσης ενημέρωσης και διαφώτισης που υπέχει η τράπεζα έναντι του πελάτη.⁵⁶

Γίνεται πάγια δεκτό στη θεωρία πως γενική υποχρέωση της τράπεζας προς πληροφόρηση των πελατών της δεν υπάρχει.⁵⁷ Οι Τράπεζες, ως τεράστιοι κερδοσκοπικοί οργανισμοί, αποτελούν εμπορικές επιχειρήσεις και έχουν δικαίωμα να εξυπηρετούν τα δικά

⁵⁴ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ 52

⁵⁵ Βλ Χασάπης, Δάνεια σε ξένο νόμισμα : Μια προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του δικαστηρίου της ευρωπαϊκής ένωσης και ελληνικών δικαστηρίων. ΧρηΔικ 2/2014 σ.417

⁵⁶ Σωτηρόπουλος, σε: Τιμ. Τόμ. Κλαμαρή, τόμ.Ι, σ. 1167

⁵⁷ Γεωργιάδη Γ., Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, ΧρΙΔ Η/2008 σ. 869, Ρόκας/Γκόρτσος, Στοιχεία τραπεζικού δικαίου ,σ. 193

τους συμφέροντα και να επιδιώκουν το κέρδος. Συνεπώς, ο πελάτης θα πρέπει μόνος του να ενεργοποιηθεί, ώστε να αντλήσει τις απαιτούμενες πληροφορίες για τους ενδεχόμενους κινδύνους που μπορεί να ενέχει η σύμβαση και έτσι να αποφασίσει αν θα προβεί σε αυτήν ή όχι. Ο δανειολήπτης λοιπόν θα πρέπει να επιδιώξει την διασάφηση των αμφιβολιών του αναζητώντας πληροφορίες είτε από την τράπεζα είτε από άλλες πηγές. Η παράλειψη του πελάτη να ελέγξει και να αντλήσει πληροφορίες σχετικά με τη σύναψη της μελλοντικής σύμβασης μπορεί να στοιχειοθετήσει και δική του ευθύνη σύμφωνα με το ΑΚ 300.

Η υποχρέωση της τράπεζας να ενημερώνει τους πελάτες της προ της κατάρτισης κάποιας σύμβασης μπορεί να προκύπτει κατ' εξαίρεση από δύο πηγές. Πρώτον από την καλή πίστη όπως αυτή για το προσυμβατικό στάδιο καταγράφεται στα ΑΚ 197-198 και δεύτερον από τη σύναψη κάποιας ειδικής σύμβασης παροχής συμβουλών και πληροφοριών πράγμα που σπάνια συμβαίνει στην πράξη.⁵⁸

Σύμφωνα με την κρατούσα στη θεωρία άποψη οι διαπραγματεύσεις αρχίζουν, όταν με οποιονδήποτε τρόπο εκδηλωθεί, ακόμα και σιωπηρά ή προφορικά, ενδιαφέρον για τη σύναψη της σύμβασης. Η τράπεζα σε αυτό το στάδιο είναι υποχρεωμένη να διαφωτίζει και να ενημερώνει τον πελάτη για τα χαρακτηριστικά της μέλλουσας σύμβασης. Πάντως δεν υπάρχει τέτοια υποχρέωση, αν ο πελάτης μπορεί να αντλήσει μόνος του τις σημαντικές για τη σύμβαση πληροφορίες (π.χ. από ενημερωτικό δελτίο, εφημερίδες, διαδίκτυο κ.α.).⁵⁹ Στο πλαίσιο αυτό έχουν αναπτυχθεί ορισμένα κριτήρια με βάση τα οποία θα κρίνεται το εύρος και το βάθος της απαιτούμενης διαφώτισης του δανειολήπτη.⁶⁰

Ένα από αυτά τα κριτήρια αποτελεί το είδος της σύμβασης. Αν πρόκειται για συμβάσεις με τις οποίες είναι εξοικειωμένοι οι δανειολήπτες δεν θα απαιτείται ιδιαίτερη ενημέρωση. Τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα δόθηκαν στην πλειονότητά τους προς απόκτηση στέγης. Οι συμβάσεις στεγαστικής πίστης είναι διαδεδομένες στην αγορά και οι δανειολήπτες είναι εξοικειωμένοι με αυτές. Εκτός αυτού η σημαντικότητα ενός τέτοιου δανείου απαιτεί από τους δανειολήπτες να είναι ιδιαίτερα επιμελείς καθώς οι απορρέουσες υποχρεώσεις τους συνοδεύουν για πολλά χρόνια.

---

⁵⁸ Σωτηρόπουλος, Τιμ. Τόμ. Κλαμαρή, τόμ.Ι, σ. 1168

⁵⁹ Γεωργιάδης Γ., ΧρΙΔ Η/2008 σ 870

⁶⁰ Σωτηρόπουλος, Τιμ. Τόμ. Κλαμαρή, τόμ.Ι, σ. 1168 και Χασάπης, Δάνεια σε Ελβετικό φράγκο, σ. 76επ

Άλλο κριτήριο αποτελεί η τυχόν ύπαρξη ιδιαιτεροτήτων στη σύμβαση. Τέτοια ιδιαιτερότητα θεωρείται η σύναψη δανείου σε ξένο νόμισμα. Παρά το γεγονός πως τα δάνεια σε ξένο νόμισμα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, δεν αποτελούν καινούριο φαινόμενο, η επικινδυνότητά τους και η έκταση που έλαβαν στη στεγαστική πίστη, δικαιολογούν την απαίτηση διαφώτισης του πελάτη ως προς τους κινδύνους που ενέχουν.⁶¹

Σημαντικό κριτήριο αποτελεί η αντικειμενική ανάγκη του συγκεκριμένου πελάτη να λάβει ενημέρωση από την τράπεζα. Γίνεται δεκτό ότι *«γεννάται υποχρέωση όπως παρέχει πληροφορίες εις εκείνον ο οποίος ανυπαιτίως αδυνατεί να γνωρίζει την ύπαρξη, την έκταση των δικαιωμάτων του εφόσον τούτο δεν θίγει τα συμφέροντα του προς τούτο υποχρέου»*.⁶² Η απειρία του δανειολήπτη δανείου σε ελβετικό φράγκο έχει απασχολήσει και διχάσει τη νομολογία.⁶³ Η τράπεζα υποχρεούται να ενημερώνει τον δανειολήπτη όταν είναι φανερό ότι αυτός δεν αντιλαμβάνεται τους κινδύνους από τη σκοπούμενη συναλλαγή ή όταν είναι προφανές πως εάν ο πελάτης γνώριζε ορισμένα γεγονότα δεν θα προέβαινε στη σύναψή της.⁶⁴ ⁶⁵ Πάντως θα πρέπει να αποφεύγεται ενδεχόμενος «βομβαρδισμός» πληροφόρησης από την τράπεζα διότι ενδέχεται να προκαλέσει σύγχυση στο δανειολήπτη ο οποίος θα αδυνατεί να την αφομοιώσει.⁶⁶

Υποχρέωση ενημέρωσης γεννάται κι όταν συντρέχουν όλως ασυνήθιστοι κίνδυνοι που είναι γνωστοί στο πιστωτικό ίδρυμα ενώ ο δανειολήπτης δεν τους γνωρίζει. Αυτό είναι το λεγόμενο γνωσιακό προβάδισμα του πιστωτικού ιδρύματος. Πρέπει πάντως το

---

⁶¹ Βλ όμως και Σωτηρόπουλο Τιμ. Τόμ. Κλαμαρή, τόμ.Ι, σ. 1169 που διατυπώνει αντίθετη άποψη

⁶² Παπαντωνίου, Η καλή πίστη, 1972, σ. 142

⁶³ Βλ ΠΠΡΠ 619/2016, ΝΟΜΟΣ «προέκυψε ότι οι ενάγοντες κατά την επιλογή και την υπογραφή της ανωτέρω δανειακής σύμβασης δεν ενημερώθηκαν από τους υπαλλήλους της εναγομένης τράπεζας για τον συναλλαγματικό κίνδυνο της ισοτιμίας ελβετικού φράγκου και ευρώ με τρόπο κατανοητό για τους ίδιους, καθόσον ακόμη κι αν είχαν γνώσεις λογιστικής, λόγω του ότι ασκούν το επάγγελμα των λογιστών, δεν είχαν ιδιαίτερες γνώσεις περί τις οικονομικές συναλλαγές και γενικότερα ενασχόληση με τραπεζικές συναλλαγές, ούτε βέβαια είχαν περιουσία ή εισοδήματα σε ελβετικά φράγκα», ΠΠΡΙωαν, αδημ «ο πρώτος των εναγόντων τυγχάνει δικηγόρος, η δε δεύτερη εξ αυτών κόρη του τυγχάνει φοιτήτρια νομικής, πλην όμως αμφότεροι στερούνται οικονομικών γνώσεων και πείρας περί τα τραπεζικά προϊόντα, με αποτέλεσμα να μην αντιληφθούν κατά την κατάρτιση της σύμβασης τις συνέπειες που θα μπορούσε να έχει κατά τη διάρκεια της εξόφλησης του δανείου, ο σχετικός όρος της σύμβασης σε περίπτωση μεταβολής της ισοτιμίας μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου» βλ όμως και ΠΠΡΠατρώναδημ «είναι γνωστό στο μέσο συναλλασσόμενο, ακόμα και στον αδαή περί τις τραπεζικές συναλλαγές, πολλώ δε μάλλον στον πρώτο ενάγοντα που ουσιαστικά λειτουργούσε και για λογαριασμό της δεύτερης ενάγουσας συζύγου του, ο οποίος ήταν διευθυντικό στέλεχος σε φαρμακευτική εταιρία και άρα δεν μπορεί παρά να είχε επαγγελματική εμπειρία και γνώση της αγοράς, ότι όταν συνάπτεται δάνειο σε ξένο νόμισμα, η εν συνεχεία αποτίμηση αυτού στο εγχώριο νόμισμα εξαρτάται από τη συναλλαγματική ισοτιμία των δύο νομισμάτων με αποτέλεσμα να ωφελείται όταν το εγχώριο νόμισμα ανεβαίνει έναντι του ξένου, και αντίστοιχα να ζημιώνεται όταν υποχωρεί»

⁶⁴ Γεωργιάδη Γ., ΧρΙΔ Η/2008,870

⁶⁵ ΕΦΑΘ 4617/2012 ΔΕΕ 2012, 1165.επ., 69 επ

⁶⁶ Σωτηρόπουλος, Τιμ. Τόμ. Κλαμαρή, τόμ.Ι, σ 1170

προβადίσμα αυτό να είναι εμφανές στην τράπεζα και να αφορά σε ιδιαίτερους κινδύνους και όχι σε τυπικούς που ο πελάτης οφείλει να γνωρίζει. Οι δανειολήπτες ισχυρίζονται συχνά πως τα πιστωτικά ιδρύματα γνώριζαν για τη μεταβολή της ισοτιμίας που επρόκειτο να επέλθει και παρόλα αυτά δεν τους ενημέρωσαν. Θα πρέπει να επισημανθεί πως η τράπεζα οφείλει να μεταβιβάσει μόνο την ήδη υπάρχουσα σε αυτήν γνώση και πληροφορία. Οφείλει, δηλαδή, να ενημερώσει για ύπαρξη κινδύνου, αλλά είναι αδύνατο να προβλέψει τη μεταβολή της ισοτιμίας, καθώς είναι κάτι που δεν εξαρτάται από την ίδια και πρόκειται για γεγονός μελλοντικό και αβέβαιο. Στις συμβάσεις αυτές είναι δύσκολη η θεμελίωση γνωσιακού προβαδίσματος των πιστωτικών ιδρυμάτων, καθώς η μεταβολή συντελέστηκε λόγω μη προβλέψιμων κατά τη σύναψη των δανείων γεγονότων, ήτοι της κρίσης της ευρωζώνης και της απόφασης της ελβετικής κεντρικής τράπεζας για ξεκλείδωμα της ισοτιμίας ευρώ-φράγκου.⁶⁷

Άλλο ένα κριτήριο αποτελεί η διακινδύνευση του πελάτη, λόγω μετακύλησης σε αυτόν ιδιαίτερων κινδύνων. Οι δανειολήπτες υποστηρίζουν πως η τράπεζα μετακύλησε αποκλειστικά σε αυτούς τον κίνδυνο δυσμενούς μεταβολής της ισοτιμίας. Αυτός ο ισχυρισμός όμως θα πρέπει κάθε φορά να αποδεικνύεται *ad hoc*, διότι αν οι τράπεζες δανείστηκαν και οι ίδιες σε αυτούσιο ξένο νόμισμα, δεν μπορεί να γίνει λόγος για μετάθεση του κινδύνου, καθώς θα πρέπει και οι ίδιες να επιστρέψουν αυτούσιο ξένο νόμισμα.

Το περιεχόμενο λοιπόν και η έκταση των υποχρεώσεων της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και συμβούλευση του πελάτη της δεν μπορούν λόγω της φύσης τους να οριοθετηθούν και να συγκεκριμενοποιηθούν *a priori* αλλά εξειδικεύονται από διάφορες περιστάσεις. Έτσι λοιπόν, η ιδιάζουσα αυτή σχέση μεταξύ τράπεζας και πελάτη γεννά σειρά παρεπόμενων υποχρεώσεων της πρώτης για προστασία του πελάτη της οι οποίες απορρέουν από την αρχή της καλής πίστης. Η χρησιμοποίηση όμως μίας γενικής ρήτρας για την εξακρίβωση της ύπαρξης καθηκόντων ενημέρωσης και διαφώτισης της τράπεζας πρέπει να μας κάνει ιδιαίτερα φειδωλούς στην αποδοχή υπερβολικών απαιτήσεων ενημέρωσης από τα πιστωτικά ιδρύματα. Στην περίπτωση της στεγαστικής πίστης σε ξένο νόμισμα υπάρχει ευθύνη της τράπεζας να διαφωτίζει τους πελάτες της για την ύπαρξη του συναλλαγματικού κινδύνου λόγω της μη ύπαρξής αυτού στις συνήθεις πιστωτικές συμβάσεις. Διαφορετικά παραβιάζεται η υποχρέωση πρόνοιας και ασφάλειας κατά τα άρθρα ΑΚ 281, 288.⁶⁸

⁶⁷ Χασάπης, Δάνεια σε Ελβετικό φράγκο ,σ 81

⁶⁸ Βλ Γιοβαννόπουλο, ΕπισκεΔ Δ/2014 σ. 672 υποσ 2 όπου αναφέρει σημείο του αυστριακού νόμου για την καταναλωτική πίστη, ο οποίος απαιτεί «Η πληροφόρηση σχετικά με το συναλλαγματικό και επιτοκιακό κίνδυνο

Εξασφαλίζεται λοιπόν έτσι μέσω των γενικών ρητρών ένα minimum προστασίας του δανειολήπτη ελβετικού φράγκου. Οι υποχρεώσεις όμως των πιστωτικών ιδρυμάτων προς ενημέρωση των τελευταίων δεν βασίζονται μόνο στην αρχή της καλής πίστης αλλά και στις διατάξεις που θα αναλυθούν κατωτέρω. Η αβεβαιότητα που μπορεί να προκαλέσει η ανάγκη εξειδίκευσης κάθε φορά της γενικής ρήτρας της καλής πίστης έχει οδηγήσει στην καθιέρωση άλλων πιο ειδικών διατάξεων θετικού δικαίου σε σχέση με το 288 ΑΚ, που τελικά έχουν προβάδισμα ως ειδικότερες έναντι της γενικής αυτής διάταξης.

2.ΠΔ/ΤΕ 2501/2002

Μεταξύ αυτών βρίσκεται η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 «Ενημέρωση των συναλλασσόμενων με τα πιστωτικά ιδρύματα για τους όρους που διέπουν τις συναλλαγές τους».^{69 70}

Οι γενικές αρχές της πράξης αυτής αφορούν την κατάλληλη ενημέρωση των συναλλασσόμενων για τη φύση και τα χαρακτηριστικά των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών. Η ελάχιστη απαιτούμενη ενημέρωση που οφείλουν να παρέχουν τα πιστωτικά ιδρύματα σύμφωνα με την Πράξη είναι η παροχή στοιχείων και πληροφοριών ώστε με αυτά οι συναλλασσόμενοι να σχηματίζουν πριν από τη σύναψη της σύμβασης σαφή εικόνα για τις

πρέπει να περιλαμβάνει μία γραφική παράσταση της εξέλιξης των ισοτιμιών σε σχέση με το ευρώ από την έναρξη κυκλοφορίας του και το πολύ για τα τελευταία δέκα έτη, καθώς και ένα παράδειγμα υπολογισμού, στο οποίο θα διευκρινίζονται εναργώς οι κίνδυνοι της πίστωσης σε αλλοδαπό νόμισμα με βάση την τάση διακύμανσης του αλλοδαπού νομίσματος».

Βλ ΠΠΡΑΘ 334/2016, ΕΕμπΔ 2016, 410 με παρατ. Χασάπη όπου η απόφαση κάνει ειδική μνεία στις επιστολές που απέστειλε συγκεκριμένο τραπεζικό ίδρυμα μετά την κατάρτιση των επίμαχων συμβάσεων. Το δικαστήριο έκρινε πως οι επιστολές δεν ήταν πρόσφορες για την ενημέρωση των καταναλωτών, καθώς αποστέλλονταν σε χρόνο μεταγενέστερο της κατάρτισης των επίμαχων δανείων. Η επιστολή είχε ως εξής «επιλέγοντας ένα δανειακό πρόγραμμα σε συνάλλαγμα, στην προκειμένη περίπτωση σε Ελβετικό Φράγκο, θα πρέπει να συνυπολογίζονται οι πιθανές μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ελβετικού Φράγκου που είναι το νόμισμα χορήγησης σε σχέση με το ευρώ. Συγκεκριμένα στην περίπτωση αποδυνάμωσης ή ισχυροποίησης του ελβετικού νομίσματος σε σχέση με το ευρώ, λόγω του ότι η μηνιαία σας δόση είναι σα ξένο νόμισμα, το ισόποσο σε ευρώ που θα πρέπει να καταβάλλεται θα επηρεάζεται αναλογικά από το ποσοστό μεταβολής της ισοτιμίας των συγκεκριμένων νομισμάτων», «Στην περίπτωση μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ελβετικού Φράγκου σε σχέση με το ευρώ αναπροσαρμόζεται κατά το ίδιο ποσοστό και το κεφάλαιο του δανείου σας. Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση ισχυροποίησης του ελβετικού νομίσματος το κεφάλαιο του δανείου αυξάνεται ενώ στην περίπτωση αποδυνάμωσής του το κεφάλαιο μειώνεται αντίστοιχα. Στη βάση αυτή εάν αποφασίσετε να αλλάξετε το νόμισμα του δανείου σας σε ευρώ, τη χρονική στιγμή που αποδυναμώνεται το ελβετικό νόμισμα σε σχέση με το ευρώ, τότε θα έχετε αποκομίσει σημαντικό κέρδος σε σχέση με το οφειλόμενο κεφάλαιο, ενώ θα ζημιωθείτε στην αντίθετη περίπτωση».

⁶⁹ ΦΕΚ Α' 277/18-11-2002, Για την σημασία της βλ πρόσφατη ΣτΕ 2857/2015 ΔΕΕ 2016,61 με παρατ. Σπυράκου Βλ Καράκωστα, Δίκαιο προστασίας καταναλωτή(2008),σ. 133 επ

⁷⁰ Οι υποχρεώσεις αυτές αποτελούν ειδική έκφραση της υποχρέωσης πίστης βλ Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο των Τραπεζικών Συμβάσεων (2011) , σ. 36 επ, Ρόκας/ Γκόρτσος, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου 2012, σ. 187 επ

παρεχόμενες υπηρεσίες και προϊόντα όταν αυτά δεν αποτελούν αντικείμενο εξατομικευμένης διαπραγμάτευσης. Εξάλλου, η διάταξη δεν αποκλείει ούτε περιορίζει υποχρεώσεις από άλλες ρητές διατάξεις ή την αρχή της καλής πίστης.⁷¹ Σύμφωνα με νομολογία του Αρείου Πάγου, η ως άνω ΠΔ/ΤΕ ανάγεται σε κανόνα ουσιαστικού δικαίου του οποίου η ορθή ερμηνεία και εφαρμογή ελέγχεται αναιρετικά.⁷²

Αναφορικά τώρα με τις χορηγήσεις, η ελάχιστη ενημέρωση αφορά τον κίνδυνο από ενδεχόμενη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας στην περίπτωση δανείων σε συνάλλαγμα ή με ρήτρα συναλλάγματος αλλά και την ενημέρωση για τη δυνατότητα και το κόστος χρησιμοποίησης τεχνικών κάλυψης του κινδύνου από την ενδεχόμενη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή και των επιτοκίων.⁷³ Η ενημέρωση των συναλλασσόμενων λαμβάνει χώρα με ενημερωτικά φυλλάδια στους χώρους των συναλλαγών, τα οποία περιέχουν πληροφορίες για τα κύρια προϊόντα και υπηρεσίες που προσφέρουν περιλαμβανομένου του βασικού ή του επιτοκίου αναφοράς, περί χορηγήσεων, περί προμηθειών, αμοιβών, εφάπαξ δαπανών, εξόδων υπέρ τρίτων, καθώς και των φόρων-τελών. Ενώ, τέλος αναρτούν σε εμφανή θέση με ευκρινή και ευανάγνωστα στοιχεία πίνακα των προμηθειών που ισχύουν για τις εν λόγω υπηρεσίες, καθώς και πίνακα τιμών συναλλάγματος/ξένων τραπεζογραμματίων, με παραπομπή σε σχετικό πίνακα προμηθειών, εφόσον εισπράττονται προμήθειες. Επίσης, τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να γνωστοποιούν στους συναλλασσόμενους, πριν από τη σύναψη της σύμβασης, όλους τους όρους που διέπουν τη μεταξύ τους σχέση και να τους παρέχουν πλήρες αντίγραφο μετά τη σύναψή της.⁷⁴

---

⁷¹ Βλ ΑΠ 2123/2009 ,ΔΕΕ 2010,716 « τα αρμόδια για τη θέσπιση κανονιστικών διατάξεων όργανα της Τράπεζας της Ελλάδος μπορούν να διαμορφώνουν μόνο πρόσθετες υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων στο πεδίο της ενημέρωσης , δίχως ασφαλώς , να περιορίζουν τις υποχρεώσεις που προκύπτουν με βάση άλλες διατάξεις νόμου, καθορίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο και το πεδίο εφαρμογής των κυρώσεων που επιβάλλονται από τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος ή τα εξουσιοδοτημένα από αυτόν όργανα»

⁷² ΑΠ652/2010 , ΧρηΔικ 2010,101

⁷³ Βλ Σπυράκος, Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, ΔΕΕ 2015,828 όπου « η ενημέρωση για τη δυνατότητα τεχνικών κάλυψης του κινδύνου προϋποθέτει καταρχήν την ανάδειξη της σημασίας της, ο δε πελάτης θα πρέπει να ενημερώνεται γι αυτή ακόμα και στην περίπτωση που δεν παρέχεται, ώστε να αντιληφθεί την έλλειψη προδιαγραφής ασφάλειας για το δάνειο»

⁷⁴ Βλ Γιθαννόπουλο , ΕπισκεΔ 2014, 772 ο οποίος υποστηρίζει πως η ενημέρωση του δανειολήπτη από τα πιστωτικά ιδρύματα πρέπει να είναι διαρκής αναφορικά με τις επικείμενες δυσμενείς για τον πρώτο διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Οι κανόνες της ΠΔ/ΤΕ στοχεύουν στο δικαιοπρακτικό αυτοκαθορισμό του πελάτη, ώστε η επιλογή του δανείου σε συνάλλαγμα να πραγματοποιείται με γνώση των κινδύνων που εμπεριέχει αλλά και των δυνατοτήτων που έχει για να τους αντιμετωπίσει.⁷⁵ Ως προς τον τρόπο ενημέρωσης, αυτός μάλλον είναι αντικειμενικοποιημένος και όχι τόσο συγκεκριμενοποιημένος στον εκάστοτε πελάτη.⁷⁶

Η Τράπεζα της Ελλάδος προέβη σε εξειδίκευση των ως άνω υποχρεώσεων ενημέρωσης για τις χορηγήσεις σε ξένο νόμισμα με την υπ' αριθμ. 484/19.3.2007 επιστολή της Διεύθυνσης Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος προς όλα τα πιστωτικά ιδρύματα. Βάσει αυτής υποδείχθηκε στα πιστωτικά ιδρύματα να συμπεριλαμβάνουν στη σύμβαση και παράδειγμα υπολογισμού της δόσης αποπληρωμής του δανείου (κεφάλαιο και τόκοι), με βάση τη δυσμενέστερη ισοτιμία των υποκείμενων νομισμάτων, που σημειώθηκε κατά την τελευταία τριετία. Έτσι, η παροχή αυτού του παραδείγματος θεωρείται αρκετή σύμφωνα με την ΤτΕ ώστε να καταστήσει σαφές στον πελάτη τον κίνδυνο της συναλλαγματικής ισοτιμίας.⁷⁷

3.ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΑΝΕΙΣΜΟ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ (2011/C-342/01)

Οι εν λόγω κανόνες της ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 εναρμονίστηκαν με τις συστάσεις που εξέδωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου (ΕΣΣΚ) αναφορικά με την οφειλόμενη προς τους συναλλασσόμενους ενημέρωση επί δανεισμού σε ξένο νόμισμα. Η εναρμόνιση έγινε μέσω της εγκύκλιου 457/23.04.2013 της Διεύθυνσης Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος⁷⁸ που κοινοποιήθηκε στις Διοικήσεις των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων.

Η υπερβολική αύξηση στη χορήγηση δανείων σε ξένο νόμισμα, η έκταση της υπερχρέωσης των συναλλασσόμενων πολιτών-καταναλωτών σε αρκετές χώρες της ΕΕ, και ο φόβος ενός συστημικού⁷⁹ κινδύνου οδήγησε την Επιτροπή Οικονομικής και Νομισματικής Πολιτικής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να καλέσει την Επιτροπή Εσωτερικής Αγοράς και

⁷⁵ Σπυράκος, ΔΕΕ 2015, 827

⁷⁶ Γιοθαννόπουλος, ΕπισκεΔ 2014, 669

⁷⁷ Σωτηρόπουλος, Τιμ. Τόμ. Κλαμαρή, τόμ.Ι, σ.1172

⁷⁸ Ανακλητή από <http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/%CE%95%CE%94%20457-2013.pdf>

⁷⁹ Ο επίσημος ορισμός του συστημικού κινδύνου που έχει δοθεί από την ΤΔΔ και το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Financial Stability Board –FSB) : ως ο κίνδυνος ευρείας μετάδοσης της απώλειας οικονομικής αξίας ή εμπιστοσύνης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα από ένα σοκ , με ανεπιθύμητα αποτελέσματα και στην πραγματική οικονομία.

Προστασίας των Καταναλωτών να συμπεριλάβει σε σχετική πρόταση ψηφίσματος τα αναφερόμενα στη Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με το δανεισμό σε ξένο νόμισμα(2011/C 342-01).⁸⁰

Με τη συγκεκριμένη Σύσταση το ΕΣΣΚ κάλεσε τις εποπτικές αρχές να λάβουν μέτρα σχετικά με την πληρέστερη ενημέρωση των συναλλασσομένων για τους κινδύνους που ενέχουν τα δάνεια σε ξένο νόμισμα. Στην αξιολόγηση του Συμβουλίου το Νοέμβριο του 2013, αναφορικά με τη συμμόρφωση των αρμόδιων αρχών προς τη σχετική Σύσταση, παρατηρήθηκε επαρκής συμμόρφωση του συνόλου των κρατών μελών με εξαίρεση την Βουλγαρία.⁸¹

Η πρώτη σύσταση αφορά την ενημέρωση των δανειοληπτών ως προς τους κινδύνους. Σύμφωνα με αυτήν τη σύσταση συνίσταται στις εθνικές εποπτικές αρχές και στα κράτη μέλη να απαιτούν από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα την παροχή πρόσφορης πληροφόρησης στους δανειολήπτες σχετικά με τους κινδύνους που συνεπάγεται ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα. Η πληροφόρηση πρέπει να ναι επαρκής ώστε οι δανειολήπτες να λαμβάνουν συνετές αποφάσεις γνωρίζοντας τις ενδεχόμενες επιπτώσεις. Επίσης να ενθαρρύνουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να προσφέρουν στους πελάτες τους δάνεια σε εγχώριο νόμισμα για τους ίδιους που προσφέρουν και δάνεια σε ξένο νόμισμα.⁸²

---

⁸⁰ ΕΣΣΚ/2011/1, ΕΕ C 342/01 της 22.11..2011 Τα περισσότερα μέτρα αφορούν τη χορήγηση δανείων σε ξένο νόμισμα σε δανειολήπτες που δεν έχουν προβεί σε αντιστάθμιση του κινδύνου. Η αντιστάθμιση του κινδύνου μπορεί να είναι είτε φυσική, δηλαδή όταν οι δανειολήπτες λαμβάνουν εισόδημα σε ξένο νόμισμα (π.χ. εμβάσματα/εισπράξεις από εισαγωγές) είτε χρηματοπιστωτική, η οποία προϋποθέτει σύμβαση με χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2011/ESRB_2011_1.el.pdf?2ddff7b2af377b185e68f8d3400f8baf

⁸¹ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 107

⁸² Αναφέρουμε επιγραμματικά τις υπόλοιπες συστάσεις. Η δεύτερη σύσταση επικεντρώνεται στη φερεγγυότητα των δανειοληπτών. Θα πρέπει δηλαδή να επιτρέπεται ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα μόνο σε δανειολήπτες που αποδεικνύουν τη φερεγγυότητά τους όντας ικανοί να αντεπεξέρχονται σε αρνητικές διαταραχές των συναλλαγματικών ισοτιμιών και του επιτοκίου του δανείου. Η τρίτη συνιστά στις εποπτικές αρχές να παρακολουθούν κατά πόσο ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα προκαλεί εν γένει υπερβολική πιστωτική επέκταση κι αν ναι να υιοθετούν νέους αυστηρότερους κανόνες. Η τέταρτη σύσταση ασχολείται με την εσωτερική διαχείριση κινδύνων η οποία θα επιτευχθεί μέσω κατευθυντηρίων γραμμών που θα απευθύνουν οι εθνικές εποπτικές αρχές προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Τα τελευταία θα ενσωματώνουν έτσι καλύτερα τους κινδύνους στα εσωτερικά τους συστήματα διαχείρισης. Η πέμπτη αφορά τις κεφαλαιακές απαιτήσεις. Συνιστάται δηλαδή στα πιστωτικά ιδρύματα να διατηρούν επαρκή κεφάλαια προς κάλυψη των κινδύνων που προέρχονται από το δανεισμό σε ξένο νόμισμα. Η έκτη συμβουλεύει τις εθνικές εποπτικές αρχές να παρακολουθούν προσεκτικά τους κινδύνους αναχρηματοδότησης και ρευστότητας που αναλαμβάνουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τη συνολική τους ρευστότητα. Η τελευταία σύσταση αναφέρεται στην αμοιβαιότητα. Συνιστάται δηλαδή στις εθνικές εποπτικές αρχές του κράτους μέλους καταγωγή των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να επιβάλλουν μέτρα του ίδιου τουλάχιστον μέτρου αυστηρότητας με εκείνα που ισχύουν στο κράτος μέλος υποδοχής στο οποίο ασκούν δραστηριότητα τα εν λόγω ιδρύματα.

Αναφορικά με την παροχή πληρέστερης ενημέρωσης η Τράπεζα της Ελλάδος επισήμανε⁸³ στα πιστωτικά ιδρύματα την υποχρέωση εφαρμογής των ρυθμίσεων της ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 και ιδίως του κεφαλαίου Β παρ.2 iv, x, xi. Ειδικότερα, η εγκύκλιος 457/23.04.2013 αναφέρει πως τα πιστωτικά ιδρύματα στις περιπτώσεις δανειακών συμβάσεων σε ξένο νόμισμα θα πρέπει να ενημερώνουν τους συναλλασσόμενους για τον τρόπο και τους παράγοντες μεταβολής του επιτοκίου αναφοράς και για τον κίνδυνο από ενδεχόμενη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Σχετικά με την προσυμβατική ενημέρωση, αυτή θα πρέπει να αναφέρει τη δυνατότητα και το κόστος χρησιμοποίησης των τεχνικών κάλυψης από την ενδεχόμενη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή του επιτοκίου.⁸⁴ Συγκεκριμένα, θεσπίζει και υποχρέωση ύπαρξης παραδείγματος για τον υπολογισμό της δόσης αποπληρωμής του δανείου. Στο παράδειγμα θα λαμβάνεται ως ισοτιμία η μέγιστη τιμή της αρνητικής διακύμανσης κατά την τελευταία τριετία μεταξύ των νομισμάτων που προσδιορίζουν την οφειλή του δανειολήπτη και ως επιτόκιο αναφοράς το υψηλότερο επιτόκιο της τελευταίας τριετίας.

Οι υποχρεώσεις όμως που αναφέρονται στη σύσταση ισχύουν από το χρόνο έκδοσής τους και μετά, άρα εφόσον τα περισσότερα δάνεια σε ξένο νόμισμα συνήφθησαν από το 2006 έως το 2009 ισχύουν για αυτά οι υποχρεώσεις από την ΠΔ/ΤΕ 2501/2002.

4.ΟΔΗΓΙΑ 2014/17/ΕΕ

Μεγάλης σημασίας για τις συμβάσεις δανείων σε ξένο νόμισμα αποτελεί και η Οδηγία 2014/17/ΕΕ⁸⁵ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 4^{ης} Φεβρουαρίου

---

⁸³ Με την υπ αριθ 457/23.04.2013 Εγκύκλιο της Διεύθυνσης Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος της ΤτΕ

⁸⁴ Βλ. Σπυράκος, Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, ΔΕΕ 2015, 830 υποσ 15 που αναφέρει πως η απουσία χρηματοπιστωτικών μέσων που να αντισταθμίζει τον κίνδυνο μπορεί να είναι ένδειξη αυξημένης επικινδυνότητας, καθώς η κάλυψη συνεπάγεται ενδεχομένως ασφάλιστρο που εξουδετερώνει την ενδεχόμενη υπεροχή του επιτοκίου του δανείου σε συνάλλαγμα.

⁸⁵ Το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και το συμβούλιο της ευρωπαϊκής ένωσης εξέδωσε την οδηγία της 4ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης σε καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται προς κατοικία. Το Μάρτιο του 2003 η Επιτροπή δρομολόγησε μια διαδικασία καταγραφής των εμποδίων και εκτίμησης των επιπτώσεών τους στην εσωτερική αγορά. Τέσσερα χρόνια αργότερα εξεδόθη η Λευκή Βίβλος που αφορούσε την ολοκλήρωση των αγορών ενυπόθηκτης πίστης στην ΕΕ. Στη Βίβλο αυτή εξαγγέλθηκε η πρόθεση της Επιτροπής να προβεί σε μια γενική εκτίμηση των πρακτικών που ακολουθούνταν στην παροχή τέτοιων πιστώσεων. Η G 20 αφού αντιλήφθηκε πως οι καταναλωτές έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στον χρηματοπιστωτικό τομέα παρήγγειλε στο συμβούλιο χρηματοπιστωτικής σταθερότητας να διαμορφώσει αρχές ώστε να υπάρχει ένα πιο υγιές περιβάλλον δανεισμού μέσα στο οποίο οι δανειολήπτες να μπορούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Έτσι στις 4 Μαρτίου 2009 εξεδόθη η ανακοίνωση «Η υλοποίηση της ευρωπαϊκής ανάκαμψης». Στο πλαίσιο της έρευνας σχετικά με τις μεθόδους που ακολουθούνταν στη χορήγηση δανείων προέκυψε πως υπήρχαν ανεύθυνες πρακτικές και ορισμένες από αυτές αφορούσαν το

2014 «σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία και την τροποποίηση των οδηγιών 2008/48/EK, 2013/36/EE και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010», η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία μετά από μεγάλη καθυστέρηση.⁸⁶

Η Οδηγία αποβλέπει στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και στην ενίσχυση της προστασίας των δανειοληπτών καταναλωτών. Περιγράφει με σαφήνεια την προβληματική της υπερχρέωσης από την πλευρά των καταναλωτών λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τα συμφέροντα της αγοράς αλλά και των δανειοληπτών.⁸⁷ Η Οδηγία αυτή, γνωστή και ως «Οδηγία για την ενυπόθηκη πίστη», έχει ως στόχο να διασφαλίσει πως όλοι οι καταναλωτές που λαμβάνουν ενυπόθηκη πίστωση για την αγορά ακινήτου ενημερώνονται και προστατεύονται επαρκώς από τους ενδεχόμενους κινδύνους.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Οδηγίας ρυθμίζεται το επίπεδο εναρμόνισης καθώς τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να θεσπίζουν πιο αυστηρές διατάξεις προκειμένου να προστατεύσουν τους καταναλωτές, με την προϋπόθεση οι διατάξεις αυτές να είναι συμβατές με τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης. Υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις όπως είναι ρύθμιση για τις τυποποιημένες προσυμβατικές πληροφορίες μέσω του τυποποιημένου ευρωπαϊκού δελτίου πληροφοριών(ESIS).⁸⁸

δανεισμό σε ξένο νόμισμα. Άρα σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να δημιουργήσει μια περισσότερο διαφανή και ανταγωνιστική αγορά.

⁸⁶ <http://www.vouliwatch.gr/annonpolls/%CE%95%CF%80%CE%AF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%91%CF%81%CF%87%CE%AE%CF%82-10/>. Για την Οδηγία βλ Χασάπης, Η Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης σε καταναλωτές για ακίνητα, που προορίζονται για κατοικία: Μία συνοπτική παρουσίαση, ΔΕΕ 2015, 334 και Πελένη-Παπαγεωργίου, Η ελάχιστη εναρμόνιση Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία, ΧρηΔικ 2015, 330

⁸⁷ Βλ υπ αριθμό 4 σκέψη του προοιμίου της Οδηγίας που αναφέρεται στο ότι δανειολήπτες στεγαστικών δανείων σε ξένο νόμισμα είχαν συνάψει συμβάσεις πίστωσης χωρίς να έχουν επαρκή ενημέρωση σχετικά ή επίγνωση του συναλλαγματικού κινδύνου που διέτρεχαν. Βλ υπ αριθμό 30 σκέψη του προοιμίου της Οδηγίας «Εξαιτίας των σημαντικών κινδύνων που συνεπάγεται ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα, είναι απαραίτητο να προβλεφθούν μέτρα που εξασφαλίζουν ότι οι καταναλωτές έχουν επίγνωση του κινδύνου που αναλαμβάνουν και έχουν τη δυνατότητα να περιορίσουν την έκθεσή τους στο συναλλαγματικό κίνδυνο καθ' όλη τη διάρκεια της πίστωσης. Ο κίνδυνος μπορεί να μειωθεί είτε μέσω της παροχής στον καταναλωτή του δικαιώματος μετατροπής του νομίσματος της πίστωσης είτε μέσω άλλων ρυθμίσεων, όπως ανώτατα όρια ή προειδοποιήσεις όταν αυτές επαρκούν για τον περιορισμό του συναλλαγματικού κινδύνου»

⁸⁸ Πρόκειται για πρόοδο σε σχέση με τη Σύσταση της Επιτροπής 2001/193/ΕΚ(ΕΕ L 69/25 της 10.03.2001) αναφορικά με τις προσυμβατικές πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται στους καταναλωτές από πιστωτές που χορηγούν στεγαστικά δάνεια και τον Εθελοντικό Κώδικα Συμπεριφοράς που συμφωνήθηκε το 2001 μεταξύ ενώσεων και ομοσπονδιών που αντιπροσωπεύουν τους πιστωτές και τους καταναλωτές και ο οποίος περιέχει το Τυποποιημένο Ευρωπαϊκό Δελτίο Πληροφοριών. Σε αυτά τα κείμενα προβλέπεται απλά η ενημέρωση του δανειολήπτη σχετικά με το είδος και το νόμισμα του δανείου, όχι όμως και για τον κίνδυνο συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Με τη διαβίβαση της δεσμευτικής προσφοράς –πρότασης για τη σύναψη της σύμβασης πρέπει να παρέχονται στον καταναλωτή και οι πληροφορίες που περιέχονται στο τυποποιημένο ευρωπαϊκό δελτίο πληροφοριών (ESIS).⁸⁹ Τα όποια κενά του Δελτίου συμπληρώνονται από τον πιστωτικό φορέα σύμφωνα με τις Οδηγίες που παρέχει το Παράρτημα II Μέρος Β, αναλόγως του εκάστοτε πιστωτικού προϊόντος και του εκάστοτε δανειολήπτη.

Οι διαφημίσεις για συμβάσεις πίστωσης που αναφέρουν επιτόκιο ή τυχόν αριθμητικά στοιχεία που αφορούν το κόστος της πίστωσης για τους καταναλωτές, πρέπει να περιέχουν τυποποιημένες πληροφορίες.⁹⁰ Συγκεκριμένα, το άρθρο 11 παρ 6 στ δ , ζ , ι αναφέρεται στις τυποποιημένες πληροφορίες που πρέπει να δίνονται σχετικά με το συνολικό ποσό της πίστωσης, τις δόσεις αλλά και την προειδοποίηση για πιθανές διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας που ενδέχεται να επηρεάσουν το οφειλόμενο ποσό από τον καταναλωτή.

Τα δάνεια σε ξένο νόμισμα ρυθμίζονται στο άρθρο 23. Απαιτείται να διασφαλίζεται το δικαίωμα του καταναλωτή να μετατρέψει τη σύμβαση πίστωσης σε εναλλακτικό νόμισμα⁹¹ υπό ορισμένες προϋποθέσεις και να υπάρχουν ρυθμίσεις που περιορίζουν τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον οποίο είναι εκτεθειμένος ο καταναλωτής βάσει της συμβατικής πίστωσης. Ορίζεται πως *τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι όταν ένας καταναλωτής έχει δάνειο σε ξένο νόμισμα, ο πιστωτικός φορέας ειδοποιεί σε τακτική βάση τον καταναλωτή, εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο, τουλάχιστον όταν το ύψος του οφειλόμενου συνολικού ποσού που πρέπει να καταβάλει ο καταναλωτής ή των οφειλόμενων δόσεων παρουσιάζει διακύμανση μεγαλύτερη από 20 % σε σχέση με αυτό που θα ήταν εάν ίσχυε η συναλλαγματική ισοτιμία μεταξύ του νομίσματος της σύμβασης και του νομίσματος του κράτους μέλους που ίσχυε τη στιγμή σύναψης της σύμβασης πίστωσης. Ο καταναλωτής ειδοποιείται για τυχόν αύξηση στο συνολικό οφειλόμενο ποσό, για το ενδεχόμενο δικαίωμα μετατροπής του δανείου*

---

⁸⁹ Άρθρο 13, 14 της οδηγίας

⁹⁰ Άρθρο 11

⁹¹ Η παρ 2 του άρθρου 23: Το εναλλακτικό νόμισμα που αναφέρεται στην παράγραφο 1 στοιχείο α) είναι: α) είτε το νόμισμα στο οποίο ο καταναλωτής λαμβάνει κατά κύριο λόγο το εισόδημά του ή διατηρεί τα περιουσιακά του στοιχεία από τα οποία πρόκειται να εξοφληθεί η πίστωση, όπως κατέδειξε η τελευταία αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας πριν από τη σύμβαση πίστωσης, ή β) το νόμισμα του κράτους μέλους στο οποίο ο καταναλωτής είτε κατοικούσε τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης πίστωσης είτε κατοικεί την παρούσα στιγμή. Τα κράτη μέλη μπορούν να προσδιορίζουν εάν ο καταναλωτής έχει στη διάθεσή του και τις δύο δυνατότητες που αναφέρονται στα στοιχεία α) και β) του πρώτου εδαφίου ή μόνον τη μια από αυτές ή μπορούν να επιτρέπουν στους πιστωτικούς φορείς να προσδιορίζουν εάν ο καταναλωτής έχει στη διάθεσή του και τις δύο δυνατότητες που αναφέρονται στα στοιχεία α) και β) του πρώτου εδαφίου ή μόνον τη μια από αυτές.

σε εναλλακτικό νόμισμα και για τις σχετικές προϋποθέσεις και ενημερώνεται για τυχόν άλλους μηχανισμούς που μπορούν να εφαρμοστούν προκειμένου να περιοριστεί ο συναλλαγματικός κίνδυνος στον οποίο εκτίθεται. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν περαιτέρω ρυθμίσεις όσον αφορά τα δάνεια σε ξένο νόμισμα, με την προϋπόθεση ότι αυτές οι ρυθμίσεις δεν έχουν αναδρομική ισχύ. Οι ρυθμίσεις που εφαρμόζονται δυνάμει του παρόντος άρθρου κοινοποιούνται στον καταναλωτή στο πλαίσιο του ESIS και της σύμβασης πίστωσης. Όταν δεν υπάρχει στη σύμβαση πίστωσης διάταξη που να περιορίζει τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον οποίο εκτίθεται ο καταναλωτής σε λιγότερο από 20 % διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, το ESIS περιλαμβάνει ενδεικτικό παράδειγμα του αντίκτυπου διακύμανσης 20 % της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η οδηγία λοιπόν συγκεκριμενοποιεί τις πληροφορίες που θα πρέπει να δίνονται από τα πιστωτικά ιδρύματα για τις συμβάσεις σε ξένο νόμισμα, όμως δεν έχει αναδρομική ισχύ, συνεπώς δεν εφαρμόζεται στις ήδη συναφθείσες συμβάσεις.

Αξίζει να σημειωθεί πως υποχρεώσεις του πιστωτικού φορέα για πληροφόρηση του καταναλωτή στο προσυμβατικό στάδιο και κατά το στάδιο της κατάρτισης, πριν τη σύναψη της σύμβασης, καθιερώνονται και με το άρθρο 8 της ΚΥΑ Ζ1-699/2010⁹² των Υπουργών Οικονομικών-Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2008/48/ΕΚ⁹³ στο εσωτερικό δίκαιο. Σύμφωνα με την τελευταία⁹⁴ καθιερώνονται υποχρεώσεις του πιστωτικού φορέα για πληροφόρηση του καταναλωτή στο προσυμβατικό στάδιο και κατά το στάδιο της κατάρτισης, πριν τη σύναψη της σύμβασης. Η Οδηγία καθιερώνει με το άρθρο 4 παρ 1 εδ 1 υποχρέωση παροχής τυποποιημένης πληροφόρησης (*standard information*) σε κάθε διαφήμιση που αναφέρει συγκεκριμένο επιτόκιο ή άλλο αριθμητικό στοιχείο του κόστους πίστωσης. Η ΚΥΑ αυτή όμως δεν μπορεί να έχει εφαρμογή εδώ διότι το άρθρο 2 παρ 2 α ,β, γ εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της τις συμβάσεις πίστωσης που εξασφαλίζονται με

---

⁹² ΦΕΚ (917/Β/23.06.2010)

⁹³ Οδηγία 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Απριλίου 2008 για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, ΕΕ L 133 σελ 66 επ

⁹⁴ Για την Οδηγία βλ Τασίκα , Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης(διαφήμιση, προσυμβατικό στάδιο, σύναψη), ΕΛΛΔνη 2009, 347 , τον ίδιο, Η υποχρέωση των τραπεζών για συνδρομή και παροχή επαρκών εξηγήσεων στον αντισυμβαλλόμενο στην καταναλωτική πίστη, ΔΕΕ 2011 , 1018, τον ίδιο , Εκφάνσεις της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού στην καταναλωτική πίστη : Η παροχή επαρκών εξηγήσεων στον καταναλωτή και η αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας ΕπισκΕΔ 2011, 337, Περάκης, Η αρχή του «υπεύθυνου δανεισμού» και η πρόσφατη κοινοτική Οδηγία για τη καταναλωτική πίστη, ΧρηΔικ 3/2009 352 επ.

εμπράγματη ασφάλεια επί ακινήτου, τις συμβάσεις σκοπός των οποίων είναι η απόκτηση ή η διατήρηση εμπράγματων δικαιωμάτων επί εγγείου ιδιοκτησίας ή επί υπάρχοντος ή υπό κατασκευή κτηρίου και τις συμβάσεις που αφορούν συνολικό ποσό πίστωσης άνω των 75.000 ευρώ.⁹⁵ Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο έχουν στην πλειονότητά τους χαρακτηρίσει στεγαστικής πίστης, ασφαλίζονται με εμπράγματο δικαίωμα και είναι μακράς διάρκειας. Συνεπώς, δεν ανήκουν στο *ratione materiae* πεδίο εφαρμογής της.⁹⁶

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

ΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΗ

Έχοντας εξετάσει τη φύση, τη νομιμότητα των συμβάσεων αυτών αλλά και την ενημέρωση των δανειοληπτών από τα πιστωτικά ιδρύματα, στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρηθεί μια ανάλυση των διατάξεων που επικαλούνται οι δανειολήπτες ελβετικού φράγκου προκειμένου να ευδοκιμήσουν οι αγωγές τους κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων. Η τεράστια οικονομική επιβάρυνση των συγκεκριμένων δανειοληπτών τα τελευταία χρόνια οδήγησε τους Έλληνες νομικούς σε μία συνεχή αναζήτηση λύσεων που προσφέρει το ελληνικό δίκαιο καταβάλλοντας κάθε προσπάθεια για μία αποκατάσταση των δυσμενών συνεπειών. Έχει προκύψει μεγάλη συζήτηση καθώς υπάρχουν διάφορες και αντικρουόμενες νομολογικές τοποθετήσεις. Πρόκειται για ένα ακανθώδες ζήτημα το οποίο ταλανίζει εκτός από τους δανειολήπτες και τους δικηγόρους, τις ενώσεις καταναλωτών, τις τράπεζες, τα δικαστήρια και τους πολιτικούς. Άλλωστε, με την πρόσφατη απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, την υπ' αρ. 334/2016 αναδείχθηκε στο σύνολό του το ζήτημα των δανειακών συμβάσεων σε ελβετικό φράγκο, ύστερα από σχετική αγωγή ενώσεων καταναλωτών για την προστασία των μελών τους.

Η αρχική αίσθηση των εν λόγω δανειοληπτών πως είναι ευνοημένοι και τυχεροί σε σχέση με αυτούς που δανείστηκαν σε ευρώ λόγω της αισθητά μικρότερης τοκοχρεωλυτικής δόσης διαψεύστηκε και μετατράπηκε σε δυσβάσταχτο βάρος λόγω της ανατροπής της

---

⁹⁵ Βλ και άρθρο 2 παρ 2 α, β, γ της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ

⁹⁶ Μπώλος, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ.227, Λαδάς, Τραπεζικές συναλλαγές σ. 292

Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ.328, βλ απόφ ΠΠρΑΘ 334/2016, ΕΕμπΔ 2016,410(με σχόλιο Χασάπη) όπου απαιτεί ορθή πληροφόρηση κατά την προσέλευση πελατών με γνώμονα την αρχή του υπεύθυνου δανεισμού όπως καθιερώθηκε με την ΚΥΑ Ζ1-699/2010.

νομισματικής ισοτιμίας Ευρώ- Ελβετικού φράγκου όπως προείπαμε σε συνδυασμό με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2009.

Το όφελος που αποκόμιζαν οι δανειολήπτες λόγω του χαμηλού επιτοκίου δανεισμού και του σχετικά αδύναμου ελβετικού φράγκου ανατράπηκε και μετέβαλλε άρδην τα παραπάνω δεδομένα με συνέπεια οι δόσεις να διογκωθούν φτάνοντας στο σημείο να έχουμε περιπτώσεις που ενώ καταβάλλονταν οι δόσεις σε ευρώ για διάστημα εννιά και δέκα ετών, το ποσό του δανείου να παραμένει σχεδόν το ίδιο. Η αλήθεια είναι πως σε CHF μειώνεται ενώ σε ευρώ παραμένει σχεδόν το ίδιο ή μειώνεται ελάχιστα. Οι δόσεις αυξάνονται μηνιαίως αλλά το οφειλόμενο ποσό παραμένει σχεδόν αναλλοίωτο.

Η κατάσταση αυτή όπως είναι φυσικό έχει προκαλέσει μεγάλη αβεβαιότητα και αμηχανία στους δανειολήπτες. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών επιθυμεί τη διατήρηση της δανειακής τους σύμβασης αλλά η παροχή τους να γίνει με βάση τις συνθήκες που επικρατούσαν κατά τη σύναψη της σύμβασης. Με άλλα λόγια ζητούν να αποπληρώνουν το δάνειο με τη συναλλαγματική ισοτιμία σταθερή στο ύψος που αυτή είχε κατά το χρόνο εκταμίευσης, δηλαδή σαν ένα δάνειο σε ευρώ, στο οποίο εφαρμόζεται το ενδεχομένως χαμηλότερο επιτόκιο του δανείου σε ελβετικό φράγκο.

Παρακάτω θα αναλυθούν και θα σχολιαστούν οι όποιες προσφερόμενες δυνατότητες για την αντιμετώπιση του προβλήματος αλλά και οι συνέπειες που αυτές επιφέρουν.

Αρχικά, θα ερευνηθούν οι διατάξεις του ΑΚ με τις οποίες οι δανειολήπτες ζητούν την ακυρότητα των δανείων τους σε ελβετικό φράγκο. Να σημειωθεί πως δεν θα εξεταστεί το τυχόν ανυπόστατο των δανείων αυτών και το παράνομο ως λόγος ακυρότητας διότι διερευνήθηκαν παραπάνω και καταλήξαμε στο νόμιμο χαρακτήρα των συμβάσεων αυτών. Έπειτα, θα εξεταστεί και η τυχόν ακυρωσία των συμβάσεων αυτών. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε κατά πόσο θα μπορούσαν να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις του 288, 388 ΑΚ και θα δούμε και την τυχόν δυνατότητα παροχής προστασίας βάσει του Ν. 3869/2010 για τη ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων. Έπειτα θα εξετάσουμε την παροχή προστασίας μέσω του Ν. 2251/1994 ενώ θα ερευνηθεί κατά πόσο ο ΓΟΣ που αφορά τη συναλλαγματική ισοτιμία όχι μόνο αποτελεί «κύριο αντικείμενο» της σύμβασης μη δυνάμενο να ελεγχθεί ως προς την καταχρηστικότητα του αλλά επαναλαμβάνει και τη διάταξη ενδοτικού δικαίου του 291ΑΚ. Τέλος θα εξεταστεί και η αποζημιωτική ευθύνη του πιστωτικού ιδρύματος με τις διατάξεις 197, 198, 914, 919, ΑΚ και αρ.8,9 Ν 2251/1994.

I. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΑΚ

1. ΑΚΥΡΟΤΗΤΑ Η ΑΚΥΡΩΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΔΑΝΕΙΟΥ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

1.1. Ακυρότητα λόγω αοριστίας παροχής

Ως νομική βάση προστασίας των δανειοληπτών εξετάζεται η τυχόν ακυρότητα της σύμβασης λόγω αοριστίας ως προς την παροχή. Κατά πόσο δηλαδή η μηνιαία παροχή που απαιτείται από τους δανειολήπτες θεωρείται αόριστη λόγω της εξάρτησής της από τη συναλλαγματική ισοτιμία Ευρώ-Φράγκου. Η παροχή του οφειλέτη θα πρέπει να είναι ορισμένη ή τουλάχιστον οριστή, αλλιώς εφαρμόζονται τα 371επ ΑΚ. Η εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων επιβάλλεται όταν οι όροι των συμβάσεων δίνουν δυσανάλογη έμφαση στα συμφέροντα του ενός μέρους.⁹⁷

Το πρώτο ζήτημα που ανακύπτει ως προς την εφαρμογή των διατάξεων περί αοριστίας στις συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο είναι πως ακόμη κι ορισμένη να μην μπορέσει να χαρακτηριστεί η παροχή του δανειολήπτη, τότε θα είναι σίγουρα οριστή καθώς ο τρόπος υπολογισμού της μηνιαίας δόσης καθορίζεται στο σώμα της σύμβασης και μάλιστα το ύψος της μηνιαίας δόσης ισούται με την τρέχουσα ισοτιμία φράγκου και ευρώ. Συνεπώς, δύσκολα θα μπορούσε να γίνει δεκτό το αίτημα περί αοριστίας.⁹⁸

Το δεύτερο ζήτημα που ανακύπτει ως προς την εφαρμογή των διατάξεων περί αοριστίας στις συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο είναι πως αυτές σύμφωνα με την κρατούσα άποψη έχουν εφαρμογή σε συμβατικούς όρους που έχουν γίνει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης και όχι σε ΓΟΣ που καλύπτονται από το ν. 2251/1994.⁹⁹

Πάντως σε περίπτωση που κληθεί το δικαστήριο να κρίνει κατά το αρ 371 επ με κριτήριο τη δίκαιη κρίση δεν θα προσδιορίσει υποχρεωτικά την παροχή με βάση την ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης αλλά μάλλον θα κινηθεί σε μία ενδιάμεση λύση της τότε και της τρέχουσας ισοτιμίας.¹⁰⁰

⁹⁷ Βλ ΠΠρΘες 14236/2015 ΝΟΜΟΣ όπου « Η συναλλαγματική ισοτιμία καθορίζεται με βάση τους κανόνες της διατραπεζικής αγοράς, επομένως ο ισχυρισμός των αντιδίκων περί απόλυτου προσδιορισμού της παροχής από την τράπεζα (ΑΚ 372) δεν ευσταθεί» Έτσι και η ΠΠρΑΘ 763/2016 αδημ.

⁹⁸ Βλ Λαδά, Αν. Τομ. Γεωργακόπουλου τομ Ι σ.441

⁹⁹ Σταθόπουλος, Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου σ.264 Νικολόπουλος, ΝοΒ 2016,226.

ΑΠ 1030/2001 ΔΕΕ 2001. 1127 , ΠΠρΘες 14236/2015 ΝΟΜΟΣ , ΠΠρΙωαν 161/2015 ΝΟΜΟΣ μειοψηφία της ΠΠρΡοδπ 23/2015 , ΧρηΔικ 2015, 425 , ΠΠρΑΘ 961/2007, ΧρΙΔ 2008,983

¹⁰⁰ Νικολόπουλος , ΝοΒ 2016, 226 και πρόταση Συνηγόρου του Καταναλωτή , υπ αριθ. 22325/17.9.2015 όπου κινείται προς εξεύρεση μίας μέσης λύσης , λαμβάνοντας υπόψη και την επιβολή επιτοκίων που ισχύουν στα δάνεια σε ευρώ σε σχέση με αυτά που ισχύουν στα δάνεια σε ελβετικό φράγκο.

1.2. Ακυρότητα λόγω ανηθικότητας

Η ακυρότητα θα μπορούσε να θεμελιωθεί και στα άρθρα 178,179 ΑΚ αν θεωρηθούν οι συμβάσεις αυτές ως αισχροκερδείς ή καταπλεονακτικές. Το 178 ΑΚ ορίζει πως δικαιοπραξία που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη είναι άκυρη. Η αόριστη νομική έννοια των χρηστών ηθών εξειδικεύεται με κριτήρια αντικειμενικά, ήτοι «το περί ηθικής συναίσθημα του κατά γενική αντίληψη χρηστού, έμφρονα και υγιώς σκεπτόμενου κοινωνικού ανθρώπου».¹⁰¹ Το ερώτημα είναι πότε κρίνεται η αντίθεση στα χρηστά ήθη, κατά το χρόνο κατάρτισης της δικαιοπραξίας ή κατά το χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης. Το σωστό είναι να ακολουθηθεί η πρώτη άποψη διότι διαφορετικά είναι εύκολο να επέλθουν ανεπιεική αποτελέσματα.¹⁰²

Η 179 ΑΚ αποτελεί ειδικότερη περίπτωση της παραπάνω διάταξης. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά είναι να υπάρχει προφανής δυσαναλογία παροχής – αντιπαροχής, η δυσαναλογία αυτή να οφείλεται στην ανάγκη, κουφότητα ή απειρία ενός από τους συμβαλλομένους και ο αντισυμβαλλόμενος να την εκμεταλλεύτηκε.¹⁰³

Στη συγκεκριμένη περίπτωση πρέπει να δούμε αν μπορεί να γίνει λόγος για απειρία των δανειοληπτών. Ως απειρία νοείται η έλλειψη συνήθους πείρας ως προς τα οικονομικά δεδομένα και μεγέθη, ως προς τις τιμές και τις συναλλαγές, πρόκειται δηλαδή για έλλειψη πείρας ως προς τη συναλλακτική ζωή λόγω έλλειψης ειδικών γνώσεων.¹⁰⁴

Το στοιχείο τώρα της εκμετάλλευσης υπάρχει όταν αυτός που γνωρίζει την κατάσταση του αντισυμβαλλομένου του επωφελείται και με κατάλληλο χειρισμό επιτυγχάνει προφανώς μειωμένη αντιπαροχή.¹⁰⁵ Συνεπώς, η ανηθικότητα θα μπορούσε να θεμελιωθεί στην απειρία των δανειοληπτών για τις συνέπειες των δανείων σε ελβετικό φράγκο και στη μη κατάλληλη ενημέρωσή τους από τα τραπεζικά ιδρύματα. Ορισμένοι δανειολήπτες ήταν άπειροι ως προς τα οικονομικά μεγέθη και τις μεταβολές στη συναλλαγματική ισοτιμία και ίσως να υπήρξε εκμετάλλευση λόγω της γνώσης της απειρίας τους από τις τράπεζες και τη μη προσπάθεια αποφυγής της. Υποστηρίζεται πως εκμετάλλευση μπορεί να υπάρξει και όταν η τράπεζα αποκρύπτει ενδοιασμούς της ως προς τους ενδεχόμενους κινδύνους της συναλλαγής,

¹⁰¹ ΑΠ 1137/2005 Ισοκράτης

¹⁰² Γεωργιάδης. Α, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα(2010)αρ. 178

¹⁰³ Παπανικολάου, σε Γεωργιάδης/Σταθόπουλος(επιμ), Αστικός Κώδικας, αρ. 178 και 179

¹⁰⁴ ΑΠ 1112/2009 , ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ και Παπανικολάου , σε : Γεωργιάδης /Σταθόπουλος (επιμ.), Αστικός Κώδικας, αρ. 179

¹⁰⁵ ΑΠ 1244/2005 Ισοκράτης,

αλλά και όταν γνωρίζει πως οι προσδοκίες των αντισυμβαλλομένων της για την επικείμενη συναλλαγή είναι υπερβολικές και δεν τους ενημερώνει.¹⁰⁶

Παρόλα αυτά θα υπάρξει δυσκολία ως προς την υπαγωγή των εν λόγω συμβάσεων στο 178, 179 ΑΚ κι αυτό γιατί οι συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο δεν μπορούν να θεωρηθούν πως βαίνουν a priori κατά του δανειολήπτη.¹⁰⁷ Αντίθετα μάλιστα η ισοτιμία μεταξύ ελβετικού φράγκου και ευρώ είχε παραμείνει για πολλά χρόνια σταθερή, με τους δανειολήπτες των εν λόγω δανείων να πληρώνουν για αρκετά χρόνια μικρότερα ποσά μηνιαίων δόσεων σε σχέση με αυτούς που είχαν δανειστεί σε ευρώ.¹⁰⁸ Η μεταγενέστερη δυσαναλογία παροχής και αντιπαροχής δεν επιδρά στο κύρος της σύμβασης διότι κρίσιμος χρόνος για να κριθεί η ανηθικότητα είναι ο χρόνος σύναψης της σύμβασης. Συνεπώς, θα πρέπει να ερευνάται σε κάθε περίπτωση in concreto μήπως κατά το χρόνο κατάρτισης της σύμβασης υπήρχαν κι άλλες περιστάσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ακυρότητα.¹⁰⁹

1.3. Ακυρότητα λόγω εικονικότητας

Η εικονικότητα είναι μια ακόμη βάση στην οποία στηρίζουν τις ελπίδες τους οι δανειολήπτες.¹¹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 138 παρ 1 ΑΚ εικονική είναι η δήλωση βούλησης που δεν γίνεται στα σοβαρά, παρά μόνο φαινομενικά.

Οι προϋποθέσεις της εικονικότητας είναι η βούληση των συμβαλλομένων να ισχύσει η καλυπτόμενη δικαιοπραξία (δηλαδή το δάνειο σε ευρώ), να είναι εικονική η φαινόμενη δικαιοπραξία (δηλαδή το δάνειο σε ελβετικά φράγκα) και να καταρτίστηκε έγκυρα η καλυπτόμενη. Υποστηρίζεται λοιπόν πως οι συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο είναι άκυρες ως εικονικές και ότι σε αυτές υποκρύπτονται συμβάσεις δανείου σε ευρώ.¹¹¹ Κατά την άποψη

¹⁰⁶ Γ. Γεωργιάδης, Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, ΧρΙδΔ Η/2008, 873

¹⁰⁷ ΠΠρΛαμ 53/2015 αδημ. όπου «η σύμβαση δεν είναι άκυρη ως καταπλεονεκτική(178-179) διότι η επιλογή του προϊόντος ήταν συνειδητή εκ μέρους των δανειοληπτών. Η άγνοια του συναλλαγματικού κινδύνου δεν είναι ουσιώδης επομένως δεν είναι ακυρώσιμη η δικαιοπραξία λόγω πλάνης. Άλλωστε για να υπάρχει ακυρωσία λόγω απάτης πρέπει να υφίσταται δόλια συμπεριφορά της τράπεζας και των υπαλλήλων της και δεν αρκεί αμέλειά τους, όπως επικαλούνται οι ενάγοντες. Εξάλλου, έχει αποσβεστεί το δικαίωμα ακυρωσίας, λόγω της πλήρωσης της αποσβεστικής προθεσμίας της ΑΚ 157». Έτσι και η ΠΠρΠατρών 651/2015 αδημ, ΠΠρΘες 14236/2015 ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 21/2016αδημ

¹⁰⁸ Έτσι Χασάπης, Δάνεια σε ξένο νόμισμα: μια προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του δικαστηρίου της ευρωπαϊκής ένωσης και ελληνικών δικαστηρίων., ΧρημΔίκ σ 426, Γιοβαννόπουλος ΕπισκεΔ 2014, 658, Νικολόπουλος, ΝοΒ 2016, 227.

¹⁰⁹ Γιοβαννόπουλος ΕπισκεΔ 2014 σ 659, Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ.142

¹¹⁰ Ψυχομάνης, ΔΕΕ 2015, 4

¹¹¹ Ψυχομάνης, ΔΕΕ 2015, 5 Ο Ψυχομάνης υποστηρίζει πως « πρόκειται για εικονικές συμβάσεις στις οποίες πρέπει να ισχύσει η καλυπτόμενη σε ευρώ σύμβαση έναντι της τράπεζας. Λόγω όμως της καλοπιστίας του δεν υποχρεούται να καταβάλλει τόκους με επιτόκια υψηλότερα εκείνων που είχαν συμφωνηθεί στην εικονική σύμβαση»

αυτή οι δανειολήπτες στην πραγματικότητα ούτε ελβετικά φράγκα επιθυμούσαν, ούτε αυτά τους μεταβιβάστηκαν κατά κυριότητα. Να σημειωθεί ωστόσο, πως η τράπεζα τηρούσε ειδικούς λογαριασμούς για συναλλαγές σε συνάλλαγμα. Δανειζόταν από την διατραπεζική αγορά ελβετικά φράγκα με χαμηλότερο επιτόκιο και στη συνέχεια εκταμίευε το δάνειο σε ελβετικά φράγκα τα οποία στη συνέχεια μετατρέπονταν σε ευρώ με εντολή που είχε παράσχει ο δανειολήπτης. Το γεγονός ότι αυτή η διαδικασία μπορεί να γινόταν λογιστικά δεν επηρεάζει το κύρος των δανείων.¹¹²

Πάντως, υποστηρίζεται πως ακόμα και σε περίπτωση που γινόταν δεκτή η εικονικότητα, ο δανειολήπτης δεν θα ωφελείτο διότι η υποκρυπτόμενη συναλλαγή δεν θα ήταν ένα απλό δάνειο σε ευρώ αλλά δάνειο με ρήτρα ελβετικού φράγκου, έχοντας ως συνέπεια ο δανειολήπτης να συνεχίζει να φέρει τον συναλλαγματικό κίνδυνο.¹¹³

1.4. Ακυρωσία λόγω πλάνης ή απάτης.

Επιχειρείται και υπαγωγή των συμβάσεων αυτών στις διατάξεις περί πλάνης και απάτης.¹¹⁴ Στην απάτη γενεσιουργός λόγος της υποχρέωσης αποζημίωσης είναι η απατηλή συμπεριφορά, όπως όταν κάποιος από δόλο προκαλεί ή διατηρεί σε άλλον τη σφαλερή αντίληψη γεγονότων αποσκοπώντας στη δήλωση βούλησης του απατηθέντος με κάθε μέσο ή τέχνασμα, ενώ μπορεί η ψευδής παράσταση να αφορά σε μελλοντικό γεγονός ή να συνδέεται με απόκρυψη κρίσιμων γεγονότων χωρίς ανάγκη σύνδεσης της ζημίας με ωφέλεια του εξαπατήσαντος. Η συνέπεια της απάτης, πλάνη του δηλούντος δεν ενδιαφέρει αν είναι συγγνωστή ή ασύγγνωστη, ουσιώδης ή επουσιώδης ενώ μπορεί να αφορά και τα παραγωγικά αίτια της βούλησης, αρκεί να υπάρχει κατά το χρόνο δήλωσης της βούλησης, αν δε είναι ουσιώδης μπορεί να επιφέρει την ακύρωση της δικαιοπραξίας και λόγω πλάνης.

Η επίκληση της απάτης θεμελιώνεται στην άσκηση πειθούς εκ μέρους των τραπεζών με εκμετάλλευση της εμπιστοσύνης των πελατών τους προς αυτές ότι η συναλλαγή δεν εγκυμονεί κινδύνους και είναι συμφέρουσα. Οι δανειολήπτες θα πρέπει να αποδείξουν πως οι υπάλληλοι της τράπεζας ενήργησαν δολίως και ουσιαστικά απέκρυψαν τους κινδύνους των εν λόγω δανείων που αφορούσαν την ισοτιμία ελβετικού φράγκου-ευρώ. Δηλαδή, πρόκειται για θέμα απόδειξης.¹¹⁵

¹¹² Γιοθαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014, 658 όπου « Η τράπεζα δεν παρέχει κατά το δοκούν και άνευ προϋποθέσεων δάνεια σε ελβετικό φράγκο , χωρίς πραγματικά να διαθέτει ισόποσα διαθέσιμα στο εν λόγω νόμισμα, έστω και με τη μορφή λογιστικού χρήματος. Η τράπεζα τηρούσε ειδικούς λογαριασμούς για συναλλαγές σε συνάλλαγμα με βάση το ισχύον μέχρι 31/12/2014ΠΔ 384/1992..»

¹¹³ Γιοθαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014, 658

¹¹⁴ Ψυχομάνης ΔΕΕ 1/2015, 6

¹¹⁵ Νικολόπουλος, ΝοΒ 2016,227 και ΠΠρΘες 14236/2015 ΝΟΜΟΣ

Αν γίνει δεκτή η απάτη ο δανειολήπτης θα κάνει χρήση της δυνατότητας του εδ β της ΑΚ 149 που του επιτρέπει να απαιτήσει το αρνητικό διαφέρον, δηλαδή ό,τι θα είχε αν η τράπεζα δεν είχε δείξει αντισυναλλακτική συμπεριφορά. Αυτό που θα πρόκυπτε, θα ήταν μάλλον σύμβαση δανείου σε ευρώ αλλά και με διαφορετικό επιτόκιο, δηλαδή EURIBOR. Άρα η ύπαρξη ζημίας δεν μπορεί να γίνει δεκτή όσο η σύμβαση υπάρχει και δεν έχει λήξει διότι δεν μπορεί να υπολογιστεί το ύψος της ζημίας εφόσον η ισοτιμία ενδέχεται να αλλάξει και πάλι υπέρ του δανειολήπτη.¹¹⁶

Η άποψη που υποστηρίζει την κατάφαση απάτης αναφέρει πως ακόμα κι αν οι συμβάσεις δεν είναι ακυρώσιμες λόγω απάτης θα εμπίπτουν στην ακυρωσία λόγω πλάνης.¹¹⁷ Πλάνη υπάρχει τόσο σε περίπτωση εσφαλμένης γνώσης όσο και σε περίπτωση άγνοιας της πραγματικότητας.

Σύμφωνα τώρα με τα άρθρα 140, 141, 142, 154 επ αν κατά την κατάρτιση της σύμβασης η δήλωση δεν συμφωνεί από ουσιώδη πλάνη με τη βούληση του δηλούντος, ο τελευταίος έχει το δικαίωμα να ζητήσει ακύρωση της δικαιοπραξίας. Η πλάνη είναι ουσιώδης όταν αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για την όλη δικαιοπραξία, ώστε, αν το πρόσωπο γνώριζε την πραγματική κατάσταση δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία.¹¹⁸ Ο δανειολήπτης λοιπόν θα πρέπει να αποδείξει τη δόλια συμπεριφορά των υπαλλήλων της τράπεζας, ήτοι να αποδείξει ότι του απέκρυψαν το συναλλαγματικό κίνδυνο αλλά και τη δυνατότητα ασφάλισής του. Κρίνεται πως η απόδειξη αυτή δεν θα είναι ευχερής για όλους τους δανειολήπτες.¹¹⁹ Πάντως εφόσον τα τραπεζικά ιδρύματα ενημέρωσαν πλήρως τον δανειολήπτη για τον κίνδυνο δεν μπορεί να γίνει δεκτή πλάνη καθώς η προσδοκία συνέχισης της ευνοϊκής ισοτιμίας στο μέλλον ανάγεται σε παραγωγικά αίτια της βούλησης του δανειολήπτη και δεν είναι ουσιώδης.

---

¹¹⁶ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ 149

¹¹⁷ Ψυχομάνης ΔΕΕ 1/2015

¹¹⁸ Σύμφωνα με τη νομολογία οι δανειολήπτες έπρεπε να ισχυριστούν και να αποδείξουν πως η πεπλανημένη αντίληψή τους ήταν εξαιρετικά ουσιώδης ώστε αν γνώριζαν το αληθινό περιεχόμενο της σύμβασης δεν θα επιχειρούσαν τη δικαιοπραξία, βλ ΠΠρΘες 1213/2016, ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΞανθ 41/2014 ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΞανθ 13/2015, ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 3789/2015, ΝΟΜΟΣ

¹¹⁹ Νικολόπουλος ΝοΒ 2016,227. Βλ και απόφαση ΜΠρΘ 19257/2014, ΧρΙΔ ΙΕ/2015,583 (με σχόλιο Μαργαρίτη) που δέχθηκε πως για να είναι δεκτή η θεμελίωση της αγωγής στα άρθρα 140-142, θα πρέπει ο δανειολήπτης κατά την υπογραφή της σύμβασης να αγνοούσε ότι καταρτίζει σύμβαση στεγαστικού δανείου σε συνάλλαγμα και να θεωρούσε ότι καταρτίζει απλή σύμβαση στεγαστικού δανείου. Η απόφαση αναφέρει πως «Μόνη η επικαλούμενη εκ μέρους τους άγνοια του κινδύνου της συναλλαγματικής διακύμανσης δεν καθιστά ακυρώσιμη τη σχετική σύμβαση, από τη στιγμή που σύμφωνα με τα ιστορούμενα στο δικόγραφο γνώριζαν ότι υπέγραφαν τη συγκεκριμένη σύμβαση, με το συγκεκριμένο περιεχόμενο, πλην όμως αγνοούσαν ή διατηρούσαν αμφιβολίες συνειδητά για τις έννομες συνέπειες αυτής»

Αλλά ακόμα και αν αποδειχθεί η ύπαρξη απάτης ή πλάνης από τους δανειολήπτες στις περισσότερες περιπτώσεις θα έχει συμπληρωθεί η διετής αποσβεστική προθεσμία του 157 ΑΚ που λαμβάνεται και αυτεπάγγελτα υπόψη από το δικαστήριο. Η αποσβεστική προθεσμία αρχίζει από την επόμενη μέρα που καταρτίστηκε η δικαιοπραξία, εκτός αν η πλάνη συνεχιζόταν και μετά τη σύναψη της σύμβασης οπότε η αποσβεστική προθεσμία ξεκινά από τη λήξη της κατάστασης που προκάλεσε την ελαττωματική βούληση.¹²⁰ Αντιλαμβανόμαστε ότι η κατάσταση πλάνης των δανειοληπτών έληξε αν όχι από την αρχή της κρίσης, τότε σίγουρα από το 2011 και μετά. Σε ορισμένες αποφάσεις γίνεται δεκτό πως δεν είχαν μνημονευτεί στην αγωγή περιστατικά από τα οποία να προκύπτει η διατήρηση της πλάνης ώστε να ισχύσει η προθεσμία βάσει της 157εδ β.^{121 122}

Οι δανειολήπτες εξάλλου δύσκολα θα μπορέσουν να αποδείξουν πως η πλάνη τους ήταν συνεχής, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις τους αποστέλλονταν από τις τράπεζες ενημερωτικά (εχτραϊτ) της προόδου των δανείων τους όπου έβλεπαν τις μεταβολές στη μηνιαία δόση. Ωστόσο, ακόμα και εάν γινόταν δεκτή η περίπτωση της πλάνης οι δανειολήπτες δεν θα είχαν κάποιο ιδιαίτερο όφελος. Θα ζητούσαν να ακυρωθεί η δικαιοπραξία και ο δανειολήπτης θα ήταν ουσιαστικά υποχρεωμένος να αποδώσει το σύνολο του οφειλόμενου ακόμα ποσού. Αν ακυρωνόταν η σύμβαση ο δανειολήπτης θα ήταν υποχρεωμένος να αποδώσει το εναπομείναν ποσό σύμφωνα με τους όρους του 291 ΑΚ.

1.5. Έννομες συνέπειες της ακυρότητας ή της ακυρωσίας

Ας δούμε τώρα ποιες θα είναι οι συνέπειες αν γίνει δεκτή μία από τις παραπάνω διατάξεις και οι συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο θεωρηθούν άκυρες ή ακυρώσιμες.

Η κατάσταση αυτή δεν θα εξυπηρετούσε καθόλου το δανειολήπτη διότι θα υποχρεωνόταν να επιστρέψει ό,τι έχει λάβει μέχρι τώρα από την τράπεζα. Η τράπεζα δηλαδή

¹²⁰ ΕφΘ 1225/2008 Αρμ 63/2009 ,1027

¹²¹ Έτσι η ΠΠρΚαβ 56/2015 ,ΕΕμπΔ 2015, 909(σχόλιο Χασάπη), ΠΠρΡοδοπ 23/2015 , ΧρηΔικ 2015,425 που διέγνωσαν ότι δεν μνημονεύονται περιστατικά περαιτέρω διατήρησης της πλάνης. Αλλά και ΠΠρΑθ 334/2016 , ΕΕμπΔ 2016, 410 με παρατηρήσεις Χασάπη ο οποίος αναφέρει « Κρίσιμος χρόνος για την έναρξη της προθεσμίας είναι αυτός της σύναψης της σύμβασης και ακόμη κι αν η πλάνη εξακολουθεί και μετά τη δικαιοπραξία, η διετία αρχίζει από τότε που πέρασε η κατάσταση αυτή (αρ. 157 εδ. Β ΑΚ). Η διολίσθηση της ισχυμίας άρχισε ήδη από το 2010 με την κρίση του ευρώ με αποτέλεσμα τότε ο δανειολήπτης να έλθει οδυνηρώς ενώπιον του συναλλαγματικού κινδύνου και η όποια κατάσταση πλάνης στην οποία βρισκόταν να παύσει να συνεχίζεται. Και από αυτό το χρονικό σημείο όμως έχει ήδη παρέλθει η διετία. Οπωσδήποτε δε, όπως ορθά δέχθηκε το δικαστήριο , ο ενάγων πρέπει να επικαλείται και να αποδεικνύει τη διατήρηση της κατάστασης πλάνης και σε χρόνο μεταγενέστερο της σύναψης σύμβασης , προκειμένου να αρχίσει από τότε η διετία». Έλλειψη προϋποθέσεων της ακυρωσίας λόγω πλάνης ή απάτης δέχθηκε και η ΜΠρΑθ 10930/2013, ΕΦΑΔ 2013, 1080=ΔΕΕ 2013 , 1050

¹²² ΠΠρΞανθ 41/2014 ΝΟΜΟΣ , ΠΠρΞανθ 32/2015, ΝΟΜΟΣ ΠΠρΞανθ 13/2015ΝΟΜΟΣ ΠΠρΞανθ 26/2015, ΧρΙΔ 2015, 512 ,ΠΠρΚορ 135/2015(αδημ)

που χορήγησε ένα μέρος του δανείου θα δικαιούται να το αναζητήσει με τις διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού.¹²³

Με άλλα λόγια ο δανειολήπτης θα ζητήσει την επιστροφή των μέχρι τότε καταβληθέντων δόσεων και η τράπεζα θα ζητήσει την επιστροφή του ποσού του δανείου. Βέβαια αυτό θα ήταν τουλάχιστον καταστροφικό για τους δανειολήπτες καθώς το συνολικό ποσό του δανείου θα καθίστατο άμεσα απαιτητό.^{124 125} Ακόμη και στη σπάνια περίπτωση που ο δανειολήπτης θα δύναται να επιστρέψει το ποσό, γεννιέται το ερώτημα πώς αυτό θα υπολογιστεί, δηλαδή θα ληφθεί υπόψη η ισοτιμία που ίσχυε κατά την εκταμίευση του δανείου ή η ισοτιμία του χρόνου εξόφλησης. Γίνεται δεκτό πως ο δανειολήπτης θα κληθεί να επιστέψει το υπόλοιπο οφειλόμενο ποσό με βάση την ισοτιμία του χρόνου εξόφλησης.¹²⁶

Τέλος, ζήτημα τίθεται και με το κατά πόσο μπορεί να είναι εφικτή η εφαρμογή της 182ΑΚ. Σύμφωνα με αυτό, η άκυρη δικαιοπραξία μπορεί να ισχύσει με τη μορφή άλλης της οποίας περιέχει τα στοιχεία, εφόσον συνάγεται ότι τα μέρη θα την ήθελαν αν γνώριζαν την ακυρότητα. Ωστόσο, δύσκολα θα μπορούσε να υποστηριχτεί κάτι τέτοιο για τα πιστωτικά ιδρύματα.¹²⁷

---

¹²³ ΑΠ 964/2014 Ισοκράτης, ΑΠ 1455/2013 ΝοΒ 62/2014

¹²⁴ Αποφ. της 30-4-2014 –Υπόθεση C-26/13 , αριθ 83, ΧρίδΔ ΙΔ/2014 532 όπου « αν... ο δικαστής όφειλε να ακυρώσει τη σύμβαση στο σύνολό της , τούτο θα συνεπαγόταν δυνητικά ιδιαίτερως επιζήμιες συνέπειες για τον καταναλωτή, με αποτέλεσμα ο αποτρεπτικός χαρακτήρας που απορρέει από την ακύρωση της σύμβασης να διακυβευόταν»

¹²⁵ ΠΠρΑθ 3789/2015 ΧρίΔ 2016 , 190 (σχόλιο Ευθυμίου). Η απόφαση έκρινε πως η ακυρότητα των όρων που αφορούν το μηχανισμό μετατροπής του εγχώριου νομίσματος σε ξένο και οι λοιπές ρήτρες σχετικά με την αποπληρωμή του δανείου συμπαρασύρουν σε ακυρότητα όλη τη δικαιοπραξία βάσει της 181ΑΚ. και Χασάπης, Δάνεια σε Ελβετικό φράγκο σ.158 όπου «στην απόφαση δεν θεμελιώνεται με επάρκεια η υποθετική βούληση και των δύο μερών για ολική ακυρότητα της σύμβασης υπό την έννοια ότι αυτά δεν θα είχαν καταρτίσει τη σύμβαση αν γνώριζαν την ακυρότητα του επίμαχου όρου. Εμπεριέχεται δηλαδή στην απόφαση το σφάλμα της μονομερούς λήψης υπόψη της υποθετικής βούλησης αποκλειστικά του δανειολήπτη και όχι της σύμπτωσης της βούλησης και των δύο.»

Βλ και Δέλλιος/Βαλτούδης , Συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο. Κύρος γενικών όρων συναλλαγών και συναφή ζητήματα, ΕπισκΕμπΔικ 2015,124 όπου «τυχόν επέκταση της ακυρότητας στο σύνολο της σύμβασης , κατά την ΑΚ 181 , θα ματαίωνε τον προστατευτικό σκοπό του άρθρου 2 ν. 2251/1994. Θα στερούσε από τον καταναλωτή τα οφέλη της σύμβασης και αυτό θα είχε τον χαρακτήρα κύρωσης σε βάρος του καταναλωτή η οποία θα τον απέτρεπε από την επίκληση της ακυρότητας του όρου» και ΠΠρΠειρ 619/2016 lawnet.gr.

¹²⁶ Βλ ΑΠ 1205/1991 Ισοκράτης , ΕφΠατ 521/2009 Ισοκράτης . Σύμφωνα και ο Γιοθαννόπουλος ΕπισκΕΔ 2014 , 659 , βλ όμως και Νικολόπουλο ΝοΒ 2016,229 όπου « Εύλογο και δίκαιο πάντως θα ήταν η τυχόν επιδίκαση του ανεξόφλητου τμήματος του κεφαλαίου να γίνει με βάση την ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης , αφού η αναζήτηση απορρέει από την ακύρωση της όλης δανειακής σύμβασης , επειδή ακριβώς κρίθηκε άκυρος ο όρος ο σχετικός με το μηχανισμό υπολογισμού της ισοτιμίας ευρώ /φράγκου κατά την πληρωμή των τοκοχρεωλυτικών δόσεων.»

¹²⁷ ΜΠρΘ 19257/2014 ΧρίδΔ ΙΕ/2015, 583 με σχόλιο Μαργαρίτη

2. ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΡΘΡΑ 388-288ΑΚ

2.1.Γενικά

Ας εξετάσουμε τώρα τη δυνατότητα προσφυγής στις δυνατότητες μείωσης της οφειλής υπό το πρίσμα των επιταγών της εξισωτικής συμβατικής δικαιοσύνης, δηλαδή μέσω της διαπλαστικής επέμβασης του δικαστή με τις διατάξεις 388 και 288 ΑΚ. Στη θεωρία κυριαρχεί η τάση υπέρ της εφαρμογής των άρθρων αυτών ενώ η νομολογία φαίνεται μάλλον αντίθετη.

128 129

2.2.Η Δυνατότητα εφαρμογής του 388ΑΚ

Θα μπορούσε μήπως η αλλαγή στη συναλλαγματική ισοτιμία των δύο νομισμάτων να δικαιολογήσει την εφαρμογή του 388 ΑΚ; Η διάταξη αυτή συνιστά εξαίρεση από την αρχή της τήρησης των συμπεφωνημένων. Θεμελιώδης αρχή του δικαίου των συμβάσεων αποτελεί η αρχή της συμβατικής πίστης, *pacta sunt servanda*. Έτσι προστατεύεται η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του αντισυμβαλλομένου στην ισχύ των όσων αρχικά συμφωνήθηκαν. Η διατύπωση της εξαιρετικής αυτής ρύθμισης και η θέσπιση αυστηρών προϋποθέσεων εφαρμογής της αναδεικνύουν τη σημασία της αρχής τήρησης της σύμβασης.¹³⁰

Η αναπροσαρμογή της παροχής κατ' εφαρμογή της ΑΚ 388 εξαρτάται από μία σειρά προϋποθέσεων, οι οποίες εν συντομία είναι η ύπαρξη αμφοτεροβαρούς σύμβασης, η εκπλήρωση της προς αναπροσαρμογή παροχής να μην έχει συντελεστεί ή να μην έχει συντελεστεί εξ ολοκλήρου, η μεταβολή των συνθηκών πάνω στις οποίες στηρίχτηκαν τα μέρη, η μεταβολή αυτή να είναι μεταγενέστερη της κατάρτισης της σύμβασης και να ανάγεται σε έκτακτους και απρόβλεπτους λόγους, καθιστώντας την παροχή του οφειλέτη υπέρμετρα επαχθή.¹³¹ Στη νομολογία, το αίτημα των δανειοληπτών ελβετικού φράγκου περί

¹²⁸ Έτσι Δέλλιος/Βαλτούδης, Συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο. Κύρος γενικών όρων συναλλαγών και συναφή ζητήματα, ΕπισκεΔ 2015,123 επ , Καράκωστας/Βρεττού, Ο ανοιχτός έλεγχος των ΓΟΣ στις δανειακές συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο, ΕφΑΔ 2015, 1054 επ Γιοθαννόπουλος , ΕπισκεΔ 2014 ,677επ (με επιφυλάξεις για τη διάταξη 388 αλλά λίγες για την 288ΑΚ), Τάκης/Πατσίκας , Αρμ 2015,204, Σπυράκος , ΔΕΕ 2015, 832 επ , Νικολόπουλος , ΝοΒ 2016,230 , Ευθυμίου, ΧρΙΔ 2014,528, η ίδια ΧρΙΔ 2014, 609

¹²⁹ Η νομολογία δεν φαίνεται να δέχεται την εφαρμογή των άρθρων αυτών καθώς αγωγές και ασφαλιστικά μέτρα που στηρίζονται σε αυτές τις νομικές βάσεις απορρίπτονται. Βλ ΠΠρΑθ 334/2016 ΕΕμπΔ 2016, 410(με σχόλιο Χασάπη) , ΠΠρΚαβ 56/2015, ΕΕμπΔ 2015,909(με σχόλιο Χασάπη), ΠΠρΑθ 763/2016 ,ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ ,ΠΠρΑθ 376/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ , ΠΠρΘες 1101/2016 , ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠΠρ Καρδ 37/2015, ΠΠρΠατρών 651/2015

¹³⁰ Βλ Χασάπη, Δάνεια σε Ελβετικό φράγκο σελ 365, όπου η δυνατότητα προσφυγής στις ειδικές ρυθμίσεις του δικαίου της υπερχρέωσης και της αφερεγγυότητας του πτωχευτικού δικαίου και δη του Πτωχευτικού Κώδικα για τους εμπόρους και του Ν 3869/2010 για τα υπερχρεωμένα πρόσωπα , περιορίζουν την εφαρμογή του 388 ΑΚ.

¹³¹ Βαθρακοκοίλης, ΕρΝοΜΑΚ, αρθρ 388 αρ.8, Καράκωστα, Ερμηνεία Αστικού Κώδικα ,άρθρο 388 , ΑΠ893/2010 ΝΟΜΟΣ

αναπροσαρμογής του τιμήματος βάσει του 388 ΑΚ απορρίπτεται πολλές φορές ως αόριστο.¹³²

Η εφαρμογή του εν λόγω άρθρου στις συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο αντιμετωπίζει μια σειρά από δυσκολίες. Ας εξετάσουμε εν συντομία τα ζητήματα που προκύπτουν.

i) Αρχικά, προκειμένου να υπαχθεί μία σύμβαση στο άρθρο 388ΑΚ θα πρέπει να είναι αμφοτεροβαρής. Αν η σύμβαση είναι ετεροβαρής, πχ άτοκο δάνειο χωρεί εφαρμογή του άρθρου 288ΑΚ. Το έντοκο όμως δάνειο κατατάσσεται στις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις, καθώς στην παραχώρηση της χρήσης του δανείσματος αντιστοιχεί πάντοτε η υποχρέωση του δανειολήπτη να καταβάλλει τόκους σε ποσά και χρόνους που συμφωνήθηκαν.¹³³ Συνεπώς η προϋπόθεση αυτή τηρείται.

ii) Επίσης προκειμένου να εφαρμοστεί η διάταξη απαιτείται να έχει επέλθει ανατροπή του δικαιοπρακτικού θεμελίου, δηλαδή πρέπει να υπάρχει μεταβολή των συνθηκών στα οποία τα μέρη στήριξαν την απόφασή τους για τη σύναψη της σύμβασης. Είναι σημαντικό το δικαιοπρακτικό θεμέλιο να διακρίνεται από τα παραγωγικά αίτια της βούλησης που θέτουν το υποκειμενικό θεμέλιο για το σχηματισμό της βούλησης των μερών. Τα τελευταία είναι απλά μονομερείς παραστάσεις και προσδοκίες των συμβαλλομένων ενώ το δικαιοπρακτικό θεμέλιο συντίθεται από περιστάσεις στις οποίες βασίζονται και τα δύο μέρη από κοινού τη σύναψη της σύμβασης ή μόνο το ένα με την αποδοχή του άλλου.

Με άλλα λόγια δεν είναι κρίσιμα αυτά καθαυτά τα περιστατικά στα οποία στηρίχτηκαν τα μέρη για να συνάψουν τη σύμβαση. Ορισμένα όμως από αυτά θεωρούνται σημαντικά σύμφωνα με το 388 ΑΚ και είναι εκείνα στα οποία στηρίχτηκαν και τα δύο μέρη και έτσι αποτέλεσαν κοινό δικαιοπρακτικό θεμέλιο γι' αυτά. Το κριτήριο αυτό

---

¹³² Απόφαση ΠΠΚαρδ 37/2015, αδημ όπου απορρίπτεται το αίτημα αναπροσαρμογής βάσει του 388ΑΚ και αναφέρει « Οφείλει ο ενάγων να εκθέσει στο δικόγραφο της αγωγής ποιες είναι οι συγκεκριμένες συνθήκες (οικονομικές, νομισματικές κλπ) οι οποίες μετέβαλαν τις προϋποθέσεις εκπλήρωσης της συμβατικής παροχής στο μέτρο που είχε συμφωνηθεί και δικαιολογούν με αντικειμενικά κριτήρια , κατά τις αντιλήψεις που επικρατούν στις συναλλαγές , τη μείωση του τιμήματος ή του ποσοστού της συμφωνημένης αναπροσαρμογής.»

¹³³ Βλ. Δέλλιο , Εκκρεμείς τραπεζικές πιστωτικές συμβάσεις σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ΧρΙΔ ΙΒ/2012, 248,ΑΠ1620/2008 ,ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 609/2005 , ΕλλΔνη 2006,1014 , Γεωργιάδης , Ειδ ΕνοχΔ Ι (2004) .παρ 41, αρ 6 , σ.574, Ρόκας/Γκόρτσος ,Στοιχεία τραπεζικού δικαίου 2012, σ.228 βλ όμως και ΠΠρΘες 1101/2016, ΝΟΜΟΣ όπου απορρίπτει ως μη νόμιμη την ειδικότερη νομική βάση της ΑΚ 388 δεχόμενη ότι εφαρμόζεται επί αμφοτεροβαρών συμβάσεων και όχι επί δανειακών συμβάσεων σε ελβετικό φράγκο, που αποτελούν ετεροβαρείς συμβάσεις.

αντικειμενικοποιείται με την έννοια ότι η στήριξη στο περιστατικό πρέπει να είναι κοινή και για τα δύο μέρη.¹³⁴

Συγκεκριμένα, στα δάνεια σε ελβετικό φράγκο, το αμετάβλητο της συναλλαγματικής ισοτιμίας δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτέλεσε στοιχείο στο οποίο τα μέρη στήριζαν τη σύναψη της σύμβασης. Μάλλον θα πρόκειται για παραγωγικό αίτιο της βούλησης του δανειολήπτη και όχι για δικαιοπρακτικό θεμέλιο.¹³⁵ Ειδικά αν αποδεικνύεται ότι ο δανειολήπτης ενημερώθηκε για τους κινδύνους από το πιστωτικό ίδρυμα δεν θα μπορεί να γίνει λόγος ούτε για μονομερείς προσδοκίες του δανειολήπτη τις οποίες η τράπεζα μη διαψεύδοντάς τις τις κατέστησε δικαιοπρακτικό θεμέλιο.¹³⁶

iii) Άλλο ένα θέμα που απασχολεί είναι η κατανομή των κινδύνων στην κρίσιμη συμβατική σχέση. Το αρ. 388ΑΚ αναπτύσσει επικουρικότητα με την έννοια ότι εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση που εμφανίζεται κίνδυνος κι αυτός δεν έχει κατανεμηθεί από το νόμο ή από τα μέρη. Ειδικότερα, το συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να επικαλεστεί επιτυχώς την ανατροπή του δικαιοπρακτικού θεμελίου αν προκύπτει ότι φέρει τον κίνδυνο που συνδέεται με την απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών. Στη σύμβαση μπορεί η ανάληψη κινδύνων να εξισορροπείται με άλλα συμβατικά αντισταθμίσματα. Συγκεκριμένα, στις συμβάσεις δανείου ελβετικού φράγκου φαίνεται πως τον κίνδυνο δυσμενούς σε βάρος του ευρώ μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας τον έχει αναλάβει ο δανειολήπτης τόσο συμβατικά όσο και εκ του νόμου σύμφωνα με το 291 ΑΚ, ενώ ως αντιστάθμισμα φαίνεται να λειτουργεί το ευνοϊκό επιτόκιο Libor σε σχέση με το Euribor που χρησιμοποιείται στα δάνεια σε ευρώ. Συνεπώς, φαίνεται πως ο δανειολήπτης έχει αναλάβει τον κίνδυνο τυχόν οικονομικής του ζημίας, με απώτατο όμως όριο τον κίνδυνο της οικονομικής του καταστροφής όπου εκεί πρέπει να επέμβει η έννομη τάξη με εφαρμογή του 288 ΑΚ.

iv) Επίσης, οι κρίσιμες συνθήκες, που συνιστούν το κοινό δικαιοπρακτικό θεμέλιο, πρέπει να εξέλπταν εκ των υστέρων. Η προϋπόθεση αυτή δεν συνιστά πρόβλημα στην εφαρμογή του 388ΑΚ καθώς γίνεται δεκτό πως οι συνθήκες μεταβλήθηκαν σε μεταγενέστερο της κατάρτισης της σύμβασης χρόνο. Σε περίπτωση πάντως αρχικής έλλειψης των κρίσιμων συνθηκών θα εφαρμοστούν οι διατάξεις περί ακυρωσίας (140 επ). Ειδικότερα, όταν τα παραγωγικά αίτια συζητήθηκαν πριν από τη σύναψη της σύμβασης και αποτέλεσαν βάση της

¹³⁴ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ. 345

¹³⁵ Δρίτσουλας σε: Λαδάς (επιμ), Τραπεζικές συναλλαγές, σ 270 και Χασάπης, σχόλιο στην ΠΠρΚαβ 56/2015 ΕΕμπΔ 2015,919 όπου «Επιθυμίες, παραστάσεις, προσδοκίες, ευχές κι ελπίδες του ενός συμβαλλομένου, που δεν έγιναν ή δεν μπορούσαν να γίνουν αντιληπτές από τον αντισυμβαλλόμενο του, όσο κι αν είναι ουσιώδεις για τον πρώτο, δεν αποτελούν κοινό θεμέλιο, η διασάλευση του οποίου μπορεί να οδηγήσει σε εφαρμογή του 388 ΑΚ.», ΠΠρΛαμ 22/2016 αδημ., ΜΠρΑθ 6862/2015 ΧρηΔικ 2015,438

¹³⁶ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ.346

δικαιοπραξίας η πλάνη ως προς αυτά μπορεί να επιφέρει ακύρωση της σύμβασης.¹³⁷ Συγκεκριμένα στα δάνεια σε ελβετικό φράγκο δύσκολα θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως το πιστωτικό ίδρυμα βρισκόταν σε πλάνη, καθώς γνώριζε την ύπαρξη κινδύνου ασχέτως αν αγνοούσε την έκταση που αυτός δυνατό να λάβει.

ν) Άλλο ένα στοιχείο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν είναι πως δεν θα πρέπει η εφαρμογή του 388ΑΚ να καταφάσκει σε κάθε μεταβολή των συνθηκών αλλά αυτή θα πρέπει να είναι σοβαρή, έκτακτη, μη δυνάμενη να προβλεφθεί, διαρκής και μόνιμη.¹³⁸ Λαμβάνοντας υπόψη πως το νόμισμα διαδραματίζει βασικό ρόλο στη σύμβαση, ο κίνδυνος της συναλλαγματικής ισοτιμίας δεν αποτελεί απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών αλλά γεγονός που από την αρχή ήταν γνωστό στο δανειολήπτη.¹³⁹ Συγκεκριμένα, η πτώση του ευρώ και η μεγάλη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας υπήρξε σταδιακή από το 2009 έως το 2011. Η μόνη αιφνίδια και απρόβλεπτη μεταβολή θα μπορούσε να θεωρηθεί αυτή που συντελέστηκε τον Ιανουάριο του 2015 μετά την εγκατάλειψη της κλειδωμένης ισοτιμίας. Ίσως λοιπόν θα μπορούσαν οι δανειολήπτες να ζητήσουν την αναπροσαρμογή των μηνιαίων δόσεων τους στην ισοτιμία που ίσχυε πριν από αυτήν την κίνηση της Κεντρικής Τράπεζας της Ελβετίας.¹⁴⁰ Επίσης δύσκολα θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η μεταβολή στα δάνεια αυτά είναι διαρκής, διότι η συναλλαγματική ισοτιμία μπορεί να αλλάξει και πάλι υπέρ των δανειοληπτών στο εγγύς μέλλον.

νι) Επιπρόσθετα, θα πρέπει η παροχή του οφειλέτη να κατέστη συνεπεία της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών υπέρμετρα επαχθής. Για να προσδιορίσουμε την υπέρμετρη επάχθεια σε κάθε συγκεκριμένη σύμβαση θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και την αντιπαροχή που δικαιούται ο οφειλέτης. Συγκεκριμένα, η ισορροπία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής πρέπει να έχει διαταραχθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε η εκπλήρωση της παροχής να καταστεί μη ανεκτή για τον οφειλέτη, χωρίς όμως να είναι ανάγκη να επαπειλείται η

---

¹³⁷ Καραμπατζός, Οικονομική κρίση και αναπροσαρμογή των συμβατικών παροχών ΧρΙΔ ΙΓ/2013 σ 93

¹³⁸ ΑΠ 678/1998 ΕΕΝ 1998,38 η σκέψη αεροπαγίτικης απόφασης η οποία αναφέρει πως αν η σταθερότητα του νομίσματος αποτέλεσε το δικαιοπρακτικό θεμέλιο της σύμβασης το οποίο ανατράπηκε λόγω της υποτίμησης εφαρμόζεται η ΑΚ388 ακόμα κι αν η υποτίμηση δεν υπερβαίνει «κατά τους κανόνες της λογικής και της κοινής πείρας το κοινό μέτρο».

Ιατράκης, Η νομιναιστική αρχή σε περίοδο οικονομικής κρίσης ΧρΙΔ 2010 ,338 υποσ 73

¹³⁹ Δρίτσουλας σε Λαδά σ. 270, Γιοθαννόπουλος ΕπισκεΔ 2014, 677-678

¹⁴⁰ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ.354 βλ όμως και Νικολόπουλος, ΝοΒ 2016 σ. 231 όπου αναφέρει πως «αν και ο κίνδυνος ήταν γνωστός εκ των προτέρων στους δανειολήπτες , η ιδιαίτερα επαχθής γι αυτούς έκταση των συνεπειών της αναπροσαρμογής της ισοτιμίας φράγκου /ευρώ , ιδίως όσο αναφορά την αισθητή αύξηση του οφειλόμενου υπολοίπου κεφαλαίου , πρέπει αντικειμενικά να γίνει δεκτό ότι ήταν πράγματι απρόβλεπτη.»

Έτσι και Καράκωστας /Βρεττού , γνμδ ΕΦΑΔ 2015, 1054 επ

οικονομική του καταστροφή.¹⁴¹ Δεν αρκεί λοιπόν η απλή δυσκολία εκπλήρωσης της παροχής αλλά απαιτείται ο δανειολήπτης να επικαλεστεί και να αποδείξει πως η ισορροπία παροχής και αντιπαροχής έχει ανατραπεί σε τέτοιο βαθμό ώστε η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί να είναι αντίθετη λόγω προφανούς δυσαναλογίας στο αίσθημα δικαιοσύνης. Αυτό θα κρίνεται *in concreto* σε κάθε περίπτωση. Υποστηρίζεται πως ακόμη και δανειολήπτες που είχαν την ικανότητα να καταλάβουν επαρκώς τις οικονομικές συνέπειες της σύναψης δανείου σε ελβετικό φράγκο, μπορούν να βασιστούν στο 388 ΑΚ διότι τα μέρη στηρίχτηκαν σε συνθήκες οι οποίες σταδιακά μεταβλήθηκαν. Έτσι η εκπλήρωση των όρων της σύμβασης κατέστη υπερβολικά επαχθής για τους δανειολήπτες.¹⁴² Πάντως ο συμβαλλόμενος που ζητά την αναπροσαρμογή της σύμβασης θα πρέπει να αποδεικνύει σε ποιες ακριβώς συνθήκες και προοπτικές στηρίχτηκε η σύμβαση που τώρα πλέον μεταβάλλονται εξαιτίας των νεότερων οικονομικών εξελίξεων.^{143 144} Επιπλέον στις χρηματικές παροχές μικρή απώλεια της αγοραστικής δύναμης του χρήματος βαραίνει εξ ορισμού τον οφειλέτη, εκτός αν πρόκειται για δραματική ανατροπή του νομίσματος που συγκαταλέγεται στην έννοια των απρόβλεπτων και εξαιρετικών γεγονότων.

Η 388 ΑΚ είναι αναγκαστικός κανόνας αλλά όχι κανόνας δημοσίας τάξης αφού σε αντίθεση με την 288 ΑΚ δεν λαμβάνεται αυτεπάγγελτα υπόψη από το δικαστήριο. Όταν πληρούται το πραγματικό της ΑΚ 388, ο δικαστής θα προβεί σε αναπροσαρμογή του ποσού της χρηματικής παροχής στο προσήκον μέτρο. Η διορθωτική επέμβαση του δικαστή θα πρέπει να ερείδεται στην αιτιώδη επίδραση των δυσμενών οικονομικών δεδομένων σε συγκεκριμένες συνθήκες στις οποίες βασίστηκε η σύμβαση του δανείου αλλά και στην ουσιώδη επίδραση της μεταβολής αυτών των συνθηκών στην ευχέρεια του δανειολήπτη να πληρώνει τις δόσεις. Υπάρχει βέβαια περίπτωση ο δικαστής να λύσει και όλη τη σύμβαση.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως εμπόδιο στην εφαρμογή της επικουρικού χαρακτήρα διατάξεως ΑΚ 388 ενδέχεται να αποτελέσει και η ύπαρξη ειδικού νομοθετήματος περί υπερχρέωσης φυσικών προσώπων (Ν 3869/2010).

---

¹⁴¹ Ρούση « Απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών και διάπλωση ουσιωδών όρων πιστωτικών συμβάσεων», ΧρΙΔ ΙΓ'/2013 ,σ.494επ

Καραμπατζός, ΧρΙΔ 2013, 94 και ΜΠρΚαβ 20/2001 Αρμ 2002 , 1481 : υπέρμετρη επάχθεια υφίσταται «όταν η ισορροπία της σύμβασης που υπήρχε κατά την κατάρτιση της και ειδικότερα η σχέση παροχής και αντιπαροχής ανατράπηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε κατά τις αρχές της καλής πίστης η κατάσταση που δημιουργήθηκε, και αν δεν εμφανίζει ολοκληρωτική καταστροφή του οφειλέτη , να είναι αντίθετη λόγω της προφανούς δυσαναλογίας , στο αίσθημα της δικαιοσύνης και την ηθική τάξη γενικά»

¹⁴² Βλ Καρακώστας/ Βρεττού, γνμδ, ΕΦΑΔ 2015, 1055

¹⁴³ Βλ Λιάπη , Η οικονομική κρίση και το δίκαιο των συμβάσεων, ΔΕΕ 2011 ,19

¹⁴⁴ Συλλογιστική της *laesio enormis*, πρέπει να αφορά μια θεαματική αλλαγή της αξίας της μίας παροχής όπου σε ελάχιστο χρόνο να υπερδιπλασιάζεται, ιδίως σε περίοδο έντονης οικονομικής κρίσης.

2.3. Η δυνατότητα εφαρμογής του 288ΑΚ

Παρά το γεγονός πως η ΑΚ 388 αποτελεί την κύρια *sedes materiae* για την αναπροσαρμογή των συμβατικών παροχών, η διάταξη αυτή αρχίζει να παραμερίζεται από το νομολογιακό προσκήνιο και τη θέση της καταλαμβάνει η γενική ρήτρα της ΑΚ 288. Αφετηρία αυτού υπήρξε η απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ 927/1982¹⁴⁵ με την οποία καθιερώθηκε η γενική ρήτρα 288 ΑΚ ως κατεξοχήν αρμόδια για την αντιμετώπιση του πραγματικού της δυσχέρειας εκπλήρωσης κανόνα δικαίου.¹⁴⁶

Η αρχή που διατυπώνεται στη ΑΚ 288, σύμφωνα με το Ακυρωτικό λειτουργεί όχι μόνο ως συμπληρωματική ρήτρα των κενών που υπάρχουν στις συμβάσεις, αλλά και ως διορθωτική αυτών. Ως τέτοια μπορεί να λειτουργήσει σε περίπτωση που λόγω συνδρομής ειδικών συνθηκών (όπως πχ. νομισματικές εκπτώσεις, υποτιμήσεις ή διακυμάνσεις), υπάρχει μεταβολή των αρχικά καθορισθέντων όρων εκπλήρωσης. Τότε ο δικαστής δύναται να τροποποιήσει την αρχική παροχή ώστε αυτή να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της συναλλακτικής πίστης κατά το χρόνο καταβολής της.¹⁴⁷

Όταν λοιπόν δεν δύναται να εφαρμοστεί το ΑΚ 388 διότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του, δηλαδή το μη προβλεπτό και ανυπαίτιο της μη πρόβλεψής της, τις συνέπειες της τελευταίας δηλαδή τη λύση ή την τροποποίηση της σύμβασης μπορούμε να αναζητήσουμε μέσω της ΑΚ 288.

Το 288 ΑΚ ορίζει πως ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη τα συναλλακτικά ήθη. Κύριο πεδίο λειτουργίας του άρθρου είναι η επιβολή παρεπόμενων υποχρεώσεων στα μέρη που δεν έχουν προβλεφθεί ειδικά από αυτά ή από το νόμο.¹⁴⁸ Τέτοιες υποχρεώσεις είναι οι λεγόμενες υποχρεώσεις πρόνοιας προς το πιο αδύναμο μέρος. Οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή του 288 ΑΚ είναι πρώτον η μόνιμη μεταβολή των συνθηκών μεταξύ του χρόνου σύναψης της σύμβασης και του χρόνου άσκησης της αγωγής ανεξάρτητα από το έκτακτο ή απρόβλεπτο των λόγων. Δεύτερον, η ουσιώδης απόκλιση κατά το χρόνο άσκησης της αγωγής από τη σύμφωνη με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη αρχικά συνομολογημένη παροχή, η διατήρησή της

¹⁴⁵ ΝοΒ 1983 ,214 =ΕλλΔνη 1983 ,45 με σχόλιο Κρουσταλάκη

¹⁴⁶ Καραμπατζός, ΧρΙΔ 2013, 94

¹⁴⁷ Καραμπατζός, ΧρΙΔ 2013 94 Νομολογιακά γίνεται δεκτό πως η 288 «εφαρμόζεται και επί προβλεφθείσης έτι μεταβολής των συνθηκών επί των οποίων τα μέρη εστήριξαν την συμφωνία των , όταν η μετά την επέλευση της εκπλήρωσης της παροχής τινός εξ αυτών , ως συνεφωνήθη, συνεπάγεται υπέρβασίν του, βάσει της γενομένης προβλέψεως , αναληφθέντος υπό τούτου κινδύνου ζημίας , καθιστώντας την εμμόνην εις την συμφωνηθείσων εκπλήρωσιν αντίθετον προς την εις τας συναλλαγάς απαιτούμενην ευθύτητα και εντιμότητα. Συνεπώς και δη κατά μείζονα λόγον, εφαρμόζεται και όταν δεν προεβλέφθη τοιαύτη μεταβολή , η μη πρόβλεψίς της όμως δεν είναι ανυπαίτιος».

¹⁴⁸ Βλ Σταθόπουλο, Γενικό ενοχικό(2004) ,§5 αρ 59

οποίας επιφέρει στον ενάγοντα ζημία που υπερβαίνει τον αρχικά αναληφθέντα κίνδυνο. Τρίτον, ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της μεταβολής των συνθηκών και της ουσιώδους απόκλισης της παροχής.¹⁴⁹

Υποστηρίζεται πως η μεγάλη ανατροπή της συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου, ή αλλιώς η μεγάλη υποτίμηση του ευρώ σε συνδυασμό με την ραγδαία οικονομική κρίση αποτελούν μεγάλης σπουδαιότητας μεταβολή των δεδομένων και η εμμονή στους όρους της σύμβασης θα ήταν αντίθετη στην καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη.¹⁵⁰ Το ποιο είναι αυτό το μέτρο δεν θα μπορεί να εκτιμηθεί γενικώς αλλά θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα δεδομένα της συγκεκριμένης κάθε φορά περίπτωσης.¹⁵¹

Αυτό που επιτυγχάνεται με την ανωτέρω νομική βάση είναι η αποφυγή εξέτασης του γενικού όρου συναλλαγών, αλλά και η συμπερίληψη και των δανειοληπτών που ενημερώθηκαν για τους κινδύνους της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Έχει κριθεί πως η διάταξη εφαρμόζεται και επί προβλεφθείσας μεταβολής των συνθηκών, όταν η εκπλήρωση της παροχής για ένα από τα μέρη συνεπάγεται υπέρβαση του κινδύνου ζημίας που αυτό ανέλαβε.¹⁵² Δεν θα ήταν σωστό να απαιτείται η υποτίμηση να είναι σε τόσο υψηλό ποσοστό ώστε να οδηγεί σε πλήρη ανατροπή της ανταλλακτικής αξίας του νομίσματος. Δεν θα πρέπει να απαιτηθεί μία τόσο αυστηρή προϋπόθεση καθώς η υπερβολική αύξηση της μηνιαίας δόσης μπορεί να συρρικνώσει το διαθέσιμο εισόδημα του δανειολήπτη και να οδηγήσει σε πλήρη ανατροπή των οικονομικών και βιοτικών συνθηκών του.

Για να θεωρηθεί ορισμένη η αγωγή βάσει του 288ΑΚ πρέπει ο δανειολήπτης να συγκεκριμενοποιεί το ποσό της κάθε μηνιαίας δόσης κατά την κατάρτιση του δανείου και το ποσό που έχει μέχρι τώρα αποπληρώσει, καθώς και το ύψος των τωρινών μηνιαίων δόσεων αλλά και το ύψος του εναπομείναντος δανείου. Επίσης κάποιες αποφάσεις αναφέρουν πως πρέπει να συγκεκριμενοποιείται στις αγωγές και το όφελος που αποκόμισε η εναγόμενη τράπεζα από την αλλαγή της ισοτιμίας.¹⁵³

¹⁴⁹ Βλ απόφαση ΜΠρΘ 19257/2014 ΧρΙΔ ΙΕ/2015, 581

¹⁵⁰ Βλ *Τάκη- Πατσίκα*, Τραπεζικά Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο : Η νομιμότητα τους ενώπιον του ενωσιακού και του εθνικού δικαστή, Αρμενόπουλος 2015(τεύχος2)204 και ΑΠ 676/1994, ΝοΒ 1996,825 « Απρόοπτη μεταβολή των περιστατικών στα οποία στηρίχτηκαν τα μέρη μπορεί να αποτελέσει και μόνη η υποτίμηση του νομίσματος, όταν είναι τόσο μεγάλη που ανατρέπει τους υπολογισμούς των μερών κατά την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη»

¹⁵¹ *Λιάπτης*, Η οικονομική κρίση και το δίκαιο των συμβάσεων, ΔΕΕ 1/2011,21 που υποστηρίζει ότι κατά την καλή πίστη συμβατικές ανατροπές που κινούνται γύρω από το φάσμα 20% δικαιολογούν την αναπροσαρμογή των υφιστάμενων συμβάσεων. Και παραπ. σε άλλους που τοποθετούν τον πήχη στο 30% ή στο 40%.

¹⁵² ΑΠ 423/2008 ΝΟΜΟΣ, ΕφΔωδ 274/2006 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ982/2002 ΝΟΜΟΣ

¹⁵³ ΜΠρΘες 19257/2014 ΧρΙΔ ΙΕ/2015, 583 (με σχόλιο Μαργαρίτη), ΠΠρΟδ 23/2015 ΔΕΕ 2/2016 σ.238

Έτσι θα κριθεί βάσει της καλής πίστης αν η εμμονή της τράπεζας για εκπλήρωση της παροχής όπως ορίζεται στη σύμβαση έχει κάποια βάση ή αν η συνεκτίμηση ποικίλων παραγόντων οδηγεί στην αναπροσαρμογή του δανείου. Οι παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι η παράλειψη της τράπεζας να ενημερώσει το δανειολήπτη για τον κίνδυνο της συναλλαγματικής ισοτιμίας και να του προτείνει μέσα αντιστάθμισης. Θα πρέπει ακόμα να συνυπολογιστεί αν το εισόδημα του δανειολήπτη με το οποίο εξυπηρετείται το δάνειο είναι σε ευρώ αλλά και το αν η ίδια η τράπεζα που αναχρηματοδοτήθηκε σε ελβετικά φράγκα κάλυψε τον κίνδυνο συναλλαγματικής ισοτιμίας με αποτέλεσμα να καρπούται εξ ολοκλήρου (πλην του κόστους αντιστάθμισης), τα οφέλη της ανατίμησης.¹⁵⁴

Άρα, το 288 ΑΚ έχει ελαστικότερες προϋποθέσεις εφαρμογής από το 388 ΑΚ. Πρώτον, το 288 ΑΚ εφαρμόζεται ακόμη κι αν η μεταβολή των συνθηκών στις οποίες τα μέρη στήριζαν την συμφωνία τους ήταν προβλεπτή ακόμη κι αν αυτή η μη πρόβλεψη ήταν ανυπαίτια. Με τον τρόπο αυτό όμως παρέχεται προστασία στον υπαίτιο συμβατικό οφειλέτη.¹⁵⁵ Θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί με την εφαρμογή της διάταξης του 288 ΑΚ καθώς είναι ανεπιεικές να παρέχεται προστασία στον οφειλέτη που παραλείπει να προβλέψει τη δυσμενή αλλαγή των συνθηκών και δεν λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να προστατευτεί.¹⁵⁶

Δεύτερον, το 288 ΑΚ δεν συναρτά την εφαρμογή του από τον υπέρμετρα επαχθή χαρακτήρα της μεταβολής.¹⁵⁷ Ο δικαστής μπορεί να τροποποιήσει τη σύμβαση ακόμα κι όταν δεν υφίσταται υπέρμετρη δυσαναλογία παροχής αντιπαροχής όπως απαιτεί το 388. Έτσι όμως επέρχεται ανασφάλεια και έλλειψη σταθερότητας στις συναλλαγές. Άρα, η διορθωτική επέμβαση στη συμβατική ενοχή με το 288 ΑΚ πρέπει να έχει εξαιρετικό χαρακτήρα και να επιχειρείται μόνο όταν συντρέχει ιδιαίτερα σοβαρός λόγος.¹⁵⁸

Το δικαίωμα για αναπροσαρμογή της παροχής, που απορρέει από το άρθρο 288 αλλά και από το 388 είναι διαπλαστικό και ως εκ τούτου ενεργοποιείται από την επίδοση της αγωγής, χωρίς να προσλαμβάνει αναδρομική ισχύ.^{159 160} Είναι διαπλαστικό καθώς ο ενάγων ζητά να διαπλασθεί εκ νέου το περιεχόμενο της σύμβασής του.

¹⁵⁴ Γιοθαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014,681

¹⁵⁵ Καραμπατζος, ΧρΙΔ 2013, σ.96

¹⁵⁶ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 374

¹⁵⁷ Γιοθαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014, 680 ΑΠ 716/1992 ΕΕΝ 1993,542 «για την εφαρμογή της ΑΚ 288 αρκεί και η απώλεια μέρους του προσδοκώμενου κέρδους»

¹⁵⁸ ΑΚ Γεωργιάδης/ Σταθόπουλος άρ. 288 αρ 17

¹⁵⁹ ΠΠρΚαρδ 37/2015, αδημ και ΠΠρΑθ 966/2016(αδημ) όπου απορριπτό κρίθηκε σχετικό αίτημα δανειολήπτη να τροποποιηθεί η δανειακή σύμβαση κατά το 288 ΑΚ ως να είχε ληφθεί εξαρχής σε ευρώ

2.4.Συμπέρασμα

Εν ολίγοις, από τη μία πλευρά το 388 ΑΚ ενδέχεται να παραμεριστεί λόγω ειδικών διατάξεων, όπως είναι ο Ν 3869/2010 ή λόγω της μη συνδρομής των ειδικών προϋποθέσεων εφαρμογής του, ενώ από την άλλη πλευρά το 288 ΑΚ θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνο όταν ο οφειλέτης αντιμετωπίζει καταφανή κίνδυνο οικονομικής εξόντωσης που θα ισοδυναμεί με οικονομική αδυναμία παροχής.¹⁶¹ Η διόρθωση της κατάστασης από το δικαστήριο μπορεί να επιτυγχάνεται με αναπροσαρμογή της δόσης του δανείου βασισμένη σε μία πλασματική ισοτιμία, μείωση του επιτοκίου, επιμήκυνση της διάρκειας του δανείου ή ακόμα κι αναστολής για ένα χρονικό διάστημα της υποχρέωσης καταβολής των μηνιαίων δόσεων.^{162 163}

II. Ο Ν. 3869/2010 ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΕΡΧΡΕΩΜΕΝΟΙ ΟΦΕΙΛΕΤΕΣ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ

Ορισμένοι δανειολήπτες ελβετικού φράγκου επιδιώκουν την υπαγωγή τους στις προστατευτικές διατάξεις του ν.3869/2010(ΦΕΚ Α'130/3.8.2010).¹⁶⁴ Ο νόμος αυτός αποσκοπεί στη ρύθμιση των οφειλών φυσικών προσώπων που δεν διαθέτουν πτωχευτική ικανότητα και έχουν περιέλθει χωρίς δόλο σε μόνιμη και γενική αδυναμία πληρωμής των ληξιπρόθεσμων χρηματικών τους οφειλών. Άρα, ο οφειλέτης ακόμη κι αν δεν διαθέτει την εμπορική ιδιότητα προστατεύεται από την υπερχρέωση και του δίνεται η δυνατότητα να επανενταχθεί στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Αναστέλλονται οι ατομικές διώξεις των πιστωτών και αυτοί ικανοποιούνται συλλογικά ενώ ο δανειστής απαλλάσσεται από την υπερχρέωση επανερχόμενος στην οικονομική ζωή.¹⁶⁵

Πάντως, τα αίτια της υπερχρέωσης συνεπεία δανείων σε ελβετικό φράγκο διαφέρουν από τις περιπτώσεις υπερχρέωσης των φυσικών προσώπων που αναφέρει η εισηγητική έκθεση του ν. 3869/2010 όπως για παράδειγμα η απώλεια θέσης εργασίας, προβλήματα υγείας, μείωση αποδοχών.¹⁶⁶ Υπάρχει όμως και η άποψη που υποστηρίζει πως η παρότρυνση

δεδομένου ότι το αίτημα αναπροσαρμογής είναι διαπλαστικό και λειτουργεί μόνο μετά την επίδοση της αγωγής.

¹⁶⁰ Νικολόπουλος, ΝοΒ τόμος 64, 232 και ΠΠΚαβ 56/2015 ,Ισοκράτης, ΜΠρΑθ 219/2014 Ισοκράτης, ΠΠρΑθ 966/2016 (αδημ)

¹⁶¹ Καραμπατζός ο.π σ. 96

¹⁶² Υπέρ της εφαρμογής της ισοτιμίας κατά την κατάρτιση της σύμβασης με βάση το ΑΚ 288 *Τάκης/Πατσίκας* , ο.π , σ 204

¹⁶³ *Χασάπης* ο.π , σ 437, *Δρίτσουλας* σε: *Λαδά* (επιμ), *Τραπεζικές συναλλαγές* σ. 271

¹⁶⁴ Τροποποιήθηκε με τους ν. 4161/2013, ν. 4336/2015, ν. 4346/2015 και ν. 4366/2010

¹⁶⁵ *Βλ Λιθαδά*, Νεότερες αντιλήψεις για την εμπορική ιδιότητα στο παράδειγμα του Ν 3869/2010, *ΧρηΔικ* 2011, 204

¹⁶⁶ Στο άρθρο 4 του ν. 3869/2010 υπάγονται όλες οι οφειλές του δανειολήπτη προκειμένου να αποφευχθεί διακριτική μεταχείριση μεταξύ των πιστωτών βλ *Βενιέρη/Κατσά* Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα, 2016 , 239 . Μπώλος, *Δάνεια σε ελβετικό φράγκο*,σ.197επ όπου αναφέρει

των υπαλλήλων του πιστωτικού ιδρύματος για τη σύναψη του δανείου σε ελβετικό φράγκο, σε συνδυασμό με την ανεπαρκή πληροφόρηση για τους ενδεχόμενους κινδύνους μεταβολής της ισοτιμίας και τις μεθόδους αντιστάθμισής τους, οδήγησαν τελικά στην υπερχρέωση του οφειλέτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του ν 3869/2010 ο οφειλέτης με την κατάθεση της αίτησης και την υπογραφή της υπεύθυνης δήλωσης της παρ. 2β αναγνωρίζει την ακρίβεια των οφειλών του, όπως περιγράφονται στην αίτηση και προέρχονται από τα στοιχεία που έχουν χορηγήσει οι πιστωτές, με την αντίστοιχη βεβαίωση οφειλών του άρθρου 2 παρ 4, δηλαδή κατά κεφάλαιο, τόκους και έξοδα. Αυτή όμως η ανεπιφύλακτη αναγνώριση του ύψους της απαίτησης θα ήταν ανεπιεικής για τον δανειολήπτη του ελβετικού φράγκου. Δύναται σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ 1 του Ν 3869/2010 να διατηρήσει επιφύλαξη για τον υπολογισμό της απαίτησης, βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας που πιστεύει πως πρέπει να εφαρμοστεί στην περίπτωση του.

Αν συντρέχουν λοιπόν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του νόμου το δικαστήριο προχωρά σε ρύθμιση της οφειλής και καθορίζει τη μηνιαία δόση για την αποπληρωμή του δανείου. Προκύπτει έτσι το ερώτημα ποια η σχέση του νόμου αυτού με τα άρθρα 288, 388 ΑΚ. Θα πρέπει να γίνει δεκτός ο παραμερισμός του γενικού από το ειδικό. Με την εφαρμογή του ειδικού πλαισίου περί υπερχρέωσης αποφεύγεται η ανάγκη εξειδίκευσης των γενικών ρητρών του 288 και 388 ΑΚ. Συγκεκριμένα, ο νομοθέτης με τον ειδικό νόμο για την υπερχρέωση έχει προβεί σε στάθμιση των συμφερόντων των μερών και δεν αφήνεται περιθώριο για παράλληλη εφαρμογή του με τις γενικές ρήτρες. Σε περίπτωση όμως που δεν μπορεί ο συγκεκριμένος δανειολήπτης να υπαχθεί στο νόμο 3869/2010 τότε το 288ΑΚ μπορεί να επέμβει μόνο στην περίπτωση που ο δανειολήπτης κινδυνεύει να εξέλθει από την οικονομική δραστηριότητα.¹⁶⁷

πως «κοινή είναι η διαπίστωση ότι οι οφειλές από δάνεια σε ελβετικό φράγκο επαυξήθηκαν λόγω της διακύμανσης της ισοτιμίας των νομισμάτων, επιτείνοντας έτσι την οφειλόμενη και σε άλλους παράγοντες αδυναμία πληρωμής» βλ και απόφ Ειρ. Ελευσίνας 42/2014, Ισοκράτης

¹⁶⁷ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ.382

III. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Ν. 2251/1994 ΣΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ΤΩΝ ΕΝ ΛΟΓΩ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΑΥΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΚ 291

1. ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΓΟΣ

Η πλειοψηφία των αποφάσεων ελβετικού φράγκου στηρίζουν την κατάφαση ή την άρνηση της παροχής προστασίας στους δανειολήπτες στο ν 2251/1994 και στον έλεγχο του ΓΟΣ περί συναλλαγματικής ισοτιμίας.¹⁶⁸ Οι δανειολήπτες των δανείων σε ελβετικό φράγκο που στην πλειοψηφία τους σύναψαν δάνεια προς απόκτηση οικογενειακής στέγης εμπίπτουν στην έννοια του καταναλωτή του νόμου 2251/1994.

Το φαινόμενο των ΓΟΣ βρήκε πρόσφορο έδαφος στις τραπεζικές συναλλαγές. Στις συμβάσεις που προσφέρονται μαζικά προς το κοινό η τράπεζα δεν δύναται να διαφοροποιεί τους εκάστοτε όρους για κάθε καταναλωτή. Η χρήση τους είναι ιδιαίτερα ωφέλιμη για τον προμηθευτή διότι με την χρήση στερεότυπων όρων εξοικονομεί δαπάνες και αποφεύγει πολύωρες διαπραγματεύσεις. Οι καταναλωτές αποκτούν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που χρειάζονται ταχύτερα και οικονομικότερα. Όμως έχει παρατηρηθεί πως πολλές φορές οι τράπεζες δεσμεύουν υπέρμετρα τους πελάτες τους μεταφέροντας τους δυσανάλογα βάρη ενώ παράλληλα περιορίζουν τη δική τους ευθύνη ανατρέποντας έτσι της συμβατική δικαιοσύνη υπέρ τους.

Ο χρήστης των ΓΟΣ γνωρίζει πως ο αντισυμβαλλόμενος του είναι υποδεέστερος σε γνώσεις, ενημέρωση και εμπειρία, γνωρίζει ακόμη πως δεν υπάρχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις για τον πελάτη καθώς η διαμόρφωση των ΓΟΣ είναι περίπου η ίδια σε όλα τα τραπεζικά ιδρύματα. Έτσι η μόνη δυνατότητα που έχουν οι καταναλωτές πολλές φορές είναι να προσχωρήσουν ή όχι στη σύμβαση (take it or leave it). Με αυτόν τον τρόπο η αρχή της αυτονομίας της βούλησης παύει να τηρείται στην πράξη καθώς ο καταναλωτής δεν μπορεί να ασκήσει επιρροή επί του περιεχομένου της σύμβασης.¹⁶⁹ Λαμβάνοντας υπόψη αυτήν την υποδεέστερη θέση του καταναλωτή, το άρθρο 6 παρ 1 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ ορίζει πως οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές.

¹⁶⁸ Μεταξύ αυτών και η ΠΠΡΑΘ 334/2016, ΕΕμπΔ 2016,410, η οποία εφήρμοσε το άρθρο 2 του ν 2251/1994 περί ΓΟΣ αποκλείοντας την εξέταση επικουρικών προβληθισών νομικών βάσεων όπως των άρθρων 914,147,178,179,288,388 ΑΚ.

¹⁶⁹ Στη νομολογία του ΔΕΕ επαναλαμβάνεται πως « ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση σε σχέση προς το επαγγελματία όσον αφορά τόσο τη δυνατότητα διαπραγματεύσεως όσο και το επίπεδο της πληροφόρησης , θέση η οποία τον υποχρεώνει να αποδέχεται τους όρους που έχει εκ των προτέρων καταρτίσει ο επαγγελματίας, χωρίς να μπορέσει να ασκήσει επιρροή επί του περιεχομένου τους» Βλ απόφ 14.6.2012 , υπόθ. C-618/10, Banco Espagnol de Credito , ΕΥ:C:2012:349 σκ. 39 , απόφ. 15. 1. 2015 , υπόθ C-537/13 Siba ΕΥ:C:2015:14, σκ. 22 , απόφ. 30.5.2013 , υπόθ C-488/11 Asbeek Brusse , ΕΥ:C:2013:341 σκ.31

Εκτός από τον έλεγχο καταχρηστικότητας ενός ΓΟΣ, ο κοινοτικός νομοθέτης έχει αναγάγει την αρχή της διαφάνειας σε ένα αυτόνομο και χωριστά ρυθμισμένο κριτήριο του καταχρηστικού χαρακτήρα ενός προδιατυπωμένου όρου. Η αρχή της διαφάνειας αποτελεί έκφραση του λεγόμενου «προτύπου πληροφόρησης», το οποίο διατρέχει το σύνολο της κοινοτικής νομοθεσίας για τους καταναλωτές και εντοπίζεται στην εικοστή αιτιολογική σκέψη και στο άρθρο 5 της Οδηγίας.

Οι πρώτες αναζητήσεις της αρχής της διαφάνειας των συμβατικών όρων έγιναν μέσω των άρθρων ΑΚ 371-373, όπου θεωρείται άκυρη η μη οριστή παροχή. Σύμφωνα πλέον με το άρθρο 2 παρ 2 «οι γενικοί όροι συμβάσεων και παρεπόμενων συμφωνιών που καταρτίζονται στην Ελλάδα διατυπώνονται γραπτώς στην ελληνική γλώσσα, κατά τρόπο σαφή, συγκεκριμένο και εύληπτο ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να αντιληφθεί πλήρως το νόημά τους». Συγκεκριμένα, η αρχή της διαφάνειας αναλύεται σε τρεις επιμέρους κατευθύνσεις.¹⁷⁰ Η πρώτη αφορά τη σαφή και κατανοητή διατύπωση ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να διακρίνει το νόημα της ρήτηρας. Η δεύτερη αφορά το ορισμένο ή οριστό περιεχόμενο των όρων ώστε ο πελάτης να γνωρίζει εκ των προτέρων τις συνέπειες των όρων που θα εφαρμοστούν. Η τρίτη πτυχή είναι η απαγόρευση απροσδόκητων, αιφνιδιαστικών ή παραπλανητικών ρητρών.

Η τήρησή της εξετάζεται και στα τρία στάδια ελέγχου της καταχρηστικότητας ενός ΓΟΣ, δηλαδή κατά τον έλεγχο ένταξης των ΓΟΣ στη σύμβαση, κατά τον έλεγχο των ΓΟΣ μέσω ερμηνείας και κατά τον έλεγχο του κύρους του περιεχομένου.

Προκειμένου να ελέγξουμε αν ένας ΓΟΣ ενσωματώνεται ή όχι σε μια συγκεκριμένη σύμβαση αρχικά εξετάζουμε αν δόθηκε στον καταναλωτή η δυνατότητα να λάβει γνώση του περιεχομένου του πριν από τη σύναψη της σύμβασης, χωρίς όμως να απαιτείται να λάβει πράγματι γνώση του περιεχομένου του όρου.¹⁷¹ Η δυνατότητα γνώσης πρέπει να είναι πραγματική, δηλαδή πρακτικά ευχερής, ευκρινής και έγκαιρη. Αν ο καταναλωτής ενημερώθηκε και παρόλαυτα επέλεξε το δάνειο σε ελβετικό φράγκο για δικούς του λόγους τότε ο όρος έχει ενταχθεί στη σύμβαση. Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία ελέγχου της ένταξης προχωράμε σε έλεγχο ερμηνείας (άρθρο 2 παρ 3-5). Αφού διαπιστωθεί η ενσωμάτωση των ΓΟΣ στη σύμβαση και προσδιοριστεί μέσω της ερμηνείας του το ακριβές περιεχόμενο τους, ακολουθεί η τελευταία βαθμίδα ελέγχου, ο άμεσος έλεγχος του κύρους του περιεχομένου τους (άρθρο 2 παρ 6-7). Αυτός δεν αντίκειται στην αρχή της συμβατικής

¹⁷⁰ Βλ Δέλλιο, Γενικοί όροι συναλλαγών, σ.209

¹⁷¹ Λαδάς, σε Αναμνηστικός Τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου, τομ. Ι (2016), σ 434

ισορροπίας. Για να μπορεί να λειτουργήσει η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων θα πρέπει να υπάρχει διαπραγματευτική ισότητα των μερών, όταν αυτή δεν υφίσταται επεμβαίνει η έννομη τάξη και θέτει περιορισμούς στην συμβατική ελευθερία με διατάξεις αναγκαστικού δικαίου ώστε να προστατευτεί ο διαπραγματευτικά ασθενέστερος και να επανέλθει η συμβατική δικαιοσύνη.

Η Οδηγία 93/13 «σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες που συνάπτονται με καταναλωτές» δεν φτάνει μέχρι του σημείου να καταργήσει τελείως την αυτονομία της βούλησης των μερών καθώς στο άρθρο 4 παρ 2 εξαιρούνται από τον έλεγχο καταχρηστικότητας ρήτρες που αφορούν είτε στον «καθορισμό του κυρίου αντικείμενου της σύμβασης» είτε στο «ανάλογο ή μη μεταξύ τιμής και της αμοιβής, αφενός και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα αφετέρου» με την προϋπόθεση ότι οι ρήτρες είναι διατυπωμένες με τρόπο σαφή και κατανοητό. Η ρύθμιση αυτή είναι εύλογη διότι διαφορετικά θα καταργούνταν οι κανόνες τις προσφοράς και της ζήτησης διότι αν ο καταναλωτής είχε τη δυνατότητα να αναπροσαρμόζει το τίμημα μεταγενέστερα, δεν θα προέβαινε σε καμία αναζήτηση επιλογών και προσφορών.¹⁷² Το παραπάνω όμως ισχύει μόνο σε περίπτωση που δεν δημιουργούνται ασάφειες ως προς τη διατύπωση των όρων, διότι σε περίπτωση που η ρήτρα κριθεί αδιαφανής χωρεί και έλεγχος καταχρηστικότητας.

Προκειμένου να αντιληφθούμε αν το δικαστήριο θα μπορέσει να ελέγξει τον όρο συναλλαγματικής ισοτιμίας ως προς την καταχρηστικότητά του με τις διατάξεις του ν 2251/1994, θα πρέπει να διευκρινίσουμε κατά πόσο αποτελεί αυτός κύριο αντικείμενο της σύμβασης δανείου. Δεν θα μας απασχολήσει το αν ο επίμαχος όρος εμπίπτει στο άρθρο 4 παρ 2 περ 2 (αν προσδιορίζει δηλαδή σχέση ποιότητας/τιμής), διότι σε αυτό έχει ήδη απαντήσει αρνητικά το ΔΕΕ στην υπόθεση Kasler(C-26/13), η οποία θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

2. Η ΡΗΤΡΑ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΚΥΡΙΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ»

Ο όρος των συμβάσεων δανείων ελβετικού φράγκου που μας απασχολεί και προκαλεί πολλά ερωτηματικά ως προς την τήρηση της αρχής της διαφάνειας είναι ο εξής «εφόσον το δάνειο ή οποιοδήποτε τμήμα αυτού έχει χορηγηθεί σε συνάλλαγμα ο οφειλέτης υποχρεούται να εκπληρώσει τις εντεύθεν υποχρεώσεις του προς την τράπεζα είτε στο νόμισμα της χορήγησης είτε σε ευρώ με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης την ημέρα της καταβολής».

---

¹⁷² Μπώλος, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ. 107

Προκειμένου να κρίνουμε έναν ΓΟΣ πρέπει πρώτα να αντιληφθούμε αν αυτός ανήκει στα *essentialia* (αν καθορίζει την παροχή και την αντιπαροχή), *accidentialia* (αν συμπληρώνει το ενδοτικό δίκαιο) ή τα *naturalia negotii* (επαναλαμβάνει ενδοτικό δίκαιο). Η διάκριση αυτή έχει τη σημασία της ως προς το επιτρεπτό και το εύρος του δικαστικού ελέγχου με το ν.2251/1994. Συγκεκριμένα αν ο ΓΟΣ αφορά τα *accidentialia*, ο έλεγχος είναι πλήρης και απεριόριστος. Αν αφορά τα *essentialia* δεν μπορεί να ελεγχθεί ως προς την καταχρηστικότητα, παρά μόνο αν πρώτα κριθεί ως αδιαφανής ενώ αν αφορά τα *naturalia* ο έλεγχος είναι αδύνατος.¹⁷³

Το ΔΕΕ στην απόφαση Kasler κατέληξε πως αν ένας όρος περί συναλλαγματικής ισοτιμίας συνιστά όρο που καθορίζει «το κύριο αντικείμενο της σύμβασης» αξιολογείται κάθε φορά από τον εκάστοτε εθνικό δικαστή που πρέπει να λάβει υπόψη του τη φύση, την όλη οικονομία και τους όρους της σύμβασης αλλά και το νομικό και πραγματικό πλαίσιο αυτής.¹⁷⁴ Δηλαδή το αν ένας όρος συναλλαγματικής ισοτιμίας εμπίπτει στο «κύριο αντικείμενο» της σύμβασης θα κριθεί *in concreto* από τον κάθε δικαστή. Έτσι σε περίπτωση που ο εθνικός δικαστής κρίνει ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση ο όρος συναλλαγματικής ισοτιμίας εμπίπτει στο «κύριο αντικείμενο» της σύμβασης, τότε δεν θα μπορεί να προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου, αλλά θα περιοριστεί μόνο σε έλεγχο διαφάνειας του όρου. Αν ο όρος αυτός προσκρούει στην αρχή της διαφάνειας και μόνο τότε ο δικαστής θα μπορέσει να προχωρήσει και σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου του, ενώ αν ο όρος είναι διαφανής, τότε θα κριθεί έγκυρος. Αντίθετα αν ο εθνικός δικαστής κρίνει ότι ένας τέτοιος όρος δεν εμπίπτει στο «κύριο αντικείμενο», τότε δεν θα εξετάσει τον όρο αυτό μόνο ως προς την αρχή της διαφάνειας αλλά θα προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο καταχρηστικότητας. Πάντως το σίγουρο είναι πως είτε κριθεί πως ο όρος ανήκει στο κύριο αντικείμενο είτε όχι θα πραγματοποιηθεί έλεγχος διαφάνειας.¹⁷⁵

Τα ελληνικά δικαστήρια στις αποφάσεις τους δεν έχουν προβληματιστεί για το αν ο όρος συναλλαγματικής ισοτιμίας αφορά το «κύριο αντικείμενο της σύμβασης», δηλαδή *essentialia negotii* κατά το άρθρο 4 παρ 2 της Οδηγίας, πράγμα το οποίο έχει τη σημασία του όπως είδαμε παραπάνω. Αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός πως ο Έλληνας νομοθέτης δεν υιοθέτησε το άρθρο 4 παρ 2 της Οδηγίας προκειμένου να περιορίσει τον έλεγχο των ΓΟΣ που αφορούν το κύριο αντικείμενο της σύμβασης. Η ελληνική θεωρία φαίνεται διχασμένη καθώς

---

¹⁷³ Ευθυμίου, ΧρΙΔ 2014, 610

¹⁷⁴ Σκέψη 52 της απόφασης C-26/13

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=151524&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=381692>

¹⁷⁵ Ευθυμίου, ΧρΙΔ 2014, 533 και σκέψεις 68-69 της απόφασης C-26/13

μέρος της τάσσεται υπέρ του ελέγχου καταχρηστικότητας και των ΓΟΣ που αφορούν το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, ενώ άλλο μέρος της τάσσεται κατά του ελέγχου του κύριου αντικειμένου της σύμβασης.¹⁷⁶ Η απόφαση 15/2007 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου¹⁷⁷ έκρινε πως το άρθρο 4 παρ 2 της Οδηγίας δύναται να εφαρμοστεί απευθείας, χωρίς να έχει μεταφερθεί στο ελληνικό δίκαιο, έχοντας ως συνέπεια να μην ελέγχεται η σχέση παροχής-αντιπαροχής, εφόσον όμως έχει τηρηθεί η αρχή της διαφάνειας.¹⁷⁸ Άρα η σιωπή του Έλληνα νομοθέτη δεν αξιολογείται ως επιθυμία του να ισχύσει έλεγχος καταχρηστικότητας ΓΟΣ που αφορούν κύριο αντικείμενο της σύμβασης.¹⁷⁹

Πάντως, η παράλειψη αυτή των δικαστηρίων να ελέγξουν αν πρόκειται για ΓΟΣ που αφορά κύριο αντικείμενο της σύμβασης δεν δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα διότι ο έλεγχος της διαφάνειας συντελείται σε κάθε ΓΟΣ της σύμβασης ασχέτως αν το δικαστήριο μπορεί να προβεί σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου της σύμβασης. Δηλαδή, ο έλεγχος διαφάνειας συντελείται και σε όρους που αποτελούν *essentialia* και *accidentalia negotii* αλλά όχι σε αυτούς που αποτελούν *naturalia negotii*.

Ο επίμαχος όρος που καθορίζει την ισοτιμία σύμφωνα με την οποία θα καταβάλλονται οι μηνιαίες τοκοχρεωλυτικές δόσεις θεωρείται ότι αποτελεί *essentialia negotii* καθώς ρυθμίζει το αποδοτέο ποσό του δανείου, δηλαδή μέρος του κύριου αντικειμένου της σύμβασης.¹⁸⁰ Συνεπώς δεν θα υπόκειται ο όρος αυτός σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου του, αλλά μόνο αν αυτός προσκρούει στην αρχή της διαφάνειας θα μπορέσει το δικαστήριο να προχωρήσει σε έλεγχο καταχρηστικότητας.¹⁸¹

Παράλληλα όμως φαίνεται πως ο ίδιος όρος εμπίπτει και στη διάταξη του αρ. 1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13, η οποία εξαιρεί της εφαρμογής της ρήτρης της σύμβασης που απηχούν εθνικές διατάξεις αναγκαστικού ή ενδοτικού δικαίου. Συγκεκριμένα, ο επίμαχος όρος επαναλαμβάνει την ενδοτικού δικαίου διάταξη 291 ΑΚ.

---

¹⁷⁶ Τριανταφυλλάκης, ΔΕΕ 1995 , 952 Μεντής , Γενικοί όροι συναλλαγών , σ. 71

¹⁷⁷ ΕΛΛΔνη 2007,985

¹⁷⁸ Βλ και μεταγενέστερες αποφάσεις ΑΠ 7/2011 , ΧρΙΔ 2012 ,45 , ΑΠ 1001 /2010, ΧρΙΔ 2011

¹⁷⁹ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο,172

¹⁸⁰ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 191 όπου για το χαρακτηρισμό της ρήτρης συναλλαγματικής ισοτιμίας ως *essentialia negotii* επιχειρεί μία οικονομική προσέγγιση του ζητήματος υπό την έννοια ότι οι καταναλωτές προφανώς έλαβαν τη δικαιопρακτική τους απόφαση επικεντρώνοντας στους συμβατικούς όρους σχετικά με τον υπολογισμό της τοκοχρεωλυτικής δόσης.

¹⁸¹ Ευθυμίου, ΧρΙΔ 2014 , 533. 334/2016,βλ ΠΠΡΑΘ ΕΕμπΔ 2016,410(σχόλια Χασάπης) όπου η εξέταση καταχρηστικότητας του ΓΟΣ έγινε μετά τον έλεγχο διαφάνειας, καθώς αυτός αφορά το κύριο αντικείμενο της σύμβασης. Κατέληξε όμως σε μη ορθό συμπέρασμα καθώς αναγνώρισε πρόσκρουση του ΓΟΣ στο άρθρο 2 παρ 7 εδ α Ν 2251/1994 παρόλο που ο όρος είναι δηλωτικός, επειδή δήθεν αφήνει το τίμημα αόριστο.

Άρα, ο ίδιος όρος αφορά τόσο το κύριο αντικείμενο της σύμβασης αλλά απηχεί και διάταξη ενδοτικού δικαίου, συγκεκριμένα το άρθρο 291 ΑΚ για την οφειλή σε ξένο νόμισμα.

3. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΜΑΧΗΣ ΡΗΤΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

3.1. Ο έλεγχος διαφάνειας της επίμαχης ρήτρας

Προχωρώντας στον έλεγχο της διαφάνειας, που όπως προείπαμε διενεργείται και στη περίπτωση του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης, η απόφαση Kasler του ΔΕΕ εκκινώντας από το ότι πριν τη σύναψη της σύμβασης η πληροφόρηση του καταναλωτή αναφορικά με τους όρους και τις συνέπειες της εν λόγω σύναψης είναι ουσιώδους σημασίας, καθώς μέσω αυτής αποφασίζει ο καταναλωτής αν θέλει να δεσμεύεται από τους προδιατυπωμένους όρους του προμηθευτή, καταλήγει πως «η απαίτηση περί διαφάνειας των συμβατικών ρητρών που επιβάλλει η οδηγία 93/13 δεν μπορεί να αφορά απλά και μόνο τον κατανοητό τους χαρακτήρα από τυπική και γραμματική άποψη» Δεδομένου ότι το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οδηγία στηρίζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε υποδεέστερη θέση έναντι του προμηθευτή, η απαίτηση διαφάνειας πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά.

Πάντως το Δικαστήριο περιορίστηκε στο να δώσει κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου να μπορέσει ο κάθε εθνικός δικαστής να αξιολογήσει αν τηρείται η αρχή της διαφάνειας, και δεν απάντησε αν γενικά η ρήτρα συναλλαγματικής ισοτιμίας στις εν λόγω συμβάσεις είναι ή όχι διαφανής.^{182 183} Να σημειωθεί, αν και θα αναλυθεί στην επόμενη ενότητα, πως ο όρος που κρίθηκε στην υπόθεση του ΔΕΕ παρουσίαζε ιδιαιτερότητα ως προς τον μηχανισμό μετατροπής του ξένου νομίσματος που χρησιμοποιούσε, σε σχέση με τους συνηθισμένους στην πράξη όρους συναλλαγματικής ισοτιμίας.¹⁸⁴ Μια απλή ρήτρα

¹⁸² Οι κατευθυντήριες που δόθηκαν για να μπορέσει ένας όρος που παρουσιάζει ιδιαιτερότητα αναφορικά με το μηχανισμό μετατροπής του ξένου νομίσματος και συνυπάρχει με όρους που προβλέπουν διαφορετικό μηχανισμό μετατροπής του ξένου νομίσματος, ο εθνικός δικαστής πρέπει να λάβει υπόψη του α) το αν η σύμβαση εκθέτει με τρόπο διαφανή το λόγο και τις ιδιαιτερότητες του μηχανισμού μετατροπής του ξένου νομίσματος καθώς και της σχέσης του μηχανισμού αυτού με άλλες ρήτρες σχετικά με την αποδέσμευση του δανείου προκειμένου ο καταναλωτής να μπορεί να προβλέψει βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων τις οικονομικές συνέπειες των παραπάνω. Β) τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης μεταξύ των οποίων η διαφήμιση και η πληροφόρηση που παρέχει το πιστωτικό ίδρυμα στον πελάτη γ) αν ο μέσος καταναλωτής που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος μπορούσε να αντιληφθεί όχι μόνο την ύπαρξη διαφοράς μεταξύ συναλλαγματικής ισοτιμίας πώλησης και αγοράς ξένου νομίσματος αλλά και να αξιολογήσει τις οικονομικές συνέπειες που θα συνεπάγονταν η εφαρμογή της συναλλαγματικής ισοτιμίας αγοράς αντί της ισοτιμίας πώλησης (σκέψεις 73, 74 της απόφασης)

¹⁸³ Ευθυμίου, ΧρίΔ 2014, 534

¹⁸⁴ Βλ Λαδά, Τραπεζικές συναλλαγές σ. 294 όπου σχολιάζει την απόφαση ΠΠρΑθ 334/2016 και αναφέρει «Η απόφαση αναφέρεται σε μηχανισμούς μετατροπής συναλλαγματικής ισοτιμίας οι οποίοι δεν κατέστησαν γνωστοί στους δανειολήπτες, χωρίς όμως να εκθέτει ποιοι είναι αυτοί οι μηχανισμοί. Δεν παρατίθενται τέτοιοι μηχανισμοί διότι απλούστατα δεν υπάρχουν! Οι ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων υπόκεινται στους κανόνες τις αγοράς και της ζήτησης. Η ΕΚΤ ορίζει την ισοτιμία του ευρώ με τα άλλα νομίσματα, όπως η Κεντρική

συναλλαγματικής ισοτιμίας προβλέπει πως ο καθορισμός του ύψους της δόσης αποπληρωμής θα γίνεται με βάση την τρέχουσα ισοτιμία του ξένου νομίσματος. Η ρήτρα που έκρινε το ΔΕΕ προέβλεπε πως η τράπεζα μπορεί να υπολογίζει το ύψος των ληξιπρόθεσμων δόσεων βάσει της τιμής πώλησης του ξένου νομίσματος που εφαρμόζει η ίδια, ενώ το ύψος του δανείου που αποδεδευσήθηκε προσδιορίστηκε από αυτήν βάσει της τιμής αγοράς που η ίδια εφαρμόζει για το νόμισμα αυτό. Έτσι ο μηχανισμός αυτός είχε ως αποτέλεσμα να αυξάνονται τα έξοδα σε βάρος του καταναλωτή.

Το ΔΕΕ λοιπόν προκειμένου να θεωρηθεί ένας τέτοιος όρος διαφανής, απαιτεί να μπορεί ο καταναλωτής να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες της εφαρμογής του και έτσι επιβάλλει από τον χρήστη των ΓΟΣ να ενημερώσει και να αποκαλύψει τους οικονομικούς λόγους για τη χρήση του συγκεκριμένου όρου. Θα πρέπει να γίνει δεκτό πως στις συμβάσεις που συνήφθησαν στην Ελλάδα δεν απαιτείται τέτοιου είδους ενημέρωση διότι δεν συμβάλλει με κανέναν τρόπο στην πληροφόρηση που χρειάζεται ο δανειολήπτης.¹⁸⁵ Με άλλα λόγια το απαιτούμενο κριτήριο διαφάνειας δύσκολα θα μπορούσε να μεταφερθεί σε ένα συνηθισμένο μηχανισμό μετατροπής που απλά συνδέεται με την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος.¹⁸⁶ Η δυνατότητα αντίληψης ενός κινδύνου δεν θα πρέπει να συγχέεται με τη δυνατότητα λεπτομερούς επιστημονικής εξήγησης του φαινομένου, από το οποίο μπορεί να προέλθει ο κίνδυνος.¹⁸⁷

τράπεζα της Ελβετίας όρισε τη δική της ισοτιμία» και Μπώλο, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 228 όπου αναφορικά με την ΠΠρΑθ 334/2016 που έκανε λόγο για δύο συναλλαγματικές ισοτιμίες αναφέρει πως «Δεν φαίνεται να έχει γίνει πλήρως αντιληπτή η αληθινή λειτουργία των συναλλαγματικών ισοτιμιών όπως αυτές (τιμή αγοράς/τιμή πώλησης) καθορίζονται σε καθημερινή βάση στο πλαίσιο του σχετικού συναλλαγματικού fixing (μέση τιμή)»

¹⁸⁵ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ.182

¹⁸⁶ Παρόλα αυτά ικανός αριθμός αποφάσεων αλλά και μέρος της θεωρίας επικαλείται την απόφαση Kasler και χρησιμοποιεί το σκεπτικό και τη συλλογιστική της χωρίς να προβληματίζεται για το αν ο όρος που καλείται να ελέγξει είναι ίδιος. Δέλλιος/Βαλτούδης, ΕπισκεΔ 2015, 104επ.Καράκωστας/Βρεττού, ΕΦΑΔ 2015, 1046, Βενιερης, Τα στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο-Έλεγχος της μηνιαίας δόσης του δανειολήπτη υπό το πρίσμα του Ν 2251/1994, γνμδ, ΕΕμπΔ 2015, 748 ΠΠρΑθ 334/2016, ΕΕμπΔ 2016 με παρατ. Χασάπη, ΜΠρΑγρ 261/2015(ασφ.μέτρα), ΕΦΑΔ 2015, 1152, ΜΠρΛαμ 134/2015(ασφ. μέτρα) ΔΕΕ 2015, 419 με παρατ., Νούκα, ΠΠρΞανθ 23/2014, ΧριΔ 2014, 808.

¹⁸⁷ Λιάπτης, ΧριΔ 2016, 245 Η αντιδιαστολή μεταξύ της αντίληψης ενός κινδύνου και της βαθύτερης κατανόησης των παραγόντων της πρόκλησής του μπορεί να εξηγηθεί με τη βοήθεια ενός χειροπιαστού παραδείγματος από την καθημερινή ζωή. Είναι άλλο ζήτημα οι καθημερινές συνέπειες μιας κακοκαιρίας και άλλο ζήτημα η μετεωρολογική εξήγηση της εμφάνισής της. Ο μέσος άνθρωπος μπορεί να καταλάβει τις αρνητικές για τη ζωή του συνέπειες ενός κύματος κακοκαιρίας, χωρίς να χρειάζεται να του εξηγήσει κανείς σε ποιους μετεωρολογικούς παράγοντες οφείλεται αυτό. Θα πρέπει να θεωρηθεί επαρκώς διαφανής ο όρος, ο οποίος αφήνει να διαφανούν το είδος, τα βασικά χαρακτηριστικά και η λειτουργία του οικονομικού κινδύνου, τον οποίο αναλαμβάνει με τη συνολολόγησή του ο καταναλωτής. Τούτο αρκεί για να μπορεί ο καταναλωτής να προβλέψει την «εμβέλεια» της δέσμευσής του.

Δεν πρέπει να ταυτιστεί η αξίωση περί διαφάνειας με τη λεπτομερή και δυνητικά ακατανόητη περιγραφή της ποσοτικής επιβάρυνσης του καταναλωτή από τον ΓΟΣ. Αρκεί δηλαδή η περιγραφή του είδους, των χαρακτηριστικών και της λειτουργίας του οικονομικού βάρους που αναδέχεται ο καταναλωτής.¹⁸⁸ Διαφορετικά ο όρος θα επιβαρυνόταν γραμματικά και ιδίως νοηματικά με αποτέλεσμα να καθίσταται λιγότερο διαφανής.¹⁸⁹ Πιο συγκεκριμένα, στις συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο δεν απαιτείται η εξήγηση και η κατανόηση του τρόπου λειτουργίας των χρηματαγορών κατά τον καθορισμό της ισοτιμίας των νομισμάτων. Αρκεί ο μέσος καταναλωτής να μπορεί να αντιληφθεί ότι δύναται να επιβαρυνθεί οικονομικά σε περίπτωση ανατίμησης του ελβετικού φράγκου.¹⁹⁰

Με άλλα λόγια απαιτείται να μπορεί ο καταναλωτής να γνωρίζει με σαφήνεια τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του αλλά και τις απορρέουσες συνέπειες από κάθε σύμβαση που συνάπτει. Το περιεχόμενο των ΓΟΣ πρέπει να επιτρέπει στον καταναλωτή να διαγνώσει εκ των προτέρων, δηλαδή να προβλέψει την εμβέλεια της δέσμευσής του.¹⁹¹ Η απόφαση της ΟΛΑΠ 15/2007¹⁹² δέχθηκε πως ο ΓΟΣ δεν αφήνει το τίμημα αόριστο χωρίς λόγο όταν επιτρέπει τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τους καταναλωτές και μπορεί να υπολογιστεί με αριθμητικές πράξεις που αναφέρονται στη σύμβαση και είναι εύκολες γι' αυτούς. Στη βάση αυτή, η αντιπαροχή της δανειακής σύμβασης δεν είναι αόριστη αλλά οριστή, καθώς προσδιορίζεται από συγκεκριμένο νόμισμα και τη μεταβολή της ισοτιμίας. Εξάλλου, ένας όρος δεν είναι αδιαφανής αν δεν μπορεί να προσδιοριστεί μελλοντική μεταβολή του, καθώς η διαφάνεια αφορά τον ΓΟΣ σε παρόντα χρόνο.¹⁹³

3.2. Το πρότυπο καταναλωτή

Προκειμένου να αντιληφθούμε αν ένας ΓΟΣ είναι διαφανής, δηλαδή σαφής και ξεκάθαρος, θα πρέπει να εξετάσουμε σε ποιο τύπο-πρότυπο καταναλωτή απευθύνεται. Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες καταναλωτών και αυτές κρίνονται με βάση δύο στοιχεία. Πρώτον, το

¹⁸⁸ Βλ Παπαχρήστου, Ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος και προστασία του καταναλωτή, ΧρΙΔ 2014, 553

¹⁸⁹ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 183 και εκεί παραπομπές και ιδίως Χριστιανό σε :Κοινοτικό Δίκαιο και Εμπορικό Δίκαιο , σ .185(« μεγάλος όγκος πληροφοριών έχει μικρότερη αξία για την προστασία του καταναλωτή»)

¹⁹⁰ Λιάππης, ΧρΙΔ 2016, σ. 245

¹⁹¹ Βλ για την αρχή της διαφάνειας: ΑΠ 652/2010 ΔΕΕ 2010,943 ,ΑΠ 1001/2010, ΕλλΔνη 2011, 464 , ΑΠ 430/2005 ,ΕλλΔνη 2005,802 ,Δέλλιο ,Γενικοί όροι συναλλαγών , 2^η έκδοση (2013), αρ. 242 επ, ο ίδιος σε Αλεξανδρίδου (επιμ) Δίκαιο προστασίας καταναλωτή (2015) , άρ 2 Ν 2251/1994 αρ.30 επ.

Καράκωστα , Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, 2^η έκδοση (2008),άρθρ 2

¹⁹¹ Μεντής, Γενικοί όροι συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις (2000) σ. 66

¹⁹² ΕλλΔνη 2007,985

¹⁹³ Λαδάς, Αν. Τομ. Γεωργακόπουλου, τομ Ι(2016) σ. 441

οντολογικό που συνίσταται στη δυνατότητα παρατήρησης και πρόσληψης των πληροφοριών και δεύτερον το δεοντολογικό που αφορά τη δυνατότητα επεξεργασίας και μετασχηματισμού των πληροφοριών σε δικαιοπρακτική απόφαση.

Το κοινοτικό πρότυπο του μέσου καταναλωτή είναι «ο μέσος καταναλωτής που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος». Υπάρχει δηλαδή το δεοντολογικό στοιχείο (ευλόγως προσεκτικός) και το οντολογικό (συνήθης πληροφόρηση).¹⁹⁴ Δηλαδή, ως καταναλωτής – μέτρο θεωρείται homo oeconomicus.¹⁹⁵

Η ελληνική νομολογία όμως αρκείται σε ένα χαλαρότερο πρότυπο καταναλωτή για τον έλεγχο των ΓΟΣ και συγκεκριμένα «με βάση το ενδιάμεσο πρότυπο του συνήθως απρόσεκτου μεν ως προς την ενημέρωσή του, αλλά διαθέτοντος τη μέση αντίληψη κατά τον σχηματισμό της δικαιοπρακτικής του αποφάσεως καταναλωτή του συγκεκριμένου είδους αγαθών ή υπηρεσιών».¹⁹⁶

Το μέτρο της προσοχής που πρέπει να επιδεικνύει ο καταναλωτής εξαρτάται από την οικονομική αξία της συναλλαγής και από το είδος αγαθών και υπηρεσιών. Έτσι, γίνεται δεκτό πως λόγω της σημαντικότητας της λήψης ενός στεγαστικού δανείου ο δανειολήπτης οφείλει να επιδεικνύει υψηλό βαθμό ωριμότητας και συνέπειας.¹⁹⁷

Η νομολογία διχάζεται ως προς την ικανότητα των δανειοληπτών να αντιληφθούν τη ρήτρα περί συναλλαγματικής ισοτιμίας. Έτσι, μέρος της νομολογίας δέχεται πως οι δανειολήπτες μπορούσαν να αντιληφθούν τους όρους και τους κινδύνους αλλά και τις οικονομικές επιπτώσεις που θα είχε η συναλλαγματική ισοτιμία στη σύμβαση, οπότε τηρείται η αρχή της διαφάνειας. Έτσι κρίθηκε ότι είχαν επίγνωση του συναλλαγματικού

---

¹⁹⁴ Δέλλιος, ο.π.σ. 270

¹⁹⁵ Έτσι και στην υπόθεση C-26/13, σκέψη 74, ΧρΙΔ 2014,531, το πρότυπο αυτό ακολουθεί και η ΠΠΚαβ 56/2015, ΕΕμπΔ 2015, 916. Το ίδιο πρότυπο καθιερώνεται και με την Οδηγία 2005/29/ΕΚ

¹⁹⁶ ΟΛΑΠ 15/2007 ΕλλΔνη 2007, 988 επ, ΑΠ 652/2010 ΔΕΕ 2010, 944

¹⁹⁷ Χασάπης, ο.π.σελ 201 «πρόκειται για πιστωτικές συμβάσεις στεγαστικής πίστης τις οποίες οι δανειολήπτες καταναλωτές συνάπτουν συνήθως μία φορά στη ζωή τους, προκειμένου να καλύψουν καίρια βιοτική ανάγκη, ήτοι τη στέγασή τους και ως προς τις οποίες θα πρέπει να επιδεικνύουν και να αναζητούν κάθε δυνατή ενημέρωση και πληροφόρηση» ΜΠΡΑΘ 8963/2013, ΧρηΔικ 2014, 145 «...της σύναψης ενός στεγαστικού δανείου, κατά τη συνήθη τακτική του μέσου συνετού συναλλασσόμενου, προηγείται «έρευνα αγοράς» κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος διερευνά τα προϊόντα διαφόρων πιστωτικών ιδρυμάτων προκειμένου να καταλήξει σε αυτό που τον εξυπηρετεί και συμφέρει οικονομικά...». Έτσι και οι ΜΠΡΑΘ 617/2015 (ασφ.), ΧρηΔικ 2015, 254. ΠΠΚαρδ 37/2015 αδημ, ΠΠΚορ 135/2015 αδημ όπου «σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας και λογικής και κατά τη συνήθη πρακτική του μέσου συνετού συναλλασσόμενου, ο οποίος προβαίνει σε «έρευνα αγοράς», η ενάγουσα, έχοντας υπόψη της τα προγράμματα στεγαστικών δανείων που διέθετε η εναγομένη, διερεύνησε τα αντίστοιχα προϊόντα άλλων πιστωτικών ιδρυμάτων προτού καταλήξει στη συγκεκριμένη επιλογή, στην οποία προέβη διότι έκρινε ότι ήταν πλέον συμφέρουσα για την ίδια»

κινδύνου η καθηγήτρια γαλλικής φιλολογίας¹⁹⁸, δικηγόρος και πολιτικός μηχανικός¹⁹⁹, ηλεκτρονικός απόφοιτος Ι.Ε.Κ και βοηθός μικροβιολόγου²⁰⁰, αξιωματικός Πολεμικού Ναυτικού και οπτικός²⁰¹, διευθυντικό στέλεχος σε φαρμακευτική εταιρία²⁰², λογιστής και νηπιαγωγός²⁰³, δημόσιος υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών (εφοριακός)²⁰⁴, δικηγόρος²⁰⁵, αρχιτέκτονας μηχανικός εργολάβος και εταίροι ομόρρυθμης κατασκευαστικής εταιρίας²⁰⁶, γυμναστής και δικηγόρος.²⁰⁷

Από την άλλη πλευρά ένα άλλο μέρος της νομολογίας τάσσεται υπέρ της αδιαφάνειας του όρου. Έχει κριθεί πως δεν είχαν επίγνωση του συναλλακτικού κινδύνου ο λογιστής²⁰⁸, ο δικηγόρος και η φοιτήτρια νομικής²⁰⁹ ο απόφοιτος Λυκείου²¹⁰ ο αρχιτέκτονας μηχανικός²¹¹, η καθηγήτρια ισπανικών και συνταξιούχος,²¹² ο στρατιωτικός που υπηρετούσε στην Πολεμική Αεροπορία²¹³, ο αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού και η σύζυγός του, πτυχιούχος φιλοσοφικής²¹⁴, ο έμπορο με κατάστημα οπτικών και νοικοκυρά²¹⁵ ο ιδιοκτήτης οπωροπωλείου και η άνεργη σύζυγός του.²¹⁶

Η αρχή υπέρ της κρίσης για αδιαφάνεια των ΓΟΣ συντελέστηκε με την ΠΠρΞανθ 23/2014.²¹⁷ Το δικαστήριο δέχθηκε ότι στον επίμαχο ΓΟΣ συναλλαγματικής ισοτιμίας «δεν παρουσιάζονται κατά τρόπο σαφή και ορισμένο, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων στη σύμβαση διαδίκων, αφού δεν διατυπώνεται ευκρινώς ο τρόπος λειτουργίας

¹⁹⁸ ΠΠρΚορινθ 135 /2015 , ΧρηΔικ 2015, 416 με παρατ. Γκουντέλα

¹⁹⁹ ΜΠρΑθ 1753/2015(ασφ μέτρα) , ΧρηΔικ 2015,235

²⁰⁰ ΜΠρΑθ 617/2015(ασφ. μέτρα) , ΧρηΔικ 2015 , 255

²⁰¹ ΜΠρΠειρ 1249/2015(ασφ. μέτρα)

²⁰² ΠΠρΠάτρ 651/2015, ΝΟΜΟΣ

²⁰³ ΠΠρΚαβ 21/2016 αδημ

²⁰⁴ ΠΠρΘες 1213/2016, ΝΟΜΟΣ

²⁰⁵ ΠΠρΘες 1101/2016 , ΝΟΜΟΣ

²⁰⁶ ΠΠρΘες 353/2016, ΝΟΜΟΣ

²⁰⁷ ΠΠρΡοδόπ 23/2015, ΧρηΔικ 2015,425

²⁰⁸ ΠΠρΠειρ 619/2016, ΝΟΜΟΣ

²⁰⁹ ΠΠρΙωαν 161/2015, ΝΟΜΟΣ

²¹⁰ ΠΠρΞανθ 41/2014 ΝΟΜΟΣ

²¹¹ ΠΠρΞανθ 26/2015, ΧριΔ 2015, 512 οι δανειολήπτες ήταν και οι δύο αρχιτέκτονες μηχανικοί απόφοιτοι του ΕΜΠ και ο ένας είχε διετελέσει αναπληρωτής καθηγητής στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης ενώ η γυναίκα του ήταν εν ενεργεία αναπληρώτρια καθηγήτρια στο ίδιο πανεπιστήμιο. Το δικαστήριο δέχθηκε ότι διέθεταν αυξημένες γνώσεις για την αρχιτεκτονική αλλά όχι για τα χρηματοοικονομικά.

²¹² ΠΠρΑλεξ 26/2015 αδημ

²¹³ ΜΠρΒολ 574/2015(ασφ.μέτρα) , αδημ όπου ο δανειολήπτης είχε την πρωτοβουλία κατάτισης της σύμβασης μετά από σχετική έρευνα.

²¹⁴ ΜΠρΛαμ 134/2015 ΧρηΔικ 2015,272 με παρατ. Μουνταλά =ΔΕΕ 2015, 419 με παρατ. Νούκα

²¹⁵ ΜΠρΝαυπλ 128/2015(ασφ. μέτρα) αδημ

²¹⁶ ΜΠρΛαμ 135/2015(ασφ. μέτρα) , ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

²¹⁷ ΠΠρΞανθ 23/2014 , ΕΕμπΔ 2014, 713= Αρμ 2014 , 1301= ΧριΔ 2014, 606 με παρατ Ευθυμίου = Εφ ΑΔ 2014, 500 με παρατ Μαργαρίτη = Αρμ 2015, 44 , ΠΠρΑθ 334/2016 ΕΕμπΔ 2016,410 επ με σχόλιο Χασάπη, Η απόφαση όμως δεν εξηγεί πως κρίνει με τον ίδιο τρόπο δεκάδες χιλιάδες συμβάσεις διαφορετικών δανειοληπτών που διαθέτουν άλλου επιπέδου μόρφωσης και άλλη ικανότητα αντίληψης ο καθένας.

της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η μέθοδος και οι ιδιαιτερότητες του μηχανισμού μετατροπής του εγχώριου νομίσματος σε ξένο νόμισμα, καθώς επίσης και η σχέση μεταξύ του μηχανισμού αυτού και τυχόν άλλων που προβλέπουν έτερες ρήτρες σχετικά με την αποδέσμευση, και την αποπληρωμή δανείων, ούτως ώστε ο καταναλωτής και εν προκειμένω ο ενάγων, ο οποίος από κανένα στοιχείο δεν αποδείχθηκε πως διέθετε ιδιαίτερες γνώσεις αναφορικά με τους νομισματικούς κανόνες, τις συνθήκες της αγοράς και το κόστος του χρήματος, να μπορεί να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες, που θα μπορούσε να έχει για τον ίδιο ο παραπάνω όρος και συγκεκριμένα να διαγνώσει εκ των προτέρων τόσο το ύψος των μηνιαίων τοκοχρεωλυτικών δόσεων, που θα καλούνταν να καταβάλει για την αποπληρωμή του δανείου του, όσο και το ύψος του ανεξόφλητου κεφαλαίου του τελευταίο, σε περίπτωση που η ισοτιμία μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου διαφοροποιούνταν σε βάρος του πρώτου». Μεγάλος αριθμός αποφάσεων υιοθέτησαν την παραπάνω συλλογιστική και παρά τις όποιες διαφορές μεταξύ τους δέχθηκαν την αδιαφάνεια και την καταχρηστικότητα του όρου, προβαίνοντας στην ακύρωση του.

Ο αντίλογος²¹⁸ είναι ισχυρός στην παραπάνω συλλογιστική και εκκινεί από τη βάση πως οι αποφάσεις αυτές δεν εξηγούν πως ένας δανειολήπτης που «δεν διαθέτει ιδιαίτερες γνώσεις αναφορικά με τους νομισματικούς κανόνες, τις συνθήκες της αγοράς και το κόστος του χρήματος» θα μπορούσε να κατανοήσει τους επίμαχους όρους αν αυτοί είχαν εξειδικεύσει σε μεγάλο επιστημονικό βάθος πως λειτουργεί ο μηχανισμός της συναλλαγματικής ισοτιμίας²¹⁹

Συμπερασματικά, προκειμένου να ελεγχθεί η ύπαρξη διαφάνειας σε έναν ΓΟΣ απαιτείται εκτός από τη σαφή και κατανοητή του διατύπωση να προβαίνουμε σε εξατομικευμένο έλεγχο της δυνατότητας αντίληψης του συναλλαγματικού κινδύνου. Υποστηρίζεται πως το μορφωτικό επίπεδο δεν θα πρέπει να θεωρείται επαρκές στοιχείο κατά τον έλεγχο ύπαρξης διαφάνειας, διότι εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις καταναλωτών που διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις πάνω στο αντικείμενο δύσκολα θα μπορούσε να απαιτηθεί ακόμη και από άτομα που διαθέτουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση να γνωρίζουν τις συνέπειες σύναψης ενός τέτοιου δανείου.²²⁰

Παρόλα αυτά υπάρχει κι ο αντίλογος, ο οποίος αναφέρει πως ακόμη κι ο απρόσεκτος, μη ενημερωμένος και αδαής στις τραπεζικές συναλλαγές γνωρίζει πως η ισοτιμία νομισμάτων μεταβάλλεται και δύναται να την πληροφορηθεί καθημερινά από τα μέσα

²¹⁸ Λιάπτης, ΧρΔ 2016, σ. 246 και Χασάπης ο.π, σ. 198.

²¹⁹ Βλ Δέλλιο/Βαλούδη, ΕπισΚΕΔ 2015,107 που απαιτούν «ειδική, λεπτομερή και σε βάθος ενημέρωση» χωρίς όμως να διευκρινίζουν τον τρόπο που αυτή θα συντελεστεί σε δανειολήπτες που δεν διαθέτουν ειδικές γνώσεις, και Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, 234επ

²²⁰ Βλ Νικολόπουλος σ. 234 και εκεί παραπομπές ΠΠΚαβ 56/2015 ΕΕμπΔ ΞΕ/2015, 916, ΜΠρΑθ 617/2015 ΧρηΔικ 2014, 521, ΜΠρΑθ 9086/2013 ΧρηΔικ 2014, 144

μαζικής ενημέρωσης.²²¹ Επίσης, η συναλλακτική προσοχή που απαιτείται κάθε φορά από τον καταναλωτή διαμορφώνεται ανάλογα την οικονομική αξία της συναλλαγής και το συγκεκριμένο είδος αγαθών και υπηρεσιών.²²² Συνεπώς, όταν ο καταναλωτής αποφασίζει να λάβει ένα στεγαστικό δάνειο γνωρίζει πως αυτό θα τον δεσμεύει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της ζωής του και απαιτείται έτσι μια υψηλότερη συνέπεια αλλά και έρευνα αγοράς.²²³ Αξίζει να σημειωθεί πως έχουν υπάρξει περιπτώσεις που καταναλωτές ύστερα από έρευνα αγοράς και σύγκριση προϊόντων ζητούσαν οι ίδιοι τη χορήγηση δανείων με ρήτρα ελβετικού φράγκου. Πιο συγκεκριμένα, δανειολήπτες αιτήθηκαν την έγκριση του δανείου, ειδικά θα μετέβαιναν σε ανταγωνιστικό τραπεζικό ίδρυμα προκειμένου να ικανοποιηθούν.

224

Βάσει των παραπάνω συμπεραίνουμε πως το πρότυπο του καταναλωτή είναι ιδεατό και μη υπαρκτό καθώς κάθε συναλλασσόμενος έχει διαφορετικές ικανότητες αντίληψης και δυνατότητες γνώσης. Άρα, η κάθε περίπτωση είναι διαφορετική και θα πρέπει να κρίνεται *in concreto*. Έτσι, ο δικαστής οφείλει κάθε φορά να συνυπολογίζει την εξοικείωση του συναλλασσομένου με τις πιστωτικές συμβάσεις, την ικανότητα αντίληψής του με βάση και το μορφωτικό του επίπεδο καθώς και την ενημέρωση που του παρείχε η εκάστοτε τράπεζα. Αυτό βέβαια δεν δύναται να γίνει στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής η οποία αναγκαστικά κρίνει με τον ίδιο τρόπο δεκάδες χιλιάδες δανειολήπτες.

4. Ο ΔΗΛΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΓΟΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ, ΤΟ 291 ΑΚ ΚΑΙ Η ΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΟΥ ΚΑΤΟΠΙΝ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΩΣ ΑΚΥΡΟΥ ΤΟΥ ΣΧΕΤΙΚΟΥ ΓΟΣ

4.1. Γενική προβληματική

Έχοντας διαπιστώσει πως ο επίμαχος όρος ανήκει στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης, και έχοντας αναλύσει τις απαιτήσεις της αρχής της διαφάνειας, θα εξετάσουμε τι πρόκειται να συμβεί σε περίπτωση που ο εν λόγω ΓΟΣ κριθεί αδιαφανής.

Εφόσον, ο ΓΟΣ περί συναλλαγματικής ισοτιμίας κριθεί αδιαφανής και εν τέλει άκυρος, θα πρέπει να ακολουθηθεί διαδικασία πλήρωσης του αναφερόμενου κενού. Η

²²¹ ΜΠρΑθ 2108/2015, ΧρηΔικ 2015, 263, ΠΠρΠατρ 651/2015 αδημ

²²² Λιάπτης, ΧριΔ 2016, 247 και Χασάπης, ο.π σ.205

²²³ ΜΠρΑθ 8963/2013, ΧρηΔικ 2014, 145 « της σύναψης ενός στεγαστικού δανείου κατά τη συνήθη τακτική του μέσου συνετού συναλλασσόμενου, προηγείται «έρευνα αγοράς» κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος διερευνά τα προϊόντα διαφόρων πιστωτικών ιδρυμάτων προκειμένου να καταλήξει σε αυτό που τον εξυπηρετεί και συμφέρει οικονομικά». Έτσι και οι ΠΠρΚαρδ 37/2015 (αδημ), ΜΠρΑθ 617/2015 (ασφ.), ΧρηΔικ 2015, 254

²²⁴ ΜΠρΑθ 3285/2015 ασφ μετρα

ακυρότητα αυτή δεν καταλαμβάνει καταρχήν το κύρος ολόκληρης της σύμβασης, εκτός αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της ΑΚ 181.²²⁵ Τυχόν εφαρμογή της ΑΚ 181 με μετατροπή της μερικής ακυρότητας σε ολική θα είχε ως συνέπεια την υποχρέωση του δανειολήπτη σε άμεση απόδοση του δανείου και θα λειτουργούσε τελικά ως τιμωρία του.²²⁶

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ 1 της Οδηγίας 93/13, τα κράτη μέλη πρέπει να θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, αν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες. Έτσι, το άρθρο 2 παρ. 8 του Ν 2251/1994 θέτει ως κανόνα τη μερική ακυρότητα της σύμβασης, δηλαδή η ακυρότητα του ΓΟΣ δεν επηρεάζει καταρχάς το κύρος του συνόλου της σύμβασης, η οποία κατά τα λοιπά παραμένει έγκυρη.²²⁷

Σύμφωνα με τα παραπάνω η απόφαση Kasler έκρινε πως η ακυρότητα του όρου δεν συμπαράσχει το σύνολο της σύμβασης. Επίσης ανέφερε πως δεν έχει ο εθνικός δικαστής δικαίωμα να αναθεωρήσει τον καταχρηστικό όρο, αλλά δύναται να θεραπεύσει την ακυρότητά του μέσω εφαρμογής εθνικής διάταξης ενδοτικού δικαίου.²²⁸ Το κενό λοιπόν που θα δημιουργηθεί μετά την κατάφαση ακυρότητας του όρου θα απαιτεί πλήρωση η οποία θα επέλθει με εφαρμογή του ενδοτικού δικαίου, δηλαδή με πρότυπη ρύθμιση με την οποία ο ίδιος ο νομοθέτης εγγυάται την ισόρροπη κατανομή των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων. Αν δεν υπάρχει τέτοια λύση στο ενδοτικό δίκαιο, τότε η κάλυψη του

²²⁵ Βλ Δέλλιο, Γενικοί όροι συναλλαγών σ. 358. Η 181ΑΚ δέχεται μόνο κατ εξαίρεση τη δυνατότητα να οδηγεί η μερική ακυρότητα της δικαιοπραξίας σε ολική ακυρότητα, δηλαδή μόνο αν «συνάγεται ότι η δικαιοπραξία δεν θα είχε επιχειρηθεί χωρίς το άκυρο μέρος». Καθιερώνει έτσι έναν ερμηνευτικό κανόνα υπέρ της μερικής ακυρότητας (*utile per inutile non vitiatur*) ο οποίος μεταφέρει στον επικαλούμενο την ολική ακυρότητα το βάρος απόδειξης της «υποθετικής βούλησης» των μερών, να μην επιχειρήσουν τη δικαιοπραξία χωρίς το άκυρο μέρος της. Κατά την εφαρμογή της ΑΚ 181 γίνεται αναντίρρητα δεκτό ότι δεν είναι αποφασιστική η υποθετική βούληση μόνο του ενός συμβαλλομένου αλλά η σύμπτωση των βουλήσεων αμοιτέρων. Ειδικά όμως στις καταναλωτικές συμβάσεις είναι αναμενόμενο ότι οι «υποθετικές βουλήσεις» προμηθευτή και καταναλωτή θα έχουν κατά κανόνα διαφορετική κατεύθυνση: Ο μεν προμηθευτής θα επιδιώκει συνήθως την ολική ακυρότητα, ο δε καταναλωτής θα θέλει τη διατήρηση της σύμβασης χωρίς τον επιλήψιμο όρο, προκειμένου να μη στερηθεί το προσφερόμενο με αυτήν, ζωτικής ενδεχομένης σημασίας για τον ίδιο, αγαθό ή υπηρεσία. Ως εκ τούτου, κατά κανόνα δεν θα συντρέχει η προϋπόθεση της σύμπτωσης των υποθετικών βουλήσεων, άρα η δικαιοπραξία θα πρέπει να παραμένει ισχυρή χωρίς τον άκυρο όρο.

²²⁶ Βλ όμως και απόφαση ΠΠρΑΘ 3789/2015, ΧρΙΔ 2016, 190 (με σχόλιο Ευθυμίου) που δέχθηκε πως ακυρότητα του όρου περί ισοτιμίας συμπαράσχει με εφαρμογή του άρθρου 181 ΑΚ όλη τη δανειακή σύμβαση σε ακυρότητα.

²²⁷ Οι αποφάσεις που δέχονται την ακυρότητα του ΓΟΣ, στην πλειονότητά τους δεν κρίνουν την υπόλοιπη σύμβαση ως άκυρη. Βλ ΠΠρΑΘ 2856/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑΘ 840/2008 ΤΝΠΝΟΜΟΣ, ΠΠρΞανθ 23/2014, ΕεμπΔ 2014, 713 (με σχόλιο Ευθυμίου), ΜΠρ Λαμ 134,135, 163 /2015 (ασφ. μέτρα) ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

²²⁸ Σκέψη 85 της απόφασης C-26/13

κενού θα γίνει από το δικαστή «με συμπληρωτική ερμηνεία της σύμβασης», με εφαρμογή των άρθρων 200, 371, 173 ΑΚ.²²⁹

Ζήτημα έχει ανακύψει στη θεωρία και στη νομολογία καθώς ο ΓΟΣ περί συναλλαγματικής ισοτιμίας επαναλαμβάνει διάταξη *ius dispositivum*. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω ΓΟΣ αφορά ρήτρα που ορίζει ως υποχρέωση του δανειολήπτη να αποπληρώσει το δάνειο είτε στο νόμισμα χορήγησης (ελβετικό φράγκο), είτε σε ευρώ με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης την ημέρα της καταβολής της δόσης. Φαίνεται ο ΓΟΣ αυτός να επαναλαμβάνει τη διάταξη του ΑΚ 291, η οποία ορίζει πως «Όταν πρόκειται για χρηματική παροχή σε ξένο νόμισμα που πρέπει να πληρωθεί στην Ελλάδα, ο οφειλέτης, αν δεν συμφωνήθηκε το αντίθετο, έχει δικαίωμα να πληρώσει το εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής» .

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ2 της Οδηγίας 93/13 και τη 13^η σκέψη του Προοιμίου της αποκλείεται η εφαρμογή της Οδηγίας για ρήτρες σύμβασης που απηχούν εθνικές διατάξεις αναγκαστικού ή ενδοτικού δικαίου.²³⁰ Οι ρήτρες αυτές ονομάζονται δηλωτικές. Με αυτόν τον τρόπο θέλει να αποτρέψει έναν έμμεσο έλεγχο των εθνικών ρυθμίσεων από τα δικαστήρια. Οι δηλωτικές ρήτρες θα πρέπει να διακρίνονται από τις «φαινομενικά δηλωτικές» οι οποίες ρυθμίζουν ζήτημα που αποκλίνει ουσιαστικά από το εθνικό πρότυπο που προϋπέθεσε ο νομοθέτης.²³¹ Στην Ελλάδα δεν έχει ενσωματωθεί η διάταξη του αρ.1 παρ 2 της Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο. Γεννάται έτσι το ερώτημα μήπως το ελληνικό δικαστήριο μπορεί να αγνοήσει τη ρύθμιση και να προχωρήσει σε έλεγχο ΓΟΣ που επαναλαμβάνει κανόνα θετικού δικαίου. Πρέπει να δοθεί η απάντηση πως μία σύμφωνη με το άρθρο 1 παρ 2 της Οδηγίας επιβάλλει τη

---

²²⁹ Δέλλιος, ΓΟΣ σ. 353 βλ και Βόγλη, Διάγνωση και πλήρωση κενών στις συμβάσεις , σ.50 που δέχεται πως η πλήρωση των κενών στις συμβάσεις δεν πρέπει να γίνεται με προσφυγή στην ιδιωτική αυτονομία και την υποθετική βούληση των μερών αλλά με αντικειμενικά δικαιοκρίτηρια.

²³⁰ Η Γενική εισαγγελέας στην υπόθεση C- 92/11 RWE Vertieb τοποθετήθηκε επί του ζητήματος και ανέφερε πως η έννοια των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου του άρθρου 1 παρ 2 της οδηγίας θα πρέπει να καλύπτει τόσο το αναγκαστικό όσο και το ενδοτικό δίκαιο. Ο όρος δηλαδή «αναγκαστικός» δεν στηρίζεται στην παραδοσιακή διάκριση μεταξύ αναγκαστικού και ενδοτικού δικαίου αλλά υποδηλώνει πως στην έννοια «των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου» εμπίπτουν οι κανόνες που ισχύουν μεταξύ των συμβαλλομένων μερών εφόσον δεν έχει συννομολογηθεί κάτι διαφορετικό.

²³¹ Το ΔΕΕ στην απόφαση C-92/11 RWE Vertrieb ερμήνευσε τη διάταξη αυτής της οδηγίας και κατέληξε ότι η εφαρμογή της οδηγίας δεν κωλύεται στην περίπτωση που οι συμβατικές ρήτρες απηχούν διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που εφαρμόζονται σε άλλη κατηγορία συμβάσεων .Στη σκέψη 23 η απόφαση αναφέρει πως η εξαίρεση του άρθρου 1 παρ 2 της οδηγίας «αφορά τις ρήτρες που απηχούν διατάξεις του εθνικού δικαίου που εφαρμόζονται ανεξαρτήτως της επιλογής των συμβαλλομένων μερών ή διατάξεις του εθνικού δικαίου που εφαρμόζονται ελλείψει διαφορετικής σχετικής συμφωνίας τους». Δηλαδή αναγκαστικές είναι όλες οι διατάξεις που ισχύουν δεσμευτικά όταν λείπει μία αποκλίνουσα συμβατική πρόβλεψη.

συστολή του γράμματος του άρθρου 2 παρ 6 Ν 2251/1994 και μη εφαρμογή του στις δηλωτικές ρήτρες.²³²

Μερίδα της θεωρίας²³³ και της νομολογίας²³⁴ εναρμονίζεται με τα ανωτέρω και δέχεται πως ο ΓΟΣ για τη συναλλαγματική ισοτιμία είναι δηλωτικός καθώς επαναλαμβάνει τη διάταξη 291 ΑΚ και ως εκ τούτου δεν ελέγχεται δικαστικά με βάση τον Ν 2251/1994.

Ενώ υπάρχει και η αντίθετη προσέγγιση, η οποία φαίνεται να αγνοεί τα παραπάνω, όπως η απόφαση ΠΠρΞανθ 23/2014 και η ΠΠρΑθ 334/2016 οι οποίες οδηγούνται σε λογικό αδιέξοδο καθώς κρίνουν τον ΓΟΣ της συναλλαγματικής ισοτιμίας ως αδιαφανή και άκυρο και στη συνέχεια δεν εφαρμόζουν τον κανόνα 291 ΑΚ για λόγους επιείκειας προς τους δανειολήπτες καθώς έτσι θα ακυρωνόταν στην πράξη η προστασία τους διότι ο ΓΟΣ επαναλαμβάνει το 291ΑΚ.

Έτσι προς αποφυγή εφαρμογής του άρθρου 291 ΑΚ ορισμένες αποφάσεις δέχονται πως αυτό δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις δανείου ή ότι δεν ισχύει για μακροχρόνιες σχέσεις. Ενώ άλλες προβάλλουν το επιχείρημα πως το 291 ως γενική διάταξη του εθνικού δικαίου υποχωρεί έναντι των ειδικών ρυθμίσεων του ν.2251/1994. Οι αποφάσεις λοιπόν αυτές προκειμένου να καλύψουν το κενό προβαίνουν σε συμπληρωτική ερμηνεία της σύμβασης σύμφωνα με το άρθρο 200 ΑΚ.²³⁵

Παρακάτω θα αναλυθούν οι απόψεις που στρέφονται κατά της εφαρμογής του 291ΑΚ στις συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο ώστε να αντιληφθούμε αν αυτές ευσταθούν.

---

²³² *Χασάπης*, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ 213

²³³ Της άποψης ότι ο όρος αποτελεί δηλωτική ρήτρα που επαναλαμβάνει την 291 ΑΚ

Λιάππη, ΧρΙΔ 2016, 244 , *Χασάπης*, ΧρηΔικ 2014 , 434, ο ίδιος, Η μεθοδολογία πλήρωσης του κενού στη σύμβαση δανείου σε ελβετικό φράγκο κατόπιν της αναγνώρισης ως άκυρου του σχετικού ΓΟΣ περί υπολογισμού της ισοτιμίας μετατροπής, σε: Αναμνηστικός Τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου , τομ II (2016) , σ. 1183 επ , *Γιοθαννόπουλος*, ΕπισΕΔ 2014,664 όπου αναφέρει πως «Η διάταξη του 291 ΑΚ δεν είναι ενδοτικού δικαίου αλλά επιτρεπτική , με την έννοια ότι παρέχει στα μέρη τη δυνατότητα να συμφωνήσουν ότι ο δανειολήπτης θα εξοφλεί την σε αλλοδαπό νόμισμα εκφραζόμενη χρηματική οφειλή του αυτούσια στο νόμισμα αυτό (ρήτρα αποκλειστικής ή πραγματικής πληρωμής σε αλλοδαπό νόμισμα)»

²³⁴ ΠΠρΑγρ 8/2016, αδημ ΠΠρΛαμ 22/2016, αδημ ΠΠρΚαβ 21/2016, αδημ

²³⁵ ΠΠρΑθ 334/2016, ΕΕμπΔ 2016,410 με παρατ *Χασάπη* , ΠΠρΡοδ 35/2015, αδημ, ΠΠρΞανθ 13/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ , ΠΠρΞανθ41/2014 , ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΞανθ 23/ 2014 , Αρμ. 2014, 1301= ΧρΙΔ 2014, 606, με παρατ. *Ευθυμίου*= ΕφΑΔ 2014, 500 με παρατ. *Μαργαρίτη*, ΜΠρΚοζ 342/2014 , ΤΝΠ Ισοκράτης, ΜΠρΡεθ 192/2014 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΜΠρΠειρ 1763/2014, ΤΝΠ Ισοκράτης, ΜΠρΘες 1672/2014 ΤΝΠ Ισοκράτης. Αντίθετη κατεύθυνση ακολουθούν οι ΜΠρΑθ 617/2015 , ΧρηΔικ 2014 , 521, ΜΠρΑθ 4439/2013 , ΧρηΔικ 2014, 146, ΜΠρΑθ 437/2013, ΧρηΔικ 2013,148

4.2. Ο ΓΟΣ συναλλαγματικής ισοτιμίας και η σχέση του με το 291ΑΚ

4.2.1. Το 291ΑΚ, οι ρήτρες συναλλάγματος και αξίας συναλλάγματος

Αρχικά, υποστηρίζεται πως οι συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο δεν ταυτίζονται και δεν καλύπτονται από το ΑΚ 291. Η άποψη αυτή στηρίζεται στο ότι οι δανειολήπτες έλαβαν ευρώ και απέδωσαν ευρώ οπότε δεν υφίσταται οφειλή σε ξένο νόμισμα για να μπορεί να εφαρμοστεί το 291ΑΚ.²³⁶ Συγκεκριμένα, η άποψη αυτή αναφέρει πως αν υπάρχει οφειλή σε ημεδαπό νόμισμα που υπολογίζεται απλώς βάσει τιμής ξένου νομίσματος, δεν εφαρμόζεται η διάταξη αφού αυτή προϋποθέτει χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα.

Για να κρίνουμε την ορθότητα της άποψης αυτής, θα πρέπει να αναλύσουμε τις προϋποθέσεις εφαρμογής της 291 ΑΚ. Πρώτον, απαιτείται η ύπαρξη χρηματικής οφειλής, δεύτερον χρηματική οφειλή σε αλλοδαπό νόμισμα και τρίτον χρηματική οφειλή πληρωτέα στην Ελλάδα. Αν υπάρχει οφειλή στο ημεδαπό νόμισμα που υπολογίζεται απλά βάσει τιμής αλλοδαπού νομίσματος, η διάταξη 291ΑΚ δεν έχει πεδίο εφαρμογής. Η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται επίσης όταν οφείλεται αλλοδαπό νόμισμα ως κινητό πράγμα διότι εδώ δεν υφίσταται χρηματική οφειλή. Σε περίπτωση που υπάρχει ρήτρα διαζευκτικής πληρωμής, δηλαδή πληρωμής είτε με αλλοδαπό είτε με ημεδαπό νόμισμα, η ΑΚ 291 θα εφαρμοστεί αν ο οφειλέτης επέλεξε την πληρωμή στην ημεδαπή με αλλοδαπό νόμισμα.²³⁷

Συνεπώς, πρέπει να ανιχνεύσουμε κατά πόσο οι εν λόγω συμβάσεις περιέχουν ρήτρα αξίας συναλλάγματος, οπότε η 291 ΑΚ δεν θα εφαρμοστεί. Εάν περιέχει οφειλή αυτούσιου ξένου νομίσματος ή ρήτρα ξένου νομίσματος ή συναλλάγματος το άρθρο θα εφαρμοστεί.²³⁸ Στις εν λόγω συμβάσεις ο ΓΟΣ όριζε πως η πληρωμή πρέπει να γίνει σε ελβετικό φράγκο ή ευρώ κατά την τρέχουσα αξία του σε σχέση με το ελβετικό φράγκο κατά την πληρωμή.

Άρα δεν πρόκειται για ρήτρα αξίας συναλλάγματος²³⁹ όπου για να γίνει λόγος για τέτοια ρήτρα, θα έπρεπε ο δανειολήπτης να λάμβανε το δάνειο σε ευρώ και να αναλάμβανε εξαρχής την υποχρέωση να αποπληρώσει αποκλειστικά σε ευρώ και η κάθε δόση να υπολογίζεται με βάση την ισοτιμία του ελβετικού φράγκου. Θα έπρεπε η ρήτρα να αναφέρει «οφείλονται 1.000 ελβετικά φράγκα, τα οποία πρέπει να επιστραφούν την χ ημεροχρονολογία σε ευρώ με βάση την ισοτιμία ευρώ/φράγκου που θα ισχύσει εκείνη τη μέρα» Δεν πρόκειται

²³⁶ Καράκωστας/Βρεττού ΕφΑΔ 2015 , 1049 , Βενιέρης , ΕΕμπΔ 2015, 758, Δέλλιος/ Βαλτούδης , ΕπισκεΔ 2015, 122 , Νικολόπουλος , ΝοΒ 2016,237

²³⁷ Κοντογεργακόπουλος σε ΣΕΑΚ , αρ 291 αρ 9 επ

²³⁸ Για τις διαφορές μεταξύ τους βλ Σταθόπουλο, Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, παρ 11 αρ.,27 (ρήτρα ξένου νομίσματος :Η οφειλή συμφωνείται να καταβληθεί σε αυτούσιο ξένο νόμισμα ή συνάλλαγμα, ρήτρα αξίας ξένου νομίσματος= Συμφωνείται να καταβληθεί η οφειλή σε ευρώ αλλά το ποσό τους δεν είναι από την αρχή προσδιορισμένο. Προσδιορίζεται από την τιμή ξένου νομίσματος από την τιμή λήξης ή καταβολής)

²³⁹ Αντίθετοι Καράκωστας Ι./ Βρεττού Χρ., ΕφΑΔ 2015, 1049 επ

ούτε για ρήτρα ξένου νομίσματος όπου θα είχε ως εξής «οφείλονται 1.000 ευρώ σημερινής αξίας χ ελβετικών φράγκων, τα οποία ευρώ πρέπει να επιστραφούν την ψ ημεροχρονολογία με βάση την ισοτιμία ευρώ/φράγκου που θα ισχύσει εκείνη τη μέρα».²⁴⁰

Εν προκειμένω έχουμε οφειλή σε ξένο νόμισμα καθώς οφείλεται πρωταρχικά το ίδιο το ξένο νόμισμα. Επίσης, η εκταμίευση του δανείου στον δανειολήπτη έγινε με πίστωση λογαριασμού του σε ελβετικά φράγκα και αυτό μετατράπηκε για δική του ευκολία σε ευρώ. Ο υπολογισμός των τοκοχρεωλυτικών δόσεων γινόταν κ αυτός σε φράγκα. Τα πιστωτικά ιδρύματα δανείζονταν κι αυτά σε ελβετικά φράγκα από τη διατραπεζική αγορά προκειμένου να δανείσουν στους δανειολήπτες, απλά οι τελευταίοι διευκολύνονταν στην αποπληρωμή με δυνατότητα καταβολής ευρώ.

4.2.2. Το 291 ΑΚ και η σχέση του προς τον Ν 2251/1994

Υπάρχει η άποψη πως το 291 ΑΚ ως γενική διάταξη του αστικού δικαίου υποχωρεί έναντι των ειδικών διατάξεων του Ν. 2251/1994.²⁴¹ Όμως η ίδια η Οδηγία 93/13 περιέχει ρήτρα επικουρικότητας η οποία ορίζει πως αυτή δεν εφαρμόζεται όπου υπάρχει ταύτιση ΓΟΣ με κανόνα αναγκαστικού ή ενδοτικού δικαίου.

4.2.3. Το 291 ΑΚ ως «νομοθετική διάταξη αναγκαστικού δικαίου» κατά το άρ. 1 παρ 2 της Οδηγίας 93/13

Υποστηρίζεται πως καθώς το άρθρο 1 παρ 2 της Οδηγίας 93/13 εξαιρεί από τον δικαστικό έλεγχο ΓΟΣ που «απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου», εμπίπτουν στον έλεγχο διατάξεις ενδοτικού δικαίου όπως είναι και η ΑΚ 291.²⁴² Η άποψη όμως αυτή παραβλέπει το εδάφιο 2 της παρ 2 του άρθρου 1 της Οδηγίας που ορίζει πως «η έκφραση νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου που αναφέρεται στο άρθρο 1 παρ.2 καλύπτει επίσης τους κανόνες οι οποίοι εφαρμόζονται κατά νόμο μεταξύ των συμβαλλομένων, εάν δεν έχει συμφωνηθεί αλλιώς». Δηλαδή αναφέρεται και στο ενδοτικό δίκαιο. Το ίδιο προκύπτει και από τη 13^η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας,²⁴³ «η έκφραση «νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου» που αναφέρονται στο άρθρο 1 παρ 2 καλύπτει τους κανόνες οι οποίοι εφαρμόζονται κατά νόμο μεταξύ των συμβαλλομένων,

²⁴⁰ Χασάπης, Δάνεια σε ξένο νόμισμα σ. 286

²⁴¹ Βλ μειοψηφία της απόφασης ΠΠρΡοδ 23/2015, ΧρηΔικ 2015, 425

²⁴² Βενιέρη, ΕμπΔ2015, 759

²⁴³ Βλ και απόφαση ΔικΕΕ της 21^{ης} Μαρτίου 2013, Υπόθεση C-92/11, RWE Vertrieb AG κατά Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, σκέψη 26 « Πράγματι, όπως προκύπτει από τη 13^η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 93/13, η εξαίρεση που προβλέπει το αρ. 1 παρ 2 της Οδηγίας 93/13 αφορά τις ρήτρες που απηχούν διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται ανεξαρτήτως της επιλογής των συμβαλλομένων μερών ή διατάξεων του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται ελλείψει διαφορετικής σχετικής συμφωνίας τους».

εάν δεν έχει συμφωνηθεί αλλιώς». Το τελευταίο επιβεβαιώνει και η πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ.²⁴⁴

4.2.4. Το 291 ΑΚ και η μακρά διάρκεια των εν λόγω συμβάσεων

Υποστηρίζεται²⁴⁵ πως το ρυθμιστικό πρότυπο που προϋπέθετε ο έλληνας νομοθέτης στην ΑΚ 291 δεν πληρούται στις εν λόγω συμβάσεις. Ο νομοθέτης δεν είχε υπόψη του διαρκείς πιστωτικές συμβάσεις διάρκειας 25 έως 40 ετών²⁴⁶, και η διάταξη αναφέρεται μόνο σε στιγμιαίες συμβάσεις. Η άποψη αυτή δέχεται κριτική καθώς η εν λόγω διάταξη βρίσκεται στο γενικό μέρος του δεύτερου βιβλίου του ΑΚ, του ενοχικού δικαίου και την καθιστά ευρείας εφαρμογής σε όλες τις ενοχικές σχέσεις ανεξαρτήτως αν είναι στιγμιαίες ή διαρκείς. Επίσης, η διατύπωσή της, «χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα» θέτει ως προϋπόθεση την ύπαρξη χρηματικής οφειλής σε ξένο νόμισμα χωρίς να λαμβάνει υπόψη της τη διάρκειά της.²⁴⁷

4.2.5. Η φύση δανείων ελβετικού φράγκου ως ενοχών με διαζευκτική ευχέρεια καταβολής του εγχώριου νομίσματος

Υποστηρίζεται πως στις εξεταζόμενες συμβάσεις υφίσταται διαζευκτική ενοχή καθώς ορίστηκε πως η οφειλή δύναται να καταβάλλεται είτε σε αυτούσιο συνάλλαγμα είτε σε ευρώ με βάση την τιμή πώλησης του ελβετικού φράγκου τη ημέρα της πληρωμής της δόσης και με την καταβολή της πρώτης δόσης σε ευρώ επέρχεται συγκέντρωση και απλοποίηση της ενοχής με αντικείμενο το εγχώριο νόμισμα. Συνεπώς δεν υφίσταται πλέον ενοχή σε ξένο νόμισμα που αποτελεί προϋπόθεση εφαρμογής της ΑΚ 291. Άρα, η εφαρμογή της 291 ΑΚ πρέπει να αποκλειστεί.²⁴⁸

Προκειμένου να αντιληφθούμε αν αυτή η άποψη ευσταθεί πρέπει να διακρίνουμε τη διαζευκτική ενοχή από τη διαζευκτική ευχέρεια. Η ενοχή με διαζευκτική ευχέρεια του οφειλέτη σε αντίθεση προς τη διαζευκτική ενοχή περιέχει ένα ορισμένο αντικείμενο παροχής, αλλά ο οφειλέτης μπορεί να καταβάλλει μία άλλη παροχή από αυτήν που αρχικά οφείλεται. Αν η αοριστία και η αβεβαιότητα της παροχής εντοπίζεται στην υποχρέωση θα πρόκειται για διαζευκτική ενοχή, ενώ αν εντοπίζεται στη εκπλήρωση θα πρόκειται για διαζευκτική ευχέρεια. Στις συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο η υποχρέωση του οφειλέτη συνίσταντο αρχικά

²⁴⁴ Απόφαση C-92/11, RWE Vertrieb απόφ. Της 21.3. 2013, σκ 26 επ και σκέψεις Γενικής Εισαγγελέα Trstenjak σκ.35 επ όπου αναλύει την ιστορική και τελεολογική ερμηνεία της Οδηγίας προκειμένου να υποστηρίξει πως συνηγορούν υπέρ της άποψης πως η έννοια των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου θα πρέπει να καλύπτει τόσο το αναγκαστικό όσο και το ενδοτικό δίκαιο.

²⁴⁵ Βλ Δέλλιο/Βαλτουόδη, ΕπισκΕμπΔ 2015, 121-122 και Νικολόπουλο, Νοβ 2016, 237

²⁴⁶ Το ίδιο δέχεται και η ΠΠΡΑΘ 334/2016 ΕΕμπΔ 2016, 410(με παρατ Χασάπη) « η ρύθμιση της ΑΚ 291 αφορά στιγμιαίες συμβάσεις και όχι δάνεια όπως τα επίδικα που αποπληρώνονται μετά από πολλά χρόνια»

²⁴⁷ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 270

²⁴⁸ Την άποψη αυτή υποστηρίζουν και η Νούκα, ΔΕΕ 2015, 419 και οι Καράκωστας/Βρεττού, ΕΦΑΔ 2015, 1050

σε καταβολή ελβετικών φράγκων και ως εναλλακτική ευχέρεια του δινόταν η δυνατότητα καταβολής σε ευρώ. Άρα, μεταξύ των δύο νομισμάτων δεν γεννήθηκε σχέση διαζευκτικής ενοχής αλλά δόθηκε διαζευκτική ευχέρεια στο δανειολήπτη να αποπληρώσει σε ευρώ προς δική του διευκόλυνση.²⁴⁹ Συνεπώς, δεν μπορεί να αποκλειστεί η εφαρμογή του 291 ΑΚ γι αυτό το λόγο.

Η παραπάνω ανάλυση κατέδειξε πως οι απόψεις που στρέφονται κατά της εφαρμογής του 291 ΑΚ στα δάνεια σε ελβετικό φράγκο δεν ευσταθούν.

4.3. Πλήρωση του κενού

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει ανωτέρω δεν χωρεί έλεγχος της ρήτρας συναλλαγματικής ισοτιμίας με το ν 2251/1994 καθώς επαναλαμβάνει το πραγματικό του κανόνα του άρθρου 291 ΑΚ.

Αν η άποψη²⁵⁰ αυτή τελικά δεν ακολουθηθεί, και τελικά προβούμε σε έλεγχο του ΓΟΣ και ο τελευταίος ακυρωθεί θα πρέπει να βρεθεί τρόπος πλήρωσης του ανακύπτοντος κενού. Το τελευταίο θα πληρωθεί είτε μέσω εφαρμογής του ενδοτικού δικαίου είτε μέσω εφαρμογής της συμπληρωτικής ερμηνείας κατά το ΑΚ 200. Το θέμα είναι ότι το ενδοτικό δίκαιο που καλείται να εφαρμόσει ο εθνικός δικαστής, δηλαδή το 291 ΑΚ οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα που θα επερχόταν αν δεν ακυρωνόταν ο όρος.

Έτσι μέρος της νομολογίας²⁵¹ ακολουθεί τη συμπληρωτική ερμηνεία κατά ΑΚ 200 όπου λαμβάνει υπόψη *α) τις αρχές της συναλλακτικής ευθύτητας, τις οποίες οφείλει να τηρεί κάθε χρηστός και γνωστικός συναλλασσόμενος, καθώς και τις σύμφωνες με αυτές συνήθειες των συναλλαγών, β) το είδος, τη φύση και το σκοπό των επίμαχων συμβάσεων τις οποίες σύνταξαν οι διάδικοι και συγκεκριμένα το γεγονός πως επρόκειτο για καταρτισθείσες στην Ελλάδα, δανειακές συμβάσεις, μέσω των οποίων οι δανειολήπτες κάλυπταν ημεδαπές ανάγκες*

---

²⁴⁹ Χασάπης ο.π σ. 233

²⁵⁰ Χασάπης, σε :Αναμνηστικός Τόμος Γεωργακόπουλου ΙΙ, σ. 1183 επ, ο ίδιος, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ. 270, *Ευθυμίου*, ΧρΙΔ 2014, 606

²⁵¹ Βλ ΠΠραΘ 334/2016, ΕΕμπΔ 2016, 410 (με σχόλιο Χασάπη) όπου με εφαρμογή της γενικής ερμηνευτικής διάταξης της ΑΚ 200 το δικαστήριο δέχθηκε ότι οι εν λόγω άκυροι όροι δεν επιδρούν στο συνολικό κύρος των εν λόγω δανειακών συμβάσεων, αλλά είναι μερική και αφορά μόνο τους συγκεκριμένους όρους. Το Δικαστήριο αναφέρεται διεξοδικά και στη μη εφαρμογή του αρ. 291 ΑΚ, καθώς η εν λόγω διάταξη αποτελεί ρύθμιση ενδοτικού δικαίου και καθιερώνει διαζευκτική ευχέρεια του οφειλέτη να εξοφλήσει είτε αυτούσια σε αλλοδαπό νόμισμα, είτε σε ευρώ με τρέχουσα κατά τον χρόνο πληρωμής ισοτιμίας. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η επίδικη ρήτρα είναι απλώς και μόνο δηλωτική. Η έλλειψη συνάφειας ανάμεσα στο 291 ΑΚ και την επίδικη ρήτρα ερείδεται σε δύο βάσεις αφενός στο ότι εν προκειμένω οι συναλλακτικές ισοτιμίες είναι δύο και προσδιορίζονται επί τη βάση της τιμής αγοράς ευρώ/φράγκου και της τιμής πώλησης ευρώ/φράγκου στη διατραπεζική αγορά, ενώ η ΑΚ 291 λόγος γίνεται μόνο για μια συναλλαγματική ισοτιμία και αφετέρου η ΑΚ 291 κατόπιν ερμηνείας αφορά τις στιγμιαίες συμβάσεις και όχι τα δάνεια που αποπληρώνονται μετά από χρόνια.

σε ευρώ γ) τα συμφέροντα αμοτέρων των μερών, εκ των οποίων εκείνα της τράπεζας φέρονται να μην εξαρτώνται από τη συναλλαγματική ισοτιμία των δύο νομισμάτων, αλλά να εξυπηρετούνται μέσω του προαναφερόμενου κυμαινόμενου επιτοκίου, με το οποίο συμφωνήθηκε ότι θα αποπληρωθεί το δάνειο, δ) τις συνθήκες που επικρατούσαν στις χρηματαγορές κατά το χρόνο σύναψης της εκάστοτε δανειακής σύμβασης, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη σταθερότητα της ισοτιμίας μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου, ε) το γεγονός πως οι δανειολήπτες έχουν ελληνική ιθαγένεια και ζουν και δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια και χρησιμοποιούν αποκλειστικά το εγχώριο νόμισμα στις συναλλαγές τους, στ) το γεγονός πως η εκάστοτε τράπεζα γνώριζε πως οι δανειολήπτες αδυνατούν να έχουν στην κατοχή τους ελβετικά φράγκα, με συνέπεια να εξοφλούν ουσιαστικά σε ευρώ το δάνειό τους, ζ) το γεγονός πως οι τράπεζες διέθεσαν ουσιαστικά στο δανειολήπτη χρηματικά ποσά σε ευρώ λόγω της άμεσης μετατροπής των εκταμιευθέντων ποσών από ελβετικά φράγκα σε ευρώ με βάση τη μεταξύ των δύο νομισμάτων ισοτιμία κατά τη εκάστοτε ημέρα εκταμίευσης του δανείου, η) το γεγονός πως οι τράπεζες δεν παρείχαν ουσιαστικά στους δανειολήπτες κάποια χρηματοοικονομική υπηρεσία σχετική με την αγορά ή την πώληση ξένων νομισμάτων και θ) τη διάταξη του άρθρου 806 ΑΚ που ορίζει πως «με τη σύμβαση του δανείου ο ένας από τους δύο συμβαλλομένους μεταβιβάζει στον άλλον κατά κυριότητα χρήματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα και αυτός έχει υποχρέωση να αποδώσει άλλα πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας», καταλήγει στο συμπέρασμα πως η εκάστοτε δανείστρια τράπεζα όσον αφορά στην επιστροφή του δανείου, δεν μπορεί να εφαρμόζει συναλλαγματική ισοτιμία διαφορετική από εκείνη που ίσχυε κατά την εκταμίευση και αποδέσμευση του κεφαλαίου αυτού οπότε υποχρεούται με βάση την ευνοϊκή για το δανειολήπτη αρχική ισοτιμία να υπολογίζει και τις καταβολές σε ευρώ των μεταγενέστερων τοκοχρεωλυτικών δόσεων.²⁵²

Το ΔΕΕ όμως θεωρεί πως η κάλυψη του κενού επιβάλλεται να γίνει πρωτίστως με εφαρμογή διατάξεων ενδοτικού δικαίου και όχι με ερμηνευτικές μεθόδους που οδηγούν σε δικαστική αναθεώρηση του περιεχομένου της άκυρης ρήτρας.²⁵³ Είναι γνωστό πως η συμπληρωτική ερμηνεία συνίσταται στην αναζήτηση της υποθετικής βούλησης που θα

²⁵² Βλ αναλυτικότερα Γιοβαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014 σ. 662

²⁵³ Γιοβαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014 σ. 668. Στη σκέψη 77 επ στην απόφαση Kasler «Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που επιτρέπει στον εθνικό δικαστή, οσάκις κηρύσσει την ακυρότητα καταχρηστικής ρήτρας περιλαμβανόμενης σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, να συμπληρώνει την εν λόγω σύμβαση τροποποιώντας το περιεχόμενο της ρήτρας αυτής (απόφαση Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, σκέψη 73). «Ειδικότερα, η εφαρμογή εθνικής διατάξεως ενδοτικού δικαίου αντί καταχρηστικής ρήτρας συνάδει με τους σκοπούς του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, καθόσον, κατά πάγια νομολογία, τείνει να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία που εισάγει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων με μια ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισοτιμία»

διαμόρφωναν τα μέρη αν είχαν σκεφθεί το συγκεκριμένο πρόβλημα καλόπιστα δηλαδή με διάθεση να προέλθουν σε μία δίκαιη συμφωνία με την έννοια της κατά το δυνατό ισόρροπης κατανομής δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.²⁵⁴

Η συμπληρωτική ερμηνεία όμως που ακολουθεί η νομολογία δεν λαμβάνει ισομερώς υπόψη της τα συμφέροντα των συμβαλλομένων. Συγκεκριμένα, υπολογίζοντας τις καταβολές βάσει της αρχικής ισοτιμίας δεν λαμβάνει υπόψη της τα συμφέροντα του πιστωτικού ιδρύματος καθώς δεν προκύπτει πως το τελευταίο θα ήθελε μια τέτοια ρύθμιση, δεδομένου ότι και το ίδιο μπορεί να έχει χρηματοδοτηθεί σε ελβετικά φράγκα για να δανείσει τους δανειολήπτες οπότε να υφίσταται κι αυτό το συναλλαγματικό κίνδυνο στη σχέση με τους δικούς του δανειστές αλλά και το κόστος αντιστάθμισής του.²⁵⁵ Επίσης, δε γίνεται σαφές πως ο δανειολήπτης θα πληρώσει με ευνοϊκή ισοτιμία ενώ ταυτόχρονα θα καταβάλει και το εξαρχής χαμηλό επιτόκιο LIBOR.²⁵⁶ Η προσήκουσα εφαρμογή της συμπληρωτικής ερμηνείας θα είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή μίας συναλλαγματικής ισοτιμίας η οποία θα ήταν σε μια ενδιάμεση ίσως τιμή μεταξύ της εκταμίευσης του δανείου και της καταβολής κάθε δόσης, όπως άλλωστε είχε προτείνει και ο Συνήγορος του Καταναλωτή²⁵⁷.

Συμπερασματικά, εφόσον ο ΓΟΣ επαναλαμβάνει τη διάταξη του άρθρου 291 ΑΚ, τότε θα πρέπει να θεωρηθεί δηλωτικός (*naturalia negotii*) και να εκφύγει του ελέγχου. Αν παρόλα αυτά ο δικαστής κρίνει τον όρο καταχρηστικό, δεν θα μπορεί να αναθεωρήσει το περιεχόμενό του αλλά θα πρέπει να εφαρμόσει τη διάταξη ενδοτικού δικαίου που αρμόζει, δηλαδή την 291ΑΚ. Άρα ο δανειολήπτης δεν θα ωφεληθεί από την ακύρωση του όρου της σύμβασης αφού θα κληθεί να πληρώσει και στις δύο περιπτώσεις σε ευρώ με βάση την τρέχουσα αξία του ελβετικού φράγκου.²⁵⁸

²⁵⁴ Δέλλιος, Γενικοί όροι συναλλαγών 2013 σ.355

²⁵⁵ Δέλλιος, Γενικοί όροι συναλλαγών 2013 σ.355

²⁵⁶ Βλ. Σπυράκο, ΔΕΕ 2015,839 όπου αναφέρει πως στις δικαστικές αποφάσεις εμφανίζεται μία επικράτηση των συμφερόντων του πελάτη, ο οποίος βρίσκεται στη λίαν ευνοϊκή θέση να αποπληρώνει το δάνειο με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης και ταυτόχρονα να απολαμβάνει και το σχεδόν μηδενικό επιτόκιο LIBOR

²⁵⁷ Συνήγορος του Καταναλωτή, Η υπ' αριθμ 22325/17.9.2015 προτεινόμενη συμβιβαστική πρόταση του ΣτΚ με ΘΕΜΑ : Στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο – Μεταβολή συναλλαγματικής ισοτιμίας – Παραβίαση υποχρέωσης προσυμβατικής πληροφόρησης των δανειοληπτών – Πρόταση Συνηγόρου του Καταναλωτή για τη διευθέτηση των διαφορών μεταξύ δανειοληπτών και Τραπεζών <http://www.synigoroskatanaloti.gr/docs/kkd/KKD-ESKA.pdf>

²⁵⁸ ΧρίΔ ΙΔ/2014 με παρατηρήσεις Ευθυμίου σελ 535. Απ. Γεωργιάδης/Γ. Γεωργιάδης, Γνωμοδότηση αδμ, οι οποίοι καταλήγουν στο ίδιο πόρισμα δηλαδή την πλήρωση του κενού της σύμβασης δια της εφαρμογής κανόνων του ενδοτικού δικαίου και όχι της συμπληρωτικής ερμηνείας, κάνοντας μάλιστα λόγω για ψευδοπρόβλημα

5.ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Ν. 2251/1994 ΣΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

5.1. Ρήτρα επιτοκίου LIBOR

Η επιλογή των δανειοληπτών να λάβουν δάνειο σε ελβετικό φράγκο συνδέθηκε εκτός από την ευνοϊκή συναλλαγματική ισοτιμία και με τα χαμηλά επιτόκια των δανείων αυτών που διαμορφώνονται βάσει του κυμαινόμενου επιτοκίου LIBOR, σε αντίθεση με τα επιτόκια των δανείων σε ευρώ που διαμορφώνονται βάσει του επιτοκίου EURIBOR.

Την περίοδο που δόθηκαν τα περισσότερα δάνεια σε ελβετικά φράγκα δηλαδή από το 2006 μέχρι το 2009 υπήρξε μία μέση επιτοκιακή διαφορά μεταξύ LIBOR/EURIBOR της τάξης του 2%, η οποία όμως με την πάροδο του χρόνου εξανεμίστηκε.²⁵⁹ Το LIBOR ενός μηνός κινήθηκε σε αρνητικά επίπεδα από τον Δεκέμβρη του 2012.

Έχει κριθεί πως το κυμαινόμενο επιτόκιο προκειμένου να είναι σύμφωνο με την αρχή της διαφάνειας πρέπει να συντίθεται από δύο σκέλη, ένα μεταβλητό και ένα σταθερό.²⁶⁰ Το μεταβλητό είναι ο δείκτης αναφοράς, δηλαδή ένα ευρέως προσβάσιμο επιτόκιο και ένα σταθερό που έχει επικρατήσει να καλείται «περιθώριο». Το περιθώριο συμφωνείται ατομικά με κάθε πελάτη. Η διακύμανση του επιτοκίου καθορίζεται από το δείκτη αναφοράς. Υποστηρίζεται, πως εφόσον στη σύμβαση κυμαινόμενου επιτοκίου προκρίνεται η ατομική διαπραγμάτευση δεν μένει έδαφος για το άρθρο 2 ν 2251/1994 που προϋποθέτει συμβατικούς όρους που δεν έχουν τύχει διαπραγμάτευσης.²⁶¹

Επιπρόσθετα, ένας ακόμη λόγος που το επιτόκιο δεν μπορεί να ελεγχθεί ως προς την καταχρηστικότητά του είναι πως αυτό συνιστά το τίμημα της σύμβασης, δηλαδή το αντάλλαγμα. Όπως ειπώθηκε και ανωτέρω, τα *essentialia negotii* δεν ελέγχονται ως προς τη καταχρηστικότητά τους παρά μόνο αν αφήνουν το τίμημα αόριστο (αρ 2 παρ 7 περ ια ν 2251/1994). Το κυμαινόμενο επιτόκιο συμφωνείται να το καθορίζει μονομερώς το πιστωτικό ίδρυμα, όμως το γεγονός αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί πως εμπίπτει στο άρθρο 2 παρ 7 περ ια, καθώς δεν αφήνει το τίμημα της παροχής αόριστο. Κι αυτό γιατί ο συμβατικός όρος χρησιμοποιεί κριτήρια αναγόμενα στην κατάσταση που επικρατεί στην αγορά του

²⁵⁹ Μπώλος, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 36 όπου αναφέρει πως στις 20/07/2016 το LIBOR ενός μηνός ήταν στο -0,80260 ενώ το EURIBOR ενός μηνός ήταν στο -0,371 δηλαδή η διαφορά ήταν της τάξης του 0,43 %

²⁶⁰ ΑΠ 1219/2001, ΔΕΕ 2001, 1128. Για τον τρόπο διατύπωσης των ρητρών που αφορούσαν το επιτόκιο από τα διάφορα πιστωτικά ιδρύματα βλ Μπώλο, ο.π σ 36.

²⁶¹ Λαδάς, Στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο, μία πρακτική προσέγγιση σε : Αναμνηστικό Τόμο Λεωνίδα Γεωργακόπουλο , τομ. Ι (2016) , σ. 438

χρήματος.²⁶² Η τράπεζα δεν μπορεί να προβλέψει τη μεταβλητότητα του επιτοκίου διότι αυτό είναι κάτι που εκφεύγει της εξουσίας της.

Το γεγονός της μεταβολής βρίσκεται έξω από τα όρια εξουσίας της τράπεζας. Συγκεκριμένα, η ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 στην παράγραφο 2 εδ. α(iv) του κεφαλαίου Β ορίζει πως αρκεί σε περιπτώσεις δανειακών συμβάσεων με κυμαινόμενο επιτόκιο η ενημέρωση για το γενικό επιτόκιο αναφοράς, σαφώς προσδιοριζόμενο με βάση τα ισχύοντα επιτόκια των χρηματαγορών, τις περιόδους ισχύος του και τους βασικούς παράγοντες η μεταβολή των οποίων ενδέχεται να επηρεάσει το συνολικό κόστος του. Άρα τηρείται η αρχή της διαφάνειας όταν με τον συμβατικό όρο η μεταβολή του κυμαινόμενου επιτοκίου συνδέεται αποκλειστικά με δείκτες γενικού και προσβάσιμου επιτοκιακού χαρακτήρα.²⁶³ Ο δείκτης αναφοράς πρέπει να είναι ευρέως διαδεδομένος και να συναρτάται με τις χρηματοδοτικές ανάγκες της τράπεζας.²⁶⁴ Οι τράπεζες καθορίζουν οι ίδιες πλέον ελεύθερα τα επιτόκια χορηγήσεων.²⁶⁵ Πρόσφατη απόφαση του ΑΠ υπ αριθμ. 2037/2014 έκρινε πως επιτόκιο καταναλωτικής σύμβασης αριθμητικά καθορισμένο πληροί την αρχή της διαφάνειας.

Εξάλλου, η αρχή της διαφάνειας παραβιάζεται όταν μία ρήτρα έχει ως αποτέλεσμα να διαψεύδονται οι προσδοκίες του καταναλωτή σχετικά με την εξέλιξη της συναλλακτικής του σχέσης με το πιστωτικό ίδρυμα. Αυτό συμβαίνει όταν οι συνέπειες του όρου δεν είναι αντικειμενικά προβλέψιμες αλλά όχι όταν θεωρούνται επαχθείς ή όταν έχουν δυσμενές οικονομικό αποτέλεσμα.

Ένα καίριο ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο οι τράπεζες πρέπει να χρησιμοποιούν στους υπολογισμούς τους για την καταβολή της δόσης το αρνητικό πρόσημο του επιτοκίου LIBOR από το χρόνο της αρνητικής του εκδήλωσης ή αν εφαρμοστέο πρέπει να είναι ένα μηδενικό ποσοστό επιτοκίου ανεξάρτητα από τυχόν αρνητική του διακύμανση.²⁶⁶

---

²⁶² Βλ όμως και Ψυχομάνη, ΕΕμπΔ 2016,274 όπου «Όσον αφορά τον κίνδυνο του επιτοκίου, οι υπογραφείσες συμβάσεις αναφέρουν συνήθως, μόνο ότι το επιτόκιο θα είναι κυμαινόμενο με βάση το LIBOR πλέον ενός σταθερού περιθωρίου. Και πάλι ο όρος είναι ασαφής. Οι δανείστριες ελβετικών φράγκων τράπεζες θα έπρεπε να αναφέρουν το τρέχον επιτόκιο LIBOR, την διακύμανσή του εντός των τελευταίων ετών, τις προοπτικές διαμόρφωσής του προς τα άνω, τις υποχρεώσεις τους έναντι του δανειολήπτη, παραδείγματα επηρεασμού της αύξησης του επιτοκίου στην καταβολή εκάστης δόσεως και μέχρις επιστροφής όλου του δανείου.»

²⁶³ Λαδάς, Στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο, μία πρακτική προσέγγιση σε : Αναμνηστικό Τόμο Λεωνίδα Γεωργακόπουλο, τομ. Ι (2016)σ.439

²⁶⁴ Λαδάς, Ζητήματα προσδιορισμού του επιτοκίου σε συμβάσεις μεταξύ καταναλωτών και τραπεζών, σε Τιμητικός τόμος Νικολάου Κλαμαρή, τομ Ι (2016), 395 επ

²⁶⁵ Αναλυτικά Λαδάς, Ζητήματα προσδιορισμού του επιτοκίου σε συμβάσεις μεταξύ καταναλωτών και τραπεζών, σε Τιμητικός τόμος Νικολάου Κλαμαρή, τομ Ι (2016), 395 επ και Μιχαλόπουλος Γ., Νόμιμος καθορισμός και ανατοκισμός εξωτραπεζικών και τραπεζικών τόκων, 1990, σ. 57

²⁶⁶ Μπώλος, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ.152

Το ζήτημα μπορεί να ιδωθεί από δύο πλευρές. Από τη μία πλευρά η τράπεζα πρέπει να προβαίνει στην αναπροσαρμογή του επιτοκίου διότι αυτή ορίζεται συμβατικά με αναφορά σε συγκεκριμένους δείκτες και δεν υπόκειται στη διακριτική της ευχέρεια. Κι αυτό προκύπτει τόσο από την ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 όσο και από την Απόφαση ΕΤΠΘ 178/3/2004 παρ 2.στ β όπου ορίζει ότι η μεταβολή του κυμαινόμενου επιτοκίου συνδέεται αποκλειστικά με δείκτες γενικού και ευρέως προσβάσιμου επιτοκιακού χαρακτήρα που πρέπει να αναφέρονται ρητά στη σύμβαση. Σε περίπτωση λοιπόν που η τράπεζα δεν προβαίνει σε αναπροσαρμογή του ύψους του συμβατικού επιτοκίου ανάλογα με τη διακύμανση του νόμιμου ορισθέντος επιτοκίου αναφοράς αναιρεί στη ίδια τη σύνδεση με το επιτόκιο.²⁶⁷ Άρα, το πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να μειώνει το συμβατικό επιτόκιο όταν μειώνεται το ύψος του επιτοκίου του δείκτη αναφοράς. Από την άλλη πλευρά μπορεί να υποστηριχθεί πως εφόσον το τραπεζικό δάνειο είναι πάντα χρηματικό και έντοκο, τυχόν απόδοση τόκων στον δανειολήπτη λόγω αρνητικής διακύμανσης του LIBOR θα αλλοιώνει τη φύση του δανείου. Κι αυτό γιατί η παροχή των τόκων θεωρείται αντάλλαγμα για τη χρήση του κεφαλαίου.

5.2. Ρήτρα «ανάληψης» του συναλλαγματικού κινδύνου

Σε κάποιες δανειακές συμβάσεις υπήρχε και ο όρος πως «ο οφειλέτης και ο εγγυητής δηλώνουν πριν την υπογραφή της σύμβασης ότι ενημερώθηκαν και επεξηγήθηκαν οι όροι και ιδίως οι κίνδυνοι που μπορεί να προκύψουν από ενδεχόμενη αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ». Το άρθρο 2 παρ 7 κδ ν 2251/1994 ορίζει πως καταχρηστικός είναι ο όρος που βεβαιώνει «ότι ο καταναλωτής γνωρίζει ορισμένους όρους της σύμβασης ή την κατάσταση των προμηθευόμενων πραγμάτων ή την ποιότητα των υπηρεσιών ενώ πραγματικά τα αγνοεί». Συνεπώς αντιλαμβανόμαστε πως αν ο καταναλωτής δεν γνώριζε για αυτούς τους όρους δημιουργείται ακυρότητα. Πάντως θα είναι δύσκολο να υποστηριχτεί κάτι τέτοιο από τους δανειολήπτες εφόσον στη σύμβαση φαινόταν και το ποσό του δανείου σε ευρώ και σε ελβετικά φράγκα

Εξάλλου, σύμφωνα με την απόφαση του ΑΠ 15/2007 η αρχή της διαφάνειας δεν παραβιάζεται όταν το περιεχόμενο του όρου είναι διατυπωμένο με τόση σαφήνεια ώστε ο απρόσεκτος μεν ως προς την ενημέρωσή του αλλά διαθέτοντας τη μέση αντίληψη κατά το σχηματισμό της δικαιοπρακτικής του βούλησης και απόφασης καταναλωτής να γνωρίζει από τη χρονική στιγμή της κατάρτισης της σύμβασης στην πραγματική τους έκταση, τα δικαιώματά του, και τις συμβατικές δεσμεύσεις που αναλαμβάνει ιδιαίτερα όσον αφορά τη

---

²⁶⁷ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ 333

σχέση της συμφωνούμενης παροχής και αντιπαροχής και το ύψος της επιβάρυνσής του.²⁶⁸ Άρα, αντιλαμβανόμαστε πως ο όρος περί ανάληψης του συναλλαγματικού κινδύνου είναι σαφής και σύμφωνος με την αρχή της διαφάνειας, και η τυχόν μελλοντική επάχθεια της σύμβασης δεν επηρεάζει τη διαφάνεια του όρου.

5.3.Ρήτρα περί προστασίας της μηνιαίας δόσης

Κάποιες τράπεζες παρείχαν σε επιπλέον προσάρτημα ή στο κυρίως κείμενο της σύμβασης τον πρόσθετο όρο τριετούς διάρκειας περί προστασίας της μηνιαίας δόσης από πιθανές διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Αυτός ο όρος ανέφερε πως ως ισοτιμία βάσης θα θεωρείται η τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης την ημέρα εκταμίευσης του δανείου και ως εφαρμοζόμενη ισοτιμία η ελεγχόμενη ισοτιμία σύμφωνα με την οποία αν η τρέχουσα ισοτιμία μειωθεί ή αυξηθεί σε ποσοστό πάνω από 5% σε σχέση με την ισοτιμία βάσης, η τράπεζα θα περιορίζει τη μείωση ή την αύξηση στο όριο αυτό.²⁶⁹

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εξασφάλιζε τον δανειολήπτη μόνο για ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα που δεν ξεπερνούσε την τριετία. Μετά το πέρας της τριετίας μετακύλυε τον κίνδυνο για τα εναπομείναντα χρόνια στον δανειολήπτη. Επιπρόσθετα δεν παρείχε προστασία για το σύνολο της μεταβολής αλλά μόνο για την περίπτωση της δυσμενούς μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας πάνω από 5%. Αυτή η περιορισμένη προστασία αφορούσε μόνο την μηνιαία καταβολή των δόσεων και όχι το οφειλόμενο κεφάλαιο το οποίο λόγω αυτής της μεταβολής υποχρέωνε σε παράταση της δανειακής σύμβασης λόγω του αυξανόμενου εναπομείναντος κεφαλαίου.²⁷⁰ Πολλοί καταναλωτές μετασυμβατικά συνειδητοποίησαν είτε με τη βοήθεια τρίτου προσώπου είτε από άλλα εξωτερικά στοιχεία²⁷¹ ότι είχαν αναλάβει μεταβλητούς κινδύνους και πως ανάλογα την πορεία του ελβετικού φράγκου θα μπορούσαν είτε να επωφεληθούν είτε να επιβαρυνθούν.

Όμως και μόνο η ύπαρξη αυτού του όρου και η ενημέρωση για τη δυνατότητα προστασίας της δόσης συνηγορεί υπέρ της άποψης πως οι δανειολήπτες γνώριζαν ότι οι συμβάσεις αυτές ενείχαν κάποιου είδους κίνδυνο. Κι αυτό γιατί αν δεν συνέτρεχε περίπτωση κινδύνου ή αλλαγής της μηνιαίας δόσης, δεν θα υπήρχε καν ο συγκεκριμένος όρος.

²⁶⁸ Η νμλγ αυτή κατέστη παγία με την ΑΠ2037/2014, ΕΕμπΔ 2015, 120 με παρατ. Χασάπη. Βλ και Λαδά, Αν. Τόμος Γεωργακόπουλου τομ. Ι(2016) σ. 441

²⁶⁹ Βενιέρης, ΕΕμπΔ 2015, 743

²⁷⁰ Δελλιος / Βαλτουδης, ΕπισκΕΔ 2015, σ. 111

²⁷¹ Βλ ΠΠρΑθ 961/2007 ΧρίΔ 2008 σ. 980 επ « η αοριστία και η αδιαφάνεια ΓΟΣ κρίνεται από το περιεχόμενο και τη διατύπωση του όρου και όχι από άλλα εξωτερικά στοιχεία που δεν προκύπτουν από τη διατύπωση»

IV. ΑΠΟΖΗΜΙΩΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

1.ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΝΗΣ ΑΠΟ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ (ΑΚ 197-198)

Στο σημείο αυτό θα εξετάσουμε κατά πόσο μπορεί να αποκατασταθεί η ζημία των δανειοληπτών ελβετικού φράγκου με βάση τις διατάξεις για την ευθύνη από διαπραγματεύσεις σύμφωνα με τα άρθρα ΑΚ 197,198.²⁷² Η 197 ΑΚ ορίζει ότι κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη της σύμβασης τα μέρη οφείλουν αμοιβαία να συμπεριφέρονται σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Το μέρος που παραβιάζει αυτήν την υποχρέωση υπέχει ευθύνη προς αποζημίωση σύμφωνα με την 198 ΑΚ αν προκληθεί ζημία στο άλλο μέρος.²⁷³

Οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση ευθύνης είναι η ύπαρξη σταδίου διαπραγματεύσεων, η αντισυναλλακτική συμπεριφορά του ζημιώσαντος (εδώ η παραβίαση εκ μέρους της τράπεζας να ενημερώσει τους συμβαλλομένους της) η υπαιτιότητά του, (υπαιτιότητα της τράπεζας που μπορεί να οφείλεται σε ελαφρά αμέλεια των υπαλλήλων της), η επέλευση ζημίας και η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στον νόμιμο λόγο ευθύνης, δηλαδή στην υπαίτια αντισυναλλακτική συμπεριφορά και στη ζημία.

Η ρύθμιση των άρθρων ΑΚ 197-198 αποτελεί μεταφορά της ΑΚ 288 στο στάδιο των διαπραγματεύσεων. Μεταξύ των μερών δημιουργείται μία οιονεί συμβατική σχέση εμπιστοσύνης από την έναρξη της συναλλακτικής επαφής που υποχρεώνει τα μέρη να τηρούν μια ειλικρινή και υπεύθυνη συναλλακτική συμπεριφορά. Η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις γεννιέται και όταν καταρτιστεί και έγκυρη σύμβαση και προκύψει αντισυναλλακτική συμπεριφορά κατά το προσυμβατικό στάδιο, η οποία οδήγησε στην κατάρτιση της σύμβασης που αν δεν είχε λάβει χώρα η ως άνω συμπεριφορά δεν θα είχε καταρτιστεί ή θα είχε καταρτιστεί με άλλο περιεχόμενο.^{274 275}

²⁷² Έτσι Σπυράκος, ΔΕΕ 2015 , 831 και Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, 228

²⁷³ Βλ απόφαση ΠΠρΚαβ 19/2016(αδημ) όπου Το δικαστήριο απέρριψε αυτή τη βάση διότι συνδέθηκε όχι με αίτημα χρηματικής αποζημίωσης αλλά με την αναγνώριση της ακυρότητας του συμβατικού όρου και την αντικατάστασή του με άλλον διαφορετικού περιεχομένου, δηλαδή με αίτημα αυτούσιας αποκατάστασης που όμως εν προκειμένω αποκλείεται αφού από την ειδική έννομη σχέση της προσυμβατικής ευθύνης που ιδρύεται ex lege δεν απορρέει πρωτογενής αξίωση , αλλά μόνο αξίωση αποζημίωσης.

²⁷⁴ Καράσης, Η προσυμβατική ευθύνη κατ' ΑΚ 197-198 , ΧρΙΔ 2005, 773. Δες όμως και ΠΠρΑθ 376/2016 ΝΟΜΟΣ όπου το αίτημα των δανειοληπτών απορρίφθηκε ως νόμο αβάσιμο, δεδομένου ότι το δικαστήριο έκανε δεκτό ότι οι διατάξεις περί προσυμβατικής ευθύνης δεν εφαρμόζονται όταν η σύμβαση καταρτίστηκε.

²⁷⁵ Καλαμπούκα- Γιαννοπούλου, Η προστασία του καταναλωτή στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ΔΕΕ 2000, σ. 13 επ

Σε περίπτωση που θεμελιωθεί ευθύνη σύμφωνα με τα άρθρα αυτά τότε η τράπεζα θα υποχρεούται σε αποζημίωση. Η αποζημίωση όμως αυτή θα αφορά το λεγόμενο αρνητικό διαφέρον ή διαφέρον εμπιστοσύνης, δηλαδή ό,τι θα είχε ο δανειολήπτης αν η τράπεζα δεν είχε επιδείξει αντισυναλλακτική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, αν λόγω της συμπεριφοράς της τράπεζας ο δανειολήπτης σύναψε σύμβαση που αλλιώς δεν θα σύνηπτε η αποζημίωση θα αφορά σε αποκατάσταση του στην κατάσταση πριν τη σύναψη και στην ανόρθωση της αποθετικής του ζημίας. Ενώ αν οδηγήθηκε σε σύμβαση με επαχθείς όρους τότε μπορεί να ζητήσει να περιοχθεί στην κατάσταση που θα βρισκόταν αν δεν υπήρχαν οι επαχθείς όροι.²⁷⁶

Ο δανειολήπτης μάλλον θα είχε συνάψει δάνειο σε ευρώ οπότε η αποζημίωση θα περιλαμβάνει τη διαφορά μεταξύ των χρημάτων που θα είχε καταβάλλει ο δανειολήπτης σε ένα δάνειο σε ευρώ σε σχέση με αυτά που κατέβαλλε εν προκειμένω συνεκτιμώμενων βέβαια και των διαφορετικών επιτοκίων της κάθε σύμβασης.²⁷⁷

Βέβαια προκύπτει το ζήτημα της παραγραφής, καθώς σύμφωνα με τα άρθρα 198 παρ 2 και 937 ΑΚ η σχετική αξίωση παραγράφεται μετά την παρέλευση πέντε ετών από τη στιγμή που ο ζημιωθείς έλαβε γνώση της ζημίας του. Συνεπώς στις επίμαχες συμβάσεις που συνήφθησαν ως επί το πλείστον από το 2006 έως το 2009 δύσκολα θα μπορούσαν να ευδοκιμήσουν οι παραπάνω νομικές βάσεις.

2. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡ.914-919 ΚΑΙ 8,9 Ν 2251/1994

Ας εξετάσουμε τώρα τη νομική βάση του 914 ΑΚ και κατά πόσο θα μπορούσε αυτή να τύχει εφαρμογής. Η διάταξη υποχρεώνει τον υπαίτιο μιας ζημιογόνας πράξης να αποκαταστήσει τη ζημία που προξένησε σε άλλον «παρά το νόμο». Το θέμα είναι το πότε συμβαίνει αυτό, δηλαδή πότε η πράξη είναι παράνομη

Η διάταξη αυτή αποτελεί λευκό κανόνα δικαίου αφού δεν ορίζει η ίδια το τι επιτρέπεται και το τι απαγορεύεται αλλά παραπέμπει στο σύνολο της νομοθεσίας. Για να δούμε αν εφαρμόζεται θα πρέπει να εξετάσουμε αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις οι οποίες είναι η ύπαρξη ανθρώπινης συμπεριφορά, παράνομη και υπαίτια πράξη, επέλευση ζημίας και αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της συμπεριφοράς και της ζημίας. Σύμφωνα με την ορθότερη γνώμη το παράνομο κρίνεται σύμφωνα με τη συμπεριφορά του δράστη και όχι από το αποτέλεσμα της.²⁷⁸

²⁷⁶ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ. 385

²⁷⁷ Σπυράκος, Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, ΔΕΕ 2015, 831

²⁷⁸ Βλ αντί πολλών Κορνηλάκη, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, &83 αρ.5-6

Συγκεκριμένα, η παράβαση των άρθρων 281,288 ΑΚ και της ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 συνεπάγονται το παράνομο της ΑΚ 914 οπότε γίνεται λόγος για αντισυναλλακτική συμπεριφορά. Όταν υφίσταται μία επικίνδυνη κατάσταση που αυξάνει τις πιθανότητες επέλευσης της ζημίας επιτείνεται η υποχρέωση τήρησης καλόπιστης συμπεριφοράς. Παρανομία υπάρχει λοιπόν και όταν παραβιάζονται κατά τρόπο αντίθετο στην καλή πίστη και τα χρηστά ήθη, οι συναλλακτικές υποχρεώσεις πρόνοιας και ασφάλειας.²⁷⁹ Παραβιάζοντας λοιπόν η τράπεζα τις γενικές υποχρεώσεις πρόνοιας και προστασίας, οι οποίες θεωρούνται συμβατικές συνεπάγεται την ενδοσυμβατική της ευθύνη ενώ την ίδια στιγμή η τράπεζα παραβαίνει και το καθήκον να μη ζημιώνει άλλον, καθήκον το οποίο αποκτά ιδιαίτερη σημασία εν όψει του σπουδαίου ρόλου που διαδραματίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα.²⁸⁰

Αδικοπρακτική ευθύνη θεμελιώνεται και σε περίπτωση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος. Η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος κατά την 281ΑΚ απαγορεύεται και συνεπώς συνιστά παράνομη πράξη. Αν υπάρχει οικονομική δυσχέρεια του δανειστή και δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και η τράπεζα καταγγέλλει το δάνειο χωρίς να έχει συμφέρον προς αυτό, τότε αυτό συνιστά κατάχρηση.²⁸¹ Άρα η τράπεζα με τη συμπεριφορά της υπέχει ευθύνη τόσο λόγω παράβασης της σύμβασης όσο και λόγω τέλεσης αδικοπραξίας.

Η τράπεζα χορηγούσε αυτού του είδους τα δάνεια μέσω των υπαλλήλων της, οπότε εδώ τυγχάνουν εφαρμογής και οι διατάξεις της 922ΑΚ για την ευθύνη του προστήσαντος της τράπεζας από αδικοπραξία του προστηθέντος, υπαλλήλου της. Η εφαρμογή του ΑΚ 919 θεωρείται πιο δύσκολη διότι ο δανειολήπτης θα πρέπει να επικαλεστεί και να αποδείξει την αντίθετη με τα χρηστά ήθη συμπεριφορά της τράπεζας αλλά και τον δόλο των προστηθέντων της.²⁸²

Θεμελίωση ευθύνης της τράπεζας καταφάσκει και από την παραβίαση των διατάξεων του Ν 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών. Μία ειδική μορφή αδικοπρακτικής ευθύνης συνιστά και η ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες που απορρέει από το άρθρο 8 του Ν 2251/1994. Το άρθρο 8 αναφέρει πως «ο παρέχων υπηρεσίες ευθύνεται για κάθε περιουσιακή ζημία ή ηθική βλάβη που προκάλεσε παράνομα και υπαίτια με πράξη ή

²⁷⁹ ΑΠ370/2011 ΤΝΠ ΔΣΑ: Παρανομία συνιστά η παράβαση της γενικής υποχρέωσης πρόνοιας και ασφάλειας στο πλαίσιο της συναλλακτικής και γενικότερα της κοινωνικής δραστηριότητας των ατόμων, δηλαδή η παράβαση της κοινωνικά επιβεβλημένης και εκ της θεμελιώδους δικαϊκής συμπεριφοράς απορρέουσας υποχρέωσης για την αποφυγή πρόκλησης ζημίας σε τρίτους.

²⁸⁰ Καράκωστας, Βρεττού ο.π 1058

²⁸¹ ΕΦΠειρ 711/2011 ΔΕΕ 2012 ,356

²⁸² Χασάπης , ο.π σ. 386

παράλειψη του κατά την παροχή αυτών στον καταναλωτή». Από τη διάταξη της παρ 1 που θέτει τον ιδρυτικό της ευθύνης κανόνα σε συνδυασμό με την παρ 3 προκύπτει ότι ο ζημειωθείς οφείλει να αποδείξει την παροχή υπηρεσίας, τη ζημία, και τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ φορέα, υπηρεσίας και ζημίας. Ο εναγόμενος μπορεί να ανταποδείξει ότι η υπηρεσία που δόθηκε πληρούσε τους όρους του νόμου.²⁸³

Το 2 παρ 8 ορίζει πως η ολική ακυρότητα θα είναι σχετική υπέρ του καταναλωτή με την έννοια ότι δικαιολογημένα δεν θα μπορεί να την επικαλεστεί ο προμηθευτής αφού ο ίδιος συνέταξε τις καταχρηστικές ρήτρες και συνεπώς γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την ακυρότητά τους. Να σημειωθεί ότι η παράνομη συμπεριφορά του παρέχοντος συναρτάται με την έλλειψη ασφάλειας των υπηρεσιών που δικαιούται να αναμένει ο καταναλωτής λόγω της υποχρέωσης πρόνοιας που βαραίνει τον προμηθευτή. Στην προκειμένη περίπτωση μας ενδιαφέρει η εκτίμηση συμπεριφοράς της τράπεζας στην ενδοσυμβατική σχέση που την συνέδεε με τους δανειολήπτες. Το γνωσιακό προβάδισμα του πιστωτικού ιδρύματος απαιτούσε την επεξήγηση από μέρους της με τρόπο σαφή και κατανοητό των οικονομικών και νομικών συνεπειών της σύμβασης δανείου σε συνάλλαγμα. Συνεπώς σε περίπτωση που διαπιστωθεί πως κάποιο πιστωτικό ίδρυμα δεν ενημέρωσε για την ύπαρξη συναλλαγματικού κινδύνου μπορεί να θεμελιωθεί ευθύνη του σύμφωνα με το άρθρο 8 ν 2251/1994.

Κρίσιμο ζήτημα το οποίο δεν έχει τύχει διεξοδικής ανάλυσης στις αγωγές που έχουν κριθεί αποτελεί η ύπαρξη αθέμιτων εμπορικών πρακτικών εκ μέρους των τραπεζών που δύναται να ενεργοποιήσουν την εφαρμογή των άρθρων 9 α-9θ του ν 2251/1994.²⁸⁴ Παρά το γεγονός ότι τη νομολογία απασχόλησε η εμπορική επικοινωνία και ο τρόπος παρουσίασης των δανείων σε CHF, τα εν λόγω περιστατικά δεν αξιολογήθηκαν ως προς τον αθέμιτο χαρακτήρα τους και τις ευθύνες που δημιουργούν για το πιστωτικό ίδρυμα, λόγω μάλλον της αοριστίας των σχετικών αιτημάτων.²⁸⁵

Η έννοια της διαφήμισης και η έννοια του καταναλωτή που δίνονται στο άρθρο 9 , καταλαμβάνουν την προώθηση των δανείων σε ξένο νόμισμα από τα πιστωτικά ιδρύματα. Η

---

²⁸³ Καράκωστας, Δίκαιο προστασίας καταναλωτή σ.291 , Απ Γεωργιάδη , Γενικό Ενοχικό Δίκαιο , παρ 63 αρ 3

ΕΠ

²⁸⁴ Ψυχομάνης, Τα τραπεζικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα το πρόβλημα και η λύση τους, ΕΕμπΔ 2016,267

²⁸⁵ Βλ όμως ΠΠρΚαβ 21/2016 αδημ. που απορρίπτει το αίτημα ως μη νόμιμο «...πλην της ερειδόμενης στις περί αθέμιτης εμπορικής πρακτικής διατάξεις του Ν. 2251/1994 νομικής βάσης, που είναι απορριπτέα ως μη νόμιμη, καθώς, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 9θ παρ 1 ν.2251/1994 , αιτήματα της αγωγής μπορούσαν να είναι η παύση της αθέμιτης εμπορικής πρακτικής και η παράλειψή της στο μέλλον , καθώς και αποζημίωση εξαιτίας της πρακτικής αυτής, που ωστόσο δεν εμπεριέχονται στο υπό κρίση δικόγραφο»

οδηγία 2005/29/EK για τις αθέμιτες πρακτικές ενσωματώθηκε με τα άρθρα 9α-9θ.²⁸⁶ Τα άρθρα αυτά επιβάλλουν συγκεκριμένους κανόνες συμπεριφοράς στους προμηθευτές. Οι εμπορικές πρακτικές είναι αθέμιτες όταν είναι παραπλανητικές ή επιθετικές όπως καθορίζονται στα άρθρα 9δ, 9ε, 9στ, 9ζ και 9η. Η προώθηση των εν λόγω δανείων ελέγχεται ως προς την τήρηση των παραπάνω κανόνων.²⁸⁷ Αλλά και η εμπορική πρακτική με τη μορφή παράλειψης θεωρείται παραπλανητική. Στις περιπτώσεις δηλαδή που το πιστωτικό ίδρυμα δεν ενημέρωσε τους δανειολήπτες για τον κίνδυνο μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή τους έδινε ασαφείς πληροφορίες οδηγώντας τους στη σύναψη των εν λόγω δανείων που αλλιώς δεν θα σύναπταν, θα υφίσταται αθέμιτη εμπορική πρακτική.

Αντίθετα, αν το πιστωτικό ίδρυμα έχει εκπληρώσει προσηκόντως τις υποχρεώσεις ενημέρωσης σύμφωνα με την ΠΔ/ΤΕ όπως εκτέθηκαν παραπάνω τότε δεν υπάρχει χώρος για την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων καθώς ο δανειολήπτης διαμορφώνει με ελεύθερη από ελαττώματα βούληση και με πλήρη γνώση του κινδύνου, βασιζόμενος σε άλλα κίνητρα όπως το χαμηλό επιτόκιο και η ευμενής ισοτιμία, με αποτέλεσμα την ανάληψη από τον ίδιο του κινδύνου. Κάθε δανειολήπτης αλλά και η ένωση καταναλωτών δύνανται να ζητούν παύση της αθέμιτης διαφήμισης ή εμπορικής πρακτικής, παράλειψή της στο μέλλον και αποζημίωση για τη ζημία που υφίστανται σύμφωνα με το 9θ παρ 1.²⁸⁸

Συμπερασματικά, η αξίωση του δανειολήπτη κατά της τράπεζας είναι δυνατόν να θεμελιωθεί τόσο στις κοινές περί αδικοπραξιών διατάξεις όσο και στις ειδικές διατάξεις του 2251/1994 για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες (άρθρο 8,9 ή άρθρο 2 παρ 6,7)

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως η ευθύνη της τράπεζας από όπου κι αν προέρχεται, δηλαδή είτε από προσυμβατικό πταίσμα, είτε από τα σύμβαση, είτε από αδικοπραξία οφείλει να είναι πλήρης. Ο πελάτης θα πρέπει να βρεθεί στη θέση που θα βρισκόταν αν είχε λάβει χώρα επαρκής ενημέρωσή του. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να βρεθεί στην κατάσταση που θα ήταν αν είχε συνάψει σύμβαση στεγαστικού δανείου σε ευρώ ή αν είχε προβεί σε αντιστάθμιση του συναλλαγματικού κινδύνου. Πάντως, δεν δύναται να παρασχεθεί ταυτόχρονα αναδρομή στην ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης διατήρηση του ευνοϊκού

²⁸⁶ Για την Οδηγία και τις διατάξεις που τη μεταφέρουν στο ελληνικό δίκαιο βλ Δελαούκα- Ιγγλέση, σε : Αλεξανδρίδου (επιμ), Δίκαιο προστασίας καταναλωτή, άρ. 9, 9^α-9θ Ν. 2251/1994 αρ. 72 επ. Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου, Νομολογιακά δεδομένα επί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, ΔΕΕ 2014, 479

²⁸⁷ Βλ ΠΠΡΑΘ 3789/2015, ΧρΙΔ 2016,190 με παράτ. Ευθυμίου= ΝοΒ 2016, 537 με παράτ. Ιωακεμίδη όπου «η τράπεζα προωθούσε στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο, τα οποία διαφημιζόνταν, όπως ακριβώς και από τις περισσότερες ελληνικές τράπεζες, για το ανταγωνιστικό, χαμηλό επιτόκιο που εξασφάλιζαν» Σημαντικός αριθμός αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων δέχεται πως η τράπεζα παρουσίασε τα εν λόγω δάνεια ως δελεαστικά συμφέρον, με χαμηλό επιτόκιο, χαμηλή δόση. Βλ ΜΠρΛαμ 163/2015, ΝΟΜΟΣ, ΜΠΡΑγρ 2015, ΕΦΑΔ 2015, 1151, ΜΠρΒολ 574/2015(αδημ).

²⁸⁸ Βλ Μπώλος, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ 64

επιτοκίου LIBOR. Αλλά ο υπολογισμός θα είναι υποθετικός και θα γίνει σύγκριση μεταξύ επιβάρυνσης του δανειολήπτη λόγω της τρέχουσας ισοτιμίας με το χαμηλό επιτόκιο LIBOR και της κατάστασης στην οποία θα βρισκόταν αυτός αν είχε επιλέξει δάνειο σε ευρώ που θα το συνόδευε και υψηλότερο επιτόκιο ή αν είχε επιλέξει κατόπιν ενημέρωσής του την αντιστάθμιση του συναλλαγματικού κινδύνου.²⁸⁹

Ζήτημα τίθεται και ως προς τον υπολογισμό της ζημίας. Διότι σε μία μακροχρόνια πιστωτική σύμβαση η συναλλαγματική ισοτιμία ενδέχεται να μεταβληθεί πολλάκις, οπότε το ύψος της ζημίας μπορεί να διαγνωστεί μόνο με τη λήξη της σύμβασης. Πάντως, αποκατάσταση μέλλουσας ζημίας γενικά δεν αποκλείεται σύμφωνα με τα άρθρα 298, 920, 928, 929 εδ. α 931 ΑΚ. Για την θεμελίωσή της αρκεί πιθανολόγηση που θα στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια. Ο δανειολήπτης όμως θα πρέπει να ενεργεί προς αποτροπή της ώστε να μη βαρύνεται με το ΑΚ 300.²⁹⁰

Τέλος να επισημανθεί πως η παραγραφή σύμφωνα με το 937 παρ 1 ΑΚ είναι πενταετής αφού ο παθών έμαθε τη ζημία του. Βέβαια θα είναι δύσκολο οι δανειολήπτες να αποδείξουν πως διέγνωσαν τον κίνδυνο μετά το 2010 όπου είχε ήδη αρχίσει η διολίσθηση του ευρώ έναντι του ελβετικού φράγκου. Άρα οι αξιώσεις αποζημίωσης προσκρούουν σε δύο εμπόδια, στην πενταετή παραγραφή και στη δυσκολία προσδιορισμού του ύψους της ζημίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΕΝΝΟΜΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΜΑΧΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Ι. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΝΝΟΜΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τις διαστάσεις που έχει λάβει σε άλλες χώρες ο δανεισμός σε ελβετικό φράγκο. Το πρόβλημα επεκτείνεται σχεδόν σε όλες τις χώρες της κεντροανατολικής Ευρώπης, με την αναστάτωση σε κάποιες από αυτές να είναι μεγαλύτερη από εκείνη που προκάλεσε στους Έλληνες δανειολήπτες η κίνηση της Τράπεζας της Ελβετίας τον Ιανουάριο του 2015. Εκτός από την Ελλάδα και την Κύπρο, ο δανεισμός σε ελβετικό

²⁸⁹ Γιοθαννόπουλος, ΕπισκΕΔ 2014,675

²⁹⁰ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ. 393

φράγκο υπήρξε δημοφιλής σε χώρες όπως η Ουγγαρία, η Σερβία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Αυστρία, η Κροατία.²⁹¹

Μετά την ανατίμηση του Ελβετικού φράγκου οι διάφορες έννομες τάξεις αντέδρασαν διαφορετικά. Κάποιες χώρες προχώρησαν σε νομοθετική απαγόρευση αυτών των δανείων, όπως η Ουγγαρία. Η Ουγγαρία, της οποίας οι πολίτες επέδειξαν τον μεγαλύτερο ενθουσιασμό για τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα, αποφάσισε να δώσει τέλος στην αγωνία που προκλήθηκε στους δανειολήπτες μετατρέποντας σε φιορίνια όσα δάνεια είχαν εκδοθεί σε ελβετικό φράγκο συνολικού ύψους 14 δισ. δολαρίων έπειτα από παρέμβαση του πρωθυπουργού της χώρας. Ο προβληματισμός για τον τρόπο αντιμετώπισης του ζητήματος είναι έντονος με το θέμα να παίρνει ήδη πολιτικές διαστάσεις σε Ρουμανία και Σλοβενία.²⁹²

Στην περίπτωση της Ελλάδας τα ποσοστά χορηγηθέντων δανείων σε ξένο νόμισμα είναι μικρά σε σχέση με άλλες χώρες. Στη Λετονία και τη Λιθουανία απετέλεσαν το 80% με 90% του συνόλου των δανείων, στην Ουγγαρία, την Ισλανδία και τη Ρουμανία πάνω από 60%, ενώ στην Αυστρία τα δάνεια αυτά φτάνουν το 20% των χορηγηθέντων δανείων.²⁹³

Οι λύσεις που προτείνονται για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα στις διάφορες χώρες είναι πολυποίκιλες. Έχει προταθεί η πλήρης απαγόρευση των δανείων αυτών. Μια τέτοια λύση βέβαια αντίκειται στην αρχή της ελεύθερης διακίνησης (63 της Συνθήκης), των κεφαλαίων εντός του ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου. Η κρατούσα προτεινόμενη λύση είναι να επιτρέπονται τα δάνεια σε ξένο νόμισμα αλλά με αυστηρές προϋποθέσεις. Σε αυτό το πλαίσιο κινείται και η Οδηγία 2014/17/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία»

Ας δούμε συνοπτικά την κατάσταση που επικρατεί σε άλλες χώρες σχετικά με τα ζητήματα που έχουν εγερθεί.

1. ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Πριν τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, χιλιάδες νοικοκυριά στην Ουγγαρία είχαν δανειστεί τρισεκατομμύρια φιορίνια σε συνάλλαγμα, ιδίως σε ελβετικό φράγκο, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τα αποπληρώσουν. Τα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια στην

²⁹¹ "Stop" σε νομοθετικές παρεμβάσεις για τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο

<http://www.capital.gr/story/3138730>

²⁹² Ανησυχία στην Ευρώπη για τον «ελβετικό ιό» στα στεγαστικά δάνεια

<http://www.kathimerini.gr/800742/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/anhsyxia-sthn-eyrwph-gia-ton-elvetiko-io-sta-stegastika-daneia>

²⁹³ ESRB Recommendation on lending in foreign currencies (ESRB/2011/1)

https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2011/ESRB_2011_1.en.pdf

Ουγγαρία ανέρχονταν σε 4,1 τρις. φιορίνια δηλαδή 15 δισ. Ευρώ στο τέλος του Μαρτίου του 2011. Απ' αυτά το 63% ήταν σε ξένο νόμισμα. Πάνω από 100.000 στεγαστικά δάνεια παρουσίαζαν καθυστέρηση στην αποπληρωμή τους.²⁹⁴ Η οργή προς τις ξένες τράπεζες ήταν ένας από τους παράγοντες που το 2010 έφεραν στην εξουσία Βίκτορ Ορμπάν. Ο Orban, ανέλαβε την εξουσία το 2010 και επανεξελέγη το περασμένο έτος. Έχει συχνά δεχθεί αρνητική κριτική λόγω των μέτρων που ανάγκασε τις τράπεζες να λάβουν και να υποστούν δισεκατομμύρια ευρώ σε απώλειες²⁹⁵

Η κυβέρνησή του ψήφισε νόμο με τον οποίο επέτρεπε στους Ούγγρους να αποπληρώνουν τα δάνειά τους με ευνοϊκά επιτόκια, ενώ επέβαλε πρόσθετους φόρους στις τράπεζες. Ωστόσο, το ανώτατο δικαστήριο της Ουγγαρίας απεφάνθη ότι και οι δανειολήπτες έφεραν τμήμα της ευθύνης για τα δάνεια που πήραν σε ξένο νόμισμα όταν δεν είχαν έσοδα στο νόμισμα αυτό. Προέκυψε, έτσι, ο συμβιβασμός που δίνει τη δυνατότητα σε εκατοντάδες χιλιάδες δανειολήπτες να μετατρέψουν τα δάνειά των ελβετικών φράγκων και ευρώ σε φιορίνια αλλά με τα επιτόκια της αγοράς.²⁹⁶

Αποφασίστηκε λοιπόν η αποπληρωμή των στεγαστικών δανείων που ήταν σε ελβετικό φράγκο να γίνεται με μία σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία 180 φιορινιών ανά ελβετικό φράγκο αντί των 220 φιορινιών σε ελβετικό φράγκο που αποτελεί την τρέχουσα ισοτιμία συναλλάγματος. Αντίστοιχη πρόβλεψη υπάρχει και για το ευρώ, η προκαθορισμένη ισοτιμία του οποίου ορίζεται στα 250 φιορίνια, από 268 φιορίνια που είναι η τρέχουσα ισοτιμία στην αγορά συναλλάγματος.

Η Ουγγαρία αποφάσισε να άρει επίσης την απαγόρευση που ίσχυε από το 2010 όσον αφορά τη χορήγηση στεγαστικών δανείων σε ευρώ. Δάνεια σε ευρώ θα μπορούν να δίνονται

---

²⁹⁴ Μωυσής Λίτσης, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Κυριακή 5 Ιουνίου 2011, Ουγγαρία: Με σταθερή ισοτιμία η εξόφληση των δανείων σε ξένο νόμισμα, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=281618>

²⁹⁵ <http://www.reuters.com/article/hungary-loans-orban-idUSL6N0UX0BR20150118> και Μωυσής Λίτσης, «Η Ουγγαρία κουρεύει μονομερώς στεγαστικά σε ελβετικό φράγκο», <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=316353> όπου «Ο νόμος για την πρόωρη αποπληρωμή των στεγαστικών δανείων σε συνάλλαγμα είναι καταφανώς ανάμειξη σε ιδιωτικά συμβόλαια, που μεταβάλλει τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα ως ένα βαθμό», δήλωνε προ ημερών, με αφορμή τις εξελίξεις αυτές, στους «Financial Times», ο πρώην Αυστριακός κεντρικός τραπεζίτης Τζόζεφ Κρίστι. «Υπάρχει μια γενική αίσθηση ότι η Ουγγαρία δεν εναρμονίζεται με το ευρωπαϊκό περιβάλλον στο οποίο συνυπάρχει», πρόσθεσε. Σε ανάλογο μήκος κύματος η υπουργός Οικονομικών της Αυστρίας, Μαρία Φέκτερ, σε επιστολή που έστειλε πρόσφατα στον Ούγγρο υπουργό Οικονομικών Γκιόργκι Ματόλσκι, τονίζει ότι «ο εξαναγκασμός αυτών που μετέχουν στην αγορά να αποδεχθούν τεράστιες ζημιές στα βιβλία τους μέσω καθορισμού των τιμών και συναλλαγματικών ισοτιμιών με νομοθετικά διατάγματα δεν είναι αποδεκτή πρακτική στην οικονομία της αγοράς».

²⁹⁶ <http://www.kathimerini.gr/792719/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-peripeteia-twn-stegastikwn-se-3eno-nomisma> και <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21632651-hungarys-government-gives-struggling-borrowers-break-forint-exchange>

μόνο σε όσους έχουν εισόδημα στο ευρωπαϊκό νόμισμα ή εισπράττουν τουλάχιστον 15 φορές πάνω από τον κατώτατο μισθό.²⁹⁷

Η κρισιμότητα του ζητήματος στην Ουγγαρία διαφαίνεται και από το γεγονός πως και οι δύο αποφάσεις του ΔικΕΕ για τα δάνεια σε ξένο νόμισμα εκδόθηκαν κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος ουγγρικού δικαστηρίου.

Στις 16 Ιουνίου 2014, το Ουγγρικό Ακυρωτικό δέχθηκε μετά την απόφαση Kasler ότι οι μονομερείς αυξήσεις του κυμαινόμενου επιτοκίου και η χρήση διαφορετικών τιμών πώλησης και αγοράς ξένου νομίσματος ήταν παράνομες. Τον Ιούλιο 2014, υιοθέτησε νόμο ακολουθώντας την προαναφερθείσα απόφαση του Ακυρωτικού, σύμφωνα με τον οποίο οι τράπεζες υποχρεούνται να αποζημιώνουν τους οικιακούς δανειολήπτες για ζημία που τους προκλήθηκε από την αυθαίρετη αύξηση του επιτοκίου και τη χρήση διαφορετικών μεταξύ τους τιμών πώλησης και αγοράς του ξένου νομίσματος.²⁹⁸ Στις 25 Νοεμβρίου 2014, ψήφισε νέο νόμο σχετικά με τα δάνεια σε ξένο νόμισμα, βάσει της γνώμης που είχε εκφράσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα επί του σχεδίου νόμου.²⁹⁹ Τα βασικότερα σημεία του νόμου είναι τα ακόλουθα. Αρχικά, τα δάνεια σε ξένο νόμισμα, θα μετατραπούν σε φιορίνια, με ισχύ από την 1η Φεβρουαρίου του 2015 σε μια συγκεκριμένη συναλλαγματική ισοτιμία που θα καθορίζεται από την Magyar Nemzeti Bank (Κεντρική τράπεζα της Ουγγαρίας). Η μετατροπή εφαρμόζεται σε όλες τις συμβάσεις καταναλωτικών δανείων τα οποία είχαν συναφθεί μεταξύ 1ης Μαΐου 2004 και της 19ης Ιουλίου 2014.

Το επιτόκιο που θα εφαρμόζεται στα υπό μετατροπή δάνεια θα πρέπει να συνδέεται με το τριμηνιαίο Budapest Interbank Offered Rate (BUBOR), με προσαύξηση κατά το ίδιο περιθώριο επιτοκίου που προέβλεπε η αρχική σύμβαση, εφόσον δεν είναι μικρότερο από μία ποσοστιαία μονάδα. Ο νόμος εισάγει επίσης ανώτατα όρια ως προς το επιτρεπόμενο περιθώριο επιτοκίου που μπορεί να εφαρμοστεί στις εν λόγω συμβάσεις. Τα ανώτατα αυτά όρια είναι δεσμευτικά. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν να αυξήσουν το εφαρμοστέο επιτόκιο μία φορά το χρόνο μόνο. Ορίζεται επίσης διάρκεια περιόδου εκτοκισμού αναφορικά με τις συμβάσεις σταθερού και μεταβλητού επιτοκίου. Επίσης, τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να ειδοποιούν τους πελάτες τους για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες άμεσα από τη στιγμή που λαμβάνουν την πληροφορία.

²⁹⁷ Βλ Μωυσής Λίτσας, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Κυριακή 5 Ιουνίου 2011, Ουγγαρία: Με σταθερή ισοτιμία η εξόφληση των δανείων σε ξένο νόμισμα, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=281618>

²⁹⁸ Χασάπης, Δάνεια σε Ελβετικό φράγκο, σ. 404

²⁹⁹ Opinion of the European Central Bank of 16 December 2014 on the conversion of foreign exchange loans (CON/2014/87) https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2014_87_f_sign.pdf βλ και Opinion of the European Central Bank of 4 November 2011 on foreign currency mortgages and residential property loan agreements(CON /2011/87) , https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2011_87_f_sign.pdf

2. ΚΡΟΑΤΙΑ

Σύμφωνα με στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Κροατίας (HNB), η συνολική αξία των δανείων που είναι συνδεδεμένα με ελβετικό φράγκο στην Κροατία ανέρχονταν στα 23,7 δισ. κούνα στο τέλος του Σεπτεμβρίου 2014, δηλαδή περίπου τρία δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ το 92% από αυτά ελήφθησαν από φυσικά πρόσωπα. Το μεγαλύτερο μερίδιο των δανείων αυτών είναι στεγαστικά.³⁰⁰

Το Σεπτέμβριο του 2015 το Κοινοβούλιο της Κροατίας, παρά τις αντιδράσεις ξένων τραπεζών, της κεντρικής Τράπεζας της χώρας και της ΕΚΤ³⁰¹, ψήφισε νόμο που επιτρέπει τη μετατροπή των δανείων ελβετικού φράγκου σε ευρώ με βάση την ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης του δανείου. Ο σκοπός του νομοσχεδίου είναι να θέσει τους δανειολήπτες των δανείων CHF στην ίδια θέση που θα ήταν αν είχαν συνάψει από την αρχή δάνεια σε ευρώ. Η Κροατική κεντρική τράπεζα είχε εκτιμήσει πως μια τέτοια κίνηση θα επιβάρυνε τις κροατικές τράπεζες με το κόστος των 8,5 δισ κούνα.³⁰² Ο Κροάτης πρωθυπουργός τόνισε μάλιστα πως το κόστος της σταθερής ισοτιμίας θα επωμισθούν οι τράπεζες, όπως άλλωστε συνέβη και στην Ουγγαρία.

Η ΕΚΤ με παρέμβαση της αντιτάχθηκε στην πρόταση της Κροατικής Κυβέρνησης γιατί θεώρησε ότι μια τέτοια ρύθμιση θα επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας όπως μείωση αποθεματικών και επιδείνωση της ψυχολογίας ξένων επενδυτών λόγω κλίματος αβεβαιότητας. Ειπώθηκε³⁰³ ότι ο στόχος της προστασίας των δανειοληπτών προκειμένου να αποφευχθεί μια κρίση χρέους μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων ή την ελευθερία εγκατάστασης. Αλλά επιτρέποντας στους δανειολήπτες να ανταλλάξουν τα δάνειά τους από ελβετικά φράγκα σε ευρώ σε τεχνητά χαμηλή ισοτιμία, και τοποθετώντας το κόστος σχεδόν αποκλειστικά στους δανειστές, βαίνει πέραν αυτού που είναι απαραίτητο για να αποφευχθεί μια κρίση και να διασφαλιστεί η προστασία των δανειοληπτών.

³⁰⁰

<http://www.kathimerini.gr/800357/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/kroatia-sth-voylh-oi-tropopoihseis-gia-th-sthri3h-daneiolhptwn-se-elvetiko-fragko>

³⁰¹ Opinion of the European Central Bank of 18 September 2015 on the conversion of Swiss franc loans (CON/2015/32) https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2015_32_f_sign.pdf

³⁰² <http://www.reuters.com/article/croatia-banks-courts-idUSL8N1273AV20151007>

³⁰³ Lord Hill's reply in the European Parliament on 12th May 2016 to oral Question 37/2016 on Foreign Currency Loans https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/hill/announcements/statement-european-parliament-foreign-currency-loans_en

Τρεις κροατικές τράπεζες έχουν υποβάλει αιτήσεις στο Συνταγματικό Δικαστήριο της χώρας προκειμένου να εκτιμήσει τη νομιμότητα του νόμου αυτού που ψηφίστηκε και που αναγκάζει τις τράπεζες να μετατρέψουν δάνεια ελβετικών φράγκων σε ευρώ.³⁰⁴

3. ΑΥΣΤΡΙΑ

Ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα στην Αυστρία άρχισε να γίνεται δημοφιλής μεταξύ των δανειοληπτών και ιδιαίτερα των νοικοκυριών στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Ενώ ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα αποτελούσε μόνο το 1% των συνολικών δανείων προς τα νοικοκυριά κατά τις αρχές του 1995, αυξήθηκε περισσότερο από 31% έως τα μέσα του 2006 και διατηρήθηκε στο 30% μέχρι τα μέσα του 2011.³⁰⁵

Τον Ιούλιο του 2011 τα δάνεια σε ξένο νόμισμα προς τα νοικοκυριά ανέρχονταν σε 42 δις ευρώ. Δώδεκα τοις εκατό των αυστριακών νοικοκυριών αναφέρουν πως τα στεγαστικά τους δάνεια εκφράζονται σε ξένο νόμισμα, κυρίως σε ελβετικά φράγκα.³⁰⁶ Σήμερα αντιπροσωπεύουν σχεδόν το ένα πέμπτο του χρέους των νοικοκυριών στην Αυστρία, παρά το γεγονός ότι οι ρυθμιστικές αρχές τους τα απαγόρευσαν το 2008 λόγω φόβου επαπειλούμενης κρίσης. Περίπου 150.000 οικογένειες εξακολουθούν να οφείλουν 29 δις ευρώ ελβετικού φράγκου.³⁰⁷

Οι αυστριακές τράπεζες άρχισαν να πωλούν ελβετικό φράγκο που εκφραζόταν σε υποθήκες μέσω των μεγάλων δικτύων που έστησαν στην Πολωνία, την Ουγγαρία και τη Ρουμανία μετά την πτώση του κομμουνισμού το 1989. Έχουν χορηγήσει περίπου το 40% όλων των πιστώσεων σε ξένο νόμισμα στον Ευρωπαϊκό χώρο. Το 2009 περίπου το 50% των πιστώσεων σε ξένο νόμισμα σε χώρες της Ευρωζώνης ήταν προς αυστριακές τράπεζες.³⁰⁸

Οι τράπεζες είχαν επανειλημμένα προσφέρει βοήθεια στους πελάτες να στραφούν από δάνεια ελβετικού φράγκου σε δάνεια λιγότερο επικίνδυνα εκφρασμένα σε ευρώ. Ωστόσο, πολλοί πελάτες δεν το ακολούθησαν με την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να διαγράψουν την αρχική απώλεια νομίσματος κάτι το οποίο δεν συνέβη.³⁰⁹

³⁰⁴ <http://www.reuters.com/article/croatia-banks-courts-idUSL8N1273AV20151007>

³⁰⁵ Financial Stability report How Do Austrian Banks Fund Their Swiss Franc Exposure? Raphael A. Auer, Sébastien Kraenzlin, David Liebeg

³⁰⁶ https://www.snb.ch/n/mmr/reference/sem_2009_06_14_peter/source/sem_2009_06_14_peter.pdf

Borrowing in foreign currency Q Austrian Households as carry traders Marcel Peter* Swiss National Bank

³⁰⁷ <http://www.reuters.com/article/swiss-snb-austria-idUSL6NOV858C20150201>

³⁰⁸ https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2011/ESRB_2011_1.el.pdf?2ddff7b2af377b185e68f8d3400f8baf σ.23 πλαίσιο 1

³⁰⁹ <http://www.swissinfo.ch/eng/bloomberg/austrian--polish-borrowers-face-franc-loan-hit-hungary-dodged/41218564>

Η «πρωτοβουλία της Βιέννης»³¹⁰ απέδειξε την ικανότητά της, καθώς οι αυστριακές αρχές εφάρμοσαν δύο πρωτοβουλίες της. Η πρώτη αποσκοπούσε στη μείωση του υψηλού ποσοστού δανείων σε ξένο νόμισμα, κυρίως σε Ελβετικά φράγκα στην Αυστρία. Έτσι τον Μάρτιο του 2010 η αυστριακή επιτροπή κεφαλαιαγοράς ενέκρινε ελάχιστα πρότυπα για τη χορήγηση και δανείων σε ξένο νόμισμα. Σήμερα, χορηγήσεις πίστωσης σε ξένο νόμισμα επιτρέπονται στην Αυστρία αλλά με τήρηση αυστηρών κανόνων. Απαιτείται συγκεκριμένα εντατική αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του υποψήφιου δανειολήπτη, ο οποίος θα πρέπει να διαθέτει επαρκές εισόδημα ώστε να μπορεί να καλύψει τις ενδεχόμενες δυσμενείς μεταβολές της ισοτιμίας.

Η δεύτερη πρωτοβουλία, αποσκοπούσε στη μείωση του βαθμού έκθεσης στον πιστωτικό κίνδυνο των θυγατρικών αυστριακών τραπεζών στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και στις χώρες ΚΑΚ μέσω της έκδοσης κατευθυντήριων αρχών από την κεντρική τράπεζα της Αυστρίας και την επιτροπή κεφαλαιαγοράς. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα πιο επείγοντα ζητήματα βάσει των κατευθυντήριων αρχών απαιτείται από τις αυστριακές τράπεζες που λειτουργούν σε αυτές τις χώρες να διακόψουν τη χορήγηση νέων δανείων σε ξένο νόμισμα εκτός ευρώ προς νοικοκυριά που δεν έχουν προβεί σε αντιστάθμιση του συναλλαγματικού κινδύνου και προς τον τομέα των ΜΜΕ.³¹¹

Η ζημία που υπέστησαν από τη μετατροπή του δανείου σε ευρώ με δυσμενή ισοτιμία μετά τις 15 Ιανουαρίου 2015 κινητοποίησε τις ενώσεις καταναλωτών για δρομολόγηση συλλογικών διαδικασιών διαμεσολάβησης. Κάποιες τράπεζες συμβιβάστηκαν και συμμετείχαν στη διαδικασία με την καταβολή αποζημίωσης, στις υπόλοιπες ασκήθηκαν συλλογικές αγωγές. Έπειτα από συλλογική αγωγή κρίθηκε πως η άρνηση της τράπεζας να υπολογίσει αρνητικούς τόκους στα δάνεια σε ξένο νόμισμα είναι παράνομη. Στα δάνεια αυτά συμφωνείται συνήθως κυμαινόμενο επιτόκιο LIBOR ως επιτόκιο βάσης. Επί αυτού υπολογίζεται ένα περιθώριο υπέρ της τράπεζας. Ο τόκος της πίστωσης υπολογίζεται ως άθροισμα του LIBOR και του περιθωρίου. Το επιτόκιο βάσης όμως το τελευταίο χρονικό διάστημα κινείται σε αρνητικά επίπεδα. Όταν το άθροισμα αυτού με το περιθώριο δεν

---

³¹⁰ Είναι ένα forum δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που δημιουργήθηκε τον Ιανουάριο του 2009 ως απάντηση στη χρηματοπιστωτική κρίση με σκοπό να συνδράμει τις αναδυόμενες ευρωπαϊκές οικονομίες στην αντιμετώπιση των συνεπειών της αναταραχής. Η ομάδα συγκεντρώνει διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς (ΔΝΤ, Ευρωπαϊκή Τράπεζα ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, Παγκόσμια Τράπεζα), θεσμικά όργανα της Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΕΚΤ με καθεστώς παρατηρητή), κεντρικές τράπεζες και κανονιστικές αρχές χωρών καταγωγής και χωρών υποδοχής και τους μεγαλύτερους δυτικούς τραπεζικούς ομίλους που δραστηριοποιούνται στις ευρωπαϊκές χώρες με αναδυόμενες οικονομίες.

³¹¹ https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2011/ESRB_2011_1.el.pdf?2ddff7b2af377b185e68f8d3400f8baf σ.23 πλαίσιο 1

υπερβαίνει το μηδέν, έγινε δεκτό ότι η τράπεζα οφείλει να καταβάλλει τόκο στον δανειολήπτη και όχι το αντίστροφο.³¹²

4. ΚΥΠΡΟΣ

Η Κύπρος έχει πληγεί ιδιαίτερα από τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο καθώς υπάρχουν πολλοί επηρεαζόμενοι δανειολήπτες αλλά και εγγυητές τους. Όταν η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν υποψήφια για ένταξη στην Ευρωζώνη το 2006, οι κυπριακές τράπεζες άρχισαν να χορηγούν δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Η εναρμόνιση της Κύπρου με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο επέφερε και την πλήρη άρση στους περιορισμούς της κίνησης των κεφαλαίων έχοντας ως αποτέλεσμα ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα να αποτελέσει σημαντικό μέρος των στοιχείων ενεργητικού των Κυπριακών Τραπεζών κυρίως λόγω της έκτασης των εργασιών στον τομέα της διεθνούς τραπεζικής.

Οι Κυπριακές τράπεζες κατά τη διάρκεια των ετών 2006-2012 προώθησαν έντονα τον δανεισμό σε Ελβετικό φράγκο σε μία περίοδο υψηλής συναλλαγματικής ισοτιμίας Λίρας/Ευρώ/Ελβετικού φράγκου. Η έκθεση συνολικά των τραπεζών στην Κύπρο σε ελβετικό φράγκο είναι της τάξεως των 4 δις ευρώ, με το ποσό για την Τράπεζα Κύπρου να αγγίζει το 1-1,5 δις και την Ελληνική Τράπεζα περίπου στα 200 εκατ. ευρώ.³¹³

Το 2006, η Κεντρική Τράπεζα με εγκύκλιο της προς τις τράπεζες που ήταν αδειοδοτημένες στην Κύπρο, τις ενημέρωνε πως είχε παρατηρηθεί μεγάλη αύξηση στο δανεισμό σε ξένο νόμισμα κατά τους πρώτους οχτώ μήνες του 2006 που είχε υπερβεί κατά πολύ την αντίστοιχη αύξηση σε δανεισμό σε Κυπριακή Λίρα και τις καλούσε να παρέχουν επαρκή ενημέρωση στους δανειολήπτες, παρόλα αυτά ο δανεισμός σε ελβετικό φράγκο υπήρξε ασυγκράτητος στην Κύπρο.³¹⁴ Εξετάζεται ήδη από το 2015 το ενδεχόμενο νομοθετικής επέμβασης σε σχέση με τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Εθελοντικά σχέδια έχουν συμφωνήσει τρία χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου αποδεχόμενα τη διαγραφή δανείων που κυμαίνονται από 10% μέχρι 40% για μετατροπή σε ευρώ ή στερλίνα.³¹⁵

³¹² Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο σ.400

³¹³ <http://www.kathimerini.com.cy/mobile.php?modid=2&artid=197115>

³¹⁴ <http://www.daneia-chf.gr/files/daneia-chf/articles/Ypochreotiki%20Metatropi%20Daneion%20se%20Elbetiko%20Fragko%20CHRISTOFIDIS.pdf>

³¹⁵ Αναλυτικά για τα σχέδια των τραπεζών <http://www.sigmalive.com/news/oikonomia/290346/ktk-ekptoseis-daneion-se-elvetiko-fragko-mexri-40>

5. ΣΕΡΒΙΑ

Η Σερβία δεν προέβη σε λύση ανάλογη της Ουγγαρίας ή της Κροατίας, για «πάγωμα» της ισοτιμίας του εθνικού της νομίσματος (δηνάριο) προς το ελβετικό φράγκο. Κι αυτό γιατί προσπαθεί να αποτρέψει ένα κύμα επισφαλών δανείων ώστε να αποφευχθεί η υπονόμευση των δημόσιων οικονομικών .

Η εθνική Τράπεζα της Σερβίας και οι υπόλοιπες τράπεζες προτείνουν λύσεις όπως η μείωση των επιτοκίων των σχετικών δανειακών συμβάσεων, η αναδιάρθρωση ορισμένων δανείων, και η μετατροπή κάποιων σε ευρώ ή σε εγχώριο νόμισμα. Οι συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο υπολογίζονται σε 22.000 με συνολική αξία ενός δισεκατομμυρίου ευρώ, δάνεια που αντιστοιχούν στο 29% του συνολικού ύψους των στεγαστικών δανείων.³¹⁶

Η Σερβία έχει δεσμευθεί σε ένα σχέδιο δημοσιονομικής εξυγίανσης στο πλαίσιο ενός προγράμματος δανείου τριετούς διάρκειας με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Έτσι, δεν υπολείπεται χώρος στην κυβέρνηση να βοηθήσει τους δανειολήπτες που έχουν πληγεί μετά την απόφαση της Ελβετίας για ξεκλείδωμα της ισοτιμίας. Η πιο πιθανή λοιπόν λύση είναι η αναπροσαρμογή των επιτοκίων των δανείων που ανέρχονται από 1,27% έως 6,12% σε χαμηλότερα επίπεδα. Οι προσαρμογές των επιτοκίων θα μπορούσαν να απορροφήσουν έως και το ένα τέταρτο της δυσμενούς για τους δανειολήπτες ανατίμησης του ελβετικού φράγκου.³¹⁷

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Bloomberg, τον Ιανουάριο του 2015 το δηνάριο της Σερβίας είχε χάσει το 17,6 τοις εκατό έναντι του φράγκου από την αρχή του έτους, καθιστώντας το ως το τρίτο χειρότερο σε επιδόσεις νόμισμα στον κόσμο μετά το ρούβλι της Λευκορωσίας και το λέι της Μολδαβίας.

Η κεντρική τράπεζα της Σερβίας πρότεινε τέσσερις λύσεις στις εμπορικές τράπεζες για να βοηθήσουν τους πελάτες τους.³¹⁸ Πρώτη δυνατότητα η μετατροπή των δανείων από ελβετικά φράγκα σε ευρώ χρησιμοποιώντας πέντε τοις εκατό ευνοϊκότερη συναλλαγματική ισοτιμία από την τρέχουσα σε συνδυασμό με τα επιτόκια που εφαρμόζονται σε δάνεια σε ευρώ. Δεύτερη δυνατότητα είναι η μετατροπή των δανείων από φράγκα σε ευρώ σύμφωνα με την τρέχουσα ισοτιμία , αλλά με επιτόκιο χαμηλότερο από το επιτόκιο των δανείων σε ευρώ. Τρίτη δυνατότητα είναι η μείωση του επιτοκίου του δανείου σε ευρώ κατά μία ποσοστιαία μονάδα ανά έτος, με παράλληλη δυνατότητα παράτασης της περιόδου αποπληρωμής.

³¹⁶ <http://www.reuters.com/article/serbia-swissfrancs-banks-idUSL5N0VY44V20150224>

³¹⁷ <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-26/serbia-won-t-follow-hungary-croatia-to-ease-franc-loan-burden>

³¹⁸ <http://www.reuters.com/article/swiss-snb-serbia-idUSL5N0VY47F20150224>

Τέταρτον, η δυνατότητα μείωσης των μηνιαίων τοκοχρεωλυτικών δόσεων κατά 20% και παράταση της περιόδου αποπληρωμής κατά δώδεκα μήνες.

6.ΣΛΟΒΕΝΙΑ

Σύμφωνα με στοιχεία της κεντρικής τράπεζας της Σλοβενίας, το ύψος των δανείων σε ελβετικά φράγκα, ανέρχεται από το Νοέμβριο του 2015 στα 794 εκατομμύρια ευρώ.

Η Κυβέρνηση της Σλοβενίας αποφάσισε τον Ιανουάριο του 2015 να μην προβεί σε καμία ενέργεια που να αφορά τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Ο υπουργός Οικονομικών όμως ανέφερε πως πρέπει οι τράπεζες να προτείνουν λύσεις στους δανειολήπτες, όπως πρόωρη εξόφληση, αναβολή εξόφλησης, αναδιάρθρωση και αλλαγή του δανείου από φράγκα σε ευρώ ως πιθανές λύσεις. Ανέφερε επίσης, πως η κυβέρνηση γνωρίζει ότι η κεντρική τράπεζα της Σλοβενίας έχει εγκαίρως προειδοποιήσει για τους κινδύνους που εγκυμονούν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες και τα δάνεια σε ξένο νόμισμα, όμως «δεν είναι σαφές με ποιον τρόπο αξιοποιούσαν την ενημέρωση τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της χώρας».³¹⁹

Η Σλοβενία δεν μπορεί να ακολουθήσει τα βήματα της Ουγγαρίας και της Κροατίας διότι αυτές οι χώρες βρίσκονται σε εντελώς διαφορετική κατάσταση έχοντας τη δική τους νομισματική πολιτική και το δικό τους νόμισμα που τους δίνει τη δυνατότητα να επηρεάσουν την ισοτιμία. Η Σλοβενία δεν διαθέτει καμία τέτοια επιλογή ως μέλος της Ευρωζώνης.³²⁰

Το θέμα της προστασίας όσων πολιτών της Σλοβενίας πήραν δάνεια σε ελβετικά φράγκα προσλαμβάνει πολιτικές διαστάσεις, καθώς το αντιπολιτευόμενο κόμμα της Ενωμένης Αριστεράς εξακολουθεί να ζητάει τη λήψη μέτρων, επιμένοντας πως δεν μπορεί να εναπόκειται η ρύθμιση του ζητήματος στη διακριτική ευχέρεια των τραπεζών.

7.ΠΟΛΩΝΙΑ

Τα περισσότερα από τα δάνεια σε ξένο νόμισμα στην Πολωνία είναι στεγαστικά δάνεια εκφρασμένα σε ελβετικά φράγκα. Τα τελευταία αποτελούσαν το Μάιο του 2016 το 43% όλων των εκκρεμών στεγαστικών δανείων.

Περισσότεροι από μισό εκατομμύριο Πολωνοί έλαβαν δάνεια σε ελβετικό φράγκο για να επωφεληθούν από τα χαμηλά επιτόκια, αλλά τώρα αντιμετωπίζουν πολύ μεγάλο πρόβλημα αποπληρωμής καθώς το ελβετικό νόμισμα έχει διπλασιαστεί σε αξία έναντι του ζλότι κατά τη

³¹⁹ <http://www.kathimerini.gr/800742/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/anhsyxia-sthn-eyrwph-gia-ton-elvetiko-io-sta-stegastika-daneia>

³²⁰ <http://www.sloveniatimes.com/govt-not-acting-on-swiss-franc-loans>

διάρκεια των τελευταίων ετών.³²¹ Πολωνικές τράπεζες κατέχουν στα χαρτοφυλάκια τους ενυπόθηκα δάνεια ξένου νομίσματος συνολικού ύψους 148 δισεκατομμυρίων ζλότι. Αυτό αποτέλεσε ένα κορυφαίο θέμα κατά τη διάρκεια των προεδρικών εκλογών του περασμένου έτους με υποσχέσεις για λύση του προβλήματος. Είχε προταθεί³²² η μετατροπή των δανείων σε ζλότι και η πληρωμή της μετατροπής από τις τράπεζες, αλλά η Πολωνική Αρχή Χρηματοοικονομικής Εποπτείας (KNF), τόνισε πως αυτό θα προκαλέσει τεράστιες ζημιές στα πιστωτικά ιδρύματα.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα διατύπωσε τις επιφυλάξεις της στις 5 Αυγούστου 2015³²³ ως προς το σχέδιο νόμου που είχε τεθεί υπόψη της και έτσι φάνηκε η κυβέρνηση να εγκαταλείπει τα σχέδιά της για εξαναγκασμό των τραπεζών να δεχθούν μετατροπή των δανείων ελβετικών φράγκων σε ζλότι. Η ΕΚΤ διατύπωσε επιφυλάξεις όπως ότι τα κριτήρια επιλεξιμότητας που βρίσκονται στο σχέδιο δεν συνδέονται με διαθέσιμα εισοδήματα συγκεκριμένων νοικοκυριών και αυτό θα μπορούσε να εγείρει ζητήματα ίσης μεταχείρισης. Σημείωσε επίσης πως η υλοποίηση του σχεδίου νόμου αναμένεται να συνεπάγεται τεράστιο οικονομικό κόστος για τον τραπεζικό τομέα. Αυτό, με τη σειρά του, μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τα κέρδη και το μέλλον της δανειοδοτικής ικανότητας ορισμένων πιστωτικών ιδρυμάτων.

Τα μέτρα που επηρεάζουν τα δάνεια σε ξένο νόμισμα θα μπορούσαν επίσης να έχουν διασυννοριακές επιπτώσεις στα ενοποιημένα κέρδη των διεθνών τραπεζικών ομίλων, καθώς οι ξένοι τραπεζικοί όμιλοι κυριαρχούν και κατέχουν σχεδόν το 60% των τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων στην Πολωνία. Το σχέδιο νόμου θα μπορούσε επίσης να αποτρέψει τους ξένους επενδυτές και να αυξήσει τη αβεβαιότητα. Η εμφανής αλλαγή πλευσης εντός της κυβέρνησης αντανακλά δημοσκοπήσεις, οι οποίες δείχνουν ότι περισσότερο από το ήμισυ των Πολωνών είναι ενάντια σε ένα σχέδιο διάσωσης των δανειοληπτών σε φράγκο καθώς πιστεύουν πως οι τράπεζες θα μεταφέρουν το κόστος της διάσωσης στους καταναλωτές.

Στις 15 Ιουνίου 2016, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), έλαβε ξανά αίτημα από το πολωνικό κοινοβούλιο για διατύπωση γνώμης σχετικά με σχέδιο νόμου για τη θέσπιση ειδικών κανόνων για την αναδιάρθρωση των δανείων που εκφράζονται σε ένα νόμισμα

---

³²¹ <http://www.reuters.com/article/poland-swissfrancs-cbank-idUSL8N1AJ1DW>

³²² <http://www.reuters.com/article/us-poland-fxloans-conversion-idUSKCN0Y11MB>

³²³ Opinion of the European Central Bank of 5 August 2015 on a draft law on specific terms of restructuring of home loans denominated in foreign currency (CON/2015/26)
https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2015_26_f_sign.pdf

διαφορετικό από το πολωνικό ζλότι. Στις 29 Ιουλίου 2016 διατυπώθηκε γνώμη³²⁴ από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σχετικά με το νέο σχέδιο νόμου. Σκοπός του νόμου αποτελεί η αναδιάρθρωση των δανείων σε ξένο νόμισμα που χορηγήθηκαν από το 2000 και μετά.

Οι δανειολήπτες σύμφωνα με το σχέδιο μπορούν να ζητήσουν αναπροσαρμογή των δανείων τους σύμφωνα με τους παρακάτω όρους. Αρχικά, οποιαδήποτε συμβατική υποχρέωση του δανειολήπτη σε ξένο νόμισμα θεωρείται πως είναι άκυρη. Δεύτερον, για τον υπολογισμό του ποσού του δανείσματος λαμβάνεται υπόψη η ισοτιμία του χρόνου που πραγματικά εκταμιεύθηκε το δάνειο. Τρίτον, το ύψος του επιτοκίου καθορίζεται από ένα επιτόκιο βάσης κι ένα περιθώριο ως εξής: α) το περιθώριο είναι ίσο με το επίπεδο που καθορίζεται στη σύμβαση δανείου, αλλά δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερο από 4%, (β) το βασικό επιτόκιο για κάθε περίοδο τόκου είναι ίσο με το επιτόκιο αναφοράς της Κεντρικής Τράπεζας της Πολωνίας (NBP) που ισχύει την πρώτη μέρα της δοθείσας περιόδου, (γ) το επιτόκιο δεν πρέπει να υπερβαίνει το 30% του περιθωρίου που ορίζεται στη σύμβαση δανείου για το σύνολο της περιόδου διακανονισμού. Τέταρτον, το ποσό των αμοιβών, προμηθειών, ασφάλιστρα και άλλα έξοδα που ο δανειολήπτης πρέπει να πληρώσει και εκφράζονται σε ξένο νόμισμα ορίζονται με βάση την ισοτιμία που ισχύει κατά την ημερομηνία καταβολής τους στο δανειστή.

Η ΕΚΤ αναφέρει πως στην περίπτωση της Πολωνίας, οι κίνδυνοι αυτοί δεν φαίνεται να είναι συστημικού χαρακτήρα και επαναλαμβάνει τις παρατηρήσεις της σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με δάνεια σε ξένο νόμισμα. Οι επιφυλάξεις της για το σχέδιο νόμου είναι ανάλογες της Ουγγαρίας και της Κροατίας.

8.ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Μετά το ξεκλείδωμα της ισοτιμίας τον Ιανουάριο του 2015 η Κεντρική Τράπεζα της Ρουμανίας πρότεινε να ληφθούν μέτρα σε ατομικό επίπεδο καθώς η επιβολή ενός ενιαίου μέτρου για όλους τους δανειολήπτες θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά την οικονομική σταθερότητα της χώρας. Έτσι πρότεινε να αποφευχθεί η θέσπιση νομοθεσίας που θα μετέτρεπε όλα τα δάνεια φράγκου σε λεί. Ο τραπεζικός κλάδος της Ρουμανίας δημοσίευσε μια ζημία 3,6 δισεκατομμύρια λει τους πρώτους 11 μήνες του 2014, πριν ακόμη η Κεντρική τράπεζα της Ελβετίας εγκαταλείψει τη σταθερή ισοτιμία της έναντι του ευρώ τον Ιανουάριο του 2015. Τυχόν μετατροπή όλων των δανείων φράγκου σε λει με την ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης, θα προκαλούσε 9,8 δισεκατομμύρια απώλειες λει που ισοδυναμεί με 1,4 % του

³²⁴ Opinion of the European Central Bank of 29 July 2016 on specific rules for restructuring loans indexed or denominated in foreign currency (CON /2016/39)

http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2016_39_f_sign.pdf

ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της Ρουμανίας. Αν συνέβαινε αυτό θα απαιτούνταν η ενίσχυση τριών ή τεσσάρων τραπεζών από τον κρατικό προϋπολογισμό.³²⁵

Το κοινοβούλιο της χώρας μελέτησε λύσεις που περιελάμβαναν μετατροπές των δανείων σε μία συναλλαγματική ισοτιμία, νόμο περί αστικής αφερεγγυότητας αλλά και φορολογικές ελαφρύνσεις. Η Ρουμανία έχει ως στόχο να βοηθήσει τους 75.000 δανειολήπτες να αντέξουν τις επιπτώσεις της ισχυροποίησης του φράγκου χωρίς όμως την επιβολή πρόσθετου κόστους για τους δανειστές.

Σε δικαστικό επίπεδο υπάρχουν αποφάσεις που δικαιώνουν τους δανειολήπτες και τους επιτρέπουν να πληρώνουν με βάση την ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης. Η συλλογική αγωγή όμως εβδομήντα ενός καταναλωτών κατά μίας εκ των μεγαλύτερων ρουμανικών τραπεζών με την οποία ζητούσαν αναγνώριση της ρήτρας συναλλαγματικής ισοτιμίας ως αδιαφανούς και καταχρηστικής και τη δυνατότητα να αποπληρώνουν τα δάνεια σε εγχώριο νόμισμα με βάση την κατά το χρόνο της εκταμίευσης ισχύουσα ισοτιμία απορρίφθηκε από το δικαστήριο του Βουκουρεστίου.³²⁶

Επιτροπές του Κοινοβουλίου ενέκριναν ένα νομοσχέδιο ώστε να βοηθήσουν τους δανειολήπτες να τρέψουν τα στεγαστικά δάνεια τους σε νόμισμα λεί με ιστορικές τιμές, πηγαίνοντας ενάντια σε συστάσεις της κεντρικής τράπεζας.³²⁷

Συμπερασματικά, αντιλαμβανόμαστε πως στις χώρες εκτός Ευρωζώνης(Η Ουγγαρία, η Κροατία, η Πολωνία, η Ρουμανία) είναι πιο εύκολη η θεσμοθέτηση νομοθετικών μέτρων προκειμένου να υπάρξει μία συνολική διαχείριση των εν λόγω δανείων. Αντίθετα, οι χώρες εντός Ευρωζώνης, οι οποίες έχουν εκχωρήσει τις αρμοδιότητες άσκησης και καθορισμού της νομισματικής τους πολιτικής στην ΕΚΤ, αρκούνται στη νομολογιακή μόνο αντιμετώπιση του ζητήματος, χωρίς να αποκλείονται βέβαια νομοθετικές παρεμβάσεις στο μέλλον.

---

³²⁵ <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-30/romanian-central-bank-urges-individual-swiss-franc-loan-measures>

³²⁶ Χασάπης, Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο σ.408

³²⁷ <http://www.reuters.com/article/romania-swissfrancs-bill-idUSL8N1CG460>

II. ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΑΝ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Το ζήτημα της σύναψης δανείου σε ξένο νόμισμα λόγω της έκτασης που έχει λάβει απασχόλησε ιδιαίτερα και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ΔΕΕ έχει χαράξει σημαντικά ορόσημα για τη δικαστική αντιμετώπιση δανείων σε ελβετικό φράγκο με αφορμή προδικαστικά ερωτήματα προερχόμενα από τα Ουγγρικά Δικαστήρια. Στην υπόθεση Kasler, το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί υπό το πρίσμα της Οδηγίας 93/13 «σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές» με ποια κριτήρια θα πρέπει να ελεγχθούν οι συμβατικοί όροι περί χρεώσεων προμηθειών αγοράς και πώλησης συναλλάγματος στα δάνεια σε συνάλλαγμα. Στην υπόθεση Banif, έδωσε αρνητική απάντηση στο ερώτημα αν η χορήγηση δανείου σε συνάλλαγμα αποτελεί επενδυτική υπηρεσία υπό την έννοια της Οδηγίας 2004/39(MIFID) και αν γεννά για την τράπεζα τις προβλεπόμενες σε αυτήν υποχρεώσεις διαφώτισης του πελάτη της.³²⁸

Η πρώτη λοιπόν απόφαση που ασχολήθηκε με αυτό το ζήτημα ήταν η Arpad Kasler και Hajnalka Kaslerne Rabai κατά OTP Jelzalogbank (C-26/13³²⁹) με αφορμή την επίλυση ένδικης διαφοράς μεταξύ ουγγρικής τράπεζας και Ούγγρων δανειοληπτών όπου εξετάστηκε η καταχρηστικότητα των σχετικών όρων με βάση την Οδηγία 93/13.

Τα τελευταία χρόνια το ΔΕΕ έχει κληθεί να απαντήσει σε πολυάριθμα προδικαστικά ερωτήματα σε σχέση με την ως άνω Οδηγία. Παρατηρείται δηλαδή μία αύξηση των ερωτημάτων και των αποφάσεων την τελευταία πενταετία που αφορούν την καταναλωτική προστασία, παρά το γεγονός ότι η Οδηγία εφαρμόζεται από τα κράτη-μέλη εδώ και είκοσι ολόκληρα χρόνια. Αυτό συνδέεται με την επέλευση της οικονομικής κρίσης, καθώς ο ευρωπαίος καταναλωτής δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του κι έτσι σταμάτησε να αδιαφορεί για την τυχόν ύπαρξη άκυρων όρων στη σύμβαση και άρχισε να ενδιαφέρεται και να επιδιώκει δικαστικά την ακύρωσή τους.³³⁰

³²⁸ Λιάππης, ΧρΙΔ 2016, 248

³²⁹ Βλ. απόφαση 30^{ης} Απριλίου 2014, Υπόθεση C-26/13, Arpad Kasler Hajnalka Kaslerne Rabai κατά OTP Jelzalogbank Zrt

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=151524&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=36259>

³³⁰ Ευθυμίου, Ο έλεγχος καταχρηστικότητας των ΓΟΣ συναλλαγματικής ισοτιμίας σύμβασης δανείου σε ελβετικό φράγκο. Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔικΕΕ της 30.4.2014 στην υπόθεση C-26/13 (Kasler/Jelzalogbank), ΧρΙΔ 2014, 532

2.1. Ιστορικό

Οι Ούγγροι οφειλέτες που συνήψαν «σύμβαση ενυπόθηκου δανείου σε ξένο νόμισμα» με την τράπεζα άσκησαν αγωγή κατά αυτής διότι υπήρχε ένας όρος στη δανειακή σύμβαση που της έδινε μονομερές και αδικαιολόγητο πλεονέκτημα. Συγκεκριμένα, ο όρος ανέφερε πως η τράπεζα μπορεί να υπολογίζει το ύψος των ληξιπρόθεσμων δόσεων βάσει της τιμής πώλησης του ξένου νομίσματος που εφαρμόζει η ίδια, ενώ το ύψος του δανείου που αποδεσμεύτηκε προσδιορίστηκε από αυτήν βάσει της τιμής αγοράς που η ίδια εφαρμόζει για το νόμισμα αυτό (ρήτρα III/2).³³²

Η αγωγή έγινε δεκτή τόσο σε πρώτο όσο και σε δεύτερο βαθμό. Το εφετείο έκρινε πως η ρήτρα III/2 της σύμβασης που ανέφερε «ο δανειστής καθορίζει το ποσό εκάστης των οφειλόμενων δόσεων σε ουγγρικά φιορίνια βάσει της τιμής πώλησεως του (ξένου) νομίσματος που θα έχει εφαρμόσει η τράπεζα την προηγούμενη της ημέρας κατά την οποία η δόση καθίσταται ληξιπρόθεσμη» δεν ήταν ούτε σαφής ούτε κατανοητή, καθώς δεν καθιστούσε ευκρινή τον λόγο για τον οποίο ο τρόπος υπολογισμού του ύψους του δανείου κατά το στάδιο της απόδοσης του διέφερε από τον εφαρμοσθέντα κατά την αποδέσμευση του σχετικού κεφαλαίου τρόπο υπολογισμού.³³³

Η τράπεζα άσκησε αναίρεση κατά της δευτεροβάθμιας απόφασης και το Kuria(Ουγγρικό Ακυρτικό) ανέστειλε τη διαδικασία υποβάλλοντας ερωτήματα στο ΔΕΕ. Το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει σε τρία προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν την Ερμηνεία της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 1993 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές.

2.2. Προδικαστικά ερωτήματα

Το πρώτο ερώτημα με το οποίο ασχολήθηκε το ΔΕΕ αφορούσε το αν η ρήτρα που σχετίζεται με την αποπληρωμή του δανείου με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία του ξένου νομίσματος αποτελεί ρήτρα που αφορά τον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της σύμβασης ή αν συνδέεται με το ανάλογο ή μη της αμοιβής που δικαιούται η τράπεζα για την παρασχεθείσα υπηρεσία.

³³¹ Απόφαση της 30/4/2014, C-26/13, Árpád Kásler και Hajnalka Káslerné Rábai κατά OTP Jelzálogbank Zrt. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-26/13&language=EL>

³³² Σκέψη 25 της απόφασης

³³³ Σκέψη 26 της απόφασης

Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα έχει μεγαλειώδη σημασία διότι όπως ειπώθηκε και σε παραπάνω κεφάλαιο, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ 2 της Οδηγίας 93/13 δεν υπόκεινται σε έλεγχο καταχρηστικότητας ρήτρες που αφορούν τον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της σύμβασης ή το ανάλογο ή μη μεταξύ τιμής/αμοιβής και αγαθών/υπηρεσιών εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό. Κι αυτό γιατί ως προς αυτές τις κύριες παροχές υφίσταται ανταγωνισμός στην αγορά που λειτουργεί προστατευτικά για τα συμφέροντα των καταναλωτών.³³⁴ Επομένως σε αυτές τις περιπτώσεις τα δικαστήρια ελέγχουν μόνο αν ο όρος είναι σαφής, κατανοητός και ορισμένος δηλαδή την τήρηση της διαφάνειας.

Δεύτερον, ασχολήθηκε με τη συγκεκριμενοποίηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την αρχή της διαφάνειας. Ειδικότερα, το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει τι συνιστά ευκρινή διατύπωση της ρήτρας, δηλαδή κατά πόσο αρκεί η διατύπωσή της με γραμματική σαφήνεια ή απαιτείται να παρουσιάζονται στον καταναλωτή οι οικονομικοί λόγοι που οδήγησαν την τράπεζα να εισάγει τη ρήτρα στη σύμβαση και τη σχέση της με τις υπόλοιπες ρήτρες.

Το τρίτο ερώτημα αφορούσε το αν υπήρχε δυνατότητα εκ μέρους του εθνικού δικαστή να συμπληρώσει ή να τροποποιήσει την καταχρηστική συμβατική ρήτρα της δανειακής σύμβασης εφόσον κρίνει πως η σύμβαση δεν μπορεί να εκτελεστεί βάσει των λοιπών συμβατικών ρητρών.

2.3. Απαντήσεις Δικαστηρίου

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πριν προβούμε σε ανάλυση της απόφασης πως η Οδηγία 93/13 θέτει κανόνες ελάχιστης εναρμόνισης. Στην αιτιολογική σκέψη 12 του Προοιμίου αναφέρεται πως «ως έχουν σήμερα οι εθνικές νομοθεσίες, μόνο μερική εναρμόνιση είναι δυνατή» Επίσης, στο άρθρο 8 της Οδηγίας ορίζεται ότι «τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή να διατηρούν στον τομέα που διέπεται από την παρούσα Οδηγία, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη Συνθήκη, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή».³³⁵ Έτσι, ακόμη κι αν

³³⁴ Χασάπης, ο.π σ. 426

³³⁵ Βλ και απόφαση C-484/08 (Caja de Madrid/Ausbanc) ΧρΙΔ 2011, 187 όπου το ΔΕΕ είχε δώσει οριστική απάντηση στην προβληματική που είχε αναπτυχθεί σχετικά με τη δυνατότητα ή μη απόκλισης των εθνικών δικαίων από τη ρύθμιση το άρθρου 4 παρ 2 της Οδηγίας. Βλ σκέψη 40 « δεν πρέπει να απαγορευθεί στα κράτη μέλη να διατηρούν σε ισχύ ή να θεσπίζουν, στο σύνολο του τομέα τον οποίο ρυθμίζει η οδηγία, περιλαμβανομένου και του άρθρου 4, παράγραφος 2, αυτής, αυστηρότερους κανόνες από εκείνους που προβλέπει η ίδια η οδηγία, υπό την προϋπόθεση ότι οι οικείες διατάξεις έχουν ως αντικείμενο τη διασφάλιση υψηλότερου επιπέδου προστασίας των καταναλωτών.» και σκέψη 44 «τα άρθρα 4, παράγραφος 2, και 8 της οδηγίας έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία επιτρέπει τον δικαστικό έλεγχο του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών που αφορούν είτε τον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της συμβάσεως είτε την αναλογία μεταξύ της τιμής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, ακόμη και στην περίπτωση που είναι διατυπωμένες με τρόπο σαφή και κατανοητό.»

από την άποψη του ενωσιακού δικαίου καταφάσκει η ύπαρξη ενός «κύριου αντικειμένου» ή «τιμής και αμοιβής», με αποτέλεσμα να αποκλείεται ο έλεγχος καταχρηστικότητας, το εθνικό δίκαιο μπορεί να θέσει τον σχετικό όρο υπό έλεγχο. Επανερχόμενοι στην απόφαση, το ΔΕΕ συγκεκριμενοποιεί τις δύο κατηγορίες όρων που σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ 2 δεν υπόκεινται σε έλεγχο καταχρηστικότητας αλλά μόνο σε έλεγχο διαφάνειας.

Για την πρώτη κατηγορία των όρων το ΔΕΕ αναφέρει³³⁶ πως ο όρος «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» καλύπτει τη σχετική ρήτρα μόνο σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι η εν λόγω ρήτρα ορίζει κύρια παροχή της σύμβασης και ως τέτοια χαρακτηρίζει τη σύμβαση. Το ΔΕΕ εδώ ουσιαστικά μεταθέτει όλο το βάρος προς λήψη απόφασης στα εθνικά δικαστήρια. Το αν δηλαδή ένας όρος εμπίπτει στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης δεν μπορεί να κριθεί *in abstracto* αλλά θα κρίνεται κάθε φορά *in concreto* από τον εκάστοτε εθνικό δικαστή.

Η διαδικασία αυτή αποδεικνύεται εξαιρετικά δύσκολη στην πράξη. Το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εκτιμήσει το σύνολο των ιδιαίτερων περιστάσεων της σύμβασης δηλαδή τη φύση και την όλη οικονομία της αλλά και το συνολικό νομικό ή πραγματικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ώστε να διαπιστώσει αν η σχετική ρήτρα συνιστά ουσιώδες στοιχείο ή μη της παροχής του οφειλέτη.

Επισημαίνεται όμως πως πρέπει ο όρος «κύριο αντικείμενο της σύμβασης» να ερμηνεύεται στενά καθώς η παρ 2 του άρθρου 4 έχει εξαιρετικό χαρακτήρα διότι περιορίζει τη δυνατότητα ελέγχου της καταχρηστικότητας.³³⁷ Σύμφωνα πάντως με τον Γενικό Εισαγγελέα Wahl αυτός τοποθετεί στην έννοια του κύριου αντικειμένου τον όρο για τη μεταβολή της ισοτιμίας³³⁸ και αναφέρει χαρακτηριστικά πως «σε σύμβαση δανείου όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν δύναται να αποκλεισθεί ότι η καθορίζουσα την εφαρμοστέα συναλλαγματική ισοτιμία ρήτρα αποτελεί, στον βαθμό κατά τον οποίο συνιστά έναν εκ των πυλώνων της συννομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα συμβάσεως, μέρος του κυρίου αντικειμένου της συμβάσεως»

Η δεύτερη κατηγορία των όρων είναι αυτοί που αφορούν τη σχέση ποιότητας/τιμής του προμηθευόμενου αγαθού ή υπηρεσίας. Το ΔΕΕ τόνισε ότι στο μειωμένο έλεγχο καταχρηστικότητας υπάγονται περιορισμένες περιπτώσεις που πρέπει να αφορούν

³³⁶ Αρ σκέψης απόφασης 36,44,46,59

³³⁷ Αρ σκέψης απόφασης 42, 49

³³⁸ Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Wahl, της 12^{ης} Φεβρουαρίου 2014 αρ σκέψης 65 <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=147762&pageIndex=0&doclang=EL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=45710>

αποκλειστικά το ανάλογο ή μη της τιμής ή της αμοιβής και των υπηρεσιών ή των αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα³³⁹. Δικαιολογείται η εξαίρεση των όρων αυτών καθώς «δεν υπάρχει κλίμακα ή νομικό κριτήριο δυνάμενο να πλαισιώσει ή να κατευθύνει τέτοιου είδους έλεγχο»³⁴⁰. Έτσι έχοντας ως βάση τη συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 4 παρ 2, διαπιστώνει ότι ο όρος που καθορίζει απλώς την τιμή μετατροπής του ξένου νομίσματος, χωρίς ωστόσο να παρέχεται καμία υπηρεσία ανταλλαγής από το δανειστή κατά τον εν λόγω υπολογισμό, δεν ενέχει «αμοιβή», άρα μπορεί να ελεγχθεί ως προς την καταχρηστικότητά του. Με άλλα λόγια η διαφορά πώλησης και αγοράς ξένου νομίσματος, με βάση την ισοτιμία του οποίου υπολογίζεται το ύψος της δανειακής δόσης, δεν συνιστά αμοιβή τη στιγμή μάλιστα που έναντι αυτής δεν παρέχεται κάποια υπηρεσία από το δανειστή.³⁴¹

Τελικά ποια η απάντηση στο ερώτημα που τέθηκε;³⁴² Ο εθνικός δικαστής θα μπορεί να προβεί σε έλεγχο καταχρηστικότητας ή θα περιορίζεται μόνο σε έλεγχο διαφάνειας σύμφωνα με το άρθρο 4 αρ 2 της Οδηγίας;

Σύμφωνα με όσα λέχθηκαν παραπάνω ο όρος δεν εμπίπτει στη δεύτερη κατηγορία του άρθρου 4 παρ 2 καθώς δεν προσδιορίζει τη σχέση ποιότητας/τιμής της εν λόγω υπηρεσίας, και έτσι ο εθνικός δικαστής δύναται να προβεί σε πλήρη έλεγχο καταχρηστικότητας του περιεχομένου. Ο εθνικός δικαστής θα περιοριστεί μόνο σε έλεγχο διαφάνειας του όρου στην περίπτωση που κρίνει ότι ο όρος αυτός ανήκει στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης.

Με άλλα λόγια, αν τελικά κρίνει ο εθνικός δικαστής ότι πρόκειται για όρο που ανήκει στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης, δηλαδή θα πρόκειται για κάποιον *essentiale negotii*, θα περιοριστεί μόνο σε έλεγχο διαφάνειας και δεν θα μπορεί να προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου του. Μόνο αν ο όρος αυτός προσκρούει στην αρχή της διαφάνειας θα μπορέσει να προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο, αντίθετα αν είναι διαφανής θα θεωρηθεί έγκυρος.

Σε περίπτωση τώρα που ο εθνικός δικαστής κρίνει πως ένας τέτοιος όρος δεν ανήκει στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης αλλά πρόκειται για *accidentalia negotii*, τότε δεν θα περιοριστεί μόνο σε έλεγχο της αρχής της διαφάνειας, αλλά θα προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο. Με λίγα λόγια το σίγουρο είναι πως το εθνικό δικαστήριο θα ελέγξει σε κάθε περίπτωση,

---

³³⁹ Αρ. σκέψης απόφασης 54

³⁴⁰ Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Wahl, , σημείο 69 ,και Αρ. σκέψης 50 της απόφασης

³⁴¹ Αρ. σκέψης 58

³⁴² ΧρίΔ 2014, 528 επ με παρατηρήσεις Ευθυμίου.

δηλαδή είτε κριθεί ότι ο όρος ανήκει στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης είτε όχι, αν τηρείται η αρχή της διαφάνειας.³⁴³

Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ασχολήθηκε με τη σαφή και κατανοητή διατύπωση των όρων για τον καταναλωτή. Το ΔΕΕ τόνισε πως η ευκρίνεια στη διατύπωση των όρων δεν περιορίζεται στην απαίτηση της γραμματικής σαφήνειας αλλά απαιτεί να είναι σαφείς και κατανοητοί οι οικονομικοί λόγοι που οδήγησαν στην εισαγωγή της συμβατικής ρήτρας στη σύμβαση καθώς και τη σχέση της με τις υπόλοιπες.³⁴⁴

Η απόφαση δηλαδή αναδεικνύει την αρχή της διαφάνειας ως βασική αρχή που διατρέχει το κοινοτικό δίκαιο των ΓΟΣ. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στο άρθρο 5 που προβλέπει ότι οι συμβατικές ρήτρες που συντάσσονται εγγράφως πρέπει να διατυπώνονται πάντα με σαφή και κατανοητό τρόπο και την εικοστή αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 93/13 που διευκρινίζει πως πρέπει να παρέχεται η ευκαιρία στον καταναλωτή να λάβει γνώση όλων των ρητρών της σύμβασης, διότι μόνο έτσι θα μπορεί να αποφασίσει αν θέλει ή όχι να δεσμεύεται από τις συνέπειες τους. Άρα, η απαίτηση περί σαφούς και κατανοητής διατυπώσεως ισχύει σε κάθε περίπτωση, δηλαδή ακόμη κι όταν μία ρήτρα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρ. 4 παρ 2 της Οδηγίας 93/13 και εκφεύγει του ελέγχου καταχρηστικότητας. Συνεπώς ο έλεγχος διαφάνειας καταλαμβάνει όλους τους όρους είτε πρόκειται για όρους που αφορούν το κύριο συμβατικό αντικείμενο είτε είναι δευτερεύοντες.³⁴⁵

Το ΔΕΕ επιπλέον επεσήμανε πως για να διασφαλιστεί η επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας 93/13 θα πρέπει η μεταφορά του άρθρου 4 παρ 2 να είναι πλήρης στις εσωτερικές έννομες τάξεις ώστε η απαγόρευση του ελέγχου καταχρηστικότητας να αφορά αποκλειστικά τις ρήτρες που είναι διατυπωμένες με σαφή και κατανοητό τρόπο.³⁴⁶

Επιχειρεί η απόφαση να εξειδικεύσει το περιεχόμενο της αρχής της διαφάνειας και προχωρά ένα βήμα παραπάνω από την απόφαση RWE Vertrieb/Verbraucherzentrale³⁴⁷ και αναφέρει πως η απαίτηση διαφάνειας δεν μπορεί να αφορά απλά και μόνο τον κατανοητό τους χαρακτήρα από τυπική και γραμματική άποψη αλλά θα πρέπει να ερμηνεύεται

---

³⁴³ Αρ. σκέψης απόφασης 68-69

³⁴⁴ Αρ. σκέψης απόφασης 60

³⁴⁵ Χασάπης, Δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σ. 178

³⁴⁶ Αρ σκέψης απόφασης 62

³⁴⁷ C-92/11 ECLI:EU:C:2013:180 σκέψεις 43 και ιδίως 44 «Πράγματι, η πληροφόρηση πριν τη σύναψη της σύμβασης σχετικά με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της εν λόγω σύναψης είναι ουσιώδους σημασίας για τους καταναλωτές. Βάσει ιδίως της πληροφόρησής αυτής ο καταναλωτής αποφασίζει αν επιθυμεί να δεσμεύεται από τους όρους που έχει προδιατυπώσει ο επαγγελματίας»

διασταλτικά καθώς η οδηγία στηρίζεται στη σκέψη πως ο καταναλωτής βρίσκεται σε υποδεέστερη θέση από τον επαγγελματία.³⁴⁸

Το ΔΕΕ έδωσε σημασία στην σαφή διατύπωση της συμβατικής ρήτρας με βάση την οποία καθορίζεται το ύψος των μηνιαίων δόσεων που οφείλει να καταβάλει ο πελάτης. Το ύψος των δόσεων εξαρτάται από την τιμή πώλησης του ξένου νομίσματος την οποία εφαρμόζει η τράπεζα και αυτό βαρύνει τον καταναλωτή, οπότε προκειμένου να τηρείται η αρχή της διαφάνειας θα πρέπει να προκύπτουν με σαφήνεια οι ιδιαιτερότητες του μηχανισμού μετατροπής του ξένου νομίσματος αλλά και η σχέση που τυχόν έχει ο μηχανισμός με άλλες ρήτρες.³⁴⁹ Η σύμβαση συνεπώς περιείχε και όρο που προέβλεπε και δεύτερο μηχανισμό μετατροπής κατά τον οποίο το ύψος του δανείου στο ξένο νόμισμα οριζόταν βάσει της τιμής αγοράς του ξένου νομίσματος που εφάρμοσε η τράπεζα κατά το χρόνο αποδεσμεύσεως των κεφαλαίων. Ο χρήστης του ΓΟΣ οφείλει δηλαδή όχι μόνο να παραθέσει τους δύο μηχανισμούς, αλλά και να εκθέσει και τη σχέση μεταξύ τους και να δικαιολογήσει τη διαφορά τους.³⁵⁰

Κατέληξε λοιπόν πως η απαίτηση για σαφή και κατανοητή διατύπωση περιλαμβάνει και τη σαφή διατύπωση του μηχανισμού μετατροπής αλλά και οικονομικές επιπτώσεις των ρητρών για τον καταναλωτή.

Πάντως δεν δίνεται σαφής απάντηση στο ερώτημα αν γενικά η ρήτρα συναλλαγματικής ισοτιμίας στις συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο είναι ή όχι διαφανής. Φαίνεται δηλαδή ότι δεν μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στη διάγνωση της διαφάνειας ενός όρου συναλλαγματικής ισοτιμίας που διαφέρει ουσιωδώς από τον όρο επί του οποίου έκρινε το ΔΕΕ.

Η απόφαση περιορίζεται στο να δώσει τις κατευθυντήριες γραμμές ώστε να μπορεί ο κάθε εθνικός δικαστής να αξιολογήσει έναν όρο συναλλαγματικής ισοτιμίας που έχει παρεμφερή διατύπωση με τον εδώ κρινόμενο. Βέβαια η επιστράτευση των συγκεκριμένων όρων δεν είναι αυτονόητη. Καθώς ο εδώ εξεταζόμενος όρος δεν είναι ένας συνηθισμένος και απλός όρος συναλλαγματικής ισοτιμίας που θα προέβλεπε ότι ο προσδιορισμός των δόσεων θα γίνεται με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος. Ο εδώ εξεταζόμενος όρος παρουσιάζει ιδιαιτερότητα ως προς το μηχανισμό μετατροπής του ξένου νομίσματος που χρησιμοποιεί, προβλέπει δηλαδή ότι ο προσδιορισμός των δόσεων θα γίνεται με βάση την

³⁴⁸ Αρ σκέψης απόφασης 39 και 72

³⁴⁹ Αρ σκέψης απόφασης 73

³⁵⁰ Χασάπης ο.π σ. 428

τιμή πώλησης του ελβετικού φράγκου που εφαρμόζει η συγκεκριμένη τράπεζα. Αυτός ο μηχανισμός μετατροπής έχει ως συνέπεια να αυξάνονται τα έξοδα της χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας σε βάρος του καταναλωτή και μάλιστα απεριόριστα πράγμα αντίθετο στα άρθρα 3 και 5 της οδηγίας 93/13 καθώς και του σημείου 1 στοιχ. ι και λ και σημείο 2 στοιχ. Β και δ παραρτήματος της Οδηγίας .

Συμπερασματικά, προκειμένου να ελεγχθεί η διαφάνεια ενός όρου σαν τον εδώ εξεταζόμενο³⁵¹, ο εθνικός δικαστής θα πρέπει να λάβει υπόψη του το κατά πόσο η σύμβαση εκθέτει με τρόπο διαφανή τον τρόπο μετατροπής του ξένου νομίσματος και κατά πόσο υπάρχει σαφής έκθεση των λόγων των ιδιαιτεροτήτων του μηχανισμού αυτού αλλά και τη σχέση αυτού με άλλες ρήτρες της ίδιας σύμβασης που μπορεί να ορίζουν άλλο μηχανισμό. Επίσης, πρέπει να αξιολογεί τα στοιχεία που δίνει η τράπεζα στο στάδιο των διαπραγματεύσεων στα οποία συγκαταλέγονται η διαφήμιση και η πληροφόρηση αλλά και κατά πόσο ο καταναλωτής μπορούσε να αντιληφθεί εκτός από τη διαφορά μεταξύ συναλλαγματικής ισοτιμίας, πώλησης και αγοράς του ξένου νομίσματος και τις συνέπειες που θα είχε για αυτόν η εφαρμογή συναλλαγματικής ισοτιμίας αγοράς (αντί της ισοτιμίας πώλησης). Ο καταναλωτής δηλαδή θα πρέπει να μπορεί να προβλέψει την «εμβέλεια» της δέσμευσής του.

Ο Γενικός Εισαγγελέας αναφέρει χαρακτηριστικά στις προτάσεις του « *Κατά την εξέταση του σαφούς και κατανοητού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών πρέπει να ληφθούν υπόψη όλες οι περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης και ιδίως οι πληροφορίες που παρασχέθηκαν στον καταναλωτή κατά τη σύναψη της σύμβασης , ενώ ο έλεγχος των ρητρών δεν πρέπει να περιορίζεται σε αυστηρώς τυπικό και γλωσσικό επίπεδο , αλλά πρέπει να εκτείνεται στη δυνατότητα ακριβούς αξιολογήσεως των οικονομικών συνεπειών των εν λόγω ρητρών , καθώς και στις ενδεχόμενες μεταξύ τους σχέσεις*»³⁵². Είναι αλήθεια πως ο σκοπός της προστασίας της που πρεσβεύει η αρχή της διαφάνειας δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αν ο εφαρμοστής του δικαίου αρκούσαν σε απλή γραμματική κατανόηση των ΓΟΣ.

Πάντως κρίσιμο θα ήταν το ΔΕΕ στο πλαίσιο άλλης δίκης να διατυπώσει κριτήρια που θα μπορούσαν εύκολα να χρησιμοποιηθούν από τα εθνικά δικαστήρια σε όλες τις ρήτρες συναλλαγματικής ισοτιμίας καθώς η εν λόγω απόφαση δεν έκρινε γενικά επί της διαφάνειας της ρήτρας συναλλαγματικής ισοτιμίας στις δανειακές συμβάσεις σε ελβετικά φράγκα.³⁵³

³⁵¹ Βλ σκέψεις απόφασης 73 και 74 και παρατηρήσεις *Ευθυμίου* ,ΧριΔ 2014,534

³⁵² Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα σκέψη 91

³⁵³ *Λιάππης*, ΧριΔ 2016 , 245

Προχωρώντας στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα το ΔΕΕ επεσήμανε πως η πλήρωση του κενού που δημιουργείται στη σύμβαση από την ακύρωση ενός καταχρηστικού όρου συναλλαγματικής ισοτιμίας μπορεί να γίνει με εφαρμογή εθνικής διάταξης ενδοτικού δικαίου. Τόνισε πως δεν υπάρχει δυνατότητα διάσωσης του κύρους του όρου αυτού, δεν μπορεί ο εθνικός δικαστής να αναθεωρήσει το περιεχόμενο του όρου αυτού αλλά δύναται να θεραπεύσει την ακυρότητά του μέσω της εφαρμογής εθνικής διάταξης ενδοτικού δικαίου.³⁵⁴

Η εφαρμογή διάταξης ενδοτικού δικαίου αντί καταχρηστικής ρήτρας, τείνει να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία που εισάγει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων, με μία ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα.³⁵⁵

Ο Γενικός Εισαγγελέας ανέφερε στις προτάσεις του, *«Η αντικατάσταση με διάταξη του εθνικού δικαίου, η οποία θεωρείται ότι δεν περιέχει καταχρηστικές ρήτρες και η οποία δύναται να έχει ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της σύμβασης παρά την απαλοιφή της επίμαχης ρήτρας συμβάσεως η οποία εξακολουθεί ως εκ τούτου να δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη, συμπορεύεται, κατά την άποψή μου, με τους σκοπούς του άρθρου 6, παρ. 1 της οδηγίας 93/13.»*³⁵⁶ Πάντως επισημαίνει πως *«Η ευχέρεια αυτή δεν θα πρέπει να οδηγεί σε ανατροπή της συμβατικής ισορροπίας με παρέμβαση τρίτου, συμπεριλαμβανομένου του Κράτους κατά την άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας του, πρέπει να επιχειρείται με σύνεση, ως εν δυνάμει ικανή να θίξει τη συμβατική ελευθερία και τον ελεύθερο ανταγωνισμό, ο οποίος αποτελεί απόρροιά της»*.³⁵⁷

Έτσι το ΔΕΕ συνέχισε τη συλλογιστική προηγούμενης απόφασής του η οποία διευκρίνιζε πως «κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, η οποία παρέχει στο εθνικό δικαστήριο την εξουσία, οσάκις κηρύσσει την ακυρότητα καταχρηστικής ρήτρας περιλαμβανομένης σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, να

---

³⁵⁴ Αρ σκέψης απόφασης 85

³⁵⁵ Βλ απόφαση Banco Espagnol de Credito EU:C:2012:349, σκέψη 40 « Ακριβώς επειδή (οι καταναλωτές) βρίσκονται σε ασθενέστερη θέση, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προβλέπουν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές. Όπως προκύπτει από τη νομολογία, πρόκειται για επιτακτικού χαρακτήρα διάταξη, η οποία τείνει να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία που εισάγει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων με μια ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα». Και απόφαση Pereniconi και Perenic, C-453/10, EU:C:2012:144 σκέψη 31 « ο σκοπός που επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης με την οδηγία 93/13 είναι η αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών και η καταρχήν διατήρηση του κύρους της σύμβασης ως συνόλου και όχι η ακύρωση όλων των συμβάσεων που περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες.»

³⁵⁶ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα σκέψη 100

³⁵⁷ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα σκέψη 105

συμπληρώνει την εν λόγω σύμβαση αναθεωρώντας το περιεχόμενο της ρήτρας αυτής αντιβαίνει στο άρθρο 6 παρ 1 της Οδηγίας 93/13».³⁵⁸

Σε περίπτωση που δεν επιτρεπόταν αυτή η πλήρωση του κενού με διάταξη ενδοτικού δικαίου, ο εθνικός δικαστής θα αναγκαζόταν να ακυρώνει το σύνολο της σύμβασης, αυτό θα προξενούσε τις περισσότερες φορές υπέρμετρες δυσμενείς συνέπειες στον καταναλωτή διότι θα καθίσταντο άμεσα απαιτητό όλο το ποσό της σύμβασης. Επίσης, θα οδηγούσε σε εξουδετέρωση του αποτρεπτικού αποτελέσματος που έχει έναντι των επαγγελματιών η απλή κι απόλυτη μη εφαρμογή τέτοιων καταχρηστικών ρητρών επί των καταναλωτών καθώς θα εξακολουθούσε να τους βάζει στον πειρασμό να συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τέτοιες ρήτρες αφού θα ήξεραν πως ακόμη κι αν κηρυχτούν αυτές άκυρες, η σύμβαση θα μπορεί να συμπληρωθεί, κατά το αναγκαίο μέτρο, από τον εθνικό δικαστή.³⁵⁹ Έτσι τα πιστωτικά ιδρύματα δεν θα είχαν κανένα κίνητρο προς αποφυγή των ρητρών αυτών.³⁶⁰ Άρα η ακύρωση του συνόλου της σύμβασης θα λειτουργούσε ως τιμωρία για τον ασθενέστερο, τον οποίο το ΔΕΕ προσπαθεί να προστατεύσει.

Τέλος, αν μπορούσε ο εθνικός δικαστής να αναθεωρεί κάθε φορά το περιεχόμενο των καταχρηστικών ρητρών των συμβάσεων ίσως παραμεριζόταν και ο σκοπός του άρθρου 7 της Οδηγίας 93/13 που ορίζει πως τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να υπάρχουν κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα ώστε να πάψει η χρησιμοποίηση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.

Πολλοί έσπευσαν να πουν πως η απόφαση αυτή του ΔΕΕ άνοιξε το δρόμο για τη δικαίωση χιλιάδων δανειοληπτών στην Ευρώπη που είχαν συνάψει δάνειο σε ελβετικό φράγκο. Η απόφαση χαιρετίστηκε με μεγάλο ενθουσιασμό και από τους Έλληνες δανειολήπτες. Προκειμένου βέβαια να αξιολογήσουμε αν αυτή η απόφαση αποτελεί πράγματι σανίδα σωτηρίας για τους έλληνες δανειολήπτες θα πρέπει να δούμε αν ο όρος που εδώ εξετάζεται υπάρχει στις συμβάσεις που σύναψαν, κάτι το οποίο αναλύθηκε εκτενώς σε παραπάνω κεφάλαιο.

---

³⁵⁸ Βλ απόφαση ΔΕΕ της 14.6.2012 στην υπόθεση C-618/10 (Banco Espanol /Camino) σκέψη 71 και 73

³⁵⁹ Βλ C-618/10 σκέψη 69 και 70

³⁶⁰ Αρ σκέψης 82-84 της απόφασης C-26/13 , και σκέψη αρ.102 Γενικού Εισαγγελέα Wahl

3. ΥΠΟΘΕΣΗ C 312/14³⁶¹ (Banif Plus Bank/Lantos)

3.1. Ιστορικό

Το ζήτημα των δανείων σε ελβετικό φράγκο συνέχισε να απασχολεί το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ουγγρικό δικαστήριο, στο πλαίσιο δίκης μεταξύ της τράπεζας Banif Plus Bank Zrt. κατά του Marton Lantos, Martonne Lantos (υπόθεση C-312/14) έθεσε μία σειρά προδικαστικών ερωτημάτων στα οποία κλήθηκε να απαντήσει το ΔΕΕ.³⁶² Τα ερωτήματα σχετίζονταν με τη δυνατότητα εφαρμογής της νομοθεσίας περί κεφαλαιαγοράς και προστασίας των επενδυτών σε δανειακές συμβάσεις ελβετικού φράγκου.

Πιο συγκεκριμένα, ο M.Lantos συνήψε με ουγγρική τράπεζα σύμβαση καταναλωτικού δανείου για αγορά αυτοκινήτου, επιλέγοντας δάνειο σε ξένο νόμισμα, εκτιθέμενος έτσι στο συναλλαγματικό κίνδυνο της ισοτιμίας μεταξύ του εθνικού του νομίσματος, το φιορίνι και του ξένου νομίσματος. Η M Lantos, ως σύζυγος υπέχει εκ της σύμβασης υποχρεώσεις. Το ουγγρικό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο ΔΕΕ τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα.

3.2. Προδικαστικά ερωτήματα

Πρώτον, αν η προσφορά που απευθύνεται στον πελάτη, για κατάρτιση πράξεως (συναλλαγματικής ισοτιμίας), η οποία υπό τη νομική μορφή σύμβασης δανείου σε ξένο νόμισμα συνίσταται σε αγοραπωλησία τοις μετρητοίς κατά το χρονικό σημείο της αποδέσμευσης των κεφαλαίων και επί προθεσμία κατά το χρονικό σημείο της αποπληρωμής, εκτελείται μέσω της μετατροπής σε φιορίνια ποσού εγγεγραμμένου λογιστικά σε ξένο νόμισμα και εκθέτει το δάνειο του πελάτη στις διακυμάνσεις και τους κινδύνους (συναλλαγματικός κίνδυνος), της κεφαλαιαγοράς, αποτελεί «χρηματοπιστωτικό μέσο» κατά το αρ.4 παρ. 1 σημ.2 (επενδυτικές υπηρεσίες και δραστηριότητες) και σημ.17 (χρηματοπιστωτικό μέσο), καθώς και το Παράρτημα Ι τμήμα Γ.4(προθεσμιακές πράξεις συναλλάγματος, παράγωγα μέσα) της Οδηγίας 2004/39/EK του Συμβουλίου .

Δεύτερον, αν η άσκηση δραστηριότητας διαπραγμάτευσης για ίδιο λογαριασμό όσον αφορά το παραπάνω χρηματοπιστωτικό μέσο συνιστά «επενδυτική υπηρεσία ή δραστηριότητα» κατά το αρ. 4 παρ. 1 σημ.6 (διενέργεια συναλλαγών για ίδιο λογαριασμό)

---

³⁶¹ Απόφαση της 3/12/2015 , Υπόθεση C-312 , Banif Plus Bank Zrt κατά του Marton Lantos , Martonne Lantos <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172564&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=223096>

³⁶² Βλ. *Περάκης , Ευάγγελος* : Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔικΕΕ της 3ης Δεκεμβρίου 2015 στην υπόθ. C-312/14 (Banif Plus Bank Lantos). Η ανατίμηση του ελβετικού φράγκου και τα επακόλουθά της , ΔΕΕ 2016 , 86

και του Παραρτήματος I τμήμα A.3 (διαπραγμάτευση για ίδιο λογαριασμό) της ανωτέρω Οδηγίας.

Τρίτον, εάν το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα οφείλει να προβεί σε έλεγχο της καταλληλότητας του συγκεκριμένου επενδυτικού προϊόντος βάσει των απαιτήσεων του άρθρου 19 παρ 4, 5 της Οδηγίας³⁶³ σε περίπτωση που η προθεσμιακή πράξη συναλλάγματος προσεφέρθη ως μέρος χρηματοπιστωτικού προϊόντος (δηλαδή σύμβαση δανείου), καθώς επίσης και αν το παράγωγο μέσο αποτελεί αυτό καθαυτό σύνθετο χρηματοπιστωτικό μέσο. Το ΔΕΕ ερωτήθηκε επίσης για την εφαρμογή η μη του άρθρου 19 παρ.9, το οποίο ορίζει πως όταν η επενδυτική υπηρεσία προσφέρεται ως μέρος χρηματοπιστωτικού προϊόντος, που ήδη υπόκειται σε άλλες διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας ή σε κοινά ευρωπαϊκά πρότυπα σχετικά με τα πιστωτικά ιδρύματα και την καταναλωτική πίστη όσον αφορά την αξιολόγηση του κινδύνου των πελατών ή/και τις απαιτήσεις περί πληροφοριών, η παροχή της εν λόγω υπηρεσίας δεν υπόκειται επιπροσθέτως στις επιβαλλόμενες με το αρ. 19 υποχρεώσεις. Όμως το 19 παρ 9 δεν ισχύει όταν οι κίνδυνοι που αναλαμβάνει ο πελάτης σε σχέση με το δάνειο και το χρηματοπιστωτικό μέσο, είναι θεμελιωδώς διαφορετικοί μεταξύ τους και συνεπώς καθίσταται απαραίτητος ο έλεγχος της καταλληλότητας στον βαθμό που η πράξη περιλαμβάνει χρηματοπιστωτικό μέσο.

Τέταρτον, κατά πόσο η μη τήρηση των υποχρεώσεων ενημέρωσης και εν γένει προστασίας του επενδυτή σύμφωνα με το αρ. 19 παρ. 4 και 5 , επιφέρει ακυρότητα της συναφθείσας σύμβασης.

3.3. Απαντήσεις Δικαστηρίου

Ο Γενικός Εισαγγελέας Niilo Jaaskinen στις προτάσεις του στις 17 Σεπτεμβρίου 2015³⁶⁴ υποστήριξε πως δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής η Οδηγία 2004/39/EK. Εκκινεί το συλλογισμό του από το σκοπό της οδηγίας 2004/39 που είναι η προστασία των επενδυτών. Επενδυτής κατά την έννοια της Οδηγίας αυτής είναι όποιος επενδύει ή επιδιώκει να

³⁶³ Το άρθρο 19 παρ 4 ορίζει πως «όταν η επιχείρηση επενδύσεων παρέχει επενδυτικές συμβουλές ή διαχείριση χαρτοφυλακίου, οφείλει να αντλεί τις αναγκαίες πληροφορίες σχετικά με τη γνώση και την πείρα του πελάτη ή του δυνητικού πελάτη στον επενδυτικό τομέα σε σχέση με τον συγκεκριμένο τύπο προϊόντος ή υπηρεσίας, καθώς και σχετικά με τη χρηματοοικονομική κατάσταση και τους επενδυτικούς στόχους του, ώστε να μπορεί να του συστήσει τις επενδυτικές υπηρεσίες και τα χρηματοοικονομικά μέσα που είναι κατάλληλα για την περίπτωσή του» παρ 5 « Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι όταν οι επιχειρήσεις επενδύσεων παρέχουν άλλες επενδυτικές υπηρεσίες πλην των μνημονευόμενων στην παράγραφο 4 , ζητούν από τον πελάτη ή τον δυνητικό πελάτη να δίνει πληροφορίες σχετικά με τη γνώση και την πείρα του στον επενδυτικό τομέα σε σχέση με το συγκεκριμένο τύπο προσφερόμενου ή ζητούμενου προϊόντος ή υπηρεσίας ,ώστε να μπορεί η επιχείρηση επενδύσεων να εκτιμήσει κατά πόσον η σχεδιαζόμενη επενδυτική υπηρεσία ή προϊόν είναι κατάλληλο για τον πελάτη»

³⁶⁴ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέας Niilo Jaaskinen 17 Σεπτεμβρίου 2015

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172564&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=223096>

επενδύσει ίδια ή δανεισμένα κεφάλαια σε χρηματοπιστωτικό μέσο, με σκοπό να αποκομίσει έσοδα ή τουλάχιστον να προστατεύσει την αξία των κεφαλαίων του. Συνεχίζει και αναφέρει πως από τη δικογραφία φαίνεται ότι ο πελάτης δεν σκόπευε να επενδύσει οποιοδήποτε κεφάλαιο, αλλά σκοπός του ήταν να δανειστεί από τη τράπεζα το ποσό που απαιτείτο για τη χρηματοδότηση ενός αυτοκινήτου. Ο γενικός εισαγγελέας επισημαίνει πως η προστασία των επενδύσεων δυνάμει της Οδηγίας 2004/39 δεν εκτείνεται στην κάλυψη περιπτώσεων που καταναλωτές αντλούν χρηματοδότηση για κατανάλωση, σε αντίθεση προς τις επενδύσεις που από οικονομική άποψη συνιστούν μορφή αποταμίευσης.³⁶⁵

Ο Γενικός εισαγγελέας αναφέρει πως η σύμβαση που συνίσταται σε δάνειο προς καταναλωτή, το οποίο συνομολογήθηκε σε ξένο νόμισμα ή το προθεσμιακό σκέλος της, αν όντως είναι δυνατός ο νομικός διαχωρισμός του τελευταίου από το δάνειο μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής μίας και μόνο διάταξης της Οδηγίας 2004/39, δηλαδή του σημ. 4 του τμήματος Γ του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας. Αυτή ορίζει πως τα χρηματοπιστωτικά μέσα περιλαμβάνουν « συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), προθεσμιακές συμβάσεις επιτοκίων (forward-rate agreements) και άλλες παράγωγες συμβάσεις σχετιζόμενες με κινητές αξίες, νομίσματα, επιτόκια ή αποδόσεις ή άλλα παράγωγα μέσα, χρηματοπιστωτικούς δείκτες ή άλλα χρηματοπιστωτικά μεγέθη δεκτικά εκκαθαρίσεως με φυσική παράδοση ή με ρευστά διαθέσιμα».³⁶⁶ Σύμφωνα με τον ίδιο παρέλκει η αναζήτηση της κατηγορίας στην οποία εμπίπτουν οι επίμαχες οικονομικές συμφωνίες. Κι αυτό γιατί οι ανωτέρω περιπτώσεις αυτές αποτελούν στο σύνολό τους παράγωγες συμβάσεις ή παράγωγα μέσα. Παράγωγα μέσα είναι αυτά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αντιστάθμιση κινδύνων ή για κερδοσκοπικούς σκοπούς, δεδομένου ότι μία μελλοντική τιμή, ένα μελλοντικό επιτόκιο ή η μελλοντική αξία του υποκείμενου περιουσιακού στοιχείου έχει καθοριστεί εκ των προτέρων.³⁶⁷

---

³⁶⁵ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα JAASKINEN, σημείο 37

³⁶⁶ Βλ και αρ 5 στ δ Ν 3606/2007

³⁶⁷ Βλ παραπ 24 στις προτάσεις του εισαγγελέα όπου αναφέρει πως στη χρηματοοικονομική και στην οικονομική βιβλιογραφία υπάρχουν πολλοί ορισμοί. Για παράδειγμα σύμφωνα με τους ορισμούς που γίνονται δεκτοί από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, υπάρχουν «δύο ευρείες κατηγορίες παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων. Στην παράγωγη σύμβαση, που δεν περιέχει αιρέσεις, δύο συμβαλλόμενοι συνομολογούν την ανταλλαγή ορισμένης ποσότητας ενός υποκείμενου στοιχείου (πράγματος ή χρηματοπιστωτικού μέσου) σε συμφωνημένη τιμή (τιμή ασκήσεως) σε συγκεκριμένη ημερομηνία. Στο συμβόλαιο δικαιωμάτων προαίρεσεως ο πωλητής μεταβιβάζει στον αγοραστή το δικαίωμα να αγοράσει ή να πωλήσει (αναλόγως του εάν το συμβόλαιο δικαιωμάτων προαίρεσεως παρέχει δικαίωμα αγοράς [call] ή πωλήσεως[put]) ορισμένο υποκείμενο στοιχείο στην τιμή ασκήσεως σε συγκεκριμένη ημερομηνία ή πριν από αυτή. Σε αντίθεση προς τις ομολογίες χρέους, από τα παράγωγα χρηματοπιστωτικά μέσα δεν προκύπτει επενδυτικό εισόδημα ούτε καταβάλλονται κεφάλαια που πρέπει να επιστραφούν»

Τούτο υποδηλώνει το ενδεχόμενο η πραγματική τιμή, το πραγματικό επιτόκιο ή η πραγματική αξία του υποκείμενου περιουσιακού στοιχείου να αποκλίνουν από τα συνομολογηθέντα μελλοντικά. Περαιτέρω, από την ιδιότητα αυτή απορρέει μία ανεξάρτητη οικονομική αξία του παράγωγου μέσου, η οποία διαφέρει από αυτή μίας σύμβασης που απλά πρέπει να εκτελεστεί σε μελλοντική ημερομηνία και στην πραγματική του αξία την ημέρα ολοκλήρωσεως συναλλαγής.³⁶⁸

Στη σύμβαση δανείου εν προκειμένω οι νομισματικές ρήτρες προέβλεπαν πως οποιαδήποτε εκπλήρωση χρηματικών απαιτήσεων σε ελβετικό φράγκο έπρεπε να πραγματοποιείται σε ουγγρικό φιορίνι στην ισχύουσα κατά το χρόνο αποπληρωμής του δανείου ή πληρωμής των δόσεων του ισοτιμία. Συνεπώς, δεδομένης της σύνδεσης αυτής προς την πραγματική αξία του ελβετικού φράγκου, η συμφωνία δεν δύναται να έχει τον χαρακτήρα προθεσμιακής σύμβασης.³⁶⁹ Τούτο προκύπτει εκ του ότι η υποτιθέμενη προθεσμιακή σύμβαση που αποτελεί τμήμα της συμφωνίας δεν έχει οποιαδήποτε διαφορετική νομική ή οικονομική αξία έναντι της δανειακής σύμβασης αυτής καθ' εαυτή. Επί της ουσίας αυτή απαιτεί την εξόφληση στο εθνικό νόμισμα ενός χρέους σε ξένο νόμισμα, αλλά στη τρέχουσα ισοτιμία κατά την ημερομηνία πληρωμής, με αποτέλεσμα να μην έχει οποιαδήποτε ουσιώδη διαφορά από μια τυπική σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα.

Ο εισαγγελέας συνεχίζει λέγοντας πως η φερόμενη ως προθεσμιακή σύμβαση είναι απλώς ένας περίπλοκος μηχανισμός διατύπωσης μίας ρήτρας περί ξένου νομίσματος η οποία

---

³⁶⁸ Σκέψεις 40-42 βλ και παράδειγμα εισαγγελέα παραπ. 25 Αν ο Α χορηγήσει στον Β δάνειο 100.000 ευρώ (νόμισμα υπολογισμού της αξίας) σε δολάρια ΗΠΑ (νόμισμα πληρωμής) στην ισχύουσα την ημέρα της πληρωμής ισοτιμία, ο Β πρέπει να καταβάλλει 100.000 δολάρια ΗΠΑ, εάν η ισοτιμία την ημερομηνία αυτή είναι 1 δολάριο ΗΠΑ/ευρώ, αλλά 120.000 δολάρια ΗΠΑ, αν η ισοτιμία κυμαίνεται στο 1,2 δολάρια ΗΠΑ/ευρώ. Εάν ο Α και ο Β συνομολογήσουν στη σύμβαση δανείου ότι η ισοτιμία που θα ισχύει για την εξόφληση θα είναι 1,2 δολάρια ΗΠΑ/ευρώ, ανεξαρτήτως της πραγματικής ισοτιμίας που θα ισχύει την ημερομηνία αυτή, πράγμα που νομικά ισοδυναμεί σε προθεσμιακή πράξη συναλλάγματος, η ρήτρα περί προθεσμιακής πράξης συναλλάγματος έχει την ημέρα εξόφλησης αξία μηδέν δολαρίων, αν η πραγματική ισοτιμία είναι 1,2 δολάρια ΗΠΑ/ευρώ (επειδή 100.000 ευρώ ισούνται προς 120.000 δολάρια ΗΠΑ). Ωστόσο, αν η ισοτιμία την ημερομηνία αυτή είναι 1 δολάριο ΗΠΑ/ευρώ, το περί προθεσμιακής πράξεως συναλλάγματος τμήμα της συμφωνίας έχει χωριστή αξία ευρώ/δολάρια ΗΠΑ 20.000, αφού ο δανειστής λαμβάνει επιπλέον του κεφαλαίου των 100.000 (τα οποία ισούνται προς 100.000 δολάρια πληρωτέα από τον οφειλέτη) επίσης 20000 δολάρια ΗΠΑ (τα οποία ισούνται προς το ίδιο ποσό σε ευρώ) τα οποία αντιστοιχούν στη διαφορά μεταξύ της καθορισθείσας ισοτιμίας και της πραγματικής ισοτιμίας.

³⁶⁹ Βλ κ *Χασάπη*, ο.π.σ. 33 όπου οι νομισματικοί ΓΟΣ γενικά προέβλεπαν είτε ότι οποιαδήποτε εκπλήρωση χρηματικών απαιτήσεων σε ελβετικό φράγκο έπρεπε να πραγματοποιείται αποκλειστικά σε ευρώ στην ισχύουσα κατά το χρόνο αποπληρωμής του δανείου ή πληρωμής των δόσεων του ισοτιμία (πχ έτσι οι ΓΟΣ της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας) είτε παρείχαν τη δυνατότητα πληρωμής σε ευρώ με την προαναφερθείσα ισοτιμία (έτσι οι ΓΟΣ της EFG EUROBANK). Δεδομένης της σύνδεσης αυτής προς την πραγματική αξία του ελβετικού φράγκου, η συμφωνία δεν δύναται να έχει το χαρακτήρα προθεσμιακής σύμβασης.

ισχύει για το δάνειο και μετακυλύει τον συναλλαγματικό κίνδυνο, όσον αφορά ενδεχόμενη υποτίμηση του εθνικού νομίσματος, από τον δανειστή στον οφειλέτη.³⁷⁰

Η απόφαση που εκδόθηκε στην Υπόθεση C-312/14, Banif Plus Bank Zrt. κατά Marton Lantos και Martonne Lantos ακολούθησε τις προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα.³⁷¹ Αρχικά επεσήμανε³⁷² πως αν και αποκείται αποκλειστικά στο αιτούν ουγγρικό δικαστήριο να αποφανθεί επί του χαρακτηρισμού των επίμαχων ρητρών βάσει των ειδικών περιστάσεων της υπόθεσης της κύριας δίκης, εντούτοις το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να συναγάγει από τις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας, εν προκειμένω από το άρθρο 4, παρ. 2 τα κριτήρια που μπορεί ή πρέπει να εφαρμόζει το εθνικό δικαστήριο.³⁷³

Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί αν οι συναλλαγές που πραγματοποιεί ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα και συνίστανται στη μετατροπή σε εθνικό νόμισμα ποσών εκφρασμένων σε ξένο νόμισμα, για τον υπολογισμό των ποσών δανείου και των δόσεων αποπληρωμής του, σύμφωνα με τις σχετικές με τη συναλλαγματική ισοτιμία ρήτρες δανειακής σύμβασης, μπορούν να χαρακτηριστούν ως «επενδυτικές υπηρεσίες ή δραστηριότητες» κατά το άρθρο 4 παρ. 1 σημ. 2 της Οδηγίας 2004/39. Κατά τη διάταξη αυτή, συνιστούν επενδυτικές υπηρεσίες και δραστηριότητες κάθε υπηρεσία και κάθε

---

³⁷⁰ Σκέψεις 43- 44

³⁷¹ Σημαντικό είναι εδώ να αναφερθεί πως ο εισαγγελέας N.Wahl στην υπόθεση C-26/13 τόνισε στο σημείο 1 πως η προσφυγή σε τέτοιου είδους συμβάσεις που αποτελούσε πρακτική σχετικά συχνή σε ορισμένα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδείχθηκε προβληματική για πολλούς ιδιώτες λόγω της ισχυρής υποτίμησης ορισμένων νομισμάτων σε σχέση με το ξένο νόμισμα αναφοράς. Έτσι τα προβλήματα που ανέκυψαν προκάλεσαν σημαντικό πλήγμα στον τραπεζικό τομέα ορισμένων κρατών μελών.

Ο Ούγγρος νομοθέτης αντέδρασε σε αυτήν την κατάσταση και στην υπερχρέωση των ουγγρικών νοικοκυριών θεσπίζοντας νομοθεσία που αποσκοπούσε στην προστασία χρεωμένων ιδιοκτητών κατοικιών. Λήφθηκαν πρωτοβουλίες όπως η οριστική αποπληρωμή χρεών σε ξένο νόμισμα σε σταθερή προτιμησιακή συναλλαγματική ισοτιμία και επιβλήθηκε αναγκαστική μετατροπή των στεγαστικών δανείων που είχαν χορηγηθεί σε ξένο νόμισμα. Εκτός αυτών δόθηκε η δυνατότητα χορήγησης δανείων με επιδοτούμενο επιτόκιο σε φιορίνι και λήφθηκαν μέτρα κοινωνικής στήριξης οφειλετών που απειλούνται με έξωση λόγω δυσχερειών στην αποπληρωμή δανείων σε ξένο νόμισμα.

³⁷² Σκέψη 51

³⁷³ Βλ απόφαση Genil 48 kai Comercial Hosteleria de Grandes Vinos C- 604/11, EU:C:2013:344, σκέψη 43 Το ζήτημα αν πρόκειται, στις υποθέσεις των κύριων δικών, για επενδυτική υπηρεσία που προσφέρθηκε ως μέρος χρηματοπιστωτικού προϊόντος, συνιστά εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών που εναπόκειται, σύμφωνα με την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης και των εθνικών δικαστηρίων, στο αιτούν δικαστήριο. Πάντως, το Δικαστήριο αποφαίνεται επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, μπορεί να παράσχει ενδεχομένως διευκρινίσεις προκειμένου να καθοδηγήσει το εθνικό δικαστήριο κατά την εκτίμησή του. Και C-135/10, SCF, σκέψη 67 Συγκεκριμένα, μολονότι, στο πλαίσιο της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ των δικαστηρίων της Ένωσης και των εθνικών δικαστηρίων, εναπόκειται, καταρχήν, στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει ότι συντρέχουν οι πραγματικές προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η εφαρμογή κοινοτικού κανόνα στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν του, το Δικαστήριο, αποφαίνεται επί αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, μπορεί να παράσχει ενδεχομένως διευκρινίσεις προκειμένου να καθοδηγήσει το εθνικό δικαστήριο κατά την ερμηνεία του.

δραστηριότητα που παρατίθενται στο τμήμα Α του παραρτήματος Ι της οδηγίας και αφορά κάθε μέσο για το οποίο γίνεται λόγος στο τμήμα Γ του ίδιου παραρτήματος.³⁷⁴

Το Δικαστήριο συμπεραίνει πως οι πράξεις της κύριας δίκης καθόσον συνιστούν συναλλακτικές δραστηριότητες που είναι αμιγώς παρεπόμενες της χορήγησης και της αποπληρωμής καταναλωτικού δανείου σε ξένο νόμισμα, δεν εμπίπτουν στο εν λόγω τμήμα Α. Κι αυτό γιατί οι πράξεις αυτές περιορίζονται στη μετατροπή, βάσει της τιμής αγοράς ή πώλησης του σχετικού ξένου νομίσματος, των ποσών του δανείου και των μηνιαίων δόσεων που έχουν συνομολογηθεί στο ξένο αυτό νόμισμα (λογιστικό νόμισμα) και στο εθνικό νόμισμα (νόμισμα πληρωμής)³⁷⁵

Επισημαίνει πως οι πράξεις αυτές χρησιμεύουν απλά και μόνο ως λεπτομέρειες εκτέλεσης των ουσιωδών υποχρεώσεων πληρωμής της σύμβασης δανείου, δηλαδή τη διάθεση του κεφαλαίου από τον δανειστή και την αποπληρωμή του εν λόγω κεφαλαίου εντόκως από το δανειολήπτη. Συνεχίζει λέγοντας πως οι πράξεις αυτές δεν έχουν σκοπό την πραγματοποίηση επένδυσης καθώς ο καταναλωτής αποσκοπεί μόνο στη λήψη των κεφαλαίων εν όψει της αγοράς καταναλωτικού αγαθού ή παροχή υπηρεσίας και όχι παραδείγματος χάρη στη διαχείριση συναλλαγματικού κινδύνου ή στην κερδοσκοπία επί της συναλλαγματικής ισοτιμίας ξένου νομίσματος.³⁷⁶

Εξετάζοντας συγκεκριμένα την έννοια της «διαπραγμάτευσης για ίδιο λογαριασμό» κατά το άρθρο 4 παρ 1 σημ. 6, για την οποία γίνεται λόγος στο τμήμα Α σημ. 3 του παραρτήματος Ι της Οδηγίας, βλέπουμε ότι προσδιορίζει τη διαπραγμάτευση βάσει ιδίων κεφαλαίων η οποία οδηγεί στην ολοκλήρωση συναλλαγών σε ένα ή περισσότερα χρηματοπιστωτικά μέσα. Ωστόσο εν προκειμένω δεν προκύπτει ότι οι συναλλαγματικές πράξεις που πραγματοποιεί χρηματοπιστωτικό ίδρυμα σε εκτέλεση σύμβασης δανείου όπως αυτή της κύριας δίκης αφορούν τη διαπραγμάτευση ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων η οποία οδηγεί στην ολοκλήρωση συναλλαγών.

Περαιτέρω, το δικαστήριο διερεύνησε τη δυνατότητα υπαγωγής των πράξεων που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο σύμβασης δανείου όπως αυτή της κύριας δίκης στην κατηγορία των «παρεπόμενων υπηρεσιών» που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα Ι τμήμα Β της Οδηγίας. Συναφώς αν και κατά το σημείο 2 του παραρτήματος Ι, τμήμα Β η χορήγηση πίστωσης ή δανείου μπορεί να συνιστά παρεπόμενη υπηρεσία, αυτό συμβαίνει μόνο αν η εν

---

³⁷⁴ Σκέψεις 53, 54

³⁷⁵ Σκέψεις 55, 56

³⁷⁶ Σκέψη 57

λόγω πίστωση ή δάνειο παρέχεται σε επενδυτή για να του δώσει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει συναλλαγή επί ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων στην οποία εμπλέκεται η επιχείρηση που παρέχει την εν λόγω πίστωση ή δάνειο. Ωστόσο το δάνειο της κύριας δίκης δεν είχε ως σκοπό να καταστήσει δυνατή την πραγματοποίηση τέτοιου είδους μελλοντικής συναλλαγής.

Επίσης, αναφέρει πως οι πράξεις συναλλάγματος της κύριας δίκης δεν συνδέονται με επενδυτική υπηρεσία, κατά το άρθρο 4 παρ 1 σημ. 2 της Οδηγίας 2004/39, αλλά με πράξη που δεν συνιστά αφεαυτής χρηματοπιστωτικό μέσο, κατά το άρθρο 4 παρ 1 σημείο 17 της οδηγίας αυτής. Συγκεκριμένα δεν προκύπτει ότι οι συναλλαγματικές πράξεις που πραγματοποιεί χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στο πλαίσιο εκτέλεσης σύμβασης δανείου αφορούν ένα από τα χρηματοπιστωτικά μέσα για τα οποία γίνεται λόγος στο παράρτημα I, τμήμα Γ, της εν λόγω Οδηγίας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η προθεσμιακή σύμβαση.³⁷⁷

Σχετικά με την προθεσμιακή σύμβαση αυτή είναι είδος παράγωγης σύμβασης με την οποία δύο συμβαλλόμενοι δεσμεύονται ο ένας να αγοράσει και ο έτερος να πωλήσει σε μεταγενέστερη ημερομηνία περιουσιακό στοιχείο αποκαλούμενο «υποκείμενο» σε τιμή καθοριζόμενη κατά τη σύναψη της σύμβασης. Σημαντικό είναι πάντως πως η σύμβαση καταναλωτικής πίστη σε ξένο νόμισμα δεν έχει ως αντικείμενο την πώληση χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου σε τιμή καθοριζόμενη κατά τη σύναψη της σύμβασης.

Ειδικότερα, σε μία τέτοια σύμβαση δεν μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ της σύμβασης δανείου αφεαυτής και πράξης προθεσμιακής πώλησης συναλλάγματος εφόσον η εν λόγω σύμβαση έχει ως αντικείμενο μόνο την εκτέλεση των ουσιωδών υποχρεώσεων της σύμβασης αυτής, δηλαδή τις υποχρεώσεις πληρωμής του κεφαλαίου και τήρησης των προθεσμιών καταβολής των δόσεων, δεδομένου ότι η πράξη αυτή δεν αποτελεί αφεαυτής χρηματοπιστωτικό μέσο. Κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι ρήτρες της εν λόγω σύμβασης δανείου σχετικά με τη μετατροπή συναλλάγματος δεν συνιστούν χρηματοπιστωτικό μέσο διαφορετικό από την πράξη που αποτελεί το αντικείμενο της σύμβασης αυτής αλλά μόνο λεπτομέρεια αναπόσπαστα συνδεόμενη με την εκτέλεσή της.³⁷⁸

Στο πλαίσιο σύμβασης δανείου, η αξία του ξένου νομίσματος που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό της αποπληρωμής δεν καθορίζεται εκ των προτέρων αλλά

---

³⁷⁷ Σκέψεις 67-68

³⁷⁸ Σκέψεις 69-72 Το δικαστήριο ανέφερε πως η υπόθεση διέφερε θεμελιωδώς από την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Genil 48 και Comercial Hosteleria de Grandes Vinos(C-604/11, EU:C:2013:344) , που αφορούσε προθεσμιακό χρηματοπιστωτικό μέσο , δηλαδή σύμβαση ανταλλαγής αποκαλούμενη « swap» .

προσδιορίζεται βάσει της τιμής πώλησης του νομίσματος αυτού κατά την ημερομηνία καταβολής εκάστης μηνιαίας δόσης. Συνεπώς, προκύπτει ότι οι πράξεις συναλλάγματος που πραγματοποιεί χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στο πλαίσιο της εκτέλεσης σύμβασης δανείου σε ξένο νόμισμα όπως αυτή της κύριας δίκης δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως επενδυτικές υπηρεσίες οπότε το ίδρυμα αυτό δεν υπόκειται μεταξύ άλλων στις υποχρεώσεις σε θέματα αξιολόγησης ή καταλληλότητας της προς παροχήν υπηρεσίας, που προβλέπονται στο άρθρο 19 της οδηγίας.

Το δικαστήριο δεν απάντησε στο τρίτο και τέταρτο ερώτημα διότι αυτά προϋποθέτουν πως οι πράξεις της κύριας δίκης μπορούν να χαρακτηριστούν ως επενδυτική υπηρεσία ή δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 4 παρ. 1 σημ. 2 της οδηγίας 2004/39.

Πάντως, υπενθύμισε πως σχετικά με το τέταρτο ερώτημα εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ρυθμίσει τις απορρέουσες από τη σύμβαση συνέπειες εξαιτίας της μη συμμόρφωσης της επενδυτικής επιχείρησης που προσφέρει την επενδυτική υπηρεσία προς τις υποχρεώσεις περί αξιολόγησης κατά το άρθρο 19 παρ. 4 και 5 της εν λόγω Οδηγίας, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.³⁷⁹

Η παραπάνω απόφαση C-312/14 έκλεισε το δρόμο για την δυνατότητα υπαγωγής των συμβάσεων αυτών στην έννοια της επένδυσης. Τόσο το δικαστήριο όσο και ο εισαγγελέας με τις προτάσεις του υποστήριξαν αξιολογικά επιχειρήματα για την μη υπαγωγή των κύριων υποχρεώσεων των μερών στον τύπο της σύμβασης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών.

---

³⁷⁹ Είναι εμφανές ότι η παρούσα υπόθεση διαφέρει από προηγούμενη που είχε κρίνει το ΔΕΕ και αφορούσε προθεσμιακό χρηματοπιστωτικό μέσο. Η απόφαση ήταν η Genil 48 και Comercial Hosteleria de Grandes Vinos (C -604/11 EU:C:2013:344), και αφορούσε προθεσμιακό χρηματοπιστωτικό μέσο, δηλαδή σύμβαση ανταλλαγής αποκαλούμενη «swap» αποσκοπούσα στην προστασία των πελατών τραπεζών έναντι των διακυμάνσεων των κυμαινόμενων επιτοκίων στις οποίες εκτίθενται λόγω της εγγραφής ορισμένων χρηματοπιστωτικών προϊόντων στις τράπεζες αυτές. Το δικαστήριο στην εν λόγω απόφαση έκρινε πως «το άρθρο 19 παρ 9 έχει την έννοια αφενός πως επενδυτική υπηρεσία προσφέρεται ως μέρος χρηματοπιστωτικού προϊόντος μόνο εφόσον αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του εν λόγω χρηματοπιστωτικού προϊόντος κατά τον χρόνο που το προϊόν αυτό προσφέρεται στον πελάτη και αφετέρου οι διατάξεις της νομοθεσίας της Ένωσης και τα κοινά ευρωπαϊκά πρότυπα όπου παραπέμπει η διάταξη αυτή πρέπει να καθιστούν δυνατή την αξιολόγηση των κινδύνων των πελατών και/ή να περιλαμβάνουν απαιτήσεις όσον αφορά την ενημέρωση, καλύπτουσες και την επενδυτική υπηρεσία που αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του επίμαχου χρηματοπιστωτικού προϊόντος, ώστε η υπηρεσία αυτή να μην υπόκειται πλέον στις υποχρεώσεις του εν λόγω άρθρου 19.»

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το ζήτημα των δανείων σε ελβετικό φράγκο συνεχίζει να απασχολεί καθημερινά το νομικό και όχι μόνο κόσμο της χώρας και στο πλαίσιο αυτό συζητούνται πολλές λύσεις και προτάσεις. Θα πρέπει να έχουμε όμως υπόψη μας πως στην Ελλάδα, τα πιστωτικά ιδρύματα που χορηγούσαν δάνεια σε ξένο νόμισμα έχουν ανακεφαλαιοποιηθεί και έχουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις βάσει του προγράμματος δημοσιονομικής αναπροσαρμογής. Από τη μία πλευρά, η νομοθέτηση μίας λύσης που θα καθόριζε μία συναλλακτική ισοτιμία εκτός αγοράς, θα έπρεπε πρώτα να εγκριθεί από την ΕΚΤ, καθώς τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στην Ευρωζώνη έχουν εκχωρήσει τις αρμοδιότητές άσκησης και καθορισμού της νομισματικής τους πολιτικής στην ΕΚΤ. Η ΕΚΤ έχει διατυπώσει ήδη τις επιφυλάξεις της σχετικά με τις επιπτώσεις της μονομερούς παρέμβασης κράτους-μέλους της Ευρωζώνης στην ισοτιμία ευρώ-ελβετικού φράγκου, καθώς αυτή θα επηρέαζε την οικονομική σταθερότητα της Ευρωζώνης αλλά και τη λειτουργία της αγοράς.

Από την άλλη πλευρά, οι λύσεις σε συλλογικό επίπεδο όπως φάνηκε από την απόφαση ΠΠρΑθ 334/2016 προσφέρουν μεν μία λύση καθολική, αλλά δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις ιδιαιτερότητες κάθε περίπτωσης καθώς κρίνουν με τον ίδιο τρόπο δανειολήπτες που έλαβαν γνώση του συναλλαγματικού κινδύνου με αυτούς που δεν έλαβαν.

Μία προσπάθεια εύρεσης λύσης επιχείρησε ο Συνήγορος του Καταναλωτή. Στην πρότασή του³⁸⁰ προέβη σε διάκριση πέντε τύπων δανειοληπτών με βάση την παροχή προσυμβατικής ενημέρωσης από την τράπεζα και τη δυνατότητα του δανειολήπτη για αποπληρωμή των δανείων. Συνοπτικά, διακρίνεται η πρώτη περίπτωση του δανειολήπτη που δέχθηκε προσυμβατική ενημέρωση και εξακολουθεί να αποπληρώνει το δάνειο, όπου δεν προκύπτει διαφορά προς επίλυση (περίπτωση Α). Η δεύτερη κατηγορία (περίπτωση Β) δανειοληπτών αφορά όσους έλαβαν προσυμβατική ενημέρωση αλλά δεν διαθέτουν την ικανότητα ομαλής εξυπηρέτησης του δανείου. Δύο λύσεις προτείνονται για αυτήν την κατηγορία, είτε ρύθμιση της οφειλής μέσω του Ν. 3869/2010, είτε μέσω των δυνατοτήτων που προσφέρει ο Κώδικας Τραπεζικής Δεοντολογίας Ν.4224/2013. Ο ΣτΚ προτείνει τη συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς στις περιπτώσεις όπου ο καταναλωτής δεν έλαβε προσυμβατική ενημέρωση ακόμα κι αν η οφειλή εξακολουθεί να εξυπηρετείται (περίπτωση Γ) και στις περιπτώσεις που προκύπτει αδυναμία πληρωμής λόγω της μεταβολής της

³⁸⁰ Η υπ' αριθμ 22325/17.9.2015 προτεινόμενη συμβιβαστική πρόταση του ΣτΚ με ΘΕΜΑ : Στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο – Μεταβολή συναλλαγματικής ισοτιμίας – Παραβίαση υποχρέωσης προσυμβατικής πληροφόρησης των δανειοληπτών – Πρόταση Συνηγόρου του Καταναλωτή για τη διευθέτηση των διαφορών μεταξύ δανειοληπτών και Τραπεζών. <http://www.synigoroskatanaloti.gr/docs/reports/2015-09-17.Proposal-CHF.pdf>

συναλλαγματικής ισοτιμίας (περίπτωση Δα). Τέλος, υπάρχουν και δανειολήπτες που αδυνατούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους αλλά η αδυναμία τους δεν οφείλεται στη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας αλλά σε άλλους παράγοντες (περίπτωση Δβ).

Ο Στκ προκειμένου να διαμορφώσει την πρότασή του, έλαβε υπόψη του το χρόνο και το επιτόκιο αποπληρωμής του δανείου καθώς και την ισοτιμία μετατροπής. Έτσι, πρότεινε να υπολογίζεται η πιθανή ζημία του καταναλωτή μέσω της σύγκρισης των καταβολών που έχουν ήδη γίνει σε ελβετικό φράγκο και σε αυτών που θα προέβαινε ο δανειολήπτης αν είχε λάβει από την αρχή το δάνειο σε ευρώ με το αντίστοιχο επιτόκιο EURIBOR κατά την υπογραφή της σύμβασης, όπως αυτό καθορίζεται από την ΤτΕ. Για τα αρχικά δάνεια σε ευρώ που μετατράπηκαν στη συνέχεια σε ελβετικό φράγκο θα λαμβάνεται υπόψη το επιτόκιο της αρχικής σύμβασης σε ευρώ και εφόσον προκύπτει ζημία για το δανειολήπτη το ισόποσο αυτής σε ελβετικά φράγκα θα αφαιρείται από το δάνειο. Δηλαδή, το δάνειο παραμένει ως έχει βάσει της υπάρχουσας σύμβασης σε ελβετικό φράγκο, με την πληρωμή όμως της δόσης να διαχωρίζεται σε δύο μέρη. Ο καταναλωτής θα πληρώνει με σταθερή ισοτιμία 1€/ 1,40 CHF και η διαφορά που προκύπτει από την πραγματική ισοτιμία θα καλύπτεται από την τράπεζα έως τη λήξη του δανείου.

Η προτεινόμενη λύση για την υιοθέτηση μίας σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας εκκινεί από ένα «μέσο όρο» της ισοτιμίας όπως διαμορφώθηκε κατά το συνολικό χρονικό διάστημα λειτουργίας της σύμβασης. Η λύση αυτή φιλοδοξεί να συγκεράσει τα αντικρουόμενα συμφέροντα δανειοληπτών και πιστωτικών ιδρυμάτων. Ειδικότερα, οι δανειολήπτες θα επιβαρυνθούν σε σύγκριση με την ισοτιμία εκταμίευσης, αλλά θα ωφεληθούν σε σχέση με την τρέχουσα. Ενώ τα πιστωτικά ιδρύματα, θα έχουν μεν απώλειες αλλά θα εξοικονομήσουν χρόνο και έξοδα που απαιτεί η δικαστική οδός.

Μία νομοθετική λύση θα έλυνε το υφιστάμενο πρόβλημα. Ιδανικό θα ήταν αν υπάρξει μία συλλογική αναγκαστική λύση να προσπαθήσει να συγκεράσει τα αντικρουόμενα συμφέροντα και να μην ευνοήσει μόνο τη μία πλευρά. Αξίζει να σημειωθεί πως η Οδηγία 2014/17/ΕΕ, η οποία ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο, περιορίζει σημαντικά το συναλλαγματικό κίνδυνο για τους δανειολήπτες ελβετικού φράγκου, αλλά δεν διαθέτει αναδρομική ισχύ, αφήνοντας έτσι αρρύθμιστες τις εκκρεμείς συμβάσεις.

Πάντως λύση μπορεί να παρασχεθεί μέσω του Κώδικα Δεοντολογίας της Τράπεζας της Ελλάδος Ν. 4224/2013. Συγκεκριμένα, η διαπραγμάτευση μεταξύ της ΤτΕ των πιστωτικών ιδρυμάτων και των ενώσεων καταναλωτών θα μπορούσε να οδηγήσει σε μία υλοποιήσιμη πρόταση. Με τον τρόπο αυτό θα ληφθούν υπόψη τα συμφέροντα όλων των μερών και δεν θα επωμισθούν το βάρος μόνο οι δανειολήπτες ή μόνο τα πιστωτικά ιδρύματα. Ένα από τα μέτρα που θα μπορούσε να υλοποιηθεί, αποτελεί ενδεικτικά η διάσπαση του χρέους σε δύο τμήματα, εκ των οποίων το ένα θα ακολουθεί τη διακύμανση της ισοτιμίας, ενώ το άλλο θα μένει «παγωμένο». Άλλα μέτρα θα μπορούσαν να είναι η μείωση του επιτοκίου, η παράταση της διάρκειας του δανείου ή ακόμα και η μεταβολή της ισοτιμίας σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο μεταξύ του χρόνου εκταμίευσης και του σημερινού ύψους της. Μέσω του Κώδικα αυτού δύνανται να βρεθούν λύσεις που θα διευκολύνουν τους δανειολήπτες να συνεχίσουν να εξυπηρετούν τα δάνειά τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα μελέτη ασχοληθήκαμε αρχικά με τη παρουσίαση του προβλήματος και τις σοβαρές κοινωνικοοικονομικές προεκτάσεις που έχει λάβει το θέμα καθώς αφορά χιλιάδες δανειολήπτες όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Μελετήσαμε τη νομική φύση των συμβάσεων αυτών και καταλήξαμε ότι υπάγονται στην έννοια του δανείου, το οποίο επιβεβαιώνεται και από την πρόσφατη απόφαση Banif του ΔΕΕ. Έπειτα, εξετάστηκε το υποστατό και η νομιμότητα των εν λόγω δανείων μέσω της παρουσίασης του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, και διαπιστώσαμε πως πρόκειται για καθόλα νόμιμες και υποστατές συμβάσεις.

Εξετάσαμε βάσει ποιων διατάξεων δύναται να θεμελιωθεί υποχρέωση του πιστωτικού ιδρύματος προς παροχή προσυμβατικής ενημέρωσης. Είδαμε πως η υποχρέωση ενημέρωσης του πελάτη δεν είναι καταρχάς ο κανόνας καθώς οφείλει ο ίδιος να αναζητήσει πηγές πληροφόρησης προτού αναλάβει συγκεκριμένες υποχρεώσεις. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις θεμελιώνεται η σχετική υποχρέωση της τράπεζας. Ως τέτοιες περιπτώσεις θεωρούνται η έλλειψη ειδικής γνώσης και πείρας του πελάτη, το γνωσιακό προβάδισμα της τράπεζας έναντι του πελάτη, η θέση κινδύνου εκ μέρους της που τον απειλεί καθώς και το είδος και οι ιδιαιτερότητες της σύμβασης. Η έκταση της ενημέρωσης όμως περιορίζεται στην

ύπαρξη του συναλλαγματικού κινδύνου και όχι στην πραγματική επέλευσή του καθώς πρόκειται για αβέβαιο και μελλοντικό γεγονός.

Έπειτα, εξετάστηκαν οι βάσεις προστασίας των δανειοληπτών με βάση τον ΑΚ. Καταλήξαμε πως το ανυπόστατο, η ακυρότητα και η ακυρωσία των δανειακών συμβάσεων είναι αλυσιτελής οδός προστασίας για το δανειολήπτη καθώς ο τελευταίος θα οφείλει να επιστρέψει το συνολικό ποσό του δανείου, γεγονός που θα λειτουργούσε ως τιμωρία του οφειλέτη και όχι ως προστασία του. Στη συνέχεια, εξετάσαμε τη δυνατότητα αναπροσαρμογής της σύμβασης βάσει των άρθρων 388 και 288 ΑΚ. Η εφαρμογή του 388 ΑΚ είδαμε πως αντιμετωπίζει κάποια εμπόδια στην εφαρμογή του. Συγκεκριμένα, δεν είναι βέβαιο πως η σταθερότητα της ισοτιμίας αποτέλεσε κοινό δικαιοπρακτικό θεμέλιο μεταξύ των μερών, ότι η ανατροπή ήταν όντως απρόβλεπτη, ότι αυτή είναι διαρκής και μόνιμη, ότι ο κίνδυνος δεν αναλήφθηκε από τους δανειολήπτες και ότι η μεταβολή έχει επιφέρει υπέρμετρη επάχθεια στον οφειλέτη. Εμπόδιο στην εφαρμογή του 388 ΑΚ αποτελεί και η ύπαρξη ειδικότερου νόμου για την υπερχρέωση των δανειοληπτών Ν 3869/2010. Το άρθρο 288ΑΚ δύναται να επιτελέσει τη διορθωτική του λειτουργία και μάλλον σε αυτό θα πρέπει να επικεντρωθούν τα δικαστήρια που καλούνται να κρίνουν αγωγές δανειοληπτών ελβετικού φράγκου.

Έπειτα επικεντρωθήκαμε στην τήρηση της αρχής της διαφάνειας στις εν λόγω συμβάσεις σύμφωνα με το άρθρο 2 ν 2251/1994. Είδαμε πως ο όρος περί συναλλαγματικής ισοτιμίας αφορά το «κύριο αντικείμενο» της σύμβασης ώστε να αποκλείεται ο έλεγχος καταχρηστικότητας εκτός από την περίπτωση που ο όρος κριθεί ως αδιαφανής. Επιπλέον, διαπιστώσαμε πως μέρος της νομολογίας και της θεωρίας παραβλέπει το δηλωτικό χαρακτήρα του όρου περί συναλλαγματικής ισοτιμίας και οδηγείται σε εσφαλμένα συμπεράσματα. Ο χαρακτηρισμός του όρου ως δηλωτικού και νόμιμου λύνει το ζήτημα του τρόπου πλήρωσης του κενού στη σύμβαση, το οποίο θα προκύψει αν δεχτούμε την ακυρότητα του όρου. Πάντως αν δεχτούμε την ακυρότητα οδηγούμαστε στο ίδιο αποτέλεσμα και σε αδιέξοδο καθώς η πλήρωση του κενού θα πρέπει να γίνει με τον κανόνα ενδοτικού δικαίου του 291 ΑΚ, ο οποίος έχει περιεχόμενο ίδιο με τον ακυρωθέντα ΓΟΣ. Το ζήτημα αυτό προσπαθεί να υπερπηδήσει μέρος της νομολογίας που για την πλήρωση του κενού χρησιμοποιεί το 200ΑΚ και καταλήγει να αποδέχεται ως δήθεν υποθετική σύμπτωση βούλησης των μερών, την εφαρμογή της ισοτιμίας του χρόνου εκταμίευσης.

Εν συνεχεία, εξετάσαμε την αποζημιωτική ευθύνη του πιστωτικού ιδρύματος και τις βάσεις που μπορεί αυτή να στηριχτεί. Ειδικότερα εξετάσαμε τις βάσεις του ΑΚ 197, 198, 914,

919, ΑΚ και αρ. 8,9 Ν. 2251/1994. Τα προβλήματα που προκύπτουν είναι κυρίως η αδυναμία υπολογισμού της ζημίας καθόσον διαρκεί η σύμβαση διότι θα πρέπει να υπολογιστεί η ωφέλεια που αποκόμισε αυτός λόγω του επιτοκίου LIBOR σε σχέση με ένα δάνειο σε ευρώ όπου θα εφαρμοζόταν το επιτόκιο EURIBOR. Ένα άλλο ζήτημα είναι η παραγραφή η οποία είναι πενταετής για την προσυμβατική και αδικοπρακτική ευθύνη και αρχίζει με τη γνώση της ζημίας. Το χρονικό σημείο της γνώσης της ζημίας όμως μάλλον τοποθετείται το 2009 με την πρώτη διολίσθηση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του ελβετικού φράγκου.

Μελετήσαμε την κατάσταση που επικρατεί σε άλλες έννομες τάξεις και είδαμε πως κάποια κράτη όπως η Ουγγαρία, η Κροατία και η Πολωνία έχουν θεσπίσει νομοθετικά μέτρα για την ανακούφιση των δανειοληπτών, το πιο σημαντικό από τα οποία αφορά την αναδρομή της ισοτιμίας στο χρόνο εκταμίευσης ή σε άλλο χρονικό σημείο του παρελθόντος ενώ άλλα κράτη δεν επεμβαίνουν νομοθετικά και κρίνουν το ζήτημα μόνο σε νομολογιακό επίπεδο.

Τέλος, εξετάσαμε τις δύο σημαντικές αποφάσεις του ΔΕΕ (C-26/13 και C-312/14) σχετικά με τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο, κατόπιν προδικαστικών ερωτημάτων ουγγρικού δικαστηρίου. Το ΔΕΕ έδωσε σαφέστατες απαντήσεις αναφορικά με την Οδηγία 93/13 αλλά και τη φύση των εν λόγω συμβάσεων.

Αντιληφθήκαμε μέσω της μελέτης την πολυπλοκότητα και τη σημαντικότητα του προβλήματος. Το θέμα είναι ακόμη υπό αδιάλειπτη διαμόρφωση, η νομολογία αυξάνεται καθημερινά και περιμένουμε με μεγάλο ενδιαφέρον την όποια εξέλιξη του ζητήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- *Αλεξανδρίδου, Ελίζα* (επιμ.): Δίκαιο προστασίας καταναλωτή. Ελληνικό-Ενωσιακό. Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων(2^η έκδ. 2015).
- *Βενιέρης, Ιάκωβος* : Τα στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο- Έλεγχος της μηνιαίας δόσης του δανειολήπτη υπό το πρίσμα του Ν.2251/1994, Γνωμοδότηση , ΕΕμπΔ 2015, 743
- *Βενιέρης, Ιάκωβος /Κατσάς Θεόδωρος* : Εφαρμογή του Ν 3869/2010 για τα υπερχρεωμένα φυσικά πρόσωπα (2016)
- *Βόγλης ,Ελευθέριος* :Διάγνωση και πλήρωση των κενών στις συμβάσεις (2015)
- *Γεωργακόπουλος, Λεωνίδας* :Χρηματιστηριακό και τραπεζικό δίκαιο. Το δίκαιο του ελληνικού συστήματος της κεφαλαιαγοράς και χρηματαγοράς(1999)
- *Γεωργιάδης, Απόστολος* (επιμ.): Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα (ΣΕΑΚ) , τόμ. Ι, άρθρα 1-946 (2010) (ΣΕΑΚ/συνεργάτης)
- *Γεωργιάδης, Απόστολος* :Ενοχικό Δίκαιο . Ειδικό Μέρος , τόμ. Ι (2004)
- *Γεωργιάδης, Απόστολος*: Ευθύνη τράπεζας κατ' ΑΚ 919 , Γνωμοδότηση , ΝοΒ 1992, 488
- *Γεωργιάδης, Απόστολος/ Σταθόπουλος , Μιχαήλ* (επιμ) : Αστικός Κώδιξ. Ερμηνεία κατ' άρθρο , τόμ. Ι , Γενικές Αρχές , αρ 1-286 (1978) , τόμ. ΙΙ, Γενικό Ενοχικό , αρ. 287-495(1979), τόμ. ΙV. , Ειδικό Ενοχικό , άρ. 741-946 (1982)

- *Γεωργιάδης, Απόστολος/Γεωργιάδης Γεώργιος*: Γνωμοδότηση (για τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα) αδημ
- *Γεωργιάδης, Γεώργιος* : Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση , διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη , ΧρΙΔ 2008, 865
- *Γιοβαννόπουλος, Ρήγας*: Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα , ΕπισκΕΔ 2014, 647
- *Γκουντέλα , Ελένη* : Παρατηρήσεις στην απόφαση ΠΠρΚορινθ 135/2015 , ΧρηΔικ 2015, 421
- *Δέλλιος, Γεώργιος* : Γενικοί όροι συναλλαγών. Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης (2^η έκδ. 2013)
- *Δέλλιος, Γεώργιος*: Εκκρεμείς τραπεζικές πιστωτικές συμβάσεις σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ΧρΙΔ 2012, 246
- *Δέλλιος, Γεώργιος / Βαλτούδης, Αναστάσιος* : Συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο. Κύρος γενικών όρων συναλλαγών και συναφή ζητήματα , Γνωμοδότηση, ΕπισκΕΔ 2015, 89
- *Ευθυμίου, Αιμιλία*: Νεότερες εξελίξεις στο ζήτημα των δανείων σε ελβετικό φράγκο. Παρατηρήσεις στην απόφαση ΠΠρΑθ 3789/2015, ΧρΙΔ 2016, 190
- *Ευθυμίου, Αιμιλία*: Ο έλεγχος καταχρηστικότητας των ΓΟΣ συναλλαγματικής ισοτιμίας σύμβασης δανείου σε ελβετικό φράγκο. Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔικΕΕ της 30.3.2014 στην υπόθεση C-26/13 (Kasler/Jelzalogbank), ΧρΙΔ 2014, 528
- *Ευθυμίου, Αιμιλία*: Το ανεπίτρεπτο του δικαστικού ελέγχου των ΓΟΣ συναλλαγματικής ισοτιμίας σύμβασης δανείου σε ελβετικό φράγκο, που

επαναλαμβάνουν την ενδοτικού δικαίου διάταξη του άρθρου 291 ΑΚ. Παρατηρήσεις στην απόφαση ΠΠρΞανθ 23/2014 , ΧρΙΔ 2014, 609

- *Ευθυμίου, Αιμιλία*: Το ζήτημα του δικαστικού ελέγχου των ΓΟΣ που καθορίζουν το «κύριο αντικείμενο» της σύμβασης (Με αφορμή την από 3.6.2010 απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση C-484/08) , ΧρΙΔ 2011, 236
- *Ιατράκης , Γεώργιος* : Η εκπλήρωση χρηματικής παροχής με ξένο νόμισμα , ΧρΙΔ 2011, 566
- *Ιατράκης , Γεώργιος* :Η νομιναλιστική αρχή σε περίοδο οικονομικής κρίσης , ΧρΙΔ 2010, 328
- *Καλαμπούκα- Γιαννοπούλου , Καλλιόπη*: Νομολογιακά δεδομένα επί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, ΔΕΕ 2014, 479
- *Καλαμπούκα- Γιαννοπούλου , Καλλιόπη*: Η προστασία του καταναλωτή στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών , ΔΕΕ 2000, 13
- *Καλλιμόπουλος, Γεώργιος* : Το δίκαιο του χρήματος (1993)
- *Καράκωστας , Ιωάννης* : Δίκαιο προστασίας καταναλωτή (2^η έκδ. 2008, 3^η έκδ 2016)
- *Καράκωστας ,Ιωάννης / Βρεττού , Χριστίνα* : Ο ανοιχτός έλεγχος των ΓΟΣ στις δανειακές συμβάσεις σε ελβετικό φράγκο. Γνωμοδότηση ΕφΑΔ 2015, 1043
- *Καραμπατζός, Αντώνιος* : Οικονομική κρίση και αναπροσαρμογή των συμβατικών παροχών (ιδίως από το πρίσμα της νεότερης νομολογίας των δικαστηρίων ουσίας για την εμπορική μίσθωση) , ΧρΙΔ 2013, 92
- *Καράσης , Μαριάνος* : Η προσυμβατική ευθύνη κατ' ΑΚ 197-198 , ΧρΙΔ 2005, 773

- *Λαδάς, Δημήτριος* : Στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο ' μία πρακτική προσέγγιση σε: Αναμνηστικός Τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου , τόμ. Ι (2016) , σ. 427 επ
- *Λαδάς, Δημήτριος* (επιμ.): Τραπεζικές Συναλλαγές (2016)
- *Λαδάς, Δημήτριος*: Η νομολογιακή αντιμετώπιση δανείων σε ελβετικό φράγκο, ΧρηΔικ 2015, 169
- *Λαδάς, Δημήτριος*: Ζητήματα προσδιορισμού του επιτοκίου σε συμβάσεις μεταξύ καταναλωτών και τραπεζών, : σε: Τιμητικός Τόμος Νικολάου Κλαμαρή, τόμ. Ι (2016), σ. 395 επ.
- *Λιάππης, Δημήτριος* : Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Η διαγραφόμενη από το ΔικΕΕ και την Οδηγία 2014/17/ΕΕ προσέγγιση και η κυμαινόμενη ελληνική νομολογία , ΧρΙΔ 2016, 241[= Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο στο δίκαιο των ΓΟΣ και της MIFID. Ευρωπαϊκές εξελίξεις από τη νομολογία του ΔικΕΕ μέχρι την Οδηγία 2014/17/ΕΕ, σε: Τιμητικός Τόμος Νικολάου Κλαμαρή, τόμ. Ι (2016) , σ.451 επ.]
- *Λιάππης, Δημήτριος* : Η οικονομική κρίση και το δίκαιο των συμβάσεων , ΔΕΕ 2011, 11
- *Λιβαδά, Χριστίνα*: Νεότερες αντιλήψεις για την εμπορική ιδιότητα στο παράδειγμα του Ν 3869/2010, ΧρηΔικ 2011, 204
- *Μαργαρίτης, Ευάγγελος* : Παρατηρήσεις στην απόφαση ΜΠρΘεσ 19257/2014, ΧρΙΔ 2015, 581
- *Μεντής, Γεώργιος*: Γενικοί όροι συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις. Ερμηνεία του άρθρου 2 παρ 1-10 Ν. 2251/1994 , όπως τροποποιήθηκε με το Ν 2741/1999 (2000)
- *Μιχαλόπουλος, Γεώργιος*: Νόμιμος καθορισμός και ανατοκισμός εξωτραπεζικών και τραπεζικών τόκων (1990)

- *Μπεχρή –Κεχαγιόγλου , Γεωργία* : Η Οδηγία 2005/29/EK για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές (Directive UCP =Unfair Commercial Practices). Ο νομικός μηχανισμός λειτουργίας της και οι δυσλειτουργίες του κατά την εφαρμογή της Οδηγίας, ΕΕμπΔ 2012, 16
- *Μπόλος Άγγελος* : Δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Θεωρητική και πρακτική προσέγγιση (2016)
- *Νικολόπουλος, Παναγιώτης* : Ποιες δυνατότητες παρέχει το ελληνικό δίκαιο για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα ;, ΝοΒ 2016, 224
- *Νούκα , Αριάδνη* : Συμπλήρωση του κενού σε περίπτωση ακύρωσης του όρου που προβλέπει την ισοτιμία βάσει της οποίας θα αποπληρωθεί το δανειακό προϊόν σε ελβετικά φράγκα. Παρατηρήσεις στην απόφαση ΜΠρΛαμ 134/2015 , ΔΕΕ 2015 , 424
- *Παπαστερίου , Δημήτριος / Κλαβανίδου , Δέσποινα* : Δίκαιο της δικαιοπραξίας (2008)
- *Παπαχρήστου , Γεώργιος* : Ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος και προστασία του καταναλωτή, ΧρΙΔ 2014, 549
- *Πελένη-Παπαγεωργίου, Ανθή*: Η ελάχιστης εναρμόνισης Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία, ΧρηΔικ 2015, 330
- *Περάκης , Ευάγγελος* : Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔικΕΕ της 3^{ης} Δεκεμβρίου 2015 στην υπόθ. C-312/14 (Banif Plus Bank Lantos). Η ανατίμηση του ελβετικού φράγκου και τα επακόλουθά της , ΔΕΕ 2016 , 86
- *Ρόκας , Νικόλαος /Γκόρτσος , Χρήστος (επιμ)*: Στοιχεία τραπεζικού δικαίου. Δημόσιο και Ιδιωτικό τραπεζικό Δίκαιο (2^η έκδ. 2012)

- Ρούσσης, Δημήτριος : Απρόοπτη μεταβολή συνθηκών και διάπλαση ουσιωδών όρων πιστωτικών συμβάσεων-Η εντός των ορίων της ΑΚ 388 επενέργεια της καλής πίστης στο πλαίσιο δίκαιης κατανομής των συμβατικών κινδύνων, ΧρΙΔ 2013, 494
- Σπυράκος, Δημήτριος : Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία οφειλέτη, ΔΕΕ 2015, 825.
- Σταθόπουλος, Μιχαήλ : Γενικό Ενοχικό Δίκαιο (4^η έκδ.2004)
- Σωτηρόπουλος, Γεώργιος : Νομικά ζητήματα σχετικά με συμβάσεις στεγαστικών δανείων με ρήτρα ελβετικού φράγκου, Γνωμοδότηση : σε: Τιμητικός Τόμος Νικολάου Κλαμαρή, τόμ. Ι (2016), σ. 1161 επ.
- Τάκης, Αθανάσιος / Πασιόκας, Δημήτριος : Τραπεζικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο . Η νομιμότητά τους ενώπιον του ενωσιακού και του εθνικού Δικαστή, Αρμ 2015, 191
- Τασιόκας, Απόστολος : Η υποχρέωση των τραπεζών για συνδρομή και παροχή επαρκών εξηγήσεων στον αντισυμβαλλόμενο στην καταναλωτική πίστη, ΔΕΕ 2011, 1018
- Τασιόκας, Απόστολος : Εκφάνσεις της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού στην καταναλωτική πίστη : Η παροχή επαρκών εξηγήσεων στον καταναλωτή και η αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας, ΕπισκΕΔ 2011, 337
- Τασιόκας, Απόστολος : Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης, ΕλλΔνη 2009, 347
- Τριανταφυλλάκης, Γεώργιος: Σχόλιο στην απόφαση ΠΠρΑθ 6521/1995, ΔΕΕ 196, 952
- Χασάπης, Χρήστος : Η μεθοδολογία της πλήρωσης του κενού στη σύμβαση δανείου ελβετικού φράγκου κατόπιν της αναγνώρισης ως άκυρου του σχετικού ΓΟΣ περί

υπολογισμού της ισοτιμίας μετατροπής , σε: Αναμνηστικός Τόμος Λεωνίδα Γεωργακόπουλου , τόμ . II (2016) ,σ. 1183επ.

- *Χασάπης, Χρήστος* : Δάνεια σε ελβετικό φράγκο . Μία συμβολή στο δίκαιο των χρηματικών ενοχών υπό το πρίσμα του ουσιαστικού αστικού δικαίου.
- *Χασάπης, Χρήστος*: Δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Συλλογική αγωγή. Αρχή της διαφάνειας. Παρατηρήσεις στην απόφαση ΠΠρΑθ 334/2016 , ΕΕμπΔ 2016 , 410
- *Χασάπης, Χρήστος*: Τραπεζικά δάνεια ελβετικού φράγκου. Πλάνη . Αναπροσαρμογή κατ’ άρ. 288, 388 ΑΚ. Έλεγχος καταχρηστικότητας και διαφάνειας κατά τον Ν2251/1994. Επενδυτικό προϊόν . Παρατηρήσεις στην απόφαση ΠΠρΚαβ 56/2015 , ΕΕμπΔ 2015, 909
- *Χασάπης, Χρήστος*: Δάνεια σε ξένο νόμισμα. Μία προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ελληνικών δικαστηρίων , ΧρηΔικ 2014, 413
- *Ψυχομάνης , Σπυρίδων* : Τραπεζικά στεγαστικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα (Το πρόβλημα – Προτεινόμενες λύσεις) , ΔΕΕ 2015, 1
- *Ψυχομάνης , Σπυρίδων*: Εγχειρίδιο Τραπεζικού Δικαίου Β Έκδοση (2016)
- *Ψυχομάνης , Σπυρίδων* : Τα τραπεζικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα-Το πρόβλημα και η λύση του, ΕΕμπΔ 2016,259
- *Ψυχομάνης , Σπυρίδων* : Τραπεζικό Δίκαιο. Δίκαιο των τραπεζικών συμβάσεων (2011)

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Andra Timu, Romanian Central Bank Urges Individual Swiss Franc Loan Measures, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-30/romanian-central-bank-urges-individual-swiss-franc-loan-measures> 12.9.2016(επίσκεψη)

- BBC, Swiss Franc soars as Switzerland abandons euro cap(15.1.2015)
<http://www.bbc.com/news/business-30829917> 9.9.2016 (επίσκεψη)

- Christian Beer , Steven Ongena, Marcel Peter, Borrowing in Foreign Currency: Austrian Households as Carry Traders
https://www.snb.ch/n/mmr/reference/sem_2009_06_14_peter/source/sem_2009_06_14_peter.pdf 28.9.2016 (επίσκεψη)

- Γιώργος Χριστοφίδης, «Υποχρεωτική μετατροπή των δανείων σε ελβετικό φράγκο» Κίνδυνοι & Συνέπειες <http://www.daneia-chf.gr/files/daneia-chf/articles/Ypochreotiki%20Metatropi%20Daneion%20se%20Elbetiko%20Fragko%20CHRISTOFIDIS.pdf> 12.9.2016(επίσκεψη)

- Ευγενία Τζώρτζη, Εγκλωβισμένοι 65.000 δανειολήπτες με δάνεια σε ελβετικό φράγκο.Εφημερίδα«Καθημερινή»φύλλο(24.6.2014)<http://www.kathimerini.gr/773076/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/egklwvismenoi-65000--daneiolhptes-me-daneia-se-elvetiko-fragko> 20.6.2016(επίσκεψη)

- Ευγενία Τζώρτζη, «Ρυθμίσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο ξεκίνησαν ήδη οι ελληνικές τράπεζες»«Καθημερινή»φύλλο(20.1.2015)<http://www.kathimerini.gr/800168/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/rythmiseis-daneiwn-se-elvetiko-fragko-3ekinhsan-hdh-oi-ellhnikes-trapezes> 20.9. 2016 (επίσκεψη)

- ΕΣΣΚ, Σύσταση Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2011 σχετικά με τον δανεισμό σε ξένο νόμισμα (2011/C342/01)
https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2011/ESRB_2011_1.el.pdf?2ddf7b2af377b185e68f8d3400f8baf (Επίσημη ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου) 5.9.2016 (επίσκεψη)

- ECB, Opinion of the European Central Bank of 16 December 2014 on the conversion of foreign exchange loans (CON/2014/87)
https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2014_87_f_sign.pdf (Επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας) 10..2016 (επίσκεψη)

- ECB, Opinion of the European Central Bank of 4 November 2011 on foreign currency mortgages and residential property loan agreements(CON /2011/87) , https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2011_87_f_sign.pdf (Επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας) 15.9.2016(επίσκεψη)
- ECB, Opinion of the European Central Bank of 5 August 2015 on a draft law on specific terms of restructuring of home loans denominated in foreign currency (CON/2015/26) https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2015_26_f_sign.pdf (Επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας)15.9.2016(επίσκεψη)
- ECB, Opinion of the European Central Bank of 29 July 2016 on specific rules for restructuring loans indexed or denominated in foreign currency (CON /2016/39) http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2016_39_f_sign.pdf10.9.2016(επίσκεψη)
- ECB, Opinion of the European Central Bank of 18 September 2015 on the conversion of Swiss franc loans (CON/2015/32)https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2015_32_f_sign.pdf (Επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας) 25.10.2016 (επίσκεψη)
- Gordana Filipovic ,Serbia Won't Follow Hungary, Croatia to Ease Franc Loan Burden (26.1.2015) <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-26/serbia-won-t-follow-hungary-croatia-to-ease-franc-loan-burden>12.9.2016(επίσκεψη)
- Igor Ilic , Croatian banks appeal against Swiss franc loan conversions (7.10.2015) <http://www.reuters.com/article/croatia-banks-courts-idUSL8N1273AV20151007> 25.7.2016(επίσκεψη)
- «Καθημερινή» Εφημερίδα φύλλο (16.1.2015), Η Ελβετία αιφνιδίασε τις αγορές, <http://www.kathimerini.gr/799544/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-elvetia-aifnidiase-tis-agores> 15.7.2016(επίσκεψη)
- «Καθημερινή» ,Εφημερίδα φύλλο (21.1.2015) Κροατία: Στη Βουλή οι τροποποιήσεις για τη στήριξη δανειοληπτών σε ελβετικό φράγκο.<http://www.kathimerini.gr/800357/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/kroatia-sth-voylh-oi-tropopoihseis-gia-th-sthri3h-daneiolhptwn-se-elvetiko-fragko>20.7.2016(επίσκεψη)
- Krisztina Than, Hungary's Orban rules out state help with Swiss franc loans, (18.1.2015)<http://www.reuters.com/article/hungary-loans-orban-idUSL6N0UX0BR20150118> 10.10.2016 (επίσκεψη)
- Lord Hill's , Lord Hill's reply in the European Parliament on 12th May 2016 to oral Question 37/2016 on Foreign Currency Loans https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/hill/announcements/statement-european-parliament-foreign-currency-loans_en

(Επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) 10.9.2016(επίσκεψη)

- Μουσής Λίτσης « Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», (5.6.2011) Ουγγαρία: Με σταθερή ισοτιμία η εξόφληση των δανείων σε ξένο νόμισμα, Μουσής Λίτσης <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=281618> 10.10.2016 (επίσκεψη)
- Μουσής Λίτσης, Η Ουγγαρία κουρεύει μονομερώς στεγαστικά σε ελβετικό φράγκο,(8.10.2011) <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=316353> 10.10.2016 (επίσκεψη)
- Νένα Μαλλιάρη, (23.4.2015) , «Λύσεις για τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο ετοιμάζει η Blackrock»<http://www.capital.gr/story/2286728> 10.9.2016 (επίσκεψη)
- Patrick Graham, Swiss franc jumps 30 percent after Swiss National Bank dumps euro ceiling,(15.1.2015) <http://www.reuters.com/article/us-markets-franc-idUSKBN0KO16Y20150115> 15.9.2016(επίσκεψη)
- Pawel Florkiewicz , Marcin Gocłowski ,(10.5.2016) FX loans fee refund, property handover would be legal: Polish presidential aide <http://www.reuters.com/article/us-poland-fxloans-conversion-idUSKCN0Y11MB> 10.8.2016(επίσκεψη)
- Radu Marinas, Romania parliament committees okay Swiss franc loan conversion (10. 10.2016) <http://www.reuters.com/article/romania-swissfrancs-bill-idUSL8N1CG460>20.10.2016(επίσκεψη)
- Ρουμπίνα Σπάθη, «Καθημερινή» φύλλο (24.1.2015),Ανησυχία στην Ευρώπη για τον «ελβετικό ιό» στα στεγαστικά δάνεια <http://www.kathimerini.gr/800742/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/anhsyxia-sthn-eyrwph-gia-ton-elvetiko-io-sta-stegastika-daneia> 25.8.2016 (επίσκεψη)
- Συνήγορος του Καταναλωτή, Η υπ' αριθμ 22325/17.9.2015 προτεινόμενη συμβιβαστική πρόταση του ΣτΚ με ΘΕΜΑ : Στεγαστικά δάνεια σε ελβετικό φράγκο – Μεταβολή συναλλαγματικής ισοτιμίας – Παραβίαση υποχρέωσης προσυμβατικής πληροφόρησης των δανειοληπτών – Πρόταση Συνηγόρου του Καταναλωτή για τη διευθέτηση των διαφορών μεταξύ δανειοληπτών και Τραπεζών. <http://www.synigoroskatanaloti.gr/docs/reports/2015-09-17.Proposal-CHF.pdf>
- SNB, Swiss National Bank sets minimum exchange rate at CHF 1.20 per euro http://www.snb.ch/en/mmr/reference/pre_20110906/source/pre_20110906.en.pdf (Επίσημη ιστοσελίδα της Ελβετικής Κεντρικής Τράπεζας) 10.7.2016(επίσκεψη)
- SNB, Swiss National Bank discontinues minimum exchange rate and lowers interest rate to –0.75% Target range moved further into negative territory http://www.snb.ch/en/mmr/reference/pre_20150115/source/pre_20150115.en.pdf

(Επίσημη ιστοσελίδα της Ελβετικής Κεντρικής Τράπεζας) 10.7.2016 (επίσκεψη)

- «The Economist explains», Why the Swiss unpegged the franc, (18.1.2015)
<http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/01/economist-explains-13>
9.9.2016 (επίσκεψη)

- «The Economist», Foreign-currency loans in central Europe, Hungary's government gives struggling borrowers a break (15.11.2014)
<http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21632651-hungarys-government-gives-struggling-borrowers-break-forint-exchange> 15.10.2016 (επίσκεψη)

